ความไม่เสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายอาญาต่อจำเลย ศึกษาผ่านทนายความขอแรง

(The Court Appointed Lawyers : The Inequality in the Enforcement of Criminal Law toward the Accused)

นางจารุวรรณ ขำเพชร
นายพงษ์ศักดิ์ ขำเพชร

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก
สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ
ประจำปีงบประมาณ 2541

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความไม่เสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายอาญา : ศึกษาผ่านทนาย ความขอแรงนี้ จะสำเร็จลุล่วงลงมิได้หากไม่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2541 ประเภทกำหนดเรื่อง สำเร็จลุล่วงกระทั่งแก้ไขครั้งสุดท้ายและจัดพิมพ์ในปี 2545 (มกราคม) ผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความอนุเคราะห์และช่วยเหลือจนงานสำเร็จลุล่วงด้วยดีอีกหลายท่านและหลายหน่วยงาน อาทิ รศ.ดร.ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ ผู้อุทิศพลังแรงกาย แรงใจให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งอดทนอ่านและแก้ไขฉบับร่างหลายครั้ง ทนายความในจังหวัดเพชรบุรีที่สละเวลาให้สัมภาษณ์ จำเลยในเรือนจำจังหวัดเพชรบุรีที่ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยและข้อคิดที่เป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรม เจ้าหน้าที่เรือนจำ เจ้าหน้าที่ศาลจังหวัดเพชรบุรีทุกท่าน ครูบาอาจารย์ที่ได้อบรมสั่งสอนให้ความรู้ด้านการวิจัย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีที่อนุญาตให้มาเก็บข้อมูลการวิจัย เพื่อนที่ให้กำลังใจ คุณทัศนีย์ ธรานนท์ จากวช.เองที่ให้คำตอบและคำแนะนำอันเป็นประโยชน์มากในการดำเนินการติดต่อกับ วช. คุณอดิสร เสมแย้มที่ช่วยรวบรวมข้อมูล คุณพ่อ คุณแม่ที่สละเวลาดูแลลูกน้อยทั้ง 3 น้อง ติณณ์ ติณณ์ น้องต๋อมแต๋ม และน้องตรี ขณะทำการศึกษา รวมทั้งผู้ที่อยู่เบื้องหลังโดยไม่ได้เอ่ยนามอีกมาก ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง

บทคัดย่อ

โครงการ : ความไม่เสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายอาญาต่อจำเลย ศึกษาผ่านทนายความขอแรง

The Court Appointed Lawyers : The Inequality in the Enforcement of Criminal Law toward the Accused

ผู้วิจัย: 1.นางจารุวรรณ ขำเพชร

ศิลปศาสตรบัณฑิต (มานุษยวิทยา) มานุษยวิทยามหาบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เขตวัฒนา

กรุงเทพมหานคร โทรศัพท์ 0-2664-1000 ต่อ 5570

2.นายพงษ์ศักดิ์ ขำเพชร

นิติศาสตรบัณฑิต มานุษยวิทยามหาบัณฑิต

สำนักงานทนายความอุดมผาสุก เลขที่ 89 ตำบลคลองกระแชง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี 76000 โทรศัพท์ 0-3242-6731 ,0-9897-1852

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทกำหนดเรื่อง ประจำปี 2541 จำนวนเงิน 250,000 บาท ระยะเวลาการทำวิจัย 1 ปี ตั้งแต่ ตุลาคม 2541-กันยายน 2542

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติถึงสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชนชาวไทยไว้ *"บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน"* แม้บุคคลนั้นได้กระทำความผิดอาญา *"ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุด"* และเป็นเงื่อนไขก่อนพิจารณาคดีอาญารัฐต้องจัดหาทนายความให้จำเลยเพื่อช่วยดำเนินคดี แม้กฎหมายจะบัญญัติให้ทุกคนมีความเสมอภาคแต่ความเป็นจริงมิได้เป็นเช่นนั้น จึงเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาว่ามีเหตุหรือปัจจัยใดที่ทำให้สังคมเกิดความไม่เสมอภาค **วัตถุประสงค์** 1).เพื่อศึกษาความไม่เสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายอาญา 2).เพื่อศึกษาทางเลือกของจำเลยในการเลือกใช้ทนายความ 3).เพื่อศึกษาประสิทธิภาพในการดำเนินคดีอาญาของทนายความขอแรง 4).เพื่อศึกษาแนวโน้มคดีอาญาที่ใช้ทนายความขอแรง **วิธีดำเนินการ** ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ 1).พิจารณาเลือกสรรคดีจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดให้ใช้ทนาย

ความขอแรงและต้องโทษตามกฎหมายอาญาจำนวน 8 คดีจากจำเลย 11 คนได้แก่ พยายามฆ่าผู้อื่น 2,จำหน่ายยาเสพติด (ยาบ้า) 3, พรากผู้เยาว์ และข่มขืนกระทำชำเรา 1,พรากผู้เยาว์ 1,กรรโชกทรัพย์ กักขังและข่มขืน 1,ลักทรัพย์ 1,และรับของโจร 2ราย 2).เก็บข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ บทความ งานวิจัยจากสำนักวิทยบริการ สถาบันการศึกษาต่างๆ สภาทนายความ ศาลจังหวัดเพชรบุรี 3).ศึกษาจากสำนวนของศาล โดยศึกษาจากสำนวนในคดีที่ใช้ทนายความขอแรง 4).สัมภาษณ์แบบเจาะลึกทนายความจำนวน 14 ราย 5).สัมภาษณ์แบบเจาะลึกจำเลย 11 รายและใช้แบบสอบถามจำเลยในเรือนจำ 100 ราย

ผลการศึกษา พบว่ากฎหมายได้บัญญัติถึงหลักแห่งความเสมอภาคไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายอาญาหลายมาตรา รวมทั้งกฎหมายที่เป็นหลักประกันสิทธิ เสรีภาพของจำเลย แต่ความไม่เสมอภาคยังคงเกิดขึ้นได้จาก *1.กฎหมาย* ผู้บังคับใช้กฎหมายที่นำกฎหมายไปบังคับใช้โดยก่อให้เกิดความไม่เสมอภาค ได้แก่ไม่แจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบ ไม่รับฟังหรือค้นหาพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย ผู้ต้องหาหรือจำเลยตรวจสอบข้อกล่าวหารวมทั้งพยานหลักฐานไม่ได้ ศาลไม่เอื้อต่อการทำงานของทนายความอย่างเต็มที่ การพิจารณาปล่อยชั่วคราวที่ไม่เสมอภาค และการพิจารณาคัดสรรทนายความให้จำเลยโดยไม่คำนึงถึงความรู้ความสามารถตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ *2.โครงสร้างสังคม* จำเลยมีการศึกษาต่ำ ฐานะยากจน อาชีพรับจ้างรายได้ไม่แน่นอน ไม่มีเงินจ้างทนายความ สถานภาพทางสังคมต่ำไม่มีหลักทรัพย์หรือบุคคลมาเป็นหลักประกันในการขอปล่อยชั่วคราว ลักษณะของการจัดช่วงชั้นทางสังคมส่งผลต่อผู้นำกฎหมายไปบังคับใช้กับจำเลย จำเลยฐานะยากจนไม่มีทางเลือกที่จะเลือกทนายความ แม้ว่าประสิทธิภาพการทำงานของทนายความขอแรงจะต่ำกว่าทนายความที่ว่าจ้าง จึงส่งผลต่อแนวโน้มคดีอาญาที่ใช้ทนายความขอแรงเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะคดียาบ้า **ข้อเสนอแนะ** การศึกษาครั้งนี้ศึกษาเฉพะทนายความขอแรงที่ช่วยดำเนินคดีอาญาให้กับจำเลยตามเงื่อนไขการพิจารณาคดีของศาล หากมีการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาใน 2ประเด็น 1).ศึกษาเปรียบเทียบการทำงานของทนายความคดีแพ่งและคดีอาญา 2).ศึกษาเปรียบเทียบการเลือกปฏิบัติในคดีความผิดต่างๆ ของเจ้าหน้าที่ระหว่างจำเลยที่มีสถานภาพสูงและต่ำ3).ศึกษาการจัดการให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคมภายใต้เงื่อนไขที่เป็นจริง

Abstract

Background The 1997 Constitution of Thai Kingdom enacts a law of rights, liberty and equality of Thai citizens saying that "everyone is equal before the law and is entitled to equal protection of the law. "Although the person has committed a crime, "in all criminal prosecutions the accused or the defendant shall enjoy the right to be a presumed the innocent until the verdict is delivered, "It is an agreement that the court has to provide the accused with counsel for his defense before criminal proceedings are taken. Although the Constitution declared that everyone is legally equal but it is not in practice. Thus, the researcher is interested in what social factors cause such the inequality.

Objective The research is conducted 1.to study the inequality in enforcement of criminal law2.to study alternatives of the accused in choosing lawyers 3.to study the effectiveness of appointed lawyers in criminal trials 4.to study the trend of using appointed lawyers in criminal cases. **Methodology** The research is conducted as a qualitative research in which data was collected by (1) Selecting 8 criminal (11 defendants): organizing murders (2) amphetamine traffic (3) child abduction and rape including child abduction 1, extortion 1, confinement and rape 1, larceny 1, and trading with thieves 2, to criminal law trying to commit murder, amphetamine (2 cases) child abducting and facing, (2) studying from documents, books articles and researches from instructional resources centers, solicitor offices and Phetchaburi Court, (3) studying from the criminal case records in which lawyers were appointed, (4) interviewing 14 solicitors, (5) interviewing 11 defendants, and using questionnaires with 100 defendants.

Findings It is found that equality is stipulated in the constitution and various criminal laws including law of right, freedom of defendants. However, inequality results from 1) law: The law enforcers who practice the law discriminator do not inform the rights to criminals or defendants, ignore to find out evidences that would benefit both criminals or defendants. Criminals or defendants can't check allegations and evidences. The court itself doesn't benefit solicitors. This results inequality in releasing criminals and selection solicitors for defendants without considering his/her knowledge in accordance to law. 2)

Social structure: It is found that defendants who are not well educated have low and unstable income to hire solicitors. Also they tend to have poor social structure that leads to limited opportunity in non-permanent release. Social levels have effected directly to law enforcers to practice criminal law. Thus, poor criminals have no choice to choose solicitors themselves even though the working system of appointed lawyers is not as effective as the hired ones. This has brought about the tendency of more criminal cases involving appointed solicitors, especially drug crimes.

Suggestions This research is focused on the court appointed lawyers who help the accused in criminal law proceedings under the conditions of the court. Further study, if any, should be focused on 1) a comparison study of working system between civil law solicitors and criminal law solicitors; 2) a comparison study of the selection practices in various cases between defendants who are well educated with higher income, and with those who are poorly educated with low income; 3) a study of management of equality creation incorporation with other organizations in judicial process.

สารบัญ(เรื่อง)

กิตติกรรมประกาศ..... ก

บทคัดย่อภาษาไทย..... ข

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... ง

บทที่ 1 บทนำ

ความสำคัญของการวิจัย..... 1

วัตถุประสงค์..... 3

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย..... 3

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..... 5

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 5

ระเบียบวิธีวิจัย..... 7

ขอบเขตการศึกษา..... 8

ปัญหาและอุปสรรค..... 8

บทที่ 2 โครงสร้างสังคมไทยกับความไม่เสมอภาค..... 10

บทที่ 3 สิทธิมนุษยชน 19

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน..... 20

แนวคิดเรื่องเสรีภาพ..... 20

แนวคิดเรื่องความเสมอภาค..... 21

แนวคิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย..... 22

การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย..... 23

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน..... 26

บทที่ 4 กระบวนการยุติธรรมของไทย 30

หลักนิติธรรม..... 30

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา..... 32

ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม..... 32

ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม..... 33

ระบบการพิจารณาคดีอาญา..... 34

ระบบไต่สวน..... 34

ระบบกล่าวหา..... 35
ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา..... 36
กฎหมายอาญา..... 41
ประเภทของการกระทำความผิดกฎหมายอาญา..... 42
การรับโทษทางอาญา..... 42

บทที่ 5 การบังคับใช้กฎหมายอาญาในสังคมไทย 45
องค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายอาญา..... 47
พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ..... 47
อัยการ..... 50
ศาล..... 52
ราชทัณฑ์..... 53
ทนายความ..... 53
ที่มาของทนายความ..... 54
ประเภทของทนายความ..... 55
ทนายความอาสา..... 55
ทนายความขอแรง..... 57
การบังคับใช้กฎหมายที่ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาค..... 58

บทที่6 กรณีตัวอย่างความไม่เสมอภาคจากการปฏิบัติงานของ
ทนายความขอแรงและจำเลย 61
ส่วนที่ 1 ทนายความขอแรง..... 62
มูลเหตุแห่งการเป็นทนายความขอแรง..... 68
ลักษณะการทำงานของทนายความขอแรง..... 69
การทำงานของทนายความใหม่และทนายความ
ที่มีประสบการณ์ (เก่า)..... 73
ส่วนที่ 2 ผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา(จำเลย) 75
จำเลยคนที่ 1..... 78
จำเลยคนที่ 2..... 79
จำเลยคนที่ 3..... 80
จำเลยคนที่ 4..... 81

จำเลยคนที่ 5..... 82
จำเลยคนที่ 6..... 84
จำเลยคนที่ 7..... 86
จำเลยคนที่ 8..... 87
จำเลยคนที่ 9..... 88
จำเลยคนที่ 10..... 89
จำเลยคนที่ 11 90

บทที่ 7 วิเคราะห์และสรุป 101
สรุป..... 115
ข้อคิดเห็น..... 117

บรรณานุกรม..... 120
ภาคผนวก..... 124
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคในสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย... 124
การแต่งตั้งทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญา..... 128
รายชื่อทนายความขอแรงของศาลจังหวัดเพชรบุรี..... 130
สถิติคดีอาญาของศาลจังหวัดเพชรบุรี ปี พ.ศ.2541-2542 132
สถิติของจำเลยที่ใช้ทนายความขอแรง..... 133
ใบแต่งทนายความของศาล..... 134
คำรับเป็นทนายความ..... 135
หนังสือขอแรงทนาย..... 136

ประวัติผู้ทำวิจัย..... 137

สารบัญตารางและแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา..... 40

ตารางที่ 1 ข้อมูลทนายความขอแรง..... 64

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบการทำงานของทนายความใหม่
และทนายความเก่า..... 90

ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะการทำงานของทนายความ
คดีขอแรงและคดีที่ว่าจ้าง..... 91

ตารางที่ 4 แสดงความแตกต่างระหว่างจำเลยขอแรงและ
จำเลยที่ว่าจ้าง..... 92

ตารางที่ 5 แสดงข้อมูลพื้นฐานของจำเลยที่ใช้ทนายความขอแรง..... 93

ตารางที่ 6 ปัญหาความไม่เสมอภาคที่ประมวลได้จากผู้เกี่ยวข้อง
ในกระบวนการยุติธรรม (ทนายความ จำเลย ศาล) 105

ตารางที่ 7 สถิติคดีอาญาของศาลจังหวัดเพชรบุรี
ระหว่างปี พ.ศ.2541-2542 126

ตารางที่ 8 แสดงสถิติของจำเลยที่ใช้ทนายความขอแรง
(ระหว่างวันที่ 5 มกราคม-9 พฤษภาคม 2543).....127

บทที่ 1
บทนำ

ความสำคัญของการวิจัย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในหมวด 3 สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย ได้บัญญัติถึงสิทธิเสรีภาพของคนไทยไว้หลายประการซึ่งประชาชนคนไทยโดยทั่วไป จำเป็นที่จะต้องทราบเพื่อมิให้ผู้ใดมาล่วงละเมิดสิทธิที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังตัวอย่างเช่น *มาตรา 26 การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้*

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่อง ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรมหรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้

จะเห็นได้ว่ากฎหมายสูงสุดของประเทศได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าคนไทยทุกคนต้องมีความเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย (Equal before the Law) โดยจะพบได้ในแนวคิด เรื่องหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ซึ่งมีข้อความสำคัญว่า

หลักนิติธรรม เป็นหลักอุดมคติทางกฎหมายที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาเป็นหลักในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล มิให้ถูกล่วงละเมิดได้จากการกระทำอันมิชอบของฝ่ายปกครอง ภายใต้หลักนิติธรรมประชาชนมีสิทธิเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะสิทธิในการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรม หลักนิติธรรมจึงเป็นไปเพื่อรับใช้เป้าหมาย เรื่องการบัญญัติกฎหมายที่เป็นธรรม แสดงให้เห็นถึงความเป็นธรรมของกฎหมายที่ปรากฏ และที่สำคัญเพื่อส่งเสริมศักดิ์ศรีของมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลที่มีความสามารถเสมอภาคกันในค่าแห่งความเป็นมนุษย์ซึ่งพึงได้รับการปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมกัน (จรัญ โฆษณานันท์, 2530 หน้า 13)

รัฐได้พยายามให้ความเสมอภาคกับบุคคลทุกคน แม้ว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดอาญา ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ *มาตรา 33 ได้บัญญัติว่า ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดกระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ และ มาตรา 242 ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว* รวมทั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งบัญญัติรองรับรัฐธรรมนูญว่าต้องจัดหาทนาย

ความให้ผู้ต้องหาที่ยากจน เนื่องจากทนายความเป็นผู้รู้กฎหมาย จะเป็นผู้ช่วยเหลือดูแลสิทธิต่างๆ ที่จำเลยพึงมีพึงได้ และศาลจะแจ้งให้จำเลยทราบว่า ทนายที่ตั้งให้นี้จำเลยไม่ต้องเสียเงิน รัฐจะจ่ายให้ทนายเอง (กองวิชาการ กรมประชาสัมพันธ์ , 2533 หน้า 72) ระบบที่รัฐจัดหาทนายความให้จำเลยในคดีอาญาจะมีหลายระบบในแต่ละประเทศ แต่ประเทศไทยจะใช้ระบบทนายขอแรง ทนายขอแรงที่ช่วยดำเนินคดีอาญาให้จำเลย จะไปลงชื่อไว้ในเขตอำนาจศาลที่ทนายความทำงาน และผู้พิพากษาจะแต่งตั้งทนายความขอแรงโดยระบบหมุนเวียน

การที่จำเลยจะได้ทนายความมาช่วยนั้นจะได้หลังจากเมื่อจำเลยถูกฟ้องยังศาลแล้ว ในชั้นพนักงานสอบสวนผู้ต้องหาที่ยากจนไม่มีโอกาสที่จะได้พบทนายเลย (อนัญญา งามสิริพร, 2530 หน้า 43) การไม่มีทนายความเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นกระบวนการรอจนกระทั่งศาลรับฟ้อง ศาลรับคดีแล้วสอบถามคำให้การจำเลยหรือกำลังดำเนินกระบวนการต่อไป เปรียบเหมือนผีมาถึงป่าช้าแล้ว ทนายความเข้ามาช่วงนั้นจะไม่ทันต่อเหตุการณ์ (สำนักงานอัยการสูงสุด , 2539 หน้า 26)แม้ว่า รัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะบัญญัติให้มีทนายความได้ตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวน คือเมื่อถูกจับจะได้รับสิทธิให้มีทนายความเข้าฟังการสอบสวนได้ รวมทั้งการมีสิทธิที่จะมีทนายความได้ตั้งแต่ชั้นสอบสวนนั้น ตามกฎหมายบัญญัติไว้ชัดแจ้งว่าเป็นหน้าที่ที่พนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาได้ทราบ แต่ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนไม่เคยแจ้งให้ทราบ เพียงแต่บันทึกลงไว้ในบันทึกการสอบสวนเท่านั้นว่าได้แจ้งสิทธิต่างๆ ให้ทราบแล้ว ซึ่งเป็นปัญหาตั้งแต่ชั้นเริ่มต้นการพิจารณาที่ผู้ต้องหาไม่ได้รับความเสมอภาคภายใต้การบังคับใช้กฎหมายเดียวกัน

สิทธิดังกล่าวจะเห็นว่าเป็นสิทธิที่สำคัญ และทางปฏิบัติดูเหมือนว่า จะได้รับการปฏิเสธมากที่สุดทั้งในทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ ตัวผู้ต้องหาเองก็รู้สึกแทบหมดทางที่จะใช้สิทธิในข้อนี้ ยิ่งเป็นชาวบ้านธรรมดาที่เรียกกันว่า ตาสีตาสานั้นหมดสิทธิเองเลย เพราะความไม่รู้ เพราะความยากจน และเพราะอะไรอีกมากมาย (กองวิชาการ กรมประชาสัมพันธ์,2533:70)

แม้กฎหมายสูงสุดของประเทศจะบัญญัติว่าทุกคนจะมีความเสมอกันก็ตาม แต่ในความเป็นจริงทุกคนมิได้มีความเสมอภาคกันตามที่กฎหมายกำหนด นับแต่ความเสมอภาคในการศึกษาหาความรู้เพื่อทราบสิทธิพื้นฐานของตน และกฎหมายยังกำหนดไว้อีกว่า บุคคลใดก็ตามเมื่อได้กระทำผิดไปแล้วจะแก้ตัวว่าไม่รู้กฎหมายหรือไม่รู้ว่ากฎหมายบัญญัติ ว่าการกระทำอย่างนั้นอย่างนี้เป็นความผิด เพื่อให้พ้นจากความผิดในทางอาญาไม่ได้ (สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ,2534:147) เมื่อทำความผิดเป็นผู้ต้องหาแล้วยังไม่ทราบว่าจะมีสิทธิในการพบทนายความ จนกระทั่งคดีขึ้นสู่ศาลและจำเลยถูกฟ้องศาลแล้ว ศาลถึงจะแต่งตั้งทนายความมาช่วยเหลือ แต่จำเลยที่มีทนายแล้วยังคงไม่ทราบว่าทนายความจะช่วยเหลือตนเองอย่างไร

ผู้วิจัยศึกษาในเรื่องความไม่เสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายอาญา โดยศึกษาผ่านทนายความขอแรง โดยทนายความขอแรงที่ศาลจัดหาให้อาจไม่สามารถสร้างความมั่นใจให้จำเลยได้ ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น ค่าตอบแทน ความสามารถ ความตั้งใจ เป็นต้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความไม่เสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายอาญา
2. เพื่อศึกษาทางเลือกของจำเลยในการเลือกใช้ทนายความ
3. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพในการดำเนินคดีของทนายความขอแรง
4. เพื่อศึกษาแนวโน้มคดีอาญาที่ใช้ทนายความขอแรง

แนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่อง **การจัดระเบียบสังคม** โดยการจัดระเบียบสังคมที่สำคัญคือการจัดช่วงชั้นทางสังคม การจัดระเบียบสังคมของสังคมไทยหรือโครงสร้างสังคมมีพื้นฐานมาจากความเชื่อดั้งเดิม (สุภางค์ จันทวานิช, 2532 หน้า 154) ในคติเรื่องการนับถือผี โดยมีการจัดช่วงชั้นทางสังคมของผีตามลำดับลงมา ผีที่มีอำนาจสูงสุดคือแถน อยู่บนสวรรค์ชั้นฟ้า และมีการกำหนดสถานะและบทบาทของผีระดับสูงไว้ชัดเจนในการปฏิบัติกับผีที่อยู่ต่ำลงมา ความเชื่อเรื่องผีและบรรพบุรุษมีอิทธิพลต่อระเบียบทางสังคมไทยหลายด้าน อิทธิพลที่เด่นๆ คือ การจัดช่วงชั้นทางสังคมที่กำหนดบทบาทสถานภาพของบุคคลในสังคม จนกระทั่งความเชื่อพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูที่แพร่เข้ามา โดยเฉพาะผ่านวรรณกรรมที่สำคัญทางพุทธศาสนาคือ ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นการอธิบายการจัดลำดับชั้นของสิ่งที่คงอยู่ในจักรวาล อาทิ ภูตผี ปีศาล เทวดา มนุษย์ สัตว์ โดยมีหลักธรรมของพุทธศาสนาเป็นเครื่องอธิบายและเชื่อมโยงการดำรงอยู่ วรรณกรรมพุทธศาสนาเรื่องนี้อธิบายครอบคลุมได้ถึงเรื่องสังคมการเมือง เนื่องจากเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ (เพิ่งอ้าง หน้า 168)

คติทางด้านพุทธศาสนาที่ส่งผลต่อโครงสร้างสังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดระเบียบสังคมในสังคมไทยแล้วยังมีแนวคิดตามความเชื่อและค่านิยมของไทยอีกหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจโครงสร้างสังคมไทย ได้แก่ พรหมลิขิต ดวง พรรคพวก บุญกรรม เป็นต้น

จากหนังสือเรื่อง ความคิดและภูมิปัญญาไทย คำ:ร่องรอยความคิด ความเชื่อไทย (2535)ได้อธิบายคำดังกล่าวดังนี้

พรหมลิขิต พรหมลิขิตตามค่านิยมของไทยมีนัยยะแสดงให้เห็นถึงท่าทีที่ยอมจำนนต่อสิ่งที่เกิดขึ้นกับชีวิต ทำให้ยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้น หากเป็นสิ่งที่ดีก็ดีไป แต่หากเป็นสิ่งเลวร้ายก็ไม่คิดจะต่อสู้ เพราะเชื่อว่าไม่มีทางจะเปลี่ยนแปลงได้ ทุกอย่างสุดแล้วแต่ "พรหมลิขิต"

ดวง โลกทัศน์เรื่องดวง อธิบายพฤติกรรมเฉพาะของคนไทยได้ว่าชีวิตและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นถึงการยอมรับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นว่าเป็นสิ่งที่มิอาจห้าม มิอาจควบคุม มิอาจแข่งขันกันหรือมิอาจเปลี่ยนแปลงได้เพราะกรรมเก่าหรือดวงดาวกำหนดมาเช่นนี้ ดังนั้นการยอมรับว่าดวงของเรากำหนดให้เราเกิดมาต่ำต้อยอาจกลายเปลี่ยนเป็นการยอมรับว่าการที่เราต่ำต้อยเป็นสิ่งที่ถูก

ต้องแล้ว หรือดวงของเรากำหนดมาให้เราเป็น "ไพร่" ให้ผู้อื่นเป็น "เจ้านาย" การเป็นไพร่ของเราและการเป็นเจ้านายของผู้อื่นจึงเป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้ว

ดวงมิใช่แต่คำอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเราเท่านั้น แต่การยอมรับดวง ยังเป็นการแสดงถึงการยอมรับความชอบธรรมของเหตุการณ์หรือความเป็นไปในชีวิตของเราด้วย เช่น ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมไม่ว่าจะเป็นความไม่เท่าเทียมทางกฎหมายในสมัยโบราณหรือความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ อาจถูกมองได้ว่าเป็นสิ่งที่ชอบธรรมด้วย ความไม่เท่าเทียมเหล่านี้อาจถูกมองว่าเกิดขึ้นตามความ "เหมาะสม" ที่แต่ละบุคคลพึงได้รับตามกรรมเก่าซึ่งไม่มีใครเปลี่ยนแปลงได้และก็ไม่ควรเปลี่ยนแปลงเพราะทุกคนล้วนมี "ตำแหน่ง" ในสังคมในชาตินี้ที่ถูกกำหนดมาแล้วทั้งสิ้นจากกรรมเก่าที่ทุกคนได้กระทำมา รวมทั้งจากดวงดาวที่ได้ร่วมกำหนดมาแล้ว ดังนั้นคนไทยจึงมักยอมรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตตัวเองและความไม่เท่าเทียมทางสังคม

พรรคพวก พรรคพวก ความหมายกว้างๆ หมายถึงกลุ่มคนที่เป็นพวกเป็นหมู่เดียวกัน โดยมีความสัมพันธ์กันทางใดทางหนึ่ง ความสัมพันธ์อาจเกิดจากการเป็นสมาชิกในครอบครัวหรือวงศ์สกุลเดียวกัน อาจเกิดจากความนับถือชอบพอกัน เช่น กลุ่มเพื่อน อาจเกิดจากการมีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น กลุ่มวิชาชีพ สมาคม และพรรคการเมือง

ในทางพฤติกรรม คำว่าพรรคพวก เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในนาม "ระบบพรรคพวก" คือ การปฏิบัติที่มีอคติ เห็นแก่ความเป็นพรรคพวกเดียวกัน มุ่งอำนวยประโยชน์แก่ผู้ที่มีความสัมพันธ์ต่อกันอยู่แล้วเป็นที่ตั้ง ในระดับสังคม ระบบพรรคพวกน่าจะมีผลในเชิงลบมากกว่าเชิงบวกเนื่องจากระบบพรรคพวกมักจะมองข้ามหลักการและ/หรือคุณสมบัติที่ต้องการอย่างแท้จริง ที่มาประการหนึ่งของพรรคพวกในสังคมไทยคือธรรมเนียมการนับญาติในสังคมไทยที่ขยายวงศ์ญาติออกไปทั้งแนวกว้างและลึก และยังมีการนับญาติที่ไม่ใช่สายโลหิตเป็นเสมือนญาติ แต่ความหมายในเชิงพฤติกรรมคือการสร้าง "พรรคพวก" ซึ่งจะเป็นที่มาของความเกรงใจและการทำประโยชน์ต่อกันอันเป็นลักษณะสำคัญของระบบพรรคพวก

แนวคิดที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษาอีกประการหนึ่งคือ **แนวคิดเรื่องความเสมอภาคตามหลักอุดมการณ์ของสิทธิมนุษยชน** แนวคิดนี้เป็น แนวคิดที่พัฒนามาจากตะวันตกที่พัฒนาขึ้นมาจากกฎหมายธรรมชาติที่จะคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่ว่า "มนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกันและไม่มีใครล่วงละเมิดได้" โดยพัฒนาขึ้นตามสภาพสังคมและวัฒนธรรมของตะวันตกที่มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในด้านการปฏิวัติอุตสาหกรรมและการปฏิวัติรูปแบบการปกคอง โดยเฉพาะการปกครองที่เน้นเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคและการมีส่วนร่วมในการปกครองของประชาชนเป็นหลักและได้รับการพัฒนาขึ้นมาตามลำดับและเผยแพร่ไปทั่วโลก ตามกระแสการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย

พื้นฐานแนวความคิดแบบประชาธิปไตย (สุภางค์ จันทวานิช, 2532 หน้า 179) ที่สำคัญบางประการและเกี่ยวข้องกับการศึกษาคือ 1)ความเชื่อในความเป็นอิสระและเสรีภาพของมนุษย์ ความเป็นอิสระหมายถึงความสามารถที่จะเลือกใช้ชีวิต กระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้ด้วยตนเอง โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจบงการของบุคคลอื่น 2)การยอมรับให้ความเท่าเทียมกันของ

คน ความเท่าเทียมหรือความเสมอภาคนี้เป็นความเสมอภาคตามกฎหมายและทางการเมือง ทุกคนควรได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน

การจัดระเบียบสังคมตามแนวคิดเรื่องความเสมอภาคที่แพร่กระจายเข้ามาในสังคมไทยพร้อมกับกระแสการปกครองตามแบบประชาธิปไตยนั้น ยังไม่มีผลต่อโครงสร้างสังคมไทยมากนักในระยะแรก เนื่องจากยังไม่มีบทบาทลึกซึ้งต่อพฤติกรรมของคนที่ยังยึดถือการจัดระเบียบตามแบบจารีตที่ถือชั้นสูงต่ำของคนในสังคม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.ได้ทราบประสิทธิภาพการทำงานของทนายความขอแรงและนำมาปรับปรุงแก้ไข การให้ความช่วยเหลือแก่จำเลยในคดีอาญาต่อไป

2.ได้รับทราบข้อมูลความเป็นไปได้ที่รัฐจะปรับระบบการให้ความช่วยเหลือแก่จำเลยในคดีอาญา

3.ได้แนวทางและหลักการเพิ่มพูนศักยภาพของทนายความขอแรง

4.ได้แนวทางเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยให้มีประสิทธิภาพและเท่าเทียมกันมากขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.น.ส.อารีย์ รุ่งพรทวีวัฒน์ (2527) ศึกษาเรื่องการบังคับใช้กฎหมายอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย ผลการวิจัย สรุปว่า การบังคับใช้กฎหมายอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะมีหลายองค์กรที่ดำเนินการ ได้แก่ ตำรวจ รักษาความสงบสุขของชุมชน ป้องกันอาชญากรรม จับกุมผู้กระทำความผิด อัยการ และตุลาการ ทำหน้าที่ป้องกันความอยุติธรรมทั้งมวล หน่วยงานที่ดำเนินงานกระบวนการยุติธรรมซึ่งใช้กฎหมายอาญา จะมีความซับซ้อน และเกิดปัญหาในลักษณะของการบังคับใช้กฎหมาย

2.นายสุพิศ ปราณีตพลกรัง (2528) ศึกษาเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาโดยองค์กรตุลาการในชั้นก่อนการพิจารณา : ศึกษาเปรียบเทียบกรณีไทยและสหรัฐอเมริกา

จากการศึกษาพบว่า การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาในชั้นก่อนการพิจารณาโดยองค์กรตุลาการนั้น จะสามารถคุ้มครองได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับหรือมีความสัมพันธ์กับรูปแบบกระบวนการทางอาญาที่ยึดถือ 2 รูปแบบใหญ่ๆ คือ The Crime Control Model และ The Due Process Model ตามรูปแบบแรกเป็นการยึดถือหรือมุ่งที่จะควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญเน้นหนักประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย ส่วนรูปแบบที่สองนั้นเน้นหนักที่การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล มุ่งให้ทุกขั้นตอนของกระบวนการเป็นไปด้วยความเป็นธรรมถูกต้อง องค์กรตุลาการมีบทบาทในการตรวจสอบการดำเนินการทำให้สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพได้เหมาะสม

ปัญหาการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาในชั้นก่อนการพิจารณาในประเทศไทยนั้น จากการศึกษาพบว่า รูปแบบกระบวนการทางอาญาของไทยเน้นหนักไปในทางมุ่งควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญ มุ่งประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายต้องการความเด็ดขาด รวดเร็ว เป็นส่วนใหญ่ ปัญหาที่ส่งผลถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาในชั้นก่อนการพิจารณาโดยองค์กรตุลาการ คือปัญหาจากระบบโครงสร้างในประมวลกฎหมายยวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ขององค์กรหลักในการดำเนินการไม่มีความสัมพันธ์กันเท่าที่ควร องค์กรตำรวจมีอำนาจอย่างกว้างขวางลอยตัว ขาดการเหนี่ยวรั้ง ตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพจากองค์กรอื่น องค์กรตุลาการถูกละเลยในการที่จะทำหน้าที่เพื่อการคุ้มครองผู้ต้องหาในชั้นก่อนการพิจารณาในบางกรณีระบุเป็นบทบาทขององค์กรตุลาการ เช่น การอนุญาต ฝากขัง การไต่สวนมูลฟ้อง แต่องค์กรตุลาการก็ไม่สามารถทำหน้าที่ตามบทบาทได้อย่างเต็มที่ เพราะเป็นผลมาจากความผิดพลาดของระบบความเกี่ยวพันโครงสร้างขององค์กร

3.นายจตุรงค์ ฉินวิวัฒน์ (2526) ศึกษาเรื่องข้อสันนิษฐานในคดีอาญาอันเป็นโทษแก่จำเลย ผลการศึกษาสรุปข้อสันนิษฐานที่เป็นโทษแก่จำเลยในทางอาญาจะต้องอยู่ในขอบเขตดังนี้

3.1 จะต้องเป็นกรณีที่พยานหลักฐานอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยโดยเฉพาะ หรือเป็นพยานหลักฐานที่จำเลยเท่านั้นจึงจะเข้าถึงได้ ซึ่งเป็นการยากหรือเป็นไปไม่ได้ที่โจทก์จะหาพยานหลักฐานนั้นมาได้

3.2 ข้อเท็จจริงที่กำหนดขึ้นเป็นเงื่อนไข กับข้อเท็จจริงที่สันนิษฐานจะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดจนทำให้น่าเชื่อว่าจะเป็นจริงตามที่สันนิษฐาน หากไม่ได้เพิ่มข้อเท็จจริงอย่างอื่นเข้ามา

3.3 บทบัญญัติที่เป็นเงื่อนไขนั้นจะต้องชัดเจนแน่นอน

3.4 เป็นความผิดประเภทที่กำหนดโทษไว้โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการป้องปรามเป็นหลักสำคัญหรือความผิดที่มีโทษสถานเบา

4.นายเสียงชัย สุมิตรวสันต์ (2527) ศึกษาเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาก่อนการประทับฟ้องโดยองค์กรศาล ผลการศึกษามีดังนี้

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในชั้นก่อนการประทับฟ้อง เป็นสิ่งสำคัญในชั้นเริ่มแรกของการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เพื่อรับรองหลักสากลที่ว่าก่อนที่จะมีคำพิพากษาถึงที่สุด แสดงว่าบุคคลกระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ แต่ในประเทศไทยการให้ความสนใจ และการให้ความสำคัญแก่สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาในชั้นก่อนพิจารณาคดี ยังมีไม่เพียงพอโดยพิจารณาได้จากอำนาจในชั้นก่อนการประทับฟ้อง ส่วนใหญ่จะอยู่ในมือของเจ้าพนักงานตำรวจ ไม่ว่าจะเป็นอำนาจในการจับ การค้น การควบคุมตัว การปล่อยชั่วคราว และเมื่อพิจารณาในด้านบทบาทของศาลแล้ว ศาลเองก็ไม่อาจเข้าไปมีบทบาทในการคุ้มครองในชั้นเริ่มแรกได้เลย คงมี

บทบาทเมื่อระยะเวลาหนึ่งได้ล่วงพ้นไปแล้ว เช่น อำนาจในการอนุญาตให้ขังผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน และเมื่อพิจารณาบทบาทที่เป็นอำนาจของศาล โดยเฉพาะการไต่สวนมูลฟ้องแล้ว ศาลจะไม่ทำการไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ไม่ว่าคดีประเภทใด หรือมีความร้ายแรงเพียงใด โดยจะประทับฟ้องทีเดียว

5. น.ส. อนัญญา งามสิริพร (2530) ศึกษาเรื่องการจัดหาทนายโดยรัฐในคดีอาญา โดยศึกษารวบรวมข้อมูลทางทฤษฎีจากหลักกฎหมายในเอกสารภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตลอดจนวิเคราะห์คำพิพากษาของต่างประเทศ โดยสรุปว่า

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2540) ได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยคดีอาญาที่ยากจนให้ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐจัดหาทนายความให้ไว้ในมาตรา 29 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็พัฒนาขยายสิทธิการมีทนายความโดยรัฐจัดหาแก่จำเลยคดีอาญามากขึ้นทั้งในมาตรา 29 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็พัฒนาขยายสิทธิการมีทนายความโดยรัฐจัดหาแก่จำเลยคดีอาญามากขึ้นทั้งในมาตรา 7 ทวิ และมาตรา 173 ที่แก้ไขใหม่ เพื่อประสิทธิภาพรองรับสิทธิที่มอบให้ ระบบทนายความขอแรงที่ใช้อยู่ในปัจจุบันก็ขาดประสิทธิภาพ มีข้อบกพร่องมากมาย และไม่อาจรองรับสิทธิการมีทนายความแก่จำเลยคดีอาญาได้เท่าเทียมกัน จึงทำให้ไม่อาจสนองตอบความยุติธรรมที่รัฐมอบให้ตามบทบัญญัติในกฎหมายดังกล่าว

สิทธิการมีทนายความโดยรัฐจัดหาของจำเลยในคดีอาญาไทย ยังมีข้อบกพร่องมากมายและไม่สมบูรณ์เทียบเท่ากับต่างประเทศ เนื่องจากเหตุผลหลายประการ คือทนายความส่วนใหญ่เป็นทนายความจบใหม่ ยังขาดประสบการณ์ในการว่าคดี ทนายความขาดความเอาใจใส่เพราะค่าตอบแทนต่ำ และกว่าจำเลยคดีอาญาจะได้พบทนายความขอแรงก็ต่อเมื่อถูกส่งตัวขึ้นศาลแล้ว ทนายความไม่มีเวลาหากต้องการปรึกษาทนายความโดยด่วนย่อมไม่ทันการ องค์กรที่จะช่วยเหลือทางกฎหมายของไทยยังกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ความไม่เสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายอาญา ศึกษาผ่านทนายความขอแรง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการศึกษารวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การพิจารณาเลือกสรรคดี โดยพิจารณาคดีจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ที่กำหนดให้ใช้ทนายความขอแรง และต้องโทษตามกฎหมายอาญา จำนวน 8 คดีจำเลย 11 คน ดังนี้

1.1 ความผิดพยายามฆ่าผู้อื่น 1 ราย

1.2 ความผิดพรากผู้เยาว์ 1 ราย

1.3 ความผิดจำหน่ายยาเสพติด(ยาบ้า) (จำนวน 3 ราย)

1.4 ความผิดกรรโชกทรัพย์ กักขังและข่มขืนกระทำชำเรา 1ราย

1.5 ความผิดลักทรัพย์ 1 ราย

1.6 ความผิดรับของโจร 2 ราย

1.7 ความผิดมียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อเสพ 1 ราย

1.8 ความผิดพรากผู้เยาว์และข่มขืนกระทำชำเรา 1 ราย

2. การเก็บข้อมูลเอกสาร (documentary research)

2.1 การเก็บข้อมูลจาก หนังสือ บทความ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จาก ห้องสมุดสำนักวิทยบริการ จากสถานศึกษาต่าง ๆ ในประเทศไทย เช่น สำนักวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดแห่งชาติ สภาทนายความ ศาลจังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

2.2 การศึกษาจากสำนวนของศาล โดยศึกษาสำนวนในคดีที่ใช้ทนายความขอแรง

3. การสัมภาษณ์ทนายความขอแรงและจำเลยที่เป็นกรณีตัวอย่างจำแนกเป็นทนายความ 14 รายและจำเลย 11 รายโดยละเอียด

4. การใช้แบบสัมภาษณ์ สัมภาษณ์จำเลยจำนวน 100 คน จากจำนวนจำเลยทั้งหมด 180 คนที่ใช้ทนายความขอแรงในการดำเนินคดีที่ศาลจังหวัดเพชรบุรี การพิจารณาคัดสรรจำเลยในการตอบแบบสัมภาษณ์คือจำเลยที่สามารถ อ่านออกและเขียนหนังสือได้ ส่วนจำเลยที่ถูกคัดออกเนื่องจากอ่าน-เขียนไม่ได้

และแบบสัมภาษณ์ทนายความที่ลงชื่อเป็นทนายความขอแรงจำนวน 18 ราย จากทนายความทั้งหมดในจังหวัดเพชรบุรี 42 ราย โดยพิจารณาสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายและความสะดวกในการเข้าถึงทนายความ

ขอบเขตในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ใช้พื้นที่ในการศึกษาคือ ตามเขตอำนาจศาลจังหวัดเพชรบุรี จำเลยถูกดำเนินคดีในเขตพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี และทนายความคือทนายความที่ได้ลงชื่อเป็นทนายความขอแรงไว้ยังศาลจังหวัดเพชรบุรี การเลือกใช้พื้นที่จังหวัดเพชรบุรีเป็นตัวอย่างในการศึกษาเนื่องจากความสะดวกในการเก็บข้อมูลที่ต้องพบจำเลยขณะมายังศาล และความคุ้นเคยกับทนายความในพื้นที่เพื่อความชัดเจนและแม่นตรงของข้อมูลที่จะได้รับ

ปัญหาและอุปสรรค

การศึกษาครั้งนี้พบปัญหาที่สำคัญคือในเรื่องการเก็บข้อมูล เนื่องจากการเก็บข้อมูลกับจำเลย โดยเฉพาะจำเลยที่ไม่ได้รับการประกันตัวจะพบจำเลยได้เมื่อจำเลยมาที่ศาลเพื่อพิจารณาคดี

ระยะห่างประมาณ 2-3 เดือนต่อ 1 ครั้ง และบางครั้งมีการเลื่อนการพิจารณาไต่สวนออกไปอีกด้วยเหตุจำเป็นทั้งของฝ่ายโจทก์หรือของจำเลย ยิ่งทำให้การเก็บข้อมูลล่าช้าออกไปอีก อีกทั้งบางครั้งแม้จำเลยมายังศาลเพื่อรับฟังการพิจารณาคดี จำเลยจะถูกคุมขังไว้ที่คุมขังใต้ถุนศาลเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ดูแลไม่อนุญาตให้ทำการสัมภาษณ์เนื่องจากเห็นว่าไม่สะดวกและขัดขวางการปฏิบัติงาน ทำให้การเก็บข้อมูลล่าช้ามากการเข้าพบจำเลยในเรือนจำจะเข้าพบได้เฉพาะผู้ที่เป็นทนายความตามระเบียบของเรือนจำเท่านั้น อีกทั้งคดีที่จำเลยทำผิดและเก็บเป็นตัวอย่างสิ้นสุดเพียง 2 คดี คดีแรกคือกักขังและข่มขืนผู้เสียหายยอมความส่วนกรรโชกทรัพย์เป็นคดีที่ยอมความไม่ได้ศาลพิจารณาลงโทษจำคุก 2 ปี รับสารภาพลงโทษเหลือ1 ปี และรอลงอาญา ส่วนอีก 1 คดีคือรายของนางสาวพรเลิศถูกจับในคดีใหม่คือมียาเสพติดไว้เพื่อจำหน่ายศาลตัดสินจำคุกซึ่งความผิดเดิมมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายและจำหน่ายยาเสพติด (ยาบ้า) ส่วนจำเลยอีก 9 คนที่เหลือยังอยู่ระหว่างขั้นตอนกระบวนการพิจารณาของศาล จึงไม่ทราบในขั้นตอนสุดท้ายว่าจำเลยจะพ้นผิดหรือถูกจำคุก

บทที่ 2
โครงสร้างสังคมไทยกับความไม่เสมอภาค

การศึกษาสังคมไทยนับแต่สมัยแรกๆ คงจะมีชื่อ จอห์น เอมบรีรวมอยู่ด้วย ในปี พ.ศ. 2493 (Embree ,1950) และจากผลการศึกษาของเอ็มบรีได้กล่าวถึงลักษณะของประเทศไทยว่าเป็นสังคมที่มีโครงสร้างหลวม (loosely structured) และแนวคิดนี้ได้มีอิทธิพลต่อสังคมไทยเป็นระยะเวลานาน โครงสร้างหลวมที่เอ็มบรี หมายถึงคือ คนไทยเปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลมีพฤติกรรมที่จะแปรผันอย่างไรก็ได้ เช่น ขาดการให้ความสำคัญกับสิทธิและหน้าที่ของกันและกัน ขาดความสม่ำเสมอ ระเบียบและวินัย และไม่มีความรู้สึกจริงจังต่อหน้าที่และข้อผูกพันในความสัมพันธ์ทางครอบครัว เมื่อเปรียบเทียบกับชาวเวียดนาม จีน และญี่ปุ่น (แจ็ค เอ็ม พอตเตอร์ , 2526 หน้า 1-2) และที่สอดคล้องกับแนวคิดโครงสร้างหลวมที่เอ็มบรีศึกษาไว้ คือการศึกษาโดยนักมานุษยวิทยาจากสำนักคอร์แนล ร่วมกับนักมานุษยวิทยาไทย คือ ลอริสตัน ชาร์ป โรเบิร์ต เทกซ์เตอร์ กมล ชาญเลขา และ เฮเซิล ฮอค ที่ศึกษาหมู่บ้านบางชัน เขตชานเมืองของกรุงเทพ ซึ่งหมู่บ้านบางชันมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากหมู่บ้านชนบทของไทยโดยทั่วไป ทั้งตามลักษณะกายภาพ และกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน จึงทำให้โครงสร้างทางสังคมของบางชันไม่เป็นที่กระจ่างชัด (เพิ่งอ้าง หน้า 5) แนวคิดการอธิบายสังคมเช่นนี้มีอิทธิพลอย่างมากในการศึกษาสังคมไทยในช่วงถัดมา เนื่องจากผู้ศึกษาบางชันได้นำแนวคิดทฤษฎีแบบเก่าๆ ของ แรดคลิฟ-บราวน์ มาใช้ ซึ่งเป็นแนวคิดที่สร้างมาศึกษาสังคมที่มีพรมแดนทางสังคม

นอกจากการศึกษาสังคมไทยตามแนวคิดโครงสร้างหลวมแล้ว ยังมีผู้นำแนวคิดเรื่องกลุ่มสมัครพรรคพวก (entourage) มาเป็นกุญแจสำคัญในการศึกษาโครงสร้างสังคมไทยทั้งหมด คือ ลูเซียน แฮงค์ (1975) เอ็ดเวอร์ด แวน รอย และ เจมส์ วี คอร์นีลส์ (1969) โดยพยายามอธิบายลักษณะสังคมไทยให้เข้ากันได้พอดีกับความหมายเกี่ยวกับสมัครพรรคพวกของตน (เพิ่งอ้าง หน้า 12)

จากผลการศึกษาของเอ็มบรี ชาร์ป วิลสัน ฟิลลิปส์ ไพเกอร์ ลูเซียน แฮงค์ แวน รอย และเท็กซ์เตอร์ ชาญเลขา กับ ฮอค ทำให้ประเทศไทยมีชื่อเสียงในฐานะสังคมแปลกประหลาดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ไม่ค่อยจะมีโครงสร้างทางสังคม (เพิ่งอ้าง หน้า 13)

การศึกษาสังคมไทยเพื่อให้ทราบถึงโครงสร้างสังคม ตามแนวความคิดโครงสร้างหลวมดังกล่าวได้เป็นที่ถกเถียงและหมดความนิยมในเวลาต่อมา เนื่องจากไม่สามารถอธิบายโครงสร้าง

สังคมไทยได้ทั้งหมด เช่นที่ ไมเคิล มอร์ แมน (1966b) สรุปว่า คำ " "โครงสร้างหลวม" ไม่ได้มีคุณค่าที่จะช่วยเขาเพื่อแสดงคุณลักษณะสังคมของหมู่บ้านบ้านปิงในภาคเหนือของไทยที่เขาศึกษาเลย " และเริ่มมีแนวการวิเคราะห์สังคมไทยแนวใหม่ขึ้นมา ที่เหมาะสมกว่าคือการวิเคราะห์เชิงอุปถัมภ์ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์-ผู้รับอุปถัมภ์ จนมีคำกล่าวอ้างถึงผู้ริเริ่มการศึกษาแนวคิดนี้โดย ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์ แนวการศึกษาของ อ.อคิน ได้รับการยอมรับเนื่องจาก *ประการแรก* สามารถอธิบายโครงสร้างสังคมไทยได้อย่างเป็นระบบสมจริง มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และกฎหมายรองรับ *ประการที่สอง* แนวคิดของ อ.อคิน ไม่ได้แหวกวงกรอบคิดของสำนักโครงสร้าง-การหน้าที่ แต่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ทางอำนาจที่อยู่ในบริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย และสามารถเสนอภาพของความขัดแย้งระหว่างชนชั้น **ความไม่เสมอภาคในสังคม** รวมทั้งยังชี้ให้เห็นถึงพลวัตของความมั่นคงและไม่มั่นคง (stability and instability) ที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยด้วย อ.อคิน ได้ศึกษาโครงสร้างสังคมโดยใช้แนวคิดระบบอุปถัมภ์ ศึกษาสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416 ระบบอุปภัมภ์ตามความหมายในเชิงสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา หมายถึง *ลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมประเภทหนึ่ง ซึ่งผู้ที่มีความสัมพันธ์แต่ละฝ่ายมีบทบาท หน้าที่ และความคาดหวังต่อกันหลายประการ ซึ่งเป็นที่รับรู้หรือยอมรับกันตามประเพณี หรือวัฒนธรรมของสังคม* ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบนี้คือ ความสัมพันธ์ที่คาร์ล แลนเด (Carl Lande)เรียกว่าความสัมพันธ์ระหว่าง "ผู้อุปถัมภ์-ผู้รับอุปถัมภ์" (Patron-Client Relations) ซึ่งมีลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันอยู่มาก แม้ว่าฝ่ายอุปถัมภ์จะเป็นผู้ให้มากกว่าก็ตาม แต่ก็มิได้เป็นการให้เปล่า ผลตอบแทนจากผู้รับอุปถัมภ์จะมีให้แก่ผู้อุปถัมภ์เสมอ แม้ว่าจะมิใช่ด้านวัตถุก็อาจเป็นด้านจิตใจ ความจงรักภักดี เป็นต้น ลักษณะของความสัมพันธ์แบบนี้มีองค์ประกอบของความเป็นมิตรที่ขาดดุลภาพ (lopside friendship) ในแง่ที่ฝ่ายหนึ่งมีอำนาจเหนืออีกฝ่ายหนึ่งเป็นการให้ความสนิทสนมคุ้นเคยกัน แสวงหาผลประโยชน์จากกัน หรือจากผู้ที่ตนมีความสัมพันธ์ด้วย (instrumental friendship)

การศึกษาของ อ.อคิน ศึกษาก่อนการปฏิรูปการปกครอง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐไทยเริ่มเข้าสู่รัฐสมัยใหม่มีการปฏิรูปและเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองการปกครองเป็นอย่างมาก ที่สำคัญคือ การปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินและการทำให้ประเทศมีความทันสมัย การปกครองแบบเดิมที่มีผู้คนอยู่ 2 ประเภทคือ เจ้านายและ ไพร่ ทาส โดยเจ้านายหรือขุนนาง เป็นผู้ปกครอง หรือ " กินเมือง" ส่วนไพร่ ทาสอยู่ภายใต้การปกครองของขุนนางอีกทีนั้น จากงานวิจัยเรื่อง การสร้างธรรมาภิบาลในสังคม ของ อ.บวรศักดิ์ อุวรรโณ ได้กล่าวถึงการปฏิรูปประการหนึ่งที่ส่งผลต่อโครงสร้างของสังคมไทยและความไม่เสมอภาค คือ ทรงปรับ "ขุนนาง" ผู้ "กินเมือง" มาเป็น "ข้าราชการ" ผู้กินเงินเดือน และปฏิบัติ "ราชการแผ่นดิน" ได้มีการเริ่มต้นอย่าง

เต็มกำลังเมื่อ พ.ศ. 2435 โดยการยกเลิกระบบกินเมือง โดยเจ้าเมือง ซึ่งมีการสืบต่ออำนาจโดยทางสายโลหิต แต่เปลี่ยนมาเป็นการปกครองแบบเทศาภิบาล แบ่งเป็นมณฑลและจังหวัด ตัวผู้ว่าราชการแต่งตั้งจากกรุงเทพ กินเงินเดือนในฐานะข้าราชการคนหนึ่ง แทนการเป็นเจ้าเมืองซึ่งมีอำนาจและศักดิ์คล้ายกับเจ้าครองนครรัฐ และมีการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินโดยตั้งกระทรวงแบบตะวันตกขึ้นมา ซึ่งได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงพระคลัง กระทรวงเกษตรพานิชการ กระทรวงธรรมการ กระทรวงโยธาธิการ กระทรวงยุติธรรม กระทรวงนครบาล กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงวัง กระทรวงยุทธนาธิการ กระทรวงมรุธาธิการ กระทรวงต่างๆ เหล่านี้มีบทบาทอย่างสำคัญในกระบวนการรวมศูนย์อำนาจ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม อาทิ การจัดตั้งกระทรวงกลาโหม การมีกองทัพแบบทันสมัย คือการเกณฑ์ทหาร ซึ่งต้องยกเลิกระบบไพร่มาเป็นการเกณฑ์ทหาร การจัดตั้งกระทรวงการคลังก็ต้องยกเลิกระบบการกินเมืองหรือเหมาเมืองมาเป็นระบบการเก็บภาษีแบบใหม่ โดยรัฐบาลและการจ่ายเงินเดือนให้แก่ข้าราชการ โดยเฉพาะข้าหลวงหรือผู้ว่าราชการจังหวัด (ลิขิต ธีรเวคิน , 2542 หน้า 102)แต่ข้าราชการบางคนยังคงเข้าใจผิดและยึดติดกับอำนาจหน้าที่ ในตำแหน่งเดิม คิดว่าอำนาจที่มีเป็น "เอกสิทธิ์" (priviledge) ส่วนตัวซึ่งสามารถใช้หรือไม่ใช้อย่างไร ต่อใครก็ได้ ส่งผลเสียที่เกิดขึ้นต่อสังคมหลายประการ คือ การใช้ตำแหน่งของข้าราชการผู้นั้นสร้างอิทธิพลและความร่ำรวยให้ตัวเอง มีการใช้อำนาจขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ระหว่างผู้มีตำแหน่งกับบุคคลอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการ "เล่นพรรคเล่นพวก" หรือ กลั่นแกล้งกัน ***ส่งผลต่อกฎหมายไทยและการใช้อำนาจตามกฎหมาย จึงศักดิ์สิทธิ์และมีลักษณะไม่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ส่วนตัว*** *(impersonal)* ***เมื่อบุคคลผู้อยู่ใต้อำนาจนั้นไม่รู้จักหรือไม่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้ใช้อำนาจ แต่ถ้ามีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้ใช้กฎหมาย กฎหมายก็จะยกเว้นไม่ใช้กับผู้นั้น สภาพเช่นนี้ทำให้กฎหมายไทยในอดีต และการใช้อำนาจตามกฎหมาย ขาดความเสมอภาค และเลือกปฏิบัติ*** (บวรศักดิ์ อุวรรโณ ,2543 หน้า) (ข้อความที่เน้นเป็นของผู้ศึกษา)

สิ่งที่สืบเนื่องต่อจากแนวการศึกษาสังคมไทย ตามแนวคิดโครงสร้างหลวม ระบบอุปถัมภ์ และการปฏิรูปการปกครองสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติตัวของข้าราชการ และกฎหมายไทยแล้ว การพิจารณาโครงสร้างสังคมไทยที่ส่งผลต่อความไม่เสมอภาคอีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ โครงสร้างการเมืองไทย

นับแต่การปฏิวัติรัฐประหารเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 เป็นการเปลี่ยนโฉมหน้าการเมืองไทย แต่สิ่งที่คาดหวังไว้คือประชาธิปไตยแบบตะวันตกที่มีอำนาจสูงสุดมาจากปวงชนชาวไทยมิได้เกิดขึ้น และปี พ.ศ.2500 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยึดอำนาจขับไล่รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม จากนั้นเป็นระยะเวลาถึง 25 ปี นับจากการยึดอำนาจที่มีทั้งขบถ รัฐประหาร

เสียเลือดเนื้อ ผลที่สุดตกอยู่ในระบบเผด็จการ จอมพลสฤษดิ์บริหารบ้านเมืองแบบระบบพ่อขุน คือ การใช้อำนาจเด็ดขาดในการปกครองทำลายล้มสถาบันและกลไกการเมืองแบบมีส่วนร่วม (ลิขิต ธีรเวคิน ,2542 หน้า 191) แต่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยพยายามยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น จึงหยุดยั้งระบบการเมืองแบบมีส่วนร่วม เพราะรัฐจะได้มีอำนาจเต็มที่ในการพัฒนาประเทศ (เพิ่งอ้าง หน้า 176) ตามแนวคิดของจอมพลสฤษดิ์ จอมพลสฤษดิ์เชื่อระบบการเมืองการปกครองแบบพ่อขุน ซึ่งยึดเอาแบบอย่างการปกครองแบบสุโขทัย คือเป็นผู้นำที่ทำความเจริญในแง่รูปธรรม คือ การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ส่วนทางนามธรรม คือการมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธิเสรีภาพเป็นเรื่องรอง โดยจอมพลสฤษดิ์พยายามขจัดกวาดล้างผู้มีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์และอันธพาลหรือผู้ต้องสงสัยว่าจะเป็นคอมมิวนิสต์ไปขังคุกไว้ที่ลาดยาว โดยไม่มีการขึ้นศาลตามกระบวนการยุติธรรม เพราะกฎหมายพิเศษที่ให้อำนาจไว้ โดยเฉพาะ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ประกาศใช้มีแค่ 20 มาตรา และ มาตรา 17 ที่ให้อำนาจเด็ดขาดแก่หัวหน้าฝ่ายบริหาร มีความว่า

> "ในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรหรือราชบัลลังก์ หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลาย ก่อกวน หรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายใน หรือภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรี โดยมีมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใดๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำ เช่นว่านั้นเป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย"

การดำเนินการพัฒนาประเทศตามแนวทางดังกล่าวได้สืบทอดนโยบายโดยผู้ปกครองประเทศ ลำดับต่อมาคือ จอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ส่งผลต่อโครงสร้างสังคมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และมีผลต่อการลุกฮือของประชาชน เมื่อ 14 ตุลาคม 2516 นับจากจอมพลสฤษดิ์ปกครองมาถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เกิดการเปลี่ยนแปลงในแง่โครงสร้าง โดยสรุปสั้นๆ คือ ก่อให้เกิดความขัดแย้ง แต่ไม่มีกลไกทางการเมืองที่จะแก้ข้อขัดแย้งทั้งหลายอันเป็นผลมาจากนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตามปรัชญาการเมืองการปกครองโบราณของจอมพลสฤษดิ์และผู้สืบทอดอำนาจ (เพิ่งอ้าง หน้า 192)ที่ลิดรอน สิทธิเสรีภาพของประชาชน นับแต่นั้นมาประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง มีการเลือกตั้งหลายครั้งและมีนายกรัฐมนตรีหมุนเวียนสลับไปจำนวนมาก แต่การให้สิทธิเสรีภาพ หรือการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดความเสมอภาคก็มิได้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง กระทั่งเกิดวิกฤตเหตุการณ์พฤษภาทมิฬอีกครั้ง ในปี 2535 ส่งผลต่อการเมืองของประเทศไทย ที่ต้องเริ่มหันมามองชนชั้นกลางให้มากขึ้น ประกอบ

กระแสการพัฒนาของโลก หรือกระแสโลกาภิวัฒน์ ส่งผลให้ประเทศไทยจำเป็นต้องเข้าสู่กระแสโลกอย่างช่วยไม่ได้

โครงสร้างสังคมในยุคโลกาภิวัฒน์มีการเปลี่ยนแปลงและขยายตัวอย่างรวดเร็ว จนทำให้ระบบวัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ มีความเกี่ยวพันกันอย่างซับซ้อนก่อให้เกิดผลกระทบต่างๆ มากมาย (ธีรยุทธ บุญมี , 2537 หน้า 40) ได้สรุปถึงผลกระทบของกระบวนการโลกาภิวัฒน์ไว้อย่างน่าสนใจคือ ก) การปฏิวัติข่าวสาร เชื่อมโยงทั้งโลกด้วยข่าวสารเดียวกัน ทำให้พรมแดนการเมืองของรัฐชาติ พรมแดนทางวัฒนธรรมลดความสำคัญลง ปรัชญาการเมือง ความคิดมนุษยธรรม สิทธิเสรีภาพ การอนุรักษ์ สภาพแวดล้อม เป็นไปในทิศทางเดียวกันมากขึ้น มีการก่อตัวของวัฒนธรรมร่วมที่เป็นสากล (Global Culture) เช่น วัฒนธรรมวัตถุนิยม ขณะเดียวกันก็มีปฏิกิริยาของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่จะสร้างความเป็นเอกลักษณ์ (Uniqueness)ของตัวเองขึ้นมา ข) การเชื่อมโยงด้านข่าวสารและโทรคมนาคมทำให้เศรษฐกิจทุกซอกทุกมุมของโลกเชื่อมโยงเป็นระบบเดียว (Global Economy) ค) เทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิคส์ เปิดทางให้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ จนเกือบไร้ขีดจำกัด การปะทะสังสรรค์ของวัฒนธรรมต่างๆ ทั่วโลก สร้างให้มีความต้องการสินค้าใหม่ๆ อย่างไร้ขีดจำกัด การเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์จะทำให้สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งองค์ประกอบทางชนชั้น อุดมการณ์ของคนในสังคม ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในสังคมอีกทอดหนึ่ง

กระแสโลกาภิวัฒน์นั้นยังอาจรวมถึง "กระแสการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน" ซึ่งเป็นกระแสหลักที่สำคัญในโลกปัจจุบันการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนนั้นมีส่วนอย่างมากกับการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของบุคคลกลุ่มต่างๆที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหา จำเลย พยาน ผู้เสียหาย หรือเด็กและผู้หญิง (กิตติพงษ์ ,2541 หน้า 17) โดยเป็นไปอย่างสอดคล้องกับกระแสโลกที่ยอมรับในแนวคิดสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และแพร่สะพัดไปอย่างรวดเร็วมากขึ้นด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการสื่อสาร จึงส่งผลให้คนในสังคมรับทราบถึงแนวคิดสิทธิมนุษยชนมากขึ้น สื่อต่างๆ ทำให้คนมองเห็นการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิของคนบางกลุ่มมากขึ้นในบางประเทศ อาทิ เช่น พม่า สื่อต่างๆ จึงมีส่วนช่วยให้เกิดความเสมอภาคในสังคมมากขึ้น

รัชนีกร เศรษโฐ (2536) ได้กล่าวถึงการศึกษาโครงสร้างสังคม ว่าอาจแบ่งพิจารณาออกได้เป็น 3 ด้านด้วยกันคือ

1.พิจารณาในด้านที่ว่าสังคมประกอบด้วยคนหรือประชากร โครงสร้างของสังคมจะกล่าวถึงประชากรในเรื่องของเพศและอายุของคนที่อยู่ในสังคมนั้น

2.พิจารณาในด้านที่ว่าสังคมประกอบด้วยกลุ่มย่อยต่างๆ ซึ่งอาจแบ่งด้วยอำนาจและฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นการพิจารณาถึงโครงสร้างการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม เช่น ประกอบด้วยคนที่มีฐานะสูง ปานกลาง และต่ำ เป็นต้น

3.พิจารณาในด้านที่ว่าสังคมมีกฎเกณฑ์และกลไกต่างๆ เพื่อสนองความต้องการของสมาชิกและรักษาความเป็นปึกแผ่นของสังคมเอาไว้ ก็จะกล่าวถึงสถาบันต่างๆ และความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันเหล่านั้นว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของโครงสร้างสังคม

จากการเสนอภาพโครงสร้างสังคมที่มีผู้ศึกษาแต่เริ่มแรก คือ โครงสร้างหลวม ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย เรื่อยมาจนกระทั่งกระแสโลกาภิวัฒน์ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ในสังคมไทย รวมทั้งสังคมโลกด้วย การเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดทั้งหมดส่งผลต่อโครงสร้างสังคมไทย แม้การศึกษาแต่เริ่มแรกเรื่องโครงสร้างหลวมจะตอบเรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคมหรือความไม่เสมอภาคในสังคมได้มากนัก แต่คำตอบที่ได้แม้จะยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ คือคนไทยมีลักษณะปัจเจกค่อนข้างสูงแตกต่างจากประเทศใกล้เคียง การศึกษาโครงสร้างสังคมไทยตามแนวคิดระบบอุปถัมภ์ โดยเฉพาะการศึกษาของ อ.อคิน รพีพัฒน์ เป็นการเสนอภาพการมีชนชั้นในสังคมไทย 2 ชนชั้น ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครอง วิธีการปฏิบัติที่แตกต่างที่ผู้อุปถัมภ์ต้องดูแลความเป็นอยู่ของผู้รับอุปถัมภ์ และผู้รับอุปภัมภ์ตอบแทนด้วยสิ่งของกำลังงาน หรือความจงรักภักดี ซึ่งเป็นการให้ต่างตอบแทนที่ไม่สมดุลกัน เมื่อสังคมพัฒนามากขึ้นเข้าสู่กระแสโลกาภิวัฒน์ การพัฒนายุคใหม่ ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยอาศัยเครื่องมือเทคโนโลยีในการสื่อสารทันสมัย ส่งผลให้คนในสังคมมี 2 ประเภท คือ กลุ่มที่ปรับตัวตามทันเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กับผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมที่ยังไม่เข้าใจเทคโนโลยีที่ตนเองไม่เคยสัมผัส เช่น กลุ่มเกษตรกร หรือผู้ที่มีการศึกษาต่ำ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้การพัฒนาจะเปลี่ยนไปเช่นไรหรือมองผ่านแนวคิดที่ใช้วิเคราะห์สังคมด้วยแนวคิดใด โครงสร้างในสังคมยังคงประกอบด้วยการมีลำดับชั้นทางสังคมอยู่นั่นเอง (social stratification) การลำดับชั้นทางสังคมตามแนวคิดของ คิงสเลย์ เดวิส และวิลเบอร์ก มอร์ (อ้างในสุเทพ สุนทรเภสัช , 2540 หน้า 89) ถือว่าเป็นสิ่งที่มีลักษณะสากลและเป็นสิ่งจำเป็นเพราะไม่มีสังคมที่จะไม่มีการแบ่งชั้นทางสังคม หรือปราศจากการแบ่งชั้นทางสังคมโดยสิ้นเชิง

ระบบการลำดับชั้นทางสังคมในฐานะที่เป็นโครงสร้าง ไม่เพียงแต่กล่าวถึงปัจเจกบุคคลในระบบลำดับชั้นทางสังคมเท่านั้น แต่ยังได้กล่าวถึงระบบตำแหน่ง (position) อีกด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของ อ.บวรศักดิ์ ที่วิเคราะห์ถึงการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 จากขุนนางผู้กินเมืองมาเป็นข้าราชการที่ทำหน้าที่ตัวแทนให้รัฐแล้วก็ตาม แต่ข้าราชการบางคนยังคิดว่า ตำแหน่งที่ตนมีเป็นเอกสิทธิ์พิเศษที่จะเรียกร้องอะไรจากประชาชนผู้มาใช้บริการก็ได้ อธิบายตามลักษณะโครงสร้างสังคมไทยที่มีการจัดช่วงชั้นทางสังคมส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเชื่อตามคติทางพุทธศาสนา ที่คนจะมีความสูงต่ำตามแต่บุญกรรมหรือพรหมลิขิตที่กระทำมาแต่ปางก่อน จึงเป็นคำอธิบายความไม่เท่าเทียมกันในสังคมไทย

การลำดับชั้นทางสังคม เป็นกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการแยกคนในสังคมออกเป็นกลุ่มที่มีระดับสูงต่ำ ตามฐานะทางเศรษฐกิจ อำนาจ และเกียรติ์หรือศักดิ์ศรี ระดับชั้นหนึ่งก็คือคนกลุ่มหนึ่งที่มีทรัพย์สมบัติยศถาบรรดาศักดิ์หรือฐานะทางสังคมเท่าๆ กัน หรือใกล้เคียงกัน กลุ่มคนเหล่านี้อาจเรียกว่า ชนชั้นหรือ วรรณะหรือ ฐานันดรแล้วแต่กฎเกณฑ์หรือระบบของการจัดลำดับชั้นในสังคมนั้นๆ

การจัดลำดับชั้นเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่เสมอภาคกันระหว่างกลุ่มคนที่ต่างระดับชั้น และลักษณะอีกประการหนึ่งคือ ฐานะที่สูงต่ำแตกต่างกัน (จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ , 2540 หน้า 69) การจัดลำดับชั้นในสังคมสมัยใหม่ มักจัดแบ่งตามระบบชนชั้น (class system) ซึ่งถือเอาความแตกต่างทางเศรษฐกิจเป็นเกณฑ์สำคัญในการจัดระดับสูงต่ำของคน ระบบชนชั้นระบบเปิดคือบุคคลหรือกลุ่มในสังคมสามารถเลื่อนฐานะทางชนชั้นสูงขึ้นหรือต่ำลงได้โดยไม่มีขีดตายตัว

ชนชั้น (Class) คือกลุ่มของคนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน เช่น กลุ่มคนที่มีอาชีพเดียวกัน มีรายได้ระดับเดียวกัน ส่วน Max Weber ได้แสดงทัศนะถึงความแตกต่างทางชนชั้นว่ามีลักษณะ แยกได้ 3 ด้านคือ ด้านหนึ่ง เป็นลักษณะทางเศรษฐกิจหรือความมั่งคั่ง (Wealth) ด้านที่สองเป็น ความแตกต่างในเรื่องของเกียรติ์หรือศักดิ์ศรี (prestige) และด้านที่สามเป็นความแตกต่างในอำนาจ (power) (จำนงค์ เพิ่งอ้าง หน้า 70) เกณฑ์แบ่งระดับชนชั้นอาจใช้เกณฑ์ที่เป็นวัตถุวิสัย (objective criteria) เช่น ประเภทของอาชีพ ระดับรายได้ ระดับการศึกษา ปริมาณของทรัพย์สมบัติ การจัดลำดับชั้นในสังคมไทยปัจจุบันตามทรรศนะของนักสังคมวิทยาบางคน เช่น ไพฑูรย์ เครือแก้ว เห็นว่าเป็นระบบผสมระหว่างศักดินากับชนชั้นของสังคมสมัยใหม่ เกณฑ์ในการจัดลำดับชั้นของสังคมไทยได้แก่ ตระกูล ความสำเร็จในวงราชการ อำนาจทาง

เศรษฐกิจและการเมือง ความมั่งคั่ง การศึกษา และชนิดของอาชีพ ชนชั้นต่างๆ ในสังคมไทยอาจแยกได้ตามลำดับสูงต่ำ คือ 1) กษัตริย์ และเชื้อพระวงศ์ชั้นสูง 2) รัฐมนตรี 3) ข้าราชการชั้นสูง 4) ปัญญาชนชั้นนำ 5) ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน และปัญญาชนชั้นกลางทั่วไป 6) ข้าราชการระดับต้น ประชาชนที่มีฐานะพอจะมีอันกิน 7) เสมียนพนักงานชั้นต่ำ กรรมกรมีฝีมือ 8) กรรมกรที่ไม่มีฝีมือ ชาวนา และชาวบ้านที่ยากจนทั่วไป

Robert A. Rothman (1978) ได้กล่าวถึงความไม่เสมอภาคไว้ใน Inequality and Stratification in the United States ว่าความไม่เสมอภาคมีนัยยะได้หลายประการ ได้แก่ การกระจายทรัพยากรที่ไม่เท่ากัน คุณภาพหรือลักษณะของสิ่งที่กระจายไปนั้นแตกต่างกัน ความไม่เสมอภาคในความมั่งคั่ง การเป็นเจ้าของวัตถุ อำนาจ ความงาม ความฉลาด หรือความสามารถด้านอื่นๆ **ความไม่เสมอภาคทางโครงสร้างเนื่องจากสมาชิกในสังคมมีสิ่งที่เป็นสาระสำคัญในชีวิตแตกต่างกัน** (Rothman , 1978 : 3)

ประเภทของความไม่เสมอภาค 3 ประการ

1.ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจเนื่องจากบุคคลแต่ละคนมี่เงื่อนไขในการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นกับเกณฑ์ส่วนบุคคล เช่น สุขภาพ การมีงานทำหรือไม่ เพศ หรือ อายุ เป็นต้น

2.ความไม่เสมอภาคทางบารมี (prestige) ความไม่เสมอภาคทางบารมีคือตัวหลักที่สำคัญประการที่สอง บารมีอาจรวมถึง การมีเกียรติ การได้รับความเคารพ การมีตำแหน่งที่มีอำนาจ หรือการมีเส้นสายที่มั่นคง เป็นต้น

3.ความไม่เสมอภาคทางอำนาจ ความไม่เสมอภาคทางอำนาจค่อนข้างซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น สาระของอำนาจคือการควบคุมเหตุการณ์หรือกำหนดพฤติกรรมของผู้อื่น หรือต่อต้านความพยายามของผู้อื่นได้
(เพิ่งอ้าง หน้า 4-7)

ความไม่เสมอภาคในสังคมไทย สืบเนื่องจากโครงสร้างสังคมที่มีการจัดลำดับชั้นทางสังคม ที่บุคคลแต่ละคนมีชนชั้นแตกต่างกันเนื่องจากปัจจัยของความ "มี" ที่แตกต่างกัน ดังเช่น Rothman ยกตัวอย่างไม่ว่าเงิน บารมีหรือ อำนาจ แม้การจัดลำดับชั้นทางสังคมจะไม่เคร่งครัดถึงขนาดเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ดังเช่น ระบบวรรณะของอินเดียก็ตาม แต่การปรับเปลี่ยนชนชั้นทางสังคมสำหรับคนบางกลุ่มเป็นสิ่งที่ยาก โดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่มีอะไรเป็นฐานเลย ก็จะก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมขึ้นมาได้ ดังการจำแนกการจำแนกการจัดลำดับชั้นทางสังคมของ Max Weber ออกเป็น 2 ประเภท อยู่บนฐานของความขัดแย้งทางสังคมในสังคมสมัยใหม่ คือ การเติบโตไปในทาง

ตรงกันข้าม ของ 2 ฝ่าย คือ พวกที่มี (The "haves") และพวกที่ไม่มี (The "have-nots") (ลิวอิส เอ. โคเซอร์ , 2537 หน้า 27)

แนวคิดที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับโครงสร้างสังคมไทยและความไม่เสมอภาคนั้น จากปัญหาในการวิจัยที่มองผ่านกฎหมายโดยจะมีผู้เกี่ยวข้องที่นำกฎหมายไปบังคับใช้กับบุคคลทุกคนในสังคม โดยเท่าเทียมกันไม่เลือกปฏิบัติตามแนวคิดสิทธิ เสรีภาพและความเท่าเทียมตามอุดมการณ์การปกครองแบบใหม่ หรือคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนจากแนวคิดที่นำมาอธิบายแต่ต้น

จะพบได้ว่าสังคมไทยยังคงมีความเชื่อในเรื่องความไม่เท่าเทียมกันกันอยู่ซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อทางศาสนา คือคนไทยมีความเป็นปัจเจกชนสูงยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล แม้ว่าการปกครองสมัยใหม่แพร่เข้ามาประกอบกับกระแสโลกาภิวัฒน์ที่กระจายข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วทั่วโลกเริ่มมีผลต่อสังคมไทยให้ตื่นตัวในเรื่องสิทธิ เสรีภาพมากขึ้น และต้องการการได้รับการปฏิบัติโดยเท่าเทียมกัน เริ่มมองเห็นความไม่เสมอภาค

ฉะนั้นแนวคิดเรื่องการจัดระเบียบสังคมในเรื่องโครงสร้างสังคมจะเป็นกรอบในการอธิบายเรื่องการนำกฎหมายไปบังคับใช้ของผู้เกี่ยวข้องกลุ่มต่างๆ ว่ากระทำไปอย่างเท่าเทียมกัน ในการทำความเข้าใจสังคมไทยว่ายังคงมีความคิดเรื่อง ชนชั้นสูง-ต่ำทางสังคมหรือไม่หรือได้รับแนวคิดใหม่จากกระแสโลกาภิวัฒน์ทุกคนรเท่าเทียมกันโดยมองผ่านการนำกฎหมายอาญาไปใช้บังคับกับคนในสังคม การศึกษามองผ่านตัวกฎหมายที่จะมีผู้นำกฎหมายนั้นไปบังคับใช้กับบุคคลทุกคนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน

บทที่ 3
สิทธิมนุษยชน

ตามความคิดโดยทั่วไปและเข้าใจอย่างง่ายๆ ของบุคคลในเรื่องความยุติธรรมคือบุคคลต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติแม้ว่าบุคคลต่างๆ จะมีความแตกต่างกันก็ตาม แนวคิดที่ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมให้เห็นถึงความยุติธรรมคือแนวคิดสิทธิมนุษยชน สิทธิมนุษยชนเป็นหลักเกณฑ์ของความยุติธรรม และเป็นระบบคุณค่าประการหนึ่งที่สังคมมนุษย์พยายามรังสรรค์ขึ้นมาในสภาพที่สังคมกำลังเผชิญกับสภาวการณ์ลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่เป็นไปอย่างค่อนข้างรุนแรง ทั้งนี้เพื่อนำเอาระบบคุณค่าดังกล่าวมาจัดระเบียบทางสังคม โดยเฉพาะทั้งด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกัน และความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและรัฐ โดยคำนึงถึงคุณประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ประชาคมโลกจึงได้เพียรพยายามที่จะกำหนดให้สิทธิมนุษยชนเป็นมาตรฐานร่วมกันที่จะประกันให้ประชาชนได้รับการปกป้องและคุ้มครองโดยถ้วนหน้ากัน (คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน , 2540 : คำนำ)

คำว่า สิทธิมนุษยชน (Human rights) มีที่มาจากแนวคิดทางตะวันตก โดยแทนสิ่งเดิมที่เรียกว่า สิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) โดยอธิบายว่า "สิทธิตามธรรมชาตินั้นมีอยู่กับตัวมนุษย์ทุกคนตลอดเวลา สิทธิเหล่านี้มิใช่อภิสิทธิ์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่เป็นความชอบธรรมที่มนุษย์ทุกคนจะพึงมี โดยเหตุที่เขาเกิดมาเป็นมนุษย์และเป็นผู้มีเหตุผล (นพนิธิ สุริยะ , 2534 หน้า 2) ส่วนคำว่า "สิทธิมนุษยชน" เพิ่งใช้เรียกกันเมื่อศตวรรษที่ 20 นี้เอง (กุลพล พลวัน , 2538 หน้า 25)

แนวความคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาติและสิทธิธรรมชาตินี้ มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดความคิดที่จะคุ้มครองสิทธิของบุคคล และทำให้มีการร่างเอกสารรับรองสิทธิที่สำคัญหลายฉบับด้วยกันรวมทั้งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

กฎหมายธรรมชาติหมายถึงกฎหมายซึ่งบุคคลอ้างว่ามีอยู่ตามธรรมชาติ คือเกิดมีมาเองโดยมนุษย์ไม่ได้ทำขึ้น เป็นกฎหมายที่อยู่เหนือรัฐและใช้ได้โดยไม่จำกัดกาละเทศะ

ที่เกิดของกฎหมายธรรมชาตินี้นักปราชญ์เห็นต่างกัน บ้างว่ากฎหมายธรรมชาติเกิดจากธรรมชาติโดยตรง บ้างว่ากฎหมายธรรมชาติเกิดจากพระเจ้า บ้างว่ากฎหมายธรรมชาติเกิดจากความรู้สึกผิดชอบของมนุษย์

กฎหมายธรรมชาติมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ

ประการแรก เป็นกฎหมายที่ใช้ได้โดยไม่จำกัดเวลา คือไม่มีเวลาล่วงพ้นสมัย

ประการที่สอง ใช้ได้ทุกแห่งไม่จำกัดว่าต้องใช้ในรัฐใดรัฐหนึ่ง

ประการที่สาม อยู่เหนือกฎหมายของรัฐ คือรัฐจะออกกฎหมายให้ขัดแย้งกับกฎหมายธรรมชาติไม่ได้ มิฉะนั้นกฎหมายของรัฐจะใช้บังคับไม่ได้ (กุลพล กุลวัน , 2538 หน้า 25)

จากแนวคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาตินี้เองได้ทำให้เกิดความคิดเกี่ยวกับสิทธิธรรมชาติ เป็นผลสืบเนื่องตามมาโดยมีแนวความคิดอยู่ว่า "มนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกันและพระเจ้าซึ่งเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมาได้ให้สิทธิบางอย่างแก่มนุษย์ สิทธิเหล่านี้ไม่อาจโอนให้แก่กันได้ และไม่มีใครล่วงละเมิดได้ ซึ่งได้แก่สิทธิในชีวิต เสรีภาพและสิทธิที่จะหาความสุข และรัฐทั้งหลายจะต้องกระทำทุกอย่างเพื่อให้มนุษย์มีสิทธิเหล่านี้อย่างเต็มที่" วิธีการเช่นนี้ทำให้มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์โลกที่ใช้เหตุผล ยอมรับเป็นหลักที่ดี และเชื่อว่าจะทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมอย่างสันติและมีความสุข (กุลพล พลวัน , 2538 หน้า 28)

สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่ได้รับความสำคัญอย่างสูงในพัฒนาการของโลกสมัยใหม่ ตามความหมายใหม่ "**สิทธิมนุษยชน**" ได้รับการนิยามในฐานะที่เป็น **พื้นฐานอันชอบธรรมขั้นสูงสุดสำหรับชุมชนมนุษย์ทั้งหลาย (สากล)กล่าวคือเป็นสิทธิในความเป็นมนุษย์** ทั้งในฐานะที่เป็นบุคคลหนึ่ง และที่เป็นสมาชิกของมนุษยชาติ สิทธิในความเป็นมนุษย์ย่อมเป็นสิทธิทางธรรมขั้นสูงสุดในการดำรงอยู่ เช่นสิทธิในการมีชีวิตอยู่และการอยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับมนุษย์ ซึ่งไม่ใช่สัตว์ พืช หรือวัตถุหรือสิ่งของใดๆ สิทธิเช่นนี้ย่อมมีลักษณะสากล เพราะเป็นสิทธิซึ่งประชาชนทั่วไปมีอยู่ในฐานะที่เป็นมนุษย์ โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา หรือการเป็นพลเมืองของประเทศใด ไม่ว่าจะทำงานอาชีพใด มีสถานะทางสังคม เพศ หรือรายได้อย่างใด นอกจากนั้น สิทธินี้ยังแสดงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนทั้งหลาย กล่าวคือ เป็นจุดเชื่อมระหว่างบุคคลกับส่วนรวม เพื่อการพัฒนาชีวิตทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน

1. แนวคิดเรื่องเสรีภาพ

เสรีภาพ หมายถึงการคุ้มครองให้พ้นจากอำนาจทรราชย์ของผู้ปกครอง จอห์น สจ๊วต มิลล์ นักปรัชญาชาวอังกฤษได้เขียนไว้ในหนังสือชื่อ On Liberty ว่าด้วยเสรีภาพว่า หมายถึงการคุ้มครองให้พ้นจากอำนาจทรราชย์ของผู้ปกครอง ในสมัยโบราณการได้มาซึ่งเสรีภาพมักต้องต่อสู้ด้วยกำลัง และอาวุธทั้งระหว่างผู้ถูกปกครอง และผู้ปกครองที่เป็นเผ่าพันธุ์เดียวกัน เช่น กบฏไพร่ในสังคม เป็นต้น และ

ระหว่างผู้ถูกปกครองที่เป็นคนต่างเผ่าพันธุ์กันกับผู้ปกครอง ซึ่งมักเรียกว่าการต่อสู้เพื่อเอกราช ต่อมาเมื่อสังคมวิวัฒนาการมากขึ้น แนวทางการต่อสู้เพื่อสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคจึงได้ผสมผสานกันระหว่างการใช้กำลังกับการสร้างหลักประกันทางกฎหมาย

ในยุคหลังๆ คำจำกัดความของ "เสรีภาพ" ได้อิงอยู่บนหลักของกฎหมาย เช่น หมายถึง *"สิทธิของมนุษย์ที่กำหนด รับรอง และพิทักษ์โดยกฎหมาย"* หรือ *"ความสามารถของมนุษย์ที่จะกระทำการใดๆ ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด"* (Guillien et Vincent 1974: 213 and Debbasch et Daudet 1974 : 143 อ้างใน รุ่งพงษ์ ชัยนาม , 2540 หน้า 106)

2. แนวคิดเรื่องความเสมอภาค

ความเสมอภาค แม้ในสังคมจะไม่มีความเท่าเทียมกันได้อย่างแท้จริงอันเนื่องมาจากความแตกต่างกันทางกายภาพและสถานภาพในสังคม แต่ในทางอุดมการณ์แล้ว มนุษย์ทุกคนย่อมมีความเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความแตกต่างกันตามธรรมชาติไม่ว่า เพศ (ชาย-หญิง) วัย (เด็ก-ผู้ใหญ่) หรือลักษณะทางกายภาพ (เชื้อชาติ สีผิว โครงสร้าง) และความแตกต่างทางสถานภาพในสังคม ไม่ว่าอาชีพ (ทหาร - พลเรือน - เอกชน - ข้าราชการ) ตำแหน่งหน้าที่ (หัวหน้า - ลูกน้อง) ฐานะทางสังคม (เจ้านาย - ไพร่) ฐานะทางเศรษฐกิจ (ร่ำรวย - ยากจน) ไม่อาจลบล้างความเสมอภาคแห่งความเป็นมนุษย์ไปได้ (รุ่งพงษ์ ชัยนาม , 2540 หน้า 106)

ความเสมอภาคนั้นโดยทั่วไปมีความหมายหลัก 2 ประการคือ

1.ความเสมอภาคภายใต้กฎหมายในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมซึ่งร่วมทั้งความพยายามที่จะขจัดข้อแบ่งแยกอันไม่เป็นธรรมต่างๆ เช่น การแบ่งแยกอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางเพศ เชื้อชาติ ศาสนา สีผิว หรือชาติกำเนิด ดังที่กล่าวมาข้างต้น

2.ความเสมอภาคในโอกาสสำหรับบุคคลที่จะทำการแข่งขัน เช่นการเข้าทำงาน เป็นต้น (เฉลิมเกียรติ์ ผิวนวล , 2530หน้า 19)

Gregory Vlastos (1962) (อ้างใน เฉลิมเกียรติ์ ผิวนวล ,2530 หน้า 55)ว่าหลักการเรื่องสิทธิมนุษยชนอันเสมอภาคกันอย่างสากลนั้นแสดงถึงการถือว่ามนุษย์มีคุณค่าเท่าเทียมกันไม่ใช่ในแง่ความสามารถหรือคุณธรรมหรืออื่นใด โดยเราอาจจัดแบ่งระดับของคนตามอุปนิสัย ทักษะ ความรู้ ความสามารถ ความสำเร็จ หรือลักษณะอื่นๆ ได้ แต่ ในแง่ของ "คุณค่าความเป็นมนุษย์" นั้นต้องถือว่าทุกคนอยู่ในระดับเท่าเทียมกัน

นอกจากแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความเสมอภาคแล้ว สิทธิมนุษยชนยังมีที่มาจากแนวคิดสำคัญอีก 2 ประการ นั่นคือ ลัทธิมนุษยนิยม (humanism)และลัทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism)

1. **ลัทธิมนุษยนิยม** ลัทธิมนุษยนิยม เป็นแนวคิดที่ยกย่องเชิดชูมนุษย์โดยถือว่ามนุษย์อยู่เหนือสิ่งอื่นใด มนุษย์เป็นนายของตนเอง เป็นเจ้าของและรับผิดชอบต่อชีวิตและทุกสิ่งในตัวเอง มนุษย์มีความสามารถ มีเหตุผล และมีความดีงาม มนุษย์เป็นผู้ก่อให้เกิดสารัตถะหรือเนื้อหาแก่นสารของสรรพสิ่งต่างๆ มนุษย์มุ่งสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้แก่ตนเองและสังคม

2. **ลัทธิปัจเจกชนนิยม** เป็นแนวคิดที่ให้คุณค่าสูงสุด แก่บุคคลแต่ละคนทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมทั้งในระดับรูปธรรมและนามธรรม โดยเชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนมีคุณค่าและศักดิ์ศรีเฉพาะตัว ทุกคนสามารถมีเอกลักษณ์ของตนเองซึ่งแตกต่างจากคนอื่นได้ เป้าหมายของลัทธินี้จึงมุ่งที่จะพัฒนาสิทธิเสรีภาพและอำนาจความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลให้ดียิ่งขึ้น โดยสังคมจะต้องเคารพและรัฐจะต้องให้ความคุ้มครอง แนวคิดนี้จึงตรงกันข้ามกับแนวคิดที่เน้นความสำคัญของมวลชนหรือสังคมเป็นส่วนรวม (รุ่งพงษ์ ชัยนาม , 2540 หน้า 114)

แนวคิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

แนวคิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยอาจพิจารณาได้ว่าเริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังมีข้อความที่ปรากฏในศิลาจารึกหลายข้อความที่พระเจ้าแผ่นดินมอบสิทธิให้แก่ประชาชน (นพนิธิ สุริยะ , 2540 หน้า 18- 20) ดังเช่น

สิทธิทางเศรษฐกิจ

"เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลาในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจกอบในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงือนทอง ค้า" จะเห็นได้ว่าการค้าสามารถทำได้โดยเสรีไม่มีการผูกขาด สิ่งที่อนุญาตให้ขายนั้นบางอย่างถือได้ว่าเป็นยุทธปัจจัย เช่น ช้างกับม้า เป็นต้น ซึ่งแสดงว่ามีระดับของความเสรีค่อนข้างสูงและการให้สิทธิที่จะนำสินค้าเดินทางไปขายต่างเขต ไม่เก็บภาษีระหว่างทาง คือไม่มีการตั้งด่านตรวจเก็บซึ่งเรียกว่า ภาษีผ่านด่าน

สิทธิในการรับมรดก

"ไพร่ฟ้าหน้าใส ลูกเจ้าลูกขุนผู้ใดแล้ ล้มตายหายกว่า เย่าเรือนพ่อเชื้อเสื้อ ถ้ามันข้างขลูกเมียเยียขาวไพร่ฟ้าข้าไท ป่าหมาก ป่าพลู พ่อเชื้อมันไว้แก่ลูกมันสิ้น" พิจารณาได้ว่า เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย สิทธิในทรัพย์สินมีเกิดขึ้นแก่ทายาทซึ่งในบางสังคมทรัพย์สินของผู้ตายตกเป็นของส่วนรวม

สิทธิในการร้องทุกข์

"ในปากประตูมีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปกกลางบ้านกางเมือง มีความเจ็บท้องข้องใจ มันจักกล่าวเถิงเจ้าเถิงขุนบ่ไร้ไปสั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียกถามเมื่อสอบถามแก่มันด้วยซื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม" เมื่อราษฎรมีทุกข์และได้ผ่านกระบวนการปกติแล้วไม่สำเร็จ (มันจะกล่าวเถิงเจ้าเถิงขุนบ่ไร้) ราษฎรยังได้รับสิทธิที่จะทูลเกล้าถวายฎีกา ถ้อยวาจาอันเป็นทางออกขั้นสุดท้ายความตอนสุดท้าย "ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม"แสดงให้เห็นว่า พ่อขุนรามคำแหงได้ทรงบริหารความยุติธรรมให้บังเกิดขึ้นอย่างแท้จริงเป็นที่พออกพอใจราษฎร

ลักษณะของสิทธิในสังคมไทยโบราณจะเป็นเรื่องของ "ความเมตตา"ที่ผู้ปกครองได้มอบให้แก่ผู้อยู่ใต้ปกครอง เพราะปรารถนาจะให้ผู้อยู่ใต้ปกครอง มีความร่มเย็นอยู่ดีมีสุขจะแตกต่างจากแนวคิดสิทธิของตะวันตกโดยเปรียบเทียบกับอเมริกา ซึ่งนับว่าเป็นผู้ที่นำหน้าที่สุดในเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน "สิทธิ"ตามแนวทางของสหรัฐอเมริกาเป็นเรื่องของแนวคิดที่ว่ามีมาอยู่กับตัวตั้งแต่เกิด ใครมากล้ำกรายไม่ได้ ซึ่งต่างจากของไทยโบราณ (นพนิธิ,2540 หน้า 21)

สิทธิมนุษยชน ประกอบด้วยสิทธิแบบต่างๆ ที่ครอบคลุมการดำรงอยู่ของมนุษย์เพื่อ "ชีวิต"ที่ดี ใน "สังคม"ที่ดี สามารถระบุได้ 3 ประการคือ 1) **สิทธิในชีวิต** 2) **สิทธิในการยอมรับนับถือ** 3) **สิทธิในการดำเนินชีวิต และพัฒนาตนเองตามแนวทางที่ชอบธรรม**

สิทธิในชีวิตเป็นสิ่งพื้นฐานที่สุด อันหมายถึงการมีชีวิตอยู่และได้รับความคุ้มครองให้ปลอดภัย บุคคลย่อมต้องการบางสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค และในบางกรณีก็ต้องการได้รับความช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ เช่น กรณีของคนพิการ คนชรา คนปัญญาอ่อน เป็นต้น *สิทธิในการยอมรับนับถือ* หมายถึงการที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อกันด้วยความยอมรับกันและกันตระหนักถึงศักดิ์ศรีและคุณค่าของชีวิตอันเสมอภาคเท่าเทียม (บรรลือ คงจันทร์ ,2541 หน้า 44)

การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

ประเทศไทยได้พิทักษ์และส่งเสริมสิทธิมนุษยชนโดยผ่านกระบวนการยุติธรรมซึ่งมีองค์กรต่างๆ ที่สำคัญได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ทำหน้าที่โดยมีกฎหมายเป็นหลักในการดำเนินการควบคุม กระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นหัวใจของสิทธิมนุษยชน จะเริ่มต้นจากพนักงานสอบสวนหรือตำรวจ กระบวนการควบคุมและการปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมายเป็นสิ่งที่จะชี้ถูกชี้ผิด จะชี้ถึงอิสระภาพของประชาชนที่ตกอยู่ในระหว่างผู้ต้องหาจนกระทั่งตกเป็นจำเลย และสุดท้ายก็ต้องตกเป็นผู้ต้องขังในที่สุด

ในเมื่อประเทศไทยเน้นสิ่งที่สำคัญในการควบคุม จำกัด หรือมุ่งที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สร้างความสงบสุขและความยุติธรรมขึ้นในสังคม ซึ่งโดยลำพังในตัวบทกฎหมายเองแล้วไม่ว่ากฎหมายที่ประกาศใช้นั้นจะให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน และในแง่ของการละเมิดสิทธิเสรีภาพจากผู้ใช้กฎหมายได้ในขณะเดียวกัน ตัวอย่างเช่น กลางปี 2528 ในสมัยที่กรมตำรวจได้ให้มีการรณรงค์ร่วมกับป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ซึ่งเริ่มตั้งแต่วันที่ 15 มิถุนายน 2528 ถึงวันที่ 23 มิถุนายน 2528 รวมเวลาเพียง 9 วัน ก็พบว่าทางเจ้าพนักงานสอบสวน จับผู้ต้องหาได้ 712 คน รวมประเภทข้อหาความผิดแล้วถึง 197 เรื่อง แต่ในที่สุดศาลต้องออกกฎหมายปล่อยตัวผู้ต้องหา ที่ว่านั้นไปถึง 200 คนยิ่งถ้าเกิดจากการบังคับใช้ตามกฎหมายที่ลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนแล้ว ยิ่งไม่ต้องพูดถึงหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนเลย ว่าจะอยู่ในฐานะเช่นไรบ้าง ด้วยเหตุแห่งที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ ลักษณะของการละเมิดสิทธิมนุษยชนจึงมีที่มา หรือเกิดจากการบังคับใช้หรือการปฏิบัติของผู้ใช้กฎหมายนั่นเอง.

ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 237 พ.ศ.2540 ได้ระบุถึงการดำเนินการกับผู้ต้องหาคดีอาญาไว้ ซึ่งนับว่าเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้วย

มาตรา 237 บัญญัติเอาไว้ว่า "*ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใด จะกระทำมิได้เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับโดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยผู้ถูกจับจะต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับโดยไม่ชักช้า กับจะต้องได้รับโอกาสแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับไว้วางใจทราบในโอกาสแรก และผู้ถูกจับซึ่งยังถูกควบคุมอยู่ต้องถูกนำตัวไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อศาลพิจารณาว่ามีเหตุที่จะขังผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ ...*"

มาตรา 241 ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม

ในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

ผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้วทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ผู้เสียหาย ต้องหา หรือผู้มีสวนได้เสีย ย่อมมีสิทธิขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

แต่ในทางปฏิบัติ ผู้ต้องหามักจะไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย พนักงานสอบสวนหรือตำรวจมักจะใช้วิธีการสอบสวนผู้ต้องหาโดยวิธีการซ้อม ทรมาน ให้ผู้ต้องหารับสารภาพ ซึ่งเป็นการบังคับให้ผู้ต้องหาให้การโดยที่เขาไม่เต็มใจความจริงการซ้อมผู้ต้องหา หรือการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายที่ว่านี้ เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นคู่กับตำรวจมาเป็นเวลานาน จนเป็นธรรมเนียมดังที่ พล.ต.ต.ธำรง สกุลรัตนะ (อ้างใน เจริญ คัมภีรภาพ,2529 หน้า 113) กล่าวไว้ว่า *"ตำรวจสมัยนั้น ใครอมพระมาพูดว่าไม่เคยซ้อมผู้ต้องหา ผมต้องขอดูหน้าก่อน"* ซึ่งก็เท่ากับเป็นการยอมรับว่าตำรวจส่วนใหญ่จะต้องผ่านการซ้อมผู้ต้องหามาก่อน ถึงกับมีกฎหรือวิธีการซ้อม ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของตำรวจมาจวบเท่าทุกวันนี้ คือ

ก.อย่าดันไปซ้อมผู้ต้องหาที่มีท่าทางจะสู้เข้า

ข.เวลาซ้อมต้องมีพวก เพราะเผื่ออ้ายที่คิดว่า "หมู" มันกลายเป็นหมูเขี้ยวตันเข้า

ค.เวลาจะซ้อมต้องหลีกเลี่ยง อย่าให้มีพยานรู้เห็นเหตุการณ์ขณะซ้อม

ง.การซ้อมต้องอย่าให้มีหลักฐาน เช่น รอยฟกช้ำดำเขียวเด็ดขาด

(เจริญ คัมภีรภาพ , 2529 หน้า 113)

การละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นได้จากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะตำรวจมากน้อยต่างกัน และกระบวนการทางกฎหมายก็มีการละเมิด เช่นการพิสูจน์ศพโดยเฉพาะคดีวิสามัญที่เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำโดยอ้างปฏิบัติตามหน้าที่ หรือขั้นตอนในชั้นศาลสำหรับคดีข่มขืนกระทำชำเรา ก็เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เสียหายบอบช้ำยิ่งขึ้นหรือคดีการพนันที่เด็กกระทำผิดร่วมกับผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จะผ่านขั้นตอนทางตำรวจ อัยการ แล้วขึ้นสู่ศาลทันที ขณะที่เด็กจะถูกนำตัวไปไว้ที่สถานกักกันเด็กในระยะหนึ่ง แล้วค่อยเข้าสู่ขั้นตอนการพิจารณาตัดสิน ทำให้ระยะเวลาที่เด็กถูกควบคุมนานกว่าผู้ใหญ่ แม้ว่าวัตถุประสงค์หลักก็เพื่อคุ้มครองเด็กก็ตาม

คดีวิสามัญฆาตกรรมเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่คนไทยยังไม่ได้รับความคุ้มครองเท่าที่ควรซึ่งเกิดจากหลักการให้ความคุ้มครองแก่เจ้าหน้าที่รัฐที่เสี่ยงชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่ เช่นการเข้าตรวจค้น จับกุมแล้วอีกฝ่ายใช้อาวุธต่อสู้ขัดขวาง โดยการกระทำวิสามัญฆาตกรรมเป็นเรื่องที่มีความขัดแย้งทางความคิดสูง โดยฝ่ายหนึ่งเห็นว่ากระทบต่อสิทธิในชีวิตบุคคล ขณะที่ฝ่ายหนึ่งมุ่งไปที่ความสงบสุขของส่วนรวม *นายทองใบ ทองเปาด์* ทนายความแมกไซไซ เล่าว่า เคยว่าความคดีวิสามัญฆาตกรรมมาแล้วหลายคดี หลังจากพิจารณาไต่สวนแล้ว ศาลสั่งว่าเป็นการฆ่าโดยเจตนา ไม่ใช่วิสามัญฆาตกรรม ซึ่งตำรวจต้องแจ้งเรื่องให้อัยการดำเนินการต่อไป แต่ก็พบว่าไม่มีการดำเนินการใดๆกับตำรวจ แม้ว่าญาติของผู้เสียชีวิตจะฟ้องเสียหายทางแพ่ง แต่เรื่องก็เงียบหายไป (ลักษณ์โตเย่น วุฒิศักดิ์ , 2542 หน้า 15) กรณีวิสามัญฆาตกรรมที่เลื่องลือกันมากคือ กรณีวิสามัญฆาตกรรมผู้ต้องหาคดีค้ายาบ้า 6 ศพที่

อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี (2539) และยังนำไปสู่ความแตกแยกทางความคิดในสังคมไทย โดยฝ่ายตำรวจชั้นผู้ใหญ่บางคนที่เห็นด้วยโดยอ้างอิงประสิทธิภาพในการปราบปรามอาชญากรรม แต่ถือว่าอาจเป็นการทำลายกระบวนการยุติธรรม หลักนิติธรรม และระบบกฎหมายของไทยที่ได้ร่วมกันสร้างมานาน (กิตติพงษ์ , 2541 หน้า 103) คำว่า "วิสามัญฆาตกรรม"ไม่มีอยู่ในกฎหมาย แต่คนทั่วไปเข้าใจกันว่าหมายถึง "การประหารชีวิตนอกระบบกฎหมาย" คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้อำนาจ "จับตาย" หรือ "ยิงทิ้ง" ผู้ร้ายซึ่งเป็นอาชญากรสำคัญนั่นเอง ตามหลักกฎหมายไม่มีตัวบทกฎหมายในส่วนไหนเลยที่ให้สิทธิกับเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะทำ "วิสามัญฆาตกรรม" หรือสังหารผู้ต้องหานอกระบบกฎหมาย

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

สำหรับประเทศไทยนั้นหลักศิลาจารึกซึ่งพ่อขุนรามคำแหงได้ทรงจารึกขึ้นในปี พ.ศ. 1835 นับว่าเป็นการปฏิรูปกฎหมายและประเทศถึงสิทธิมนุษยชนอันเป็นมูลฐานสำคัญยิ่งประการหนึ่ง (กุลพล กุลวัน , 2538 หน้า 35)

ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเมื่อ พ.ศ. 2509 ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (พ.ศ.2509) (International Convention Civil and Political Rights) ในอนุสัญญาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน (วิชัย ศรีรัตน์ , 2541 หน้า 12) นพนิธิ สุริยะ (2540)ได้สรุปปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนว่าตัวปฏิญญาประกอบด้วยคำปรารภ และเนื้อความอีก 30 ข้อ กล่าวถึง สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นมูลฐานสำหรับชายและหญิงทุกหนทุกแห่งในโลกโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

ข้อ 1 กล่าวถึงปรัชญา ซึ่งปฏิญญาอิงอยู่ว่า *"มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาอิสระเสรีและเท่าเทียมกันทั้งศักดิ์ศรีและสิทธิทุกคน ได้รับการประสิทธิประสาทเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันอย่างฉันท์พี่น้อง"*

ข้อ 2 วางแนว หลักการพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกันและการไม่เลือกปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวกับการอุปโภคสิทธิมนุษยนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานได้กำหนดห้ามการ *"จำแนกแตกต่างในเรื่องใดๆ เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมืองหรือทางอื่นใด ชาติหรือสังคมอันเป็นที่มาเดิม ทรัพย์สิน กำเนิดหรือสถานะอื่นใด"*

ข้อ 3 กล่าวถึงเนื้อหาแห่งสิทธิโดยเริ่มต้นจาก "สิทธิในการดำรงชีวิต ในเสรีธรรมและในความมั่นคงแห่งร่างกาย" สิ่งเหล่านี้นับเป็นสิทธิซึ่งมีความสำคัญต่อการอุปโภคสิทธิอื่นๆ ทั้งหมด ข้อ 3 นี้ถือได้ว่าเป็นเสาหลักแห่งสิทธิต้นแรกในปฏิญญา ทั้งนี้โดยพิจารณาจากข้อ 4ถึงข้อ 21 และจะพบว่าได้ครอบคลุมนัยแห่งสิทธิต่างๆ ในแง่ของสิทธิทางแพ่งและทางการเมือง โดยพอจะแยกสรุปได้ดังนี้คือ

-เสรีภาพจากการถูกบังคับให้เป็นทาสหรือภาระจำยอมใดๆ

-เสรีภาพจากการถูกทรมานหรือได้รับการประติบัติหรือการลงทัณฑ์ซึ่งทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือหยามเกียรติ

-สิทธิที่จะรับการยอมรับว่าเป็นบุคคลในกฎหมายไม่ว่า ณ ที่ใด

-สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างได้ผลโดยศาล

-เสรีภาพจากการถูกจับ กักขัง หรือเนรเทศโดยพลการ

-สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติ

-สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย

-เสรีภาพจากการแทรกสอดโดยพลการในกิจส่วนตัว ครอบครัวเคหสถานหรือการส่งข่าวสาร

-เสรีภาพในการย้ายที่อยู่และในการเลือกที่อยู่

-สิทธิในที่พักพิง

-สิทธิในการถือสัญชาติ

-สิทธิที่จะสมรสและสร้างครอบครัว

-สิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สิน

-เสรีภาพในความคิด มโนธรรมและศาสนา

-เสรีภาพในการแสดงความเห็นและการแสดงออก

-สิทธิในการชุมนุมและการสมาคมโดยสงบ

-สิทธิที่จะเข้าร่วมในการปกครองแห่งประเทศตนและการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกันในบริการสาธารณะในประเทศของตน

ข้อ 22 ซึ่งถือได้ว่าเป็นเสาหลักสิทธิต้นที่ 2 ได้กล่าวแนะนำสิทธิในแนวต่างจากที่บุคคลคุ้นเคยกัน นั้นคือได้แนะนำถึงสิ่งที่เรียกว่า สิทธิในทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิที่ทุกๆ คนมีในฐานะสมาชิกของสังคม

การบัญญัติสิทธิดังกล่าวระบุไว้ชัดว่า สิทธิเหล่านี้มีความจำเป็นสำหรับเกียรติภูมิของมนุษยชาติ ตลอดจนการพัฒนาบุคลิกภาพของคนเราซึ่งจะต้องเป็นไปโดยเสรี ปราศจากเครื่องกีดกั้นและการที่จะลุล่วงไปสู่เป้าหมายได้นั้นก็ต้องอาศัยความอุตสาหะของแต่ละประเทศ ตลอดจนความร่วมมือกันระหว่างประเทศด้วย อย่างไรก็ดีก็มิได้ลืมที่จะยอมรับความจริงว่า การที่จะทำให้เกิดผลจริงจังนั้นก็มีข้อจำกัดในเรื่องทรัพยากรของแต่ละรัฐอยู่เช่นกัน

สำหรับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในข้อ 22 ถึง 27 นั้น พอจะสรุปได้ดังนี้

-สิทธิในด้านการประกันสังคม

-สิทธิที่จะทำงาน

-สิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนเท่ากันสำหรับการทำงานที่เท่ากัน

-สิทธิที่จะได้พักผ่อน และมีเวลาว่าง

-สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอสำหรับสุขภาพและสวัสดิภาพ

-สิทธิที่จะได้รับการศึกษา

-สิทธิที่จะใช้ชีวิตทางด้านวัฒนธรรมในประชาคมอย่างเสรี

ข้อ 28 ถึง 30 เป็นบทสรุป ซึ่งรับรองว่าบุคคลชอบที่จะได้รับประโยชน์จากระเบียบสังคมและระหว่างประเทศ อันจะอำนวยให้การใช้สิทธิและเสรีภาพ บรรดาที่ได้ระบุไว้ในปฏิญญานี้ทำได้อย่างเต็มที่ และยังได้เน้นถึงหน้าที่และความรับผิดชอบ ซึ่งปัจเจกบุคคลมีต่อประชาคมของตน

ท้ายที่สุด ข้อ 30ได้กล่าวปรามมิให้รัฐ กลุ่มชน หรือบุคคลใดอ้างสิทธิให้ปฏิญญาเพื่อที่จะประกอบกิจกรรม หรือกระทำการใดๆ อันมุ่งต่อการทำลายสิทธิและเสรีภาพใดๆ ที่ระบุไว้ในปฏิญญานี้

นับแต่ปี ค.ศ.1948 เป็นต้นมาบทบัญญัติข้างต้นก็ได้กลายเป็นปฏิญญาที่สำคัญที่สุด เป็นแหล่งพื้นฐานแห่งความอุตสาหะระดับชาติในอันที่จะส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน

ในบทบัญญัติในปฏิญญาได้แผ้วถางพื้นฐานและความสมเหตุสมผลในการตัดสินใจและแนวทางขององค์การสหประชาชาติต่างๆ นอกจากนั้นยังมีอิทธิพลต่อสนธิสัญญาทั้งทวิภาคีและพหุภาคีตลอดจนเป็นแกนกลางของรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ รวมทั้งกฎหมายภายในด้วย

ดังนั้น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ จึงมีฐานเป็นทั้งประมวลแห่งการประพฤติและเป็นไม้วัดระดับการเคารพและการรับรู้มาตรฐานสิทธิมนุษยชน แต่อย่างไรก็ตาม "ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน" นี้มิได้มีฐานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ จึงไม่มีผลบังคับกับอะไรต่อประเทศที่รับรองปฏิญญานี้

จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติแห่งปฏิญญาโดยเฉพาะปรัชญาของปฏิญญาเองที่ว่า **"มนุษย์ทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกัน..."** เป็นการเน้นให้เห็นถึงความเสมอภาคเท่าเทียมกันของมนุษย์ทุกคน และมนุษย์ทุกคนจะต้องได้รับการปฏิบัติภายใต้กฎหมายเดียวกันอย่างอย่างเสมอภาค โดยไม่เลือกความแตกต่าง ด้วยว่ามนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรี ตามที่ปฏิญญาอ้างไว้

การศึกษาเรื่องความไม่เสมอภาคจำเป็นต้องมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในเรื่องภูมิหลัง และที่สำคัญกฎหมายรัฐธรรมนูญ ฉบับปัจจุบันให้ความเคารพสิทธิมนุษยชนมากจนมีผู้กล่าวว่าแทบจะลอกมาจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนด้วยซ้ำ เนื่องจากคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์มากกว่าที่ผ่านมา กฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศเป็นกฎหมายที่กำหนดรูปแบบการปกครองประเทศ ระเบียบบริหารประเทศและสิทธิหน้าที่ของประชาชนโดยกฎหมายอื่นจะออกมาขัดแย้งไม่ได้ ในประเทศที่มีระบอบประชาธิปไตยมั่นคง

สิทธิตามรัฐธรรมนูญ (Constitutional Rights)นับว่าเป็นเรื่องสำคัญและอยู่ในความสำนึกของประชาชนที่จะไม่ยอมให้รัฐหรือเอกชนใดมาล่วงละเมิด

รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ใช้บังคับในปัจจุบันได้บัญญัติถึงสิทธิ เสรีภาพ ของชนชาวไทย" ไว้ในหมวด 3 มาตรา 26-65 (ดูภาคผนวก) แม้รัฐธรรมนูญจะให้สิทธิ เสรีภาพไว้อย่างกว้างขวางครอบคลุม แต่ในทางปฏิบัตินั้นยังพบข้อบกพร่องในระดับผู้บังคับใช้กฎหมายอีกหลายประการ โดยเฉพาะมาตรา 30 ที่บัญญัติว่า *"...บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน..."* นอกจากรัฐธรรมนูญแล้วกฎหมายของไทยคือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังได้บัญญัติถึงสิทธิของประชาชนไว้อีกหลายมาตรา รวมถึงสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยด้วย

บทที่ 4
กระบวนการยุติธรรมของไทย

กระบวนการยุติธรรม หมายถึงวิธีการดำเนินการแก่ผู้ที่ประพฤติฝ่าฝืนกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมของทุกประเทศในโลกจะต้องกระทำโดยเป็นระบบ (System) กล่าวคือจะต้องประกอบด้วยหลายหน่วยงานในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ เช่น ตำรวจ พนักงานอัยการ ทนายความ ศาลและราชทัณฑ์ โดยต้องทำหน้าที่ด้วยความเป็นธรรม ไม่ใช้อำนาจบิดเบือนไปตามอำเภอใจ สังคมจำเป็นต้องมีกระบวนการยุติธรรมที่สามารถอำนวยความยุติธรรมให้ประชาชนทุกคนมีความเสมอภาคภายใต้กฎหมายอย่างแท้จริง (กิตติพงษ์ ,2541 หน้า 15) โดยผ่านกระบวนการนำกฎหมายมาใช้บังคับด้วยความเป็นธรรม กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ดีนั้นต้องมีประสิทธิภาพในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม และแก้ไขปรับปรุงให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีเข้าสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพ และต้องมีมาตรการที่ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องในกระบวนการในทุกขั้นตอนด้วย

หลักนิติธรรม

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า หลักนิติธรรมหรือหลักกฎหมายเป็นหลักสำคัญในการปกครองประเทศ หรือเพื่ออำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชน และเป็นที่ยอมรับว่า "หลักนิติธรรม" หรือ "หลักนิติรัฐ" เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชนจากการใช้อำนาจตามอำเภอใจของฝ่ายบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด (วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ , 2538 หน้า 53)

หลักนิติธรรม หรือ Rule of law ตามความหมายที่ศาสตราจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียรให้ไว้หมายถึง หลักการแห่งกฎหมายที่เทอดทูนศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และยอมรับนับถือสิทธิแห่งมนุษยชนทุกแง่ทุกมุม รัฐต้องให้ความอารักขาคุ้มครองมนุษย์ให้พ้นจากลัทธิทรราชย์ หากมีข้อพิพาทใดๆ เกิดขึ้น ไม่ว่าจะระหว่างรัฐกับเอกชนหรือเอกชนกับเอกชน ศาลสถิตย์ยุติธรรมย่อมมีอำนาจอิสระในการตัดสินคดีตามกฎหมายบ้านเมือง ศาสตราจารย์วิกรม เมาลานนท์ (อ้างในประสิทธิ์ โฆวิไลกูล , 2540 หน้า 15-16) ได้ให้ความหมายของ Rule of law คือยอดของหลักในการออกกฎหมายหรือการปฏิบัติที่ชอบด้วยทำนองคลองธรรม

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับโดยแปลคำว่า Rule of law คือ หลักนิติธรรม โดยคำว่า นิติธรรมตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2530 หมายถึง หลักกฎหมาย การปกครองโดยยึดหลักกฎหมายต้องมีความเป็นธรรม มีเหตุมีผล ชอบธรรมเพื่อประโยชน์และความสงบสุขของสาธารณชนทุก

คน นักกฎหมายรัฐธรรมนูญชาวอังกฤษ ชื่อ เอ.วี.ไดซีย์ (A.V.Dicey 1835-1922) ได้นำมาจัดระบบถึงความหมาย ความสำคัญ และบทบาทของ หลักนิติธรรมไว้ในหนังสือ Introduction to the Study of the Law of the Constitution (1885) ว่าหลักกฎหมายมี 3 ประการ

1.กฎหมายของบ้านเมืองย่อมมีความสำคัญยิ่งใหญ่ เด็ดขาดกว่าอำนาจอื่น บุคคลจะถูกลงโทษก็แต่เฉพาะเมื่อได้กระทำการอันเป็นความผิดทางกฎหมายเท่านั้น จะถูกลงโทษเพราะเหตุอื่นมิได้ และผู้ที่จะวินิจฉัยว่าผู้ใดกระทำผิดกฎหมายหรือไม่คือศาลยุติธรรมเท่านั้น

2.บุคคลทุกคน และทุกชั้นย่อมอยู่ภายใต้กฎหมายของบ้านเมือง ซึ่งได้รับการบังคับรับรองโดยศาลยุติธรรมที่เท่าเทียมกัน กล่าวคือไม่มีผู้ใดอยู่เหนือกฎหมาย ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลก็มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายฉบับเดียวกัน (Equal before the Law)

3.กฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นเพียงรับรองสิทธิของมนุษย์ตามที่ศาลได้รับรองและบังคับบัญชาให้เท่านั้น รัฐธรรมนูญหาใช่ที่มาของสิทธิมนุษย์ไม่ กฎหมายรัฐธรรมนูญจึงเป็นเพียงผลของกฎหมายธรรมดาของบ้านเมืองเท่านั้น หมายความว่า สิทธิของบุคคลที่มีอยู่ตามกฎหมาย เช่น เสรีภาพในการพูด และการกระทำมิใช่เพียงแต่จะได้รับการรับรองจากตัวหนังสือในรัฐธรรมนูญเท่านั้น หากแต่จะต้องให้บุคคลผู้ถูกละเมิดมีสิทธิมีทางแก้ไข โดยใช้สิทธิฟ้องร้องผู้กระทำความผิดหรือผู้ละเมิดต่อศาลตามกฎหมายอื่นของบ้านเมืองได้ด้วย (อ้างในประสิทธิ์ , 2540 หน้า 21-23)

ประเทศที่ยึดหลักนิติธรรม หรือหลักกฎหมายในการปกครองประเทศต้องส่งเสริมความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย ความอิสระของตุลาการ (ศาล) การพิทักษ์ปกป้องสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ตลอดจนการส่งเสริมสนับสนุนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (uphold the human) **หลักนิติธรรมยังหมายถึงบุคคลทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมาย ไม่มีบุคคลใดอยู่เหนือกฎหมายหรือมีอภิสิทธิ์ใดๆ ทั้งสิ้น** ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐหรือประชาชนทั่วไป และสิทธิเสรีภาพแห่งมนุษยชนต้องได้รับการยอมรับนับถือ บุคคลทุกคนจะมีความผิดต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งและจะต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรมที่มีอำนาจอิสระเท่านั้น

กระบวนการยุติธรรมที่สำคัญปัจจุบันได้แก่ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง กระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน กระบวนการยุติธรรมในศาลทหาร ศาลภาษีอากร ศาลเยาวชนกลางและครอบครัว ศาลปกครอง เป็นต้น แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเท่านั้นเนื่องจากเกี่ยวข้องกับกฎหมายอาญาที่เป็นหัวข้อการศึกษา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการทางอาญา (The Criminal Process Model) เป็นหลักเกณฑ์การดำเนินกระบวนการทางอาญา เพื่อให้บรรลุจุดหมายปลายทางของกระบวนการด้วยดี บางครั้งมีผู้ใช้คำว่า "รูปแบบกระบวนการยุติธรรม" (อัณณพ ชูบำรุง อ้างในสุพิศ ปราณีตพลกรัง, 2528 หน้า 30) รูปแบบของกระบวนการทางอาญาจะเป็นสิ่งชี้นำการดำเนินการกระบวนการทางอาญาให้เป็นไปตามวิธีการหลักเกณฑ์ที่รูปแบบกำหนดเอาไว้ (สุพิศ , 2528 หน้า 29-30)

การศึกษากระบวนการยุติธรรมทางอาญา จะศึกษาได้ตามทฤษฎี 2 รูปแบบของกระบวนการทางอาญาที่แตกต่างอย่างตรงกันข้าม คือ ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม และทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (ประธาน วัฒนวาณิชย์ ,2520 หน้า 150-151) เพื่อทำความเข้าใจถึงระบบกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายกับประชาชน แต่ละรูปแบบต่างก็มีเหตุผลสนับสนุนแนวคิดของตนและเป็นไปตามค่านิยมที่แตกต่างกัน รูปแบบของกระบวนการทางอาญาทั้งสองจะทำให้เข้าใจถึงความขัดแย้งกันในแก่นรากทางอาญา (George F.Cole,1976 : 51)

1.ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม(The Crime Control Model)

รูปแบบที่มุ่งการควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญ รูปแบบนี้มุ่งการควบคุมปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลักใหญ่ และถือเป็นหน้าที่อันสำคัญที่สุดของกระบวนการทางอาญา การที่จะรักษาไว้ซึ่งความสงบสุขของสังคมต้องมีการควบคุมอาชญากรรมอย่างแน่นหนา กระบวนการดำเนินการต้องเป็นไปรวดเร็ว เฉียบพลัน ภาระกิจที่จำเป็นในการจัดการกับความผิดคือตำรวจ

การมุ่งควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญนี้เน้นหนักทางด้านประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเป็นรูปแบบที่มุ่งจะควบคุม ระงับและปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลักใหญ่ ถ้าหากว่ากฎหมายไม่มีประสิทธิภาพ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ ความไม่เคารพกฎหมายจะเพิ่มมากขึ้น พลเมืองที่เคารพกฎหมายจะตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม สิทธิของสุจริตชนจะถูกล่วงละเมิด เสถียรภาพในชีวิตและทรัพย์สินจะลดน้อยลง

วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดของกระบวนการทางอาญาของรัฐ จะต้องให้หลักประกันต่อสังคมโดยการเพิ่มพูนประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม เช่น การสืบสวน สอบสวน การดำเนินคดีอาญาการพิสูจน์ความผิด และการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดซึ่งถูกศาลพิพากษาลงโทษแล้วอย่างได้ผล การค้นหาข้อเท็จจริงในคดีจะพยายามให้ยุติในขั้นต้นของกระบวนการยุติธรรมให้มากที่สุด รูปแบบนี้เชื่อว่าการดำเนินงานตามกระบวนการยุติธรรมควรจะอยู่ภายใต้อำนาจของพนักงานสอบสวนและอัยการเป็นส่วนใหญ่

คดีอาญาที่เข้าสู่ระบบความยุติธรรมตามทฤษฎีนี้จะดำเนินไปตามขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอ ไม่หยุดชะงัก ดังนั้นจึงมีผู้เรียกว่า กระบวนการกลั่นกรอง (Screening Process) ในแต่ละขั้นตอน คือ การสืบสวนก่อนทำการจับกุม การจับกุม การสอบสวนภายหลังการจับกุม การเตรียม

คดีเพื่อฟ้องยังศาล การพิจารณาคดี การพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดและการปลดปล่อยจำเลย ขั้นตอนต่างๆ จะดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และเป็นการปฏิบัติงานประจำ ในกรณีผู้ต้องหาบริสุทธิ์ (พยานหลักฐานอ่อน หรือพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะลงโทษได้ หรือไม่ทราบแน่ชัดว่ากระทำผิด) เขาก็จะถูกกลั่นกรองออกไป ส่วนผู้กระทำความผิดจะถูกดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว แนวคิดนี้เชื่อว่าตำรวจและอัยการสามารถที่จะวินิจฉัยความถูกผิดในขั้นต้นได้

ความมุ่งหมายของทฤษฎีหรือรูปแบบนี้ คือ ขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมจะต้องรวบรัดและมีประสิทธิภาพและต้องยอมรับว่าการค้นหาข้อเท็จจริงในชั้นตำรวจและอัยการเพียงพอที่จะเชื่อถือได้ ผู้สนับสนุนทฤษฎีนี้อ้างว่าฝ่ายปกครองจะค้นหาข้อเท็จจริงในคดีได้ดีกว่าศาล ดังนั้นทฤษฎีนี้จึงเพ่งเล็งที่การมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง (ตำรวจ อัยการ) ที่มีคุณภาพสูง (ประธาน วัฒนพาณิชย์ ,2520 หน้า 151-152)

รูปแบบนี้มุ่งการควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญ จะเน้นหนักและเข้มงวดกับการควบคุมปราบปรามอาชญากรรมอย่างเต็มที่ การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของบุคคลเป็นเรื่องรองลงไป หรือจะต้องรอหลังการควบคุมอาชญากรรมได้ และเกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม เมื่อมุ่งการควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญ การดำเนินการในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงต้องเป็นไปอย่างรีบเร่ง รวดเร็ว ตอบโต้กับปัญหาอาชญากรรมอย่างเฉียบขาด ฉับพลัน การดำเนินการต้องไม่หยุดชะงักหรือเกิดอุปสรรคในขั้นตอนของกระบวนการ (สุพิศ ปราณีตพลกรัง , 2528 หน้า 32)

2.ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม(The Due Process Model)

รูปแบบกระบวนการนิติธรรม หรือรูปแบบที่ยึดกฎหมายเป็นสำคัญ บางครั้งเรียกว่า "รูปแบบที่ยึดถือการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน" กระบวนการนิติธรรมยึดหลักกฎหมายมากกว่าความคิดในเรื่องการควบคุมอาชญากรรม และไม่เชื่อว่าความคิดในการควบคุมอาชญากรรมจะมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการค้นหาข้อเท็จจริง ซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ หรือฝ่ายปกครองจะเชื่อถือได้เพียงใด เพราะวิธีปฏิบัติของตำรวจและอัยการเป็นการดำเนินงานในที่รโหฐาน อาจจะใช้วิธีการล่อลวง ขู่เข็ญหรือการสร้างพยานหลักฐานขึ้นใหม่ได้ ดังนั้นจึงไม่เห็นพ้องกับการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างไม่เป็นทางการของรูปแบบการควบคุมอาชญากรรม และต้องการให้มีการพิจารณาคดีหรือไต่สวนข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาอย่างเป็นทางการ และเปิดเผยในศาลยุติธรรม ทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ต่อหน้าองค์คณะของผู้พิพากษาที่เป็นกลางไม่ลำเอียงเข้ากับฝ่ายใด (ประธาน , 2520 หน้า 152)

The Due Process Model หรือรูปแบบที่ยึดกฎหมายเป็นสำคัญนี้เน้นหนักการยึดกฎหมายมุ่งคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพส่วนบุคคลเป็นสำคัญ จึงถือหลักว่าคนจะผิดได้จะต้องผ่านการตัดสินของศาล การดำเนินคดีจะต้องกระทำลงไปโดยมิให้ผิดพลาดได้จะต้องไม่อคติและไม่ใช้อำนาจในทางที่ผิด ผู้

บริสุทธิ์จะต้องได้รับการป้องกัน ผู้ผิดก็ควรได้รับการลงโทษ ประเด็นหลักของรูปแบบที่ผิดกฎหมายเป็นสำคัญคือ จะถือว่าใครทำผิดหรือไม่นั้น จะต้องดำเนินไปตามวิธีที่ทำให้เชื่อว่า ความเป็นธรรมได้เกิดขึ้นแล้ว ผู้ที่ถูกสงสัยว่าเขากระทำความผิดจึงยังคงเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ จนกว่าจะได้พิสูจน์ในวาระสุดท้ายแล้วว่าเขากระทำผิดจริง (อัณณพ ชูบำรุง อ้างในสุพิศ ปราณีตพลกรัง , 2528 หน้า 33) เมื่อรูปแบบนี้ยึดถือกฎหมายเป็นสำคัญ จึงไม่ยอมรับการได้พยานหลักฐานที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้มาจากการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมายและอาจพิจารณาปล่อยตัวผู้ต้องหาไป

อาจกล่าวได้ว่าไม่มีระบบกฎหมายของประเทศใดที่ปฏิบัติตามแนวคิดของรูปแบบทั้งสองรูปแบบ กระบวนการทางอาญาที่ใช้กันจริงจะเป็นระบบผสมของรูปแบบทั้งสอง (ประธาน วัฒนพาณิชย์ , 2520 หน้า 154) ประสิทธิภาพหรือความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมจะขึ้นอยู่กับการประสานหลักการที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมให้สอดคล้องกับหลักปฏิบัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเข้ากับความเป็นจริงในการบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินคดีอาญา ทั้งนี้โดยคำนึงถึงดุลยภาพที่เหมาะสม ระหว่างหลักการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) กับหลักนิติธรรม (Due Process) ดังกล่าว

นอกจากรูปแบบหรือทฤษฎีที่ใช้ในการควบคุมอาชญากรรมทั้งสองประเภทดังกล่าวแล้ว กระบวนการยุติธรรมยังเกี่ยวข้องกับระบบการพิจารณาคดีของแต่ละประเทศ ซึ่งแตกต่างกันออกไปแล้วแต่จะเห็นว่าระบบใดเหมาะสม โดยแบ่งระบบการพิจารณาคดีที่สำคัญออกเป็น 2 ระบบ

ระบบการพิจารณาคดีอาญา

1.ระบบไต่สวน

ระบบไต่สวนเป็นระบบที่ใช้วิธีซักฟอกหาข้อเท็จจริงในคดีที่เกิดขึ้น ผู้มีบทบาทในการค้นหาความจริงคือ ผู้มีอำนาจ ผู้ปกครองดูแลทำการไต่สวนข้อเท็จจริง ระบบไต่สวนนี้ได้รับอิทธิพลมาจากการชำระความของผู้มีอำนาจในศาสนาโรมันคาทอลิก กล่าวคือในวงการศาสนาคริสต์นั้นเมื่อผู้มีอำนาจปกครองดูแลทราบว่ามีการกระทำความผิดหรือการกระทำอันมิชอบเกิดขึ้นในสังคมของตน ผู้มีอำนาจปกครองจะต้องไต่สวนหาข้อเท็จจริงให้ได้ โดยไม่คำนึงว่าจะมีผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นมากล่าวหาหรือไม่ วิธีการค้นหาความจริงของระบบไต่สวนจึงไม่ใคร่มีหลักเกณฑ์เคร่งครัด ดังเช่น ระบบกล่าวหาเพราะมุ่งหวังผลที่จะได้รู้ถึงข้อเท็จจริงมากกว่าจึงอาจมีการทรมานจำเลยด้วยวิธีต่างๆ เพื่อให้จำเลยรับสารภาพ

ลักษณะสำคัญของระบบไต่สวน

1.ระบบนี้ถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยเห็นว่าการฝ่าฝืนกฎหมายอาญาเป็นความผิดต่อรัฐ ซึ่งเป็นไปตามหลักแนวความคิดที่ว่าการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นหน้าที่ของรัฐ ดังนั้นจึงมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงที่จะดำเนินการกับผู้กระทำผิดจัดหาพยานหลักฐาน

2.ผู้ถูกไต่สวนมีลักษณะเป็นเพียงวัตถุแห่งการซักฟอกในคดีเท่านั้น กล่าวคือ เป็นเป้าของการไต่สวน ไม่มีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงอย่างกว้างขวาง ไม่มีโอกาสเพียงพอที่จะแก้ข้อกล่าวหาหรือต่อสู้คดีได้ ทนายความหรือผู้ช่วยเหลือผู้ต้องหาก็ไม่มีบทบาทมากนัก

3.ผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาหรือค้นหาความจริง คือผู้ไต่สวนหรือปัจจุบันคือศาล ศาลมีบทบาทสำคัญ มีอำนาจที่จะสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อค้นหาให้ได้ข้อเท็จจริงที่ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด การกำหนดระเบียบวิธีเกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้กว้างขวางและยืดหยุ่นได้มาก

4.ระบบนี้มักจะไม่มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะไม่มีบทตัดพยานที่เด็ดขาด แต่จะเปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานทุกชนิดมาสู่ศาลได้ และศาลก็มีอำนาจใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง

2.ระบบกล่าวหา

เนื่องจากข้อบกพร่องของระบบไต่สวนที่หาความเป็นกลางจากผู้ไต่สวนได้ยากและไม่อาจจะให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกไต่สวนได้ รวมทั้งวิธีการค้นหาความจริงด้วยการทรมานร่างกายของผู้ถูกไต่สวนนั้น จึงทำให้เกิดระบบการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหาขึ้น โดยการแบ่งแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน โดยให้องค์กรแต่องค์กรที่แตกต่างกันเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการคือ ศาลซึ่งเป็นองค์กรในการดำเนินคดีอาญาดั้งเดิมคงรับผิดชอบเฉพาะการพิจารณาพิพากษาคดี ส่วนการสอบสวนฟ้องร้องให้อยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ได้แก่องค์กรที่เรียกว่า "อัยการ" และได้ยกฐานะของผู้ต้องหาขึ้นเป็นประธานในคดีโดยให้สิทธิ เสรีภาพแก่ผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหา หรือจำเลย) ในอันที่จะแก้ข้อหาและต่อสู้คดีได้

ลักษณะสำคัญของระบบกล่าวหา

1.ศาลมีบทบาทจำกัดเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแสวงหาหลักฐานเพิ่มเติม การดำเนินการพิจารณามีกฎเกณฑ์ละเอียดปลีกย่อย ศาลใช้ดุลพินิจได้น้อย

2.คู่ความทั้งสองฝ่ายมีบทบาทสำคัญเป็นคู่ต่อสู้ซึ่งกันและกันอย่างเห็นได้ชัด ศาลจะไม่ช่วยโจทก์แสวงหาพยานหลักฐานศาลต้องวางตนเป็นกลาง

3.ระบบนี้มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมาก มีบทตัดพยานที่เด็ดขาด มีหลักเกณฑ์การซักถามที่เคร่งครัด

ระบบนี้ผู้เกี่ยวข้องในคดี เช่น ทนายความ พยาน ตลอดจนคู่ความต่างมีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงได้อย่างกว้างขวาง ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ใช่วัตถุแห่งการซักฟอกในคดีเหมือนระบบไต่สวน ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับการคุ้มครอง และระบบนี้วางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐานที่เคร่งครัดทำให้ศาลมีโอกาสใช้ดุลพินิจได้น้อย ความสำคัญแพ้หรือชนะคดีจะขึ้นอยู่กับความสามารถของทนายความเป็นส่วนใหญ่

สำหรับกรณีประเทศไทยโดยทั่วไปมีความเห็นว่า ระบบการพิจารณาคดีเป็นแบบ "ระบบกล่าวหา" เพราะประเทศไทยได้รับเอาระบบกฎหมายของอังกฤษมาใช้ โดยจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 แต่เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบัน ประกอบกับกฎหมายอื่นๆ แล้ว น่าจะกล่าวได้ว่าระบบวิธีพิจารณาคดีของไทยเป็นลักษณะ "ระบบผสม" เพียงแต่เป็นระบบผสมที่มีความโน้มเอียงไปทางระบบกล่าวหาเป็นส่วนใหญ่ และในทางปฏิบัติก็มีการเน้นหนักไปทางระบบกล่าวหา
(สุพิศ ปราณีตพลกรัง , 2528 หน้า 51)

ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การทำงานของกระบวนการยุติธรรมประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดี และขั้นตอนการพิจารณาคดี

ขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดี หมายถึงก่อนที่จะคดีจะขึ้นสู่ศาลเพื่อพิจารณา จะมีบุคคลหรือองค์กรหลายองค์กรเข้ามาเกี่ยวข้อง ที่สำคัญและมาเกี่ยวข้องหน่วยแรก คือเมื่อมีการกระทำผิดกฎหมายอาญา ตำรวจ จะเข้ามาดำเนินการจับกุมคุมขังผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญานั้นและทำการสอบสวน โดยตำรวจที่เรียกว่า พนักงานสอบสวน การสอบสวนเป็นการเริ่มกระบวนการในขั้นต้นของการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 บัญญัติว่า *"ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน"* หรือในแง่ปฏิบัติเมื่อมีการกระทำความผิดกฎหมายขึ้น ตำรวจจะทำการสอบสวนผู้กระทำความผิด (ในชั้นนี้คือผู้ต้องหา) มาทำการสอบสวนเพื่อส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นไปยังอัยการว่าควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง สำนวนการสอบสวนเป็นเงื่อนไขในการฟ้องคดีของอัยการทำให้การสอบสวนมีความสำคัญ และมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาเป็นอย่างมาก ตามระบบกฎหมายของประเทศไทยที่มุ่งควบคุมอาชญากรรมเป็นหลัก จึงทำให้การสอบสวนมุ่งหาพยานหลักฐานเพื่อส่งตัวผู้ต้องหาฟ้องร้องมากกว่า การสอบสวนมักจะรวบรวมพยานหลักฐานเพียงมุ่งที่จะพิสูจน์ให้เห็นว่า "ผู้ต้องหาคือผู้กระทำความผิด" เนื่องจากมีระเบียบของกรมตำรวจ (ขณะนั้น) ปัจจุบันคือสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ข้อ 255 ว่า

"ตามปกติผู้สวบสวนไม่จำต้องสอบสวนพยานของผู้ต้องหา เพราะตามธรรมดาพนักงานสอบสวนมีหน้าที่จะพิจารณาคดีว่าพอมีมูลดำเนินการฟ้องหรือไม่เป็นหลัก หาใช่เป็นผู้วินิจฉัยของคู่ความไม่..."

พนักงานสอบสวนได้นำเอาระเบียบนี้มายึดถือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัดมากกว่าหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทำให้การสอบสวนดำเนินคดีฝ่ายรัฐไม่ใช่การตรวจสอบข้อเท็จจริง แต่เป็นฝ่ายตรงกันข้าม (อรุณี กระจ่างแสง , 2533 หน้า 64-65) และพนักงานสอบสวนยังคงยึดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11)*"การสอบสวน" หมายความถึงการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ* (ข้อความที่เน้นเป็นของผู้ศึกษา)

ปัญหาที่พบในขั้นตอนการสอบสวนหาพยานหลักฐานว่ากระทำผิดนั้นคือจะสามารถแสวงหาข้อเท็จจริงที่แท้แน่นอนได้แค่ไหน อย่างไร เพราะลักษณะการสอบสวนเป็นการเค้นหาความจริงมากกว่าการค้นหาความจริง ก่อให้เกิดการจับก่อนสอบสวนทีหลัง เพราะไม่มีใครมีเวลามากพอที่จะทำการบ้านก่อนจับหลังจากนั้นก็จะดำเนินไปจนครบกระบวนการ คือถ้าจับคนซึ่งเป็นคนผิดมาแล้วจะบอกว่าจับผิดปัญหาตามมาอาจถูกฟ้องได้ ดังตัวอย่างคดีที่โด่งดัง คดีเซอร์รี่ แอน ดันแคน เป็นต้น หรือถูกซ้อมให้รับสารภาพ เป็นต้น การสอบสวนที่มุ่งเน้นหาเฉพาะพยานหลักฐานที่จะนำผู้กระทำผิดมาลงโทษอาจละเลยหลักฐานหรือข้อเท็จจริงอื่นๆ ไปได้ ซึ่งน่าจะขัดกับสิทธิ เสรีภาพพื้นฐานของมนุษย์ที่เรียกว่าสิทธิมนุษยชน ข้อ11 ที่ว่า *(1) บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาด้วยความผิดอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย ณ ที่ซึ่งตนได้รับหลักประกันทั้งหมดที่จำเป็นในการต่อสู้คดี (คปส., 2540 หน้า 5)* หรือในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ระบุถึงสิทธิของประชาชนไว้ใน **หมวด 3 สิทธิ เสรีภาพของชนชาวไทย** *มาตรา 33 ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้* อำนาจของตำรวจหรือพนักงานสอบสวนมีตั้งแต่ การจับ ขัง ประกันตัว ปล่อยชั่วคราวไปจนถึงกำหนดข้อหาว่าบุคคลนั้นกระทำความผิดหนักเบาเพียงใด

เมื่อพนักงานส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการพร้อมความเห็นว่าจะฟ้องหรือไม่แล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นหน้าที่ของอัยการที่จะพิจารณาสำนวนที่พนักงานสอบสวนส่งมา ถ้าเป็นสำนวนที่ไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิด อัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนงดการสอบสวน หรือให้สอบสวนต่อไปก็ได้ ถ้าเป็นสำนวนที่รู้ตัวว่ากระทำความผิด ไม่ว่าจะจับผู้ต้องหาได้หรือไม่ และพนักงานสอบสวนจะมีความเห็นสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องก็ตามอัยการมีอำนาจที่จะสั่งได้คือ ก) สั่งให้พนักงานสอบสวนสอบสวน

เพิ่มเติม หรือให้ส่งพยานมาพบอัยการเพื่อซักถามได้ ช) ถ้าพนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่า พยานหลักฐานในสำนวนไม่หนักแน่นเพียงพอที่จะรับฟังว่ากระทำความผิด หรือการกระทำของผู้ต้องหาไม่เป็นความผิดต่อกฎหมายหรือคดีขาดอายุความ เป็นต้น อัยการมีอำนาจไม่สั่งฟ้องผู้ต้องหา ค) ถ้าอัยการพิจารณาเห็นว่าพยานหลักฐานในสำนวนรับฟังได้ว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิดอัยการก็มีอำนาจสั่งฟ้องผู้ต้องหา

ปัญหาที่พบในขั้นตอนนี้คือ อัยการรับสำนวนที่เป็นตัวหนังสือ โดยจะส่งฟ้องหรือไม่จะดูจากพยานหลักฐานในสำนวน ถ้าปรากฏพยานหลักฐานในสำนวนชัดเจนว่ากระทำผิดจริงมีพยานหลักฐานพยานบุคคล พยานแวดล้อม ก็อาจสั่งฟ้องโดยไม่เคยพบพยาน ไม่รู้ข้อเท็จจริงว่าเกิดอะไรขึ้นหรือไม่

ขั้นตอนการพิจารณาคดี เกิดขึ้นหลังจากอัยการสั่งฟ้องคดีและนำคดีขึ้นสู่ศาล นอกจากศาลจะพิจารณาจากสำนวนที่ได้รับแล้วศาลยังรับฟังการสืบพยานทั้งจากฝ่ายโจทก์และจำเลยที่คู่ความนำขึ้นเพื่อให้ศาลพิจารณาว่าน้ำหนักฝ่ายใดน่าเชื่อถือกว่ากัน ตามขั้นตอนนี้จะมีทนายความเข้ามาช่วยดำเนินคดีให้กับจำเลยที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด โดยเป็นเงื่อนไขที่การกระทำความผิดนั้นเป็นความผิดอาญามีโทษเกิน 3 ปีขึ้นไป ศาลต้องตั้งทนายความให้จำเลยต่อสู้คดี แม้จำเลยแถลงว่าไม่มีทนายและไม่ต้องการทนายก็ตาม ดังคดีที่พนักงานอัยการกองคดีอาญาธนบุรี 2 เป็นโจทก์ยื่นฟ้องนายเมา ดุ แง และนายบังหรือแขก กะเหรี่ยงชาวพม่าเป็นจำเลยฐานฆ่าคนตาย(ฆ่าชิงทรัพย์นายสมชาย ปาริจฉัตต์ บิดานายสมหมาย ปาริตฉัตต์ บก.อาวุโสหนังสือพิมพ์มติชน) แม้จะไม่มีทนายและจำเลยไม่ต้องการ แต่ศาลเห็นว่าควรตั้งทนายให้เพื่อความยุติธรรมและรอบคอบ (มติชน 29 ตุลาคม 2541)

เนื่องจากขั้นตอนในชั้นพนักงานสอบสวนและอัยการที่ขาดประสิทธิภาพ ปัญหาที่พบในชั้นศาลคือทำให้คดีมาสู่ศาลมากมาย คดีล้นโรงล้นศาล แม้รัฐธรรมนูญ มาตรา 29 ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ แต่กระบวนการของศาลคือการลงโทษโดยไม่ได้คำนึงถึงความเป็นผู้บริสุทธิ์

ทนายความ เมื่อจำเลยกระทำความผิดอาญา ศาลจำเป็นต้องตั้งทนายความให้ ตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 มาตรา 242 และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 โดยทนายความมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นตัวแทนลูกความในการดำเนินคดีเพื่อค้นหาความจริง โดยการสืบพยานหลักฐาน

บทบาทของทนายความในขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดี คือการช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยในช่วงก่อนมีการพิจารณาคดีในห้องพิจารณาคดีของศาล เป็นการเตรียมคดีและคอยคุ้มครองผู้ต้องหาไม่ให้ถูกละเมิดสิทธิในการดำเนินคดี

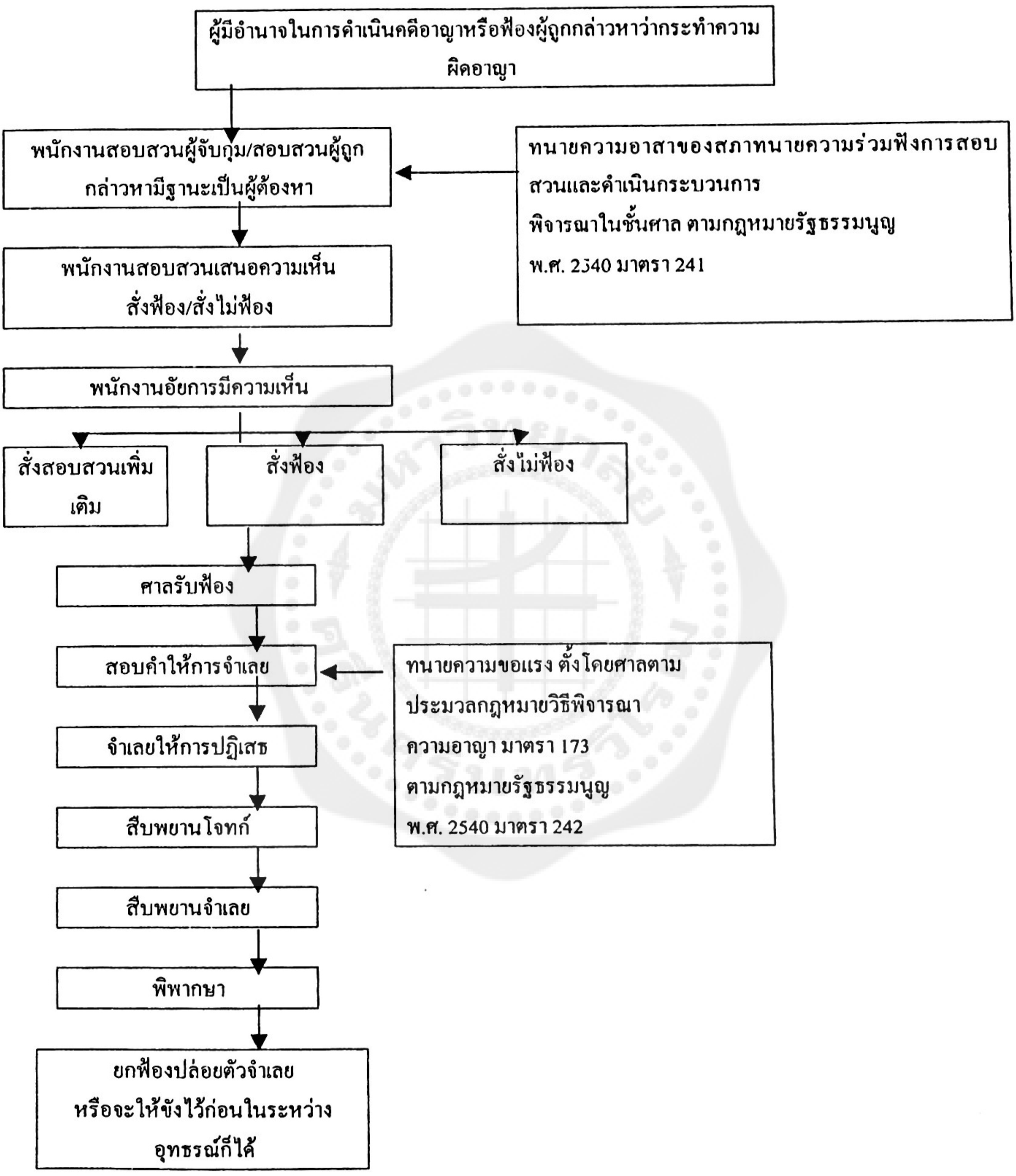
บทบาทของทนายความในขั้นตอนการดำเนินคดีหรือพิจารณาคดี คือ 1) การให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเมื่อถูกจับ โดยทนายมีสิทธิติดต่อกับจำเลยเป็นการเฉพาะตัว คือสามารถเข้าพบ

จำเลยที่เรือนจำได้ เพื่อสอบถามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น และแนะนำข้อกฎหมายในการต่อสู้คดีรวมทั้งแนะนำสิทธิบางอย่างที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินคดี 2) การรวบรวมพยานหลักฐานที่จะเป็นประโยชน์แก่คดีเพื่อนำไปสืบหักล้างพยานของฝ่ายโจทก์อันเป็นหน้าที่สำคัญที่จะทำให้เกิดผลในการพิจารณาคดี 3) การเตรียมคดี โดยหารือกับผู้ต้องหา แนะนำประเด็นต่างๆ ให้ผู้ต้องหาตัดสินใจเอง การซักซ้อมพยาน

บทบาทของทนายความในการพิจารณาคดีอาญา บทบาทของทนายความในการพิจารณาคดีอาญาเพื่อทำการต่อสู้คดีโดยนำพยานหลักฐานที่มีอยู่เสนอต่อศาลหักล้างพยานของอัยการ และการซักค้านพยาน การซักค้านพยานของฝ่ายโจทก์เป็นการใช้ศิลปะการพูดของทนายความที่พยายามทำลายน้ำหนักพยานหลักฐาน

ปัญหาที่พบขั้นตอนทนายความคือ ทนายความเข้าสู่กระบวนการช้า ทนายความทำงานแตกต่างกันระหว่างคดีที่ได้รับการว่าจ้างและคดีที่ศาลขอแรง จะเห็นได้จากคดีขอแรงจะไม่มีการเตรียมคดี ไม่เคยเข้าพบจำเลยในเรือนจำด้วยเห็นว่าไม่จำเป็น เสียเวลา และประเด็นสำคัญคือทนายความที่ทำคดีขอแรงเป็นทนายความที่จบใหม่ ยังไม่มีประสบการณ์ในการว่าความคดีอาญา ไม่มีวิธีการสืบพยานเพื่อทำลายน้ำหนักพยานของฝ่ายโจทก์ ทำให้จำเลยเสียเปรียบหรือแพ้คดีถูกตัดสินจำคุกในที่สุด

ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา

กฎหมายอาญา

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชนประเภทหนึ่ง ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย (อ้างในชาญชัย แสวงศักดิ์ , 2538 หน้า 14) ได้อธิบายความหมายของกฎหมายมหาชนว่าได้แก่ "กฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือหน่วยงานของรัฐกับราษฎร ในฐานะที่เป็นฝ่ายปกครองราษฎร กล่าวคือ ในฐานะที่รัฐมีฐานะเหนือราษฎร" ศาสตราจารย์หยุด ได้อธิบายถึงสาขาของกฎหมายมหาชน ได้แก่

1) รัฐธรรมนูญ
2) กฎหมายปกครอง
3) กฎหมายอาญา
4) กฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลยุติธรรม
5) กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา

กฎหมายอาญา คือกฎหมายซึ่งมีความมุ่งหมายในอันที่จะป้องกันความเสียหายต่อสังคม โดยบัญญัติว่าการกระทำใดเป็นความผิด และกำหนดโทษที่จะลงแก่การกระทำนั้น (La Fave & Scott อ้างในวิสาร พันธุนะ , 2525 หน้า 336) การจะระบุว่าการกระทำใดเป็นความผิดทางอาญาหรือไม่ คือ การกระทำนั้นมีผลกระทบกระเทือนต่อสังคม หรือคนส่วนใหญ่ของประเทศ หากปล่อยให้ผู้ใดกระทำผิดแล้วมีการลงโทษหรือแก้แค้น ล้างแค้นกันเองจะทำให้มีการกระทำความผิดทางอาญามากขึ้น บ้านเมืองจะไม่มีความสงบสุข ทุกคนจะหันมาจับอาวุธป้องกันตัวเองคนที่แข็งแรงกว่าจะรังแกคนที่อ่อนแอกว่า กฎหมู่หรือการเล่นพวกจะเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ดังนั้น รัฐจึงจำเป็นต้องยื่นมือเข้ามาลงโทษผู้กระทำผิดเสียเอง โดยโทษที่จะลงต้องเป็นโทษที่กฎหมายได้กำหนดไว้ นอกจากกระทำที่กฎหมายระบุว่าเป็นความผิดอาญาแล้ว ลักษณะสำคัญที่จะระบุว่าผู้กระทำนั้นได้ทำผิดกฎหมายอาญาแล้วคือ

1.เป็นกฎหมายที่ชัดแจ้ง ในขณะที่กระทำความผิดต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้แล้วอย่างชัดแจ้งว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด เจ้าหน้าที่ผู้ใช้กฎหมายจะสร้างกฎหมายใหม่ขึ้นมาใช้บังคับแก่บุคคลใดโดยเฉพาะไม่ได้ เช่น กฎหมายบัญญัติว่า "การลักทรัพย์เป็นความผิด" ดังนั้น ผู้ใดลักทรัพย์ก็ย่อมมีความผิดเช่นกัน

2.เป็นกฎหมายที่ไม่มีผลย้อนหลัง ถ้าหากในขณะที่มีการกระทำสิ่งใดยังไม่มีกฎหมายอาญาบัญญัติว่าเป็นความผิด แม้ต่อมาภายหลังจะมีกฎหมายบัญญัติว่า การกระทำอย่างเดียวกันนั้นเป็นความผิดก็จะนำกฎหมายใหม่มาใช้กับการกระทำครั้งแรกไม่ได้

ส่วนคำว่า ประมวลกฎหมาย หมายความว่า กฎหมายที่ได้บัญญัติขึ้นโดยรวบรวมบทบัญญัติเรื่องเดียวกันที่กระจัดกระจายกันอยู่เอามาปรับปรุงให้เป็นหมวดหมู่ วางหลักเกณฑ์ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย มีข้อความท้าวถึงซึ่งกันและกัน (หยุด แสงอุทัย , 2538 หน้า 41) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นกฎหมายหลักในการกำหนดบทบาทของบุคคลและองค์กรต่างๆในการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งเป็นหลักประกันสิทธิ เสรีภาพของบุคคลด้วย

ประเภทของการกระทำความผิดกฎหมายอาญา

กฎหมายมิได้ถือว่าการกระทำความผิดอาญาทุกอย่างเป็นเรื่องร้ายแรงเท่าเทียมกัน การลงโทษผู้กระทำความผิด จึงขึ้นอยู่กับการกระทำและสังคมที่มีความรู้สึกต่อการกระทำนั้นๆ ว่าอะไรเป็นปัญหาสำคัญมากน้อยเพียงใด ซึ่งอาจแบ่งการกระทำผิดทางอาญาออกตามความร้ายแรงของการกระทำได้เป็น 2 ประเภทคือ

1.ความผิดต่อแผ่นดิน หมายถึง ความผิดในทางอาญาเรื่องนั้นเป็นเรื่องที่นอกจากจะมีผลต่อตัวผู้รับผลร้ายแล้ว ยังมีผลกระทบต่อสังคมอีกด้วย คือทำให้บุคคลที่อยู่ในสังคมเกิดความหวาดกลัวว่าสักวันเหตุการณ์นั้นจะเกิดกับตนก็ได้ รัฐจึงจำเป็นต้องป้องกันสังคมเอาไว้ ด้วยการยื่นมือเข้ามาเป็นผู้เสียหายเอง ดังนั้นแม้ผู้รับผลร้ายจากการกระทำโดยตรงจะไม่ติดใจเอาความกับบุคคลผู้กระทำผิดนั้น รัฐก็ยังต้องเข้าไปดำเนินคดีฟ้องร้องเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้ เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ความผิดฐานชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ เป็นต้น

2.ความผิดส่วนตัว หรือความผิดอันยอมความได้ หมายถึง ความผิดในทางอาญาซึ่งไม่ได้มีผลร้ายกระทบต่อสังคมโดยตรง หากตัวผู้รับผลร้ายไม่ติดใจเอาความแล้ว รัฐก็ไม่อาจยื่นมือเข้าไปดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดได้ และถึงแม้จะได้ดำเนินคดีไปบ้างแล้ว เมื่อตัวผู้เสียหายพอใจยุติคดีเพียงใดก็ย่อมทำได้ด้วยการถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความกันโดยถูกต้องตามกฎหมาย ความผิดใดที่จะเป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้นั้นจะมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง หากไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่า ความผิดนั้นเป็นความผิดอันยอมความได้แล้ว ความผิดนั้นก็ไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ เช่น ความผิดฐานยักยอกทรัพย์ผู้อื่น เป็นต้น

การรับโทษทางอาญา

ผู้กระทำความผิดอาญาตามที่กฎหมายระบุไว้จะต้องได้รับโทษทางอาญา โทษทางอาญาที่จะใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดมีอยู่ 5 ชนิด หากผู้ใดกระทำความผิดอาญาเมื่อจะลงโทษผู้กระทำความผิดนอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ไม่ได้ โทษที่กฎหมายกำหนดไว้ได้แก่

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 ได้กำหนดโทษผู้กระทำความผิด ดังนี้

1.ประหารชีวิต

2.จำคุก

3.กักขัง

4.ปรับ

5.ริบทรัพย์สิน

Jerome Hall (อ้างใน อารีย์ รุ่งพรทวีวัฒน์ , 2527 หน้า 88) ได้เขียนถึงการลงโทษทางอาญา ซึ่งเป็นสภาพบังคับของกฎหมายอาญาไว้คือ

1.การลงโทษจะเน้นถึงความชั่วร้ายที่เกิดจากการกระทำความผิดและความเจ็บปวดที่จะเกิดจากการลงโทษทั้งนี้เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความยับยั้งชั่งใจ

2. การลงโทษจะต้องมีสภาพบังคับ กล่าวคือ เมื่อได้มีการกำหนดโทษที่จะลงต่อผู้กระทำผิดแล้ว รัฐจะต้องดำเนินการลงโทษผู้กระทำผิดนั้นอย่างจริงจังและเด็ดขาด ทั้งนี้โดยจัดตั้งองค์กรของรัฐขึ้นมารับผิดชอบในการนี้ (ราชทัณฑ์)

3.การลงโทษจะต้องกระทำโดยอำนาจของรัฐ และกระทำในนามของรัฐทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความเป็นระเบียบเรียบร้อยในรัฐเป็นหน้าที่ของรัฐ รัฐจึงต้องเข้าแทรกแซง โดยใช้อำนาจของรัฐเข้าไปดำเนินการลงโทษผู้กระทำความผิดเอง เว้นแต่ในกรณีที่รัฐไม่สามารถเข้าไปจัดการให้ได้ทันท่วงที เช่น การที่กฎหมายบัญญัติให้เจ้าพนักงานจะขอความช่วยเหลือจากประชาชนในการจับกุมผู้กระทำความผิด หรือในกรณีที่เป็นความผิดซึ่งหน้าประชาชนก็มีสิทธิจับได้ เป็นต้น

4.การลงโทษจะต้องแสดงออกโดยคำพิพากษา โดยที่มีหลักกฎหมายอาญาที่ว่า การลงโทษต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และการอำนวยความยุติธรรมในทางอาญาเป็นหน้าที่ของศาล ศาลจึงเป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยพยานหลักฐานต่างๆ ในคดี ปรับบทกฎหมายและกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิด แล้วจึงพิพากษาตามที่ได้พิจารณาวินิจฉัยมา โดยทำเป็นคำพิพากษาตามกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้ทราบถึงจำนวนและวิธีการลงโทษที่จะได้รับ อันเป็นหลักประกันแก่ผู้กระทำได้อย่างดีที่สุดและสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในวรรคก่อน

5.การลงโทษจะต้องกระทำต่อผู้กระทำความผิดโดยตรง ทั้งนี้เนื่องจากผู้กระทำความผิดเป็นผู้ก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในสังคมโดยตรง ผู้กระทำความผิดจึงสมควรที่จะได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติเท่านั้น จะให้บุคคลอื่นมารับโทษแทนไม่ได้

6.จำนวนและประเภทของโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดจะต้องมีความสัมพันธ์กับความรุนแรงของการกระทำความผิดอาญา ทั้งนี้โดยพิจารณาถึงพฤติการณ์แห่งการกระทำความอาญานั้นประกอบ เช่น ลักษณะของผู้กระทำผิด แรงจูงใจ และสิ่งล่อใจต่างๆ เป็นต้น

สังคมที่มีระเบียบแบบแผนจักต้องมีระบบที่อำนวยความยุติธรรมแประชาชน และระบบกฎหมายที่เป็นทางการสำหรับอำนวยความยุติธรรม คือระบบความยุติธรรมทางอาญาเพื่อเป็นมาตรฐานในการควบคุมหรือคุ้มครองบุคคลและสังคม ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาดำเนินไปโดยการจับกุม การฟ้องร้องดำเนินคดี การพิพากษาลงโทษต่อสมาชิกที่ประพฤติผิดกฎหมาย โดยการออกกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์แน่นอน นอกเหนือจากความคิดในเรื่องการแก้แค้นทดแทน 3 ประการ คือ

1.เป็นการนำบุคคลที่เป็นภัยออกจากสังคม

2.เป็นการยับยั้งบุคคลอื่นมิให้เอาเยี่ยงย่าง

3.เป็นการเปิดโอกาสให้สังคมแก้ไขบุคคลที่ละเมิดกฎหมายให้กลับตนเป็นคนดี

ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของแต่ละประเทศจะแตกต่างกัน แล้วแต่ว่าจะมุ่งเน้นการควบคุมอาชญากรรมหรือการคุ้มครองสิทธิบุคคล ในการวินิจฉัยความผิดและการลงโทษ ระบบความยุติธรรมทางอาญาที่มีประสิทธิภาพมากจะให้หลักประกันแก่สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลน้อย และในทางกลับกันระบบความยุติธรรมทางอาญาที่ให้หลักประกันสิทธิ เสรีภาพส่วนบุคคลสูงระบบความยุติธรรมทางอาญาจะมีประสิทธิภาพลดลง (John Kaplan (1973) อ้างใน ประธาน วัฒนพาณิชย์, 2520 หน้า 70)

บทที่ 5
การบังคับใช้กฎหมายอาญาในสังคมไทย

มนุษย์เมื่ออยู่รวมกันเป็นสังคม จำเป็นต้องมีกฎระเบียบบางอย่างมาใช้ในการบังคับควบคุมพฤติกรรม มิเช่นนั้นจะทำให้สังคมล่มสลายในที่สุด การบังคับควบคุมคนให้อยู่ในระเบียบจะมีกฎเกณฑ์อยู่หลายระดับชั้นที่เรามักจะเข้าใจกันคือ การจัดระเบียบสังคม (social organization) หรือระเบียบสังคม (social order) หรือโครงสร้างสังคม ซึ่งนักสังคมวิทยาใช้ในความหมายถึง แบบแผนหรือกฎเกณฑ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ต่อกันของมนุษย์ กฎเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดระเบียบสังคม คือบรรทัดฐาน สังคมจำเป็นต้องมีบรรทัดฐาน เพื่อจัดระเบียบมนุษย์ให้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีแบบแผนเป็นสังคมที่สงบสุข

บรรทัดฐานจำแนกได้ตามลักษณะของวิธีการควบคุมที่ใช้กับผู้ฝ่าฝืน บรรทัดฐานสามารถแยกได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) ธรรมเนียมหรือวิถีประชา 2) กฎศีลธรรมหรือจารีต (mores) 3) กฎหมาย (laws)

1) ธรรมเนียมได้แก่ แบบแผนปฏิบัติตามปกติในชีวิตประจำวัน เช่น การรับประทานอาหาร การเดิน การพูด หากมีการฝ่าฝืนไม่ถือเป็นโทษร้ายแรง เพราะชาวบ้านเป็นผู้ควบคุมกันเอง การลงโทษมีเพียงการนินทา หัวเราะเยาะ หรือตำหนิติเตียน เป็นต้น
2) กฎศีลธรรม เป็นบรรทัดฐานที่มีความสำคัญ และการลงโทษมากกว่าระดับธรรมเนียม เพราะกฎศีลธรรมหรือจารีตเป็นกฎของสังคมที่กำหนดว่าการกระทำใดๆ ถูก ผิด ผู้ฝ่าฝืนมักถูกลงโทษอย่างรุนแรง ยิ่งหากผู้ละเมิดอยู่ในสังคมเล็กๆ แต่ถ้าอยู่ในสังคมใหญ่ ผู้คนไม่ค่อยสนใจกัน การละเมิดกฎศีลธรรมย่อมมีมากขึ้น การละเมิดกฎศีลธรรมส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการทำความดี ความชั่ว เช่น การเคารพ การกตัญญู การไม่ล่วงละเมิดฉันท์ชู้สาว เป็นต้น
3) กฎหมาย ในสังคมเล็ก กฎศีลธรรม เป็นระเบียบสังคมที่สามารถใช้ควบคุมพฤติกรรมของคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ในสังคมขนาดใหญ่ กฎศีลธรรมไม่เพียงพอที่จะลงโทษบุคคลผู้ฝ่าฝืนได้ จำเป็นต้องมีองค์กรเฉพาะทำหน้าที่บังคับให้คนในสังคมปฏิบัติตาม หรือหากทำหน้าที่กำกับควบคุมแล้วมีการละเมิดกฎหมายก็ต้องมีการลงโทษต่อไป

กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์หรือระเบียบของสังคมที่ถูกตราขึ้นอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร หรือกล่าวได้ว่าเป็นกลไกหลักที่จะกำหนดบทบาท การกระทำของผู้คนในสังคม และกฎหมายยังเป็นฐานรองรับการใช้อำนาจของรัฐที่สำคัญที่จะมีต่อประชาชนด้วย การนำกฎหมายมาใช้เป็นเกณฑ์ให้ประชา

ชนปฏิบัติตาม หรืองดเว้นการปฏิบัติ จำเป็นต้องมีมาตรการบางอย่างที่จะเป็นการประกาศใช้กฎหมาย หรือที่เข้าใจกันคือ การบังคับใช้กฎหมาย

การบังคับใช้กฎหมาย อาจแยกพิจารณาได้ 2 คำ คือ "การใช้บังคับ (Application) " กับ "การบังคับใช้ (Enforcement) " ซึ่งมีความหมายแตกต่างกัน คือ

การใช้บังคับ (Application) **ศ.ดร. หยุด แสงอุทัย** (อ้างใน สุนีย์ มัลลิกามาลย์ , 2540 หน้า 6) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การนำกฎหมายมาใช้บังคับแก่ข้อเท็จจริงในกรณีเฉพาะเรื่อง ซึ่งอาจมีผู้ใช้แตกต่างกัน เช่น การบังคับใช้โดยเจ้าพนักงานตำรวจ อัยการ หรือ ศาลยุติธรรม เป็นต้น **ศ.ดร. อมร จันทรสมบูรณ์** ให้ความหมายไว้ว่า " หมายถึง การนำตัวบทกฎหมายที่เป็นถ้อยคำที่อยู่ในหนังสือหรือ ในราชกิจจานุเบกษามาใช้บังคับให้เกิดผลบังคับตามเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น ๆ " **ดร. วิษณุ เครืองาม** ให้ความหมายไว้ว่า " คำว่า ใช้บังคับ คือเริ่มเอามาใช้ก่อนหน้านี้ยังไม่ใช้ แต่บัดนี้จะเริ่มใช้แล้ว

ส่วนคำว่า "บังคับใช้ (Enforcement) " นั้น มีความหมายที่แตกต่างกับ "การใช้บังคับ" และ "การบังคับใช้กฎหมาย " คำว่า "บังคับ" แปลว่า เอามาทำให้ศักดิ์สิทธิ์ เอามาทำให้สมจริง เอามาทำให้เกิดความขลัง" การใช้บังคับเป็นการกำหนดเวลาของกฎหมายที่ได้ตราไว้แล้วว่าจะมีผลนำมาใช้ได้เมื่อใด ส่วนคำว่า " การบังคับใช้ " นั้นเป็นผลสืบเนื่องจากการใช้บังคับโดยที่กฎหมายมิได้กำหนดเวลาว่าจะต้องใช้เมื่อใด ขึ้นอยู่กับองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจใช้กฎหมายฉบับนั้นๆ ว่าจะนำกฎหมายนั้นมาใช้อย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดผลตามสภาพบังคับของกฎหมาย นั้นเมื่อใด ตัวอย่าง เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7 ทวิ ที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่จับกุมผู้ต้องหา จำเป็นต้องแจ้งสิทธิให้ทราบ กฎหมายบัญญัติไว้ แต่ไม่มีผลในทางปฏิบัติ คือบังคับใช้แล้ว แต่ไม่มีการนำมาปฏิบัติ

การพิจารณาถึงการบังคับใช้กฎหมายนั้นจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงประเด็นหลัก 3 ประการคือ

1. เนื้อหาสาระของกฎหมายที่จะต้องครอบคลุมไปถึงวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย และมาตรการและวิธีการต่างๆ ที่กฎหมายนั้นจะนำมาใช้
2. องค์กรหรือหน่วยงานของรัฐที่บังคับใช้กฎหมาย ซึ่งการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้นั้น จะคำนึงถึงความเกี่ยวพันระหว่างองค์กรในด้านการสอดประสานและความขัดแย้งตลอดจนความซับซ้อนขององค์กรหรือหน่วยงานหลักตามกฎหมายนั้น ๆ กับองค์กรหรือหน่วยงานอื่นๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชนในลักษณะของความมีสหสัมพันธ์ (correlation) และปฏิสัมพันธ์ (interaction) ต่อกัน

3. มาตรการการลงโทษ (sanction) ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะความผิดที่เกิดขึ้นจากการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายนั้นๆ (เพิ่งอ้าง , หน้า 7)

การบังคับใช้กฎหมาย เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยกลไกหลายประการ เพื่อผลักดันสังคมให้สังคมสามารถดำเนินไปสู่เป้าหมายและบรรลุตามเจตนารมณ์ของกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีองค์กรที่ทำหน้าที่นำกฎหมายนั้น ๆ มาใช้บังคับ และปฏิบัติด้วยความเสมอภาคกับบุคคลทุกคนในสังคม

ผู้ที่ต้องเกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย คือ นักกฎหมายซึ่งได้ชื่อว่าเป็นวิศวกรสังคม เป็นผู้ปั้นสังคม โดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ โดยนักกฎหมายมีหลายประเภท เช่น ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ พนักงานสอบสวน ตำรวจ หรือ ทนายความ เป็นต้น (สถิตย์ เล็งไธสง , 2541 หน้า 14)

องค์กรและ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายอาญา

รัฐสร้างสภาพบังคับให้กฎหมาย โดยการจัดระบบให้มีเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการบังคับตามกฎหมายอาญา หลายประเภทด้วยกัน ได้แก่

1.พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ

2.อัยการ

3.ศาล

4.ราชทัณฑ์

5.ทนายความ

1.พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาขึ้น เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีหน้าที่จับกุมและปราบปรามผู้กระทำผิดก็จะเข้าไปเกี่ยวข้อง ในขั้นแรกพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะเข้าไปเกี่ยวข้องก่อนเพื่อจับกุมและสอบสวนผู้กระทำความผิด บุคคลในข้อนี้ก็มีเจ้าหน้าที่ของรัฐ 2 ประเภท คือพนักงานฝ่ายปกครองกับตำรวจ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ป.วิอ) มาตรา 2 (16) ได้ให้ความหมายของพนักงานฝ่ายปกครองไว้ คือ *พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หมายความถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ให้รวมทั้งพัศดี เจ้าพนักงาน*

กรมสรรพสามิต กรมศุลกากร กรมเจ้าท่า พนักงานตรวจคนเข้าเมืองและเจ้าพนักงานอื่น ในเมื่อทำการอันเกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำผิดกฎหมายซึ่งตนมีหน้าที่ต้องจับกุมหรือปราบปราม

พนักงานฝ่ายปกครองมี 2 ระดับ พนักงานฝ่ายปกครองชั้นผู้ใหญ่ ได้แก่ ปลัดกระทรวงมหาดไทยลงไปถึงปลัดอำเภอ ผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ ผู้ที่ตำแหน่งต่ำกว่านี้ก็เป็นพนักงานฝ่ายปกครองชั้นผู้น้อย เช่น ปลัดอำเภอที่มิใช่หัวหน้ากิ่งอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น และตำรวจชั้นผู้ใหญ่ก็ได้แก่ อธิบดีกรมตำรวจลงไปจนถึงหัวหน้ากิ่งสถานีตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ร้อยตำรวจตรีหรือโทที่มิใช่หัวหน้ากิ่งสถานีตำรวจ นายดาบ จ่านายสิบตำรวจ เป็นต้น (วิสาร พันธุนะ , 2542 หน้า 447)

ตำรวจ เป็นกลไกของรัฐที่มีบทบาทสำคัญในการรักษากฎเกณฑ์ของสังคม อันได้แก่ กฎหมาย ป้องกันมิให้ผู้ใดละเมิดกฎหมายทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อยไม่เกิดความยุ่งเหยิงในสังคม หากมีผู้ละเมิดฝ่าฝืนกฎหมายก็จะใช้อำนาจหน้าที่เข้าระงับเหตุมิให้ลุกลามขยายออกไปวงกว้าง และนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามขั้นตอนของกฎหมายเพื่อให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ผู้ทำผิดได้รับโทษตามตัวบทกฎหมาย ดังนั้นตำรวจจึงเป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย รักษากฎหมายให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ (ธรรมศักดิ์ วิชชารยะ , 2539 หน้า 104)

เอรีคก้า แฟรไชลด์ (1993) ได้กล่าวถึงปรัชญาตำรวจในสังคมประชาธิปไตยเพิ่มเติมอีกว่า ตำรวจจะต้องให้หลักประกันในเรื่องสิทธิ เสรีภาพส่วนบุคคล (guarantees of individual rights) ได้รับความคุ้มครองอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันภายในกฎหมายเดียวกัน (equal protection under law) ซึ่งตำรวจจะต้องสนองตอบความต้องการของประชาชนและพร้อมที่จะถูกตรวจสอบการทำงานโดยประชาชนอีกด้วย

หน้าที่และความรับผิดชอบของตำรวจในสังคมนั้นมีขอบเขตกว้างขวางจนมีผู้กล่าวว่าตำรวจมีหน้าที่มากมายครอบคลุมไปทั่วแทบทุกสิ่งทุกอย่างในสังคม แม้กระทั่งตำรวจก็ยังสับสนในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของตน อย่างไรก็ตาม เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า *หน้าที่หลักของตำรวจคือ หน้าที่บังคับใช้กฎหมาย และรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน* (เพิ่งอ้าง หน้า 116)

ในการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด ปกติจะมีการสืบสวนและการสอบสวนก่อน การสืบสวนเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจทุกคน จะเป็นชั้นผู้ใหญ่หรือชั้นผู้น้อยก็สามารถสืบสวนคดีอาญาได้ แต่การสอบสวนนั้นผู้ที่มีอำนาจสอบสวนคือ พนักงานสอบสวนเท่านั้น หากมิใช่พนักงานสอบสวนแล้วก็จะสอบสวนไม่ได้ (ปวิอ.มาตรา 2 (6)) (พิชัย นิลทองคำ , 1966 หน้า 286)

การสืบสวนสอบสวนเป็นกระบวนการปฏิบัติงานของตำรวจในการเสาะแสวงหาเรื่องราวและข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับอาชญากรรม คำว่า "สืบสวน" และ "สอบสวน" มีความหมายแตกต่างกัน แต่มีความเกี่ยวพันกันในทางปฏิบัติจนยากที่จะแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด **การสืบสวน**ตามความหมายในมาตรา 2 (10) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมายถึง "*การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด*" **การสอบสวน** ปวิอ. 2(11) หมายถึง *การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ"*

จะเห็นได้ว่าการสืบสวนเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ทั้งก่อนและหลังที่มีความผิดอาญาเกิดขึ้น สำหรับการสอบสวนเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนโดยเฉพาะและเป็นการดำเนินการหลังจากมีความผิดอาญาเกิดขึ้นแล้ว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะให้ได้ทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ที่ตกเป็นผู้ต้องหาในคดี และเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ การสอบสวนดำเนินคดีจึงเป็นด่านแรกของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (เพิ่งอ้าง หน้า 172-173)

ตาม ปวิอ.มาตรา 78 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจดังนี้

มาตรา 78 พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะจับผู้ใดโดยไม่มีหมายจับนั้นไม่ได้ เว้นแต่ในกรณีต่อไปนี้

(1) เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า ดั่งบัญญัติไว้ในมาตรา 80

(2) เมื่อพบบุคคลนั้นกำลังพยายามกระทำความผิด หรือพบโดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นจะกระทำความผิด หรือพบโดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นจะกระทำความผิดโดยมีเครื่องมืออาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจใช้ในการกระทำความผิด

(3) เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดมาแล้วและจะหลบหนี

(4)เมื่อมีผู้ขอให้จับโดยแจ้งว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดและแจ้งด้วยว่าได้ร้องทุกข์ไว้ตามระเบียบแล้ว

เมื่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่จับด้วยตนเองไม่ต้องมีหมาย แต่ต้องเป็นในกรณีที่อาจออกหมายจับได้ หรือจับได้ตามประมวลกฎหมายนี้

นอกจากนี้กฎหมายยังได้กำหนดหน้าที่ของพนักงานสอบสวนไว้ด้วยใน ปวิอ.มาตรา 7 ทวิ

มาตรา 7 ทวิ ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิดังต่อไปนี้

(1) พบและปรึกษาผู้ที่จะเป็นทนายสองต่อสอง

(2) ได้รับการเยี่ยมตามสมควร

(3)ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหานั้นทราบถึงสิทธิตามวรรคหนึ่ง

อัยการ

"อัยการ" หรือ "พนักงานอัยการ" หมายความถึง เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการ หรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้ (ปวิอ.มาตรา 2(5))

อัยการ หรือที่คนทั่วไปเรียกกันว่า ทนายแผ่นดินที่มาของอัยการหรือทนายแผ่นดิน พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระบิดาแห่งกฎหมายไทยได้รับสั่งถึงที่มาของระบบอัยการไทยในยุคปัจจุบันไว้ว่า

"เมื่อครั้ง รศ. 112 และเมื่อภายหลัง รศ.112 ไทยกับฝรั่งเศษมีข้อวิวาทกันมาก ฝรั่งเศษมีสัปเยกในเมืองไทยมาก สัปเยกพวกนี้มีข้อวิวาทกับคนไทยเมื่อใดราชการก็รู้สึกติดขัดเปนต้น เช่นใครทำร้ายสัปเยกถึงตาย ฝรั่งเศษก็ตั้งวิวาทกับราชการไทย ไทยจับจำเลยได้ก็มาชำระโทษให้ ถ้าเห็นว่าจำเลยไม่มีความผิดฝรั่งสงสัยในวิธีชำระประการใดแล้วก็พูดในทางกระทรวงต่างประเทศให้เปนเรื่องวิวาทกันในทางราชการไป จึงได้สร้างวิธีขึ้นเอาอย่างฝรั่งให้มีอัยการไทยฟ้องร้องจำเลยในศาล ***อัยการนี้แทนแผ่นดินถ่อมยศแผ่นดินลงไปเปนโจทย์เหมือนหนึ่งราษฎร*** *เช่นเดียวกันกับเมื่อสัปเยกเปนจำเลย ศาลกงศุลชำระ รัฐบาลไทยต้องแต่งคนไปเปนโจทย์ฟ้องถ่มตัวเป็นราษฎรไปเปนโจทย์ในศาลเขา ทั้งนี้แปลว่ารัฐบาลสมมตตัวเองว่าเป็นราษฎณผู้ ๑ ให้ศาลไทยและศาลกงสุลเป็นกลางชำระ"*

จากกฎเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม อันเป็นข้อบังคับสำหรับราชการในกรมอัยการ กระทรวงยุติธรรม ลงวันที่ ๑ เมษายน ร.ศ.๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) อันเป็นกฎหมายจัดตั้งกรมอัยการขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ได้ระบุอำนาจหน้าที่ของกรมอัยการหรือพนักงานอัยการไว้ว่า

...ในทางปฏิบัติหน้าที่ราชการ อธิบดีมีอำนาจเลือกผู้รู้พระราชกำหนดกฎหมายชำนิชำนาญแม่นยำดีมาตั้งเป็นราชมนตรีและเนติบัณฑิต...ให้เป็นที่ปรึกษาของกระทรวง หรือกรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของราชาธิปไตย ***เป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของราชาธิปไตยเป็นทนายความในนาม***

ราชาธิปไตย เป็นพนักงานร่างแต่งประกาศพระราชบัญญัติต่างๆ แปลกฎหมายนานาประเทศออกเป็นภาษาไทย ฟ้องกล่าวโทษผู้กระทำผิดล่วงพระราชอาญา ...

ในพระธรรมนูญศาลหัวเมือง ร.ศ. 114 (พ.ศ. ๒๔๓๘) มาตรา ๒๕ บัญญัติให้ "ตั้งพนักงานอัยการไว้สำหรับเป็น**ทนายแผ่นดิน** ฟ้องหาคดีมีโทษหลวง..." และต่อมาได้มีกฎหมายบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการไว้โดยเฉพาะ คือพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๔๗๘ ซึ่งในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวบัญญัติ "ให้มีพนักงานอัยการไว้เป็นทนายแผ่นดินประจำศาลชั้นต้นทุกศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมสังกัดขึ้นในกรมอัยการ กฎหมายฉบับดังกล่าวต่อมาได้ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๔๙๘ ซึ่งในมาตรา ๖ บัญญัติ "ให้มีพนักงานอัยการไว้ **เป็นทนายแผ่นดินประจำศาลยุติธรรมชั้นต้นทุกศาล**" อันเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับมาจนกระทั่งปัจจุบัน ต่อมากรมอัยการได้เปลี่ยนเป็นสำนักงานอัยการสูงสุด สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี

แสดงให้เห็นว่าระบบอัยการไทยนั้นได้นำแบบอย่างมาจากประเทศตะวันตกในยุคล่าอาณานิคมซึ่งทำให้ประเทศไทยจำต้องมีการปฏิรูประบบกฎหมายและการยุติธรรมตามแบบประเทศตะวันตก (westernization) และนักวิชาการเห็นว่าระบบอัยการไทยน่าจะเอาอย่างระบบอัยการของประเทศภาคพื้นยุโรปอันมีฝรั่งเศสเป็นแม่บท ไม่ใช่ระบบอัยการตามแบบอย่างอังกฤษ เพราะอังกฤษไม่มีพนักงานอัยการในยุคสมัยนั้น (คณิต ณ นคร อ้างในประพันธ์ นัยโกวิท , 2539 หน้า 73-74)

พนักงานอัยการเป็นบุคคลหนึ่งที่จะทำให้กลไกการบังคับใช้กฎหมายดำเนินไปโดยมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม และถือว่าอัยการมีบทบาทสำคัญยิ่งในกระบวนการยุติธรรม ดังที่หม่อมเจ้า สกลวรรณากร วรวรรณ ทรงกล่าวไว้ (หลวงอรรถไกวัลวทีและพลโทสุข เปรุนาวิน อ้างใน ประพันธ์ นัยโกวิท , 2539 หน้า 72)

"เมื่อเปรียบเทียบศาลเหมือนเวทีละครแล้ว อัยการก็ได้ตำแหน่งนายโรงเพราะคดีจะเป็นรูปร่างก็โดยอัยการ บางประเทศอัยการมีอำนาจยิ่งกว่าผู้พิพากษาและลูกขุน กฎหมายจำกัดหน้าที่ให้ใช้ดุลพินิจว่าจะฟ้องคดีหรือจะไม่ฟ้องไม่มีกฎหมายบังคับไว้ งานหน้าที่อัยการควรจะมีอุดมคติ อัยการควรจะมีผู้ชำนาญการพิเศษเป็นที่ปรึกษา เช่น แพทย์ ช่าง และอื่นๆ ควรจะมีห้องสมุดอย่างดี ค่าของตำแหน่งอัยการย่อมไม่น้อยกว่าผู้พิพากษาทั้งเงินเดือน เกียรติยศของตำแหน่ง ความรับผิดชอบ ความสุจริตพิเศษ โดยเฉพาะในระบบลูกขุนจำเลยจะมีผิดหรือไม่นั้น ผู้พิพากษาย่อมรับผิดชอบน้อยลง ความสุจริตจึงอยู่ที่อัยการเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งกว่าอื่นๆ

อำนาจ หน้าที่ของอัยการเป็นอำนาจหน้าที่อันถือได้ว่ามีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมอย่างหนึ่ง เพื่อก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมและถือเป็นงานหลักของอัยการที่ได้มีการปฏิบัติกันมากที่สุดเป็นประจำวัน ได้แก่ การตรวจวินิจฉัยสำนวนการสอบสวน และการดำเนินคดีในศาล

ศาล

ศาล หมายความถึง *ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา* (ป วิอ.มาตรา 2 (1)) ศาลเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่พนักงานอัยการหรือผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้อง ศาลในที่นี้อาจหมายถึงศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษาที่มีอำนาจดำเนินการในคดีอาญา ศาลใดจะมีอำนาจเกี่ยวกับคดีอาญานั้นมีบัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ซึ่งแบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา

ศาลชั้นต้น ที่มีอำนาจดำเนินการคดีอาญา สำหรับกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลแขวงพระนครเหนือ ศาลแขวงพระนครใต้ ศาลแขวงธนบุรี ศาลครอบครัวและเยาวชนกลาง ศาลอาญาธนบุรี และศาลอาญาในจังหวัดอื่นได้แก่ ศาลแขวง ศาลจังหวัด และศาลครอบครัวและเยาวชน

ศาลอุทธรณ์ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีที่อุทธรณ์คัดค้านและพิพากษาของศาลชั้นต้น

ศาลฎีกา ซึ่งเป็นศาลสูงสุดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีที่ฎีกาคัดค้านคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์

คดีอาญาจะต้องฟ้องที่ศาลชั้นต้นเป็นลำดับแรก แต่เนื่องจากศาลชั้นต้นมีอยู่หลายประเภทและมีอยู่ในทุกจังหวัด ศาลอุทธรณ์มีอยู่ 10 ศาลและศาลฎีกามี 1 ศาล ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร ปัญหาในการฟ้องคดีอาญา คือจะยื่นฟ้องต่อศาลชั้นต้นศาลใดเพราะถ้าฟ้องผิดศาลก็อาจถูกยกฟ้องซึ่งทำให้เสียหายแก่การดำเนินคดีได้

การที่จะฟ้องคดีอาญาต่อศาลชั้นต้นศาลใดนั้น จะต้องพิจารณาถึงเขตอำนาจศาลของศาลที่จะฟ้อง คือคดีอาญาจะต้องอยู่ในเขตอำนาจของศาลนั้นๆ หากไม่อยู่ในเขตอำนาจศาลแล้ว ศาลก็ไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ฟ้องได้

ราชทัณฑ์

องค์กรอีกองค์กรหนึ่งที่ทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายคือ ราชทัณฑ์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายราชทัณฑ์จะเข้ามาเกี่ยวข้องในการบังคับใช้กฎหมายอาญาหลายขั้นตอน ทั้งก่อนศาลพิจารณา ระหว่างการพิจารณาและภายหลังที่ศาลพิพากษาคดีแล้วและในทุกชั้นศาล ทั้งศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ตลอดจนศาลฎีกา กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายราชทันฑ์จะทำหน้าที่ควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในระหว่างดำเนินคดี

ในกรณีที่ศาลพิพากษาจำคุกหรือประหารชีวิตจำเลย เจ้าหน้าที่ฝ่ายราชทันฑ์ก็จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลและเมื่อศาลสั่งให้ปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกควบคุมตัวอยู่ก็จะต้องปฏิบัติตามคำสั่งนั้นด้วย

อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ฝ่ายราชทัณฑ์หาได้มีความรับผิดชอบเฉพาะแต่การควบคุมหรือปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยตามคำสั่งศาลเท่านั้นไม่ แต่ยังมีความรับผิดชอบสำคัญอื่นคือการฝึกอบรมและแก้ไขผู้ถูกคุมขังให้กลับตนเป็นคนดี ด้วยการให้การศึกษาอบรมทั้งในด้านศีลธรรมและอาชีพ เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมภายนอกได้ภายหลังปลดปล่อยตัวไป

ทนายความ

องค์กรที่มีบทบาทสำคัญอีกองค์กรหนึ่งในการบังคับใช้กฎหมายคือ ทนายความ เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้ทนายความมีหน้าที่นำคดีขึ้นสู่ศาล หรือทำหน้าที่แทนประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน

ความหมายของทนายความ ทนายความมีความหมาย 2 นัย ความหมายอย่างกว้าง ทนายความหมายถึง ผู้รับจ้างว่าต่างแก้ต่างให้คู่ความ และยังเป็นผู้รับปรึกษาคดี รับทำนิติกรรมต่างๆ ในธุรกิจการค้า และกิจการอื่นๆ (อุทัย ศุภนิตย์ อ้างในพรชัย รัศมีแพทย์ , 2539 หน้า 221) ความหมายอย่างแคบ ทนายความหมายถึง ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ว่าต่างแก้ต่างคู่ความในเรื่องอรรถคดี (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525) แต่ตาม พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 *ทนายความหมายถึงผู้ที่สภาทนายความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความ* คนทั่วไปมักเรียกสั้นๆ ว่า ทนาย

นอกจากนี้ยังมีคำอื่นที่เกี่ยวข้องกับทนาย เช่น คำว่า *ทนายเรือน* ทนายเรือนเป็นคำโบราณหมายถึง พนักงานฝ่ายในมีหน้าที่ติดต่อสถานที่ต่างๆ ในพระราชวัง *ทนายเลือก* ทนายเลือก หมายถึง นักมวยสำหรับป้องกันพระเจ้าแผ่นดินหรือเป็นชื่อกรมๆ หนึ่งมีหน้าที่กำกับมวย *ทนายหน้าหอ* เป็น

ภาษาพูด หมายความถึงหัวหน้าคนรับใช้ที่ใช้ออกหน้าออกตา หรือผู้รับหน้าที่แทนนาย (จิตติ เจริญฉ่ำ ,2533 หน้า 143)

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 62 ได้บัญญัติถึงอำนาจของทนายความไว้ว่า *ทนายความซึ่งคู่ความได้แต่งตั้งนั้น มีอำนาจว่าความและดำเนินกระบวนพิจารณาใดๆ แทนคู่ความได้ตามที่เห็นสมควรเพื่อรักษาประโยชน์ของคู่ความนั้น ...*" คำที่มีใช้ในกฎหมายอีกคำคือ *หมอความ* ใน ป.อ.มาตรา 323 มีบัญญัติคำนี้ว่า "*ผู้ใดล่วงรู้หรือได้มาซึ่งความลับของผู้อื่น โดยเหตุที่เป็น ... หมอความ ทนายความ...*"

ดังนั้นคำว่า "ทนายความ" ของไทยได้วิวัฒนาการมาจากคำเดิมว่า **ทนาย** และต่อมามีคำว่า **หมอความ** และ **ทนายความ** บัญญัติออกมาใช้หลังสุด (เพิ่งอ้าง หน้า 144)

ที่มาของทนายความ ในสมัยอยุธยามีทนายความตามความหมายปัจจุบัน คือทำหน้าที่แก้ต่างแทนตัวความ เช่น สามีแก้ต่างแทนภรรยา ภรรยาแก้ต่างแทนสามี บิดามารดาแก้ต่างแทนบุตร เป็นต้น แม้จะทำหน้าที่แก้ต่างแทนตัวความ แต่ก็ยังไม่ได้เรียกว่าทนายความ เพราะคำว่าทนายใช้ในกรณีที่ผู้มีศักดินาสูงถูกฟ้องศาล ผู้มีศักดินาสูงมีสิทธิแต่งทนายไปแก้คดีได้ โดยผู้ที่ทำหน้าที่ทนายก็คือผู้ใต้บังคับบัญชาของผู้ถูกฟ้องนั้นเอง เพราะสมัยอยุธยานั้น หามีผู้มีศักดินาต่ำออกหมายศาลไปถึงผู้มีศักดินาสูงกว่า แต่ให้ใช้วิธีส่งหมายให้ผู้ใต้บังคับบัญชาของผู้มีศักดินาสูงนั้นได้ (กรมศิลปากร อ้างในพรชัย รัศมีแพทย์ , 2539 หน้า 223) และผู้มีศักดินา 400 ขึ้นไปจะว่าความเองไม่ได้ต้องแต่งทนายว่าต่างแทน ถ้าไม่แต่งทนายไปว่าความศาลไม่รับฟ้องไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาก็ตาม ส่วนผู้ที่มีศักดินาต่ำกว่า 400 มีสิทธิ ให้พี่น้องว่าต่างแก้ต่างได้ แต่ประชาชนทั่วไปจะฟ้องคดีต้องฟ้องด้วยตนเอง (เพิ่งอ้าง หน้า 277)

มาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปรับปรุงระบบบริหารราชการแผ่นดินให้ทันสมัยและได้ปรับปรุงกิจการศาลด้วย มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปมีทนายความ จึงเห็นได้ว่าตั้งแต่สมัยอยุธยามาจนถึงตอนต้นของ รัชกาลที่ 5 ทนายความไม่ได้รับการยอมรับให้อยู่ในกระบวนการยุติธรรม เพราะการคุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหน้าที่ของศาลโดยเฉพาะ ทนายความในยุคนั้นเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่คุ้มครองผลประโยชน์ของตัวความ โดยไม่จำเป็นต้องรู้ว่าตัวความกระทำผิดถูกกฎหมายหรือไม่อย่างไร เพราะทนายความเป็นเพียงผู้รู้ข้อเท็จจริงไม่จำเป็นต้องรู้กฎหมาย (เพิ่งอ้าง หน้า 224)

ทนายความยุคปัจจุบัน เริ่มตั้งแต่มีการปรับปรุงกิจการศาลในสมัยรัชกาลที่ 5 มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งทนายความได้รับการยอมรับให้อยู่ในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากการคุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชนไม่ใช่เป็นหน้าที่ของศาลโดยเฉพาะอีกต่อไป ทนายความก็มีหน้าที่ช่วยศาลคุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชน เพราะทนายความไม่ใช่เป็นผู้นำข้อเท็จจริงขึ้นสู่ศาลเท่านั้น หากต้องเป็นผู้รู้กฎหมายด้วย

ประเภทของทนายความ ตามความหมายของทนายที่กล่าวถึงข้างต้น คงไม่เป็นที่น่าสงสัยว่าทนายมีกี่ประเภท เนื่องจากทนายทุกคนต้องทำงานลักษณะเดียวกัน แต่ที่ได้แยกประเภทให้เห็นถึงความแตกต่างของทนายเนื่องจากต่างองค์กรเป็นผู้แต่งตั้งจึงเรียกชื่อต่างกันไป ได้แก่ ทนายความอาสาและทนายความขอแรง

1.ทนายความอาสา

ทนายความอาสาเริ่มต้นมาจากโครงการของสภาทนายความแห่งประเทศไทยที่ต้องการมุ่งพิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชน เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งไม่มีทุนทรัพย์ที่จะว่าจ้างทนายความทั่วไปได้ จึงได้จัดทำโครงการนี้ขึ้นมาออกเผยแพร่ความรู้ และช่วยเหลือประชาชนที่เดือนร้อน นายสัก กอแสงเรือง นายกสภาทนายความแห่งประเทศไทย (2542) ได้แถลงถึงนโยบายของสภาทนายความขณะรับตำแหน่งว่า สภาทนายความจะเดินหน้าต่อต้านปัญหากฎหมายเศรษฐกิจและสถาบันการเงินที่สร้างปัญหาให้กับธุรกิจและประชาชน โดยไม่คำนึงถึงความแพ้ ชนะ หรืออิทธิพลใดๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าเป็นปัญหาระดับชาติ หรือระดับคนจนสภาทนายความจะไม่ทอดทิ้ง พร้อมที่จะให้คำปรึกษาและจัดทนายความให้ฟรีกับคนจนที่มีปัญหาเรื่องคดีความตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย พ.ศ. 2529

ข้อ 14 ให้คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคจัดให้มีทนายความอาสาสมัคร เพื่อทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายตามที่ได้รับการร้องขอหรือตามที่คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายมอบหมาย

ค่าตอบแทนสำหรับทนายความที่ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย กำหนดไว้ในระเบียบว่าด้วยการเบิกจ่ายเงินค่าตอบแทน

สภาทนายความได้จัดตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายขึ้น ประกอบด้วย นายก อุปนายก เลขาธิการ และบุคคลอื่นอีกไม่เกินแปดคน คณะกรรมการแต่งตั้งจากผู้ที่เป็นทนายความมาแล้วรวมกันไม่น้อยกว่าสิบปี โดยได้กำหนดวิธีการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายไว้ดังนี้

1.การให้คำแนะนำปรึกษาหรือแนะนำเกี่ยวกับกฎหมาย

2.การร่างนิติกรรมสัญญา

3.การจัดหาทนายความว่าต่างแก้ต่าง

พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 78 กล่าวถึงประชาชนที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย ต้องเป็นผู้ยากไร้ และไม่ได้รับความเป็นธรรม

*ผู้ยากไร้*คือบุคคลที่ไม่มีรายได้ หรือมีแต่เป็นรายได้เป็นครั้งคราวจำนวนน้อยหรือมีรายได้แต่น้อยพอเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว หรือมีรายได้แต่มีภาระใช้จ่ายในครอบครัวมากกว่ารายได้หรือเกือบไม่พอกับรายได้ หรือมีกรณีอื่นๆ ที่น่าเชื่อว่าผู้ร้องขอยากไร้จริง

โดยทั่วไปผู้ที่ขอความช่วยเหลือจะปกปิดความจริงเรื่องรายได้ เพื่อจะได้ไม่ต้องเสียค่าจ้างทนายความ จึงต้องให้ผู้ขอความช่วยเหลือยอมรับเงื่อนไข ซึ่งกำหนดว่า หากได้รับความช่วยเหลือ โดยมีการแต่งทนายความอาสาสมัครดำเนินคดีให้แล้ว ปรากฏภายหลังว่าไม่ได้เป็นผู้ยากไร้ คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายจะมีคำสั่งให้ทนายความอาสาสมัครถอนตัวจากการเป็นทนายความและให้ผู้ขอความช่วยเหลือหาทนายความเอง ในขณะเดียวกันหากทนายความอาสาสมัครรู้ภายหลังว่าผู้ขอความช่วยเหลือไม่ใช่ผู้ยากไร้ แต่เพิกเฉยหรือปิดบังข้อเท็จจริงโดยวิธีการทุจริต ถ้าคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายทราบ ทนายความอาสาสมัครผู้นั้นอาจถูกไล่ออก หรือถูกดำเนินคดีฐานประพฤติผิดมรรยาททนายความ แล้วแต่กรณี

ผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรม คือผู้ที่ได้รับการปฏิบัติหรือการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือไม่ชอบด้วยหลักปฏิบัติทั่วๆ ไปของประชาชนทั่วไปพึงจะได้รับ นายปรีชา เซ็นพานิช ทนายความอาสาฝ่ายช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย สภาทนายความได้กล่าวถึงหลักการทำงานของของทนายอาสาไว้ในข่าวสภาทนายความ(ฉบับที่ 97 ประจำเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2542 หน้า 10) ว่า การเป็นทนายความอาสา ทุกคนต้องทำตามระเบียบของฝ่ายช่วยเหลือ ฯและต้องไม่คิดว่าเข้ามาแล้วจะได้ผลประโยชน์อะไร การได้ช่วยเหลือคนยากไร้ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมถือเป็นความสุขอย่างหนึ่งและทำให้รู้ว่ายังมีความไม่เป็นธรรมอยู่ในสังคมอยู่มาก ลักษณะการดำเนินการ คือ เมื่อมีประชาชนมาร้องขอความเป็นธรรม หลังจากสอบข้อเท็จจริงแล้ว ทางฝ่ายคณะกรรมการช่วยเหลือ ฯ สั่งรับช่วยเหลือแล้ว ทนายความอาสาก็ต้องเข้ามาโดยไม่มีค่าตอบแทน ไม่มีผลประโยชน์ใดๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง และไม่ต้องการอะไรตอบแทน ปัจจุบันมีทนายความอาสา ประมาณ 150 คน

2. ทนายความขอแรง (ทนายความที่ศาลตั้งให้)

ทนายความขอแรงหมายถึงทนายที่ได้ไปลงชื่อไว้ยังศาล เพื่อเป็นทนายความว่าความในคดีอาญาให้แก่จำเลย เมื่อมีคดีอาญาที่กฎหมายกำหนดให้ศาลจัดหาทนายความให้ ศาลจะแต่งตั้งทนายความขอแรงทำหน้าที่แก้ต่างให้จำเลยที่แถลงต่อศาลว่าตนเองไม่มีทนายแก้ต่างและต้องการทนาย

ตาม ปวิ.อ.มาตรา 173 *ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้*

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัล และค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรานี้ ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด

หรือตามข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยมรรยาทต่อศาลและในศาล ข้อ 5*ไม่รับหน้าที่เมื่อผู้พิพากษาได้ขอแรงให้เป็นทนายความแก้ต่างในคดีอาญา เว้นแต่จะมีข้อแก้ตัวโดยสมควร*

และที่สำคัญที่สุด รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐในการจัดหาทนายความให้ จะเห็นได้ว่าทนายความขอแรงมีส่วนในการช่วยเหลือสังคมในกระบวนการยุติธรรม แม้ว่าจะได้รับเงินรางวัลหรือค่าใช้จ่ายที่ศาลเป็นผู้จ่ายให้ กระนั้นก็ตามมักได้ยินข่าว เช่น จากหนังสือพิมพ์ที่จัดทำโดยสภาทนายความ ภาค 6 ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 ประจำเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2542 ที่ว่า "ชาวทนายเดือดร้อน..รายได้จากคดีขอแรงทนายความยังไม่ได้รับ" สืบเนื่องจากทนายความทั่วประเทศที่ได้เป็นทนายแก้ต่างให้จำเลยในคดีอาญาตามที่ศาลได้มีหนังสือขอแรงมา ซึ่งเป็นหน้าที่ของทนายความต้องทำหน้าที่ให้ ไม่เช่นนั้นจะผิดมรรยาททนายความตามข้อ 5 ที่กล่าวข้างต้น เป็นผลทำให้ถูกถอนใบอนุญาตว่าความได้ แต่เมื่อทนายทำหน้าที่คดีเสร็จแล้ว ศาลมีค่าตอบแทน ซึ่งแต่ละคดีเป็นเงิน 3,000-5,000 บาท ทนายยื่นขอรับเงินกลับได้รับการแจ้งว่าไม่มีงบประมาณเพราะถูกตัดจากกระทรวง และเป็นเช่นนี้มาหลายปีแล้วก่อนที่จะเกิดยุคเศรษฐกิจฝืดเคือง (IMF)เสียอีก จากการร้องเรียน นายสุทัศน์ เงินหมื่น (รมต.กระทรวงยุติธรรมขณะนั้น พ.ศ. 2542) ชี้แจงว่าได้จัดงบให้แล้ว แต่เวลาผ่านมาหลายเดือนปรากฏว่าศาลต่างๆ ในภูธรยังไม่ได้รับเงินหรือได้รับเงินมาเพียง 10- 20 % ของเงินที่ขอไปจึงทำให้ไม่เพียงพอที่จะจ่ายให้กับทนายความ

จะเห็นได้ว่าทนายความขอแรงจักต้องว่าความคดีอาญาที่ศาลขอแรงมา หากไม่เช่นนั้นจะผิดมรรยาททนายความ และเมื่อว่าความคดีเสร็จสิ้นจะได้รับค่าตอบแทนจากศาล เมื่อเทียบค่าตอบแทนกับคดีที่มีผู้ว่าจ้างจะได้รับแตกต่างกันอย่างมาก

การบังคับใช้กฎหมายที่ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาค

ศ.อมร จันทรสมบูรณ์ (อ้างใน ราชบัณฑิตยสถาน ,2543 หน้า 113) ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement) ไว้อย่างน่าสนใจคือ การบังคับใช้กฎหมายคือมิติที่ 3 โดยปรกติสิ่งที่มองเห็นด้วยสายตานั้นมี 3 มิติ คือ ส่วนกว้าง ยาว และลึก มิติที่ 3 คือส่วนลึก ตัวบทกฎหมายน่าจะเปรียบเทียบกับวัตถุที่มองไม่เห็นด้วยตา ถ้านำตัวบทกฎหมายต่างๆ มาวิเคราะห์ให้ถ่องแท้ว่าตัวบทกฎหมายเหล่านั้นได้ถูกนำมาใช้บังคับให้เกิดผลเป็นจริงเป็นจังเพียงใด จึงจะมองเห็นมิติที่ 3 ของกฎหมายได้

มิติที่ 3 ตามความหมายของอาจารย์ อมรคือ การนำตัวบทกฎหมายที่เป็นถ้อยคำในราชกิจจานุเบกษามาใช้บังคับให้เกิดผลบังคับตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่รัฐได้ตรากฎหมายนั้นๆ ขึ้น เจตนารมณ์ในสาขากฎหมายอาญาที่รัฐได้ตรากฎหมายกำหนดโทษทางอาญาแก่ผู้ที่กระทำผิดฝ่าฝืนบทบัญญัติที่กฎหมายห้ามไว้ โดยมีเจตนารมณ์ที่จะคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม

เนื่องจากอำนาจในการใช้ดุลพินิจเพื่อตัดสินใจว่าจะดำเนินคดีอาญา จนถึงขั้นมีคำพิพากษาหรือไม่เป็นของเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับต่างๆ เริ่มตั้งแต่พื้นฐานความรู้สึกของเจ้าหน้าที่ตำรวจว่าจะตัดสินใจจับกุมหรือไม่ ต่อมาเป็นความรู้สึกของพนักงานสอบสวนว่าพยานหลักฐานที่รวบรวมไว้ในสำนวนนั้นพอเพียงที่จะทำการฟ้องหรือไม่ หรือจะต้องหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมอีกหรือไม่ หลังจากนั้นได้แก่ความรู้สึกของพนักงานอัยการที่จะตัดสินใจสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง และในประการสุดท้ายคือความรู้สึกของผู้พิพากษาว่าจะเชื่อพยานหลักฐานหรือไม่ และจะลงโทษจำเลยหรือไม่ เพียงใด

ความรู้สึกพื้นฐานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้พิพากษาจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การบังคับใช้กฎหมายอาญาได้ผลหรือไม่ตามที่รัฐได้ตรากฎหมายขึ้น หากเจ้าหน้าที่ (แม้เพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง) ใช้ดุลพินิจตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้โดยมิชอบหรือใช้ดุลพินิจนอกเหนือไปจากเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้ว การปราบปราบปรามอาชญากรรมย่อมไร้ผล หรือลดประสิทธิภาพลง

รวมทั้งการทำงานของทนายความที่มีหน้าที่เป็นตัวแทนของผู้กระทำผิดดำเนินการแทนในคดี หากทนายความขอแรงไม่มีจรรยาบรรณที่จะช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถ ไม่คิดถึงค่าจ้างก็จะมีผลต่อผู้กระทำผิดหรือจำเลยได้

นอกจากการบังคับใช้กฎหมายที่จะก่อให้เกิดความไม่เสมอภาค เนื่องจากปัจจัยภายในคือความรู้สึกในจิตใจของผู้นำกฎหมายมาใช้บังคับที่ต้องมีความระมัดระวังในการใช้ดุลพินิจ มีการแสวง

หาข้อเท็จจริงให้เพียงพอ ปราศจากอคติ ไม่ว่าด้วยความรัก ความกลัว ความโกรธ ความเขลาหรือรวมทั้งอามิสสินจ้างรางวัลแล้ว ปัจจัยภายนอกก็ยังมีส่วนที่จะทำให้การอำนวยความยุติธรรมนั้นมีความไม่เสมอภาคกันได้ ได้แก่ ระบบการบริหารงานยุติธรรม เช่น ที่ตั้งของศาล ระบบการบันทึกคำพยาน ตลอดจนวิธีพิจารณาความ เพื่อจะอำนวยความเป็นธรรมแก่สังคม โดย อ.สถิต เล็งไธสง (2541 หน้า 20) ได้เสนอหลักสากล 5 ประการเพื่อการปฏิบัติของนักกฎหมายให้เกิดความเป็นธรรมแก่สังคม

1.สะดวก (convenient) การที่ศาลจะนัดจำเลยมาที่ศาลในบางครั้ง เช่น การฟังประเด็นกลับ ศาลคงต้องคำนึงถึงระยะทางระหว่างที่พักของจำเลยมายังศาล ซึ่งการนัดฟังประเด็นกลับ เป็นเพียงการนัดพร้อมเพื่อตกลงกันว่าจะทำอะไรกันต่อไป อาจไม่จำเป็นต้องให้จำเลยมาก็ได้ หรือกรณีทนายที่ตามประเด็นไปยังศาลจังหวัดอื่น แต่ทนายหรือพยานอีกฝ่ายขอเลื่อน จะทำให้เสียเวลา สิ้นเปลือง และล่าช้าโดยใช่เหตุ

2.ความรวดเร็ว (speedy) ในการพิจารณาคดี ที่ใช้เวลานานเกินไปย่อมกระทบกระเทือนต่อเสรีภาพของจำเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษายกฟ้อง หากจำเลยจำเป็นต้องถูกควบคุมตัวในระหว่างการพิจารณาด้วยแล้ว เสรีภาพที่สูญเสียไปย่อมไม่อาจแก้ไขได้ บางคนถูกขังจนเป็นง่อย ป่วยหรือตายในคุก กว่าผลการพิจารณาจะออกมาว่าไม่ผิด ซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นเป็นจำนวนมาก แล้วความยุติธรรมอยู่ที่ไหน

3.ความเที่ยงธรรมหรือไม่ลำเอียง (fair-day) ซึ่งเป็นปัจจัยหลักสำคัญอันดับโลก คือทุกประเทศต้องบัญญัติกฎหมายให้ "เที่ยงธรรม" ให้โอกาสแก่ทุกฝ่ายเท่ากันและเพียงพอ

พนักงานสอบสวน และตำรวจ ต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นคุณแก่จำเลยด้วยมิใช่รวบรวมหลักฐานที่เป็นโทษแก่จำเลยอย่างเดียวที่จะให้ได้รับโทษ *อัยการ* จะต้องให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยไม่ใช่จะเอาแต่คนเข้าคุกอย่างเดียว ต้องเสนอพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ว่าจำเลยบริสุทธิ์ด้วย *ศาล* ต้องตั้งตนอยู่ในความเป็นกลางทั้งปวงไม่หวั่นไหวต่อสิ่งใดๆ บันทึกคำพยานอย่างละเอียด เป็นกลางและถูกต้อง

4.ความสิ้นเปลืองน้อย ผู้พิพากษาจะต้องมีจรรยาบรรณในการสั่งคดี ไม่ให้ความสิ้นเปลืองเกิดขึ้นกับคู่ความไม่ว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทนายความก็ต้องมีความเป็นธรรมไม่เรียกค่าจ้างรางวัลเป็นการตอบแทนที่ช่วยเหลือดำเนินคดีสูงมากเกินเหตุจำเป็น

5.มีการตรวจสอบที่ดี เช่น ผู้พิพากษานั่งพิจารณาคนเดียว อ้างว่าจำนวนผู้พิพากษาไม่พอ อัยการสั่งคดีโดยลำพัง หรือพนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานคนเดียวก็ขาดการตรวจสอบ

กฎหมายบัญญัติมาด้วยความเป็นธรรมและต้องการบังคับใช้กับบุคคลทุกประเภทไปในแนวทางเดียวกัน และผู้นำกฎหมายไปบังคับใช้ต่างหากที่จะนำกฎหมายไปใช้ด้วยความเป็นธรรมหรือไม่

โดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำกฎหมายไปบังคับใช้ได้แก่บุคคลกลุ่มต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ความรู้สึกพื้นฐานของผู้นำกฎหมายไปใช้หากเป็นไปโดยมีอคติไม่ว่าจะด้วยเหตุใดก็ตามจะส่งผลต่อการทำงานในที่สุด ความรู้สึกที่เกิดมีขึ้นได้นั้น มิได้เกิดมาเองแต่เป็นผลมาจากค่านิยมของสังคมหรือโครงสร้างสังคมที่มองความแตกต่างของคนตามระดับชั้น โดยมีตัววัดที่แตกต่างกันไปไม่ว่า การศึกษา ฐานะ อาชีพ หรือความเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกัน หากว่าผู้นำกฎหมายไปบังคับใช้พิจารณาว่าจำเลยมีฐานะยากจน ไม่ใช่พวกของตนก็อาจดำเนินการในอีกลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติได้ เช่น ไม่แจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบ จึงถือเป็นการนำกฎหมายไปบังคับใช้ที่ไม่เสมอภาคกัน โดยเป็นผลมาจากสังคมนั่นเอง

ตามกระบวนการยุติธรรมการดำเนินคดีอาญาของผู้เกี่ยวข้องจักต้องดำเนินไปโดยคำนึงถึงความเสมอภาคเท่าเทียมกัน แต่เนื่องจากโครงสร้างสังคมไทยที่ยังคงยึดถือตามความเชื่อทางศาสนาและจารีตประเพณีเดิมในเรื่องความสูง-ต่ำของคนในสังคม การยึดถือระบบอุปถัมภ์ พรรคพวก บารมี หรือผู้ใหญ่-ผู้น้อยอยู่อีกมาก จึงส่งผลต่อการนำกฎหมายไปบังคับใช้ โดยหากว่าเป็นพรรคพวกเดียวกันและสามารถกระทำได้การนำกฎหมายไปบังคับใช้จะไม่เคร่งครัดมากนัก เพราะพรรคพวก หมายถึงกลุ่มคนที่เป็นหมู่เป็นพวกเดียวกัน โดยมีความสัมพันธ์กันทางใดทางหนึ่ง เพราะในทางพฤติกรรมคำว่าพรรคพวก คือการปฏิบัติที่มีอคติ เห็นแก่ความเป็นพรรคพวกเดียวกัน โดยมองข้ามหลักการที่ถูกต้อง

จะเห็นได้ว่าการนำกฎหมายมาใช้บังคับให้เกิดความเสมอภาคในสังคมนั้น องค์กรหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง จักต้องกระทำด้วยใจบริสุทธิ์ ยุติธรรม มีความเป็นกลาง คำนึงถึงเจตนารมย์ของกฎหมายและสภาพเงื่อนไขความเป็นจริงของสังคม

บทที่ 6
กรณีตัวอย่างความไม่เสมอภาคจากการปฏิบัติงาน ของทนายความขอแรงและจำเลย

จากบทที่ 2 และ 5 ที่กล่าวถึงการบังคับใช้กฎหมายอาญา และความเป็นมาของสังคมไทยที่ส่งผลต่อโครงสร้างสังคมที่ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาค โครงสร้างสังคมที่มีการจัดช่วงชั้นทางสังคมเป็นระดับตามสถานภาพว่า "มี" หรือ "ไม่มี" ตามแนวคิดของ Weber ส่งผลต่อการนำกฎหมายมาใช้ปฏิบัติกับผู้ที่อยู่ในระดับชั้นที่แตกต่างกัน ในบทนี้จะนำเสนอภาพของทนายความขอแรงที่ศาลขอให้ช่วยดำเนินคดีกับจำเลยที่มีโทษจำคุกในคดีอาญา ว่ามีมูลเหตุจูงใจอันใดที่รับดำเนินคดีให้แก่จำเลยเหล่านั้น รวมทั้งลักษณะการทำงานต่อความเป็นทนายความ "ขอแรง"

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเรื่อง ความไม่เสมอภาคที่มีอยู่ในสังคมโดยนำเสนอประเด็นเรื่อง การนำกฎหมายมาบังคับใช้กับคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมโดยเฉพาะจำเลยที่ต้องโทษคดีอาญาและขอให้ศาลแต่งตั้งทนายความเพื่อช่วยว่าต่างแก้ต่างคดีให้ โดยประมวลลักษณะการทำงานและข้อคิดเห็นของทนายความขอแรงเกี่ยวกับมิติแห่งความเสมอภาคที่มีต่อจำเลยหรือกับสังคมทั่วไป

นอกจากนี้ การศึกษากรณีตัวอย่างจะละเลยจำเลยไปไม่ได้ เนื่องจากได้รับผลกระทบโดยตรงจากกฎหมายอาญาว่ามีการบังคับใช้อย่างทั่วถึง เสมอภาค และเป็นธรรมเพียงใด รวมทั้งวิเคราะห์ถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของจำเลยว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับความไม่เสมอภาคในสังคมหรือไม่

งานวิจัยเรื่องนี้ได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างคือ ทนายความจำนวน 14 คน ที่มีอายุและประสบการณ์ในการว่าความแตกต่างกันออกไป ที่ได้ลงชื่อไว้ยังศาลจังหวัดเพชรบุรี และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นทนายความขอแรงประจำศาลจังหวัดเพชรบุรีเพื่อช่วยจำเลยในการดำเนินคดี ได้คัดเลือก จำเลยจำนวน 11 คน ที่ต้องคดีอาญากระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาที่กระทำความผิดแตกต่างกันออกไป ได้แก่ พยายามฆ่าผู้อื่น จำหน่ายเมทแอมเฟตามีน (ยาบ้า) พรากผู้เยาว์ และข่มขืนกระทำชำเรา ลักทรัพย์ ลักทรัพย์และรับของโจร กลุ่มตัวอย่างทั้งจำเลยและทนายความผู้ศึกษาใช้ชื่อสมมุติทั้งสิ้น

ส่วนที่ 1 ทนายความขอแรง

ทนายความเป็นบุคคลหรือองค์กรหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในกระบวนการยุติธรรมที่จะทำให้การพิจารณาคดีตามกระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างถูกต้องและครบถ้วนตามกระบวนการ ในครั้งนี้จะนำเสนอรายละเอียดในส่วนทนายความขอแรงที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ การนำเสนอในลักษณะบรรยายตามข้อมูลที่ได้รับจากแบบสอบถามทนายความจำนวน 18 คน จากจำนวนทนายความขอแรงของจังหวัดเพชรบุรี 42 คน คิดเป็นร้อยละ 42.8 และลักษณะที่ 2 นำเสนอข้อมูลทนายความที่เป็นตัวอย่างกรณีศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นความไม่เสมอภาคจำนวน 14 ราย

จากการตอบแบบสอบถามทนายความจำนวน 18 คน เป็นเพศชายทั้งสิ้น คิดเป็นหนึ่งร้อยเปอร์เซ็นต์ จากแบบสอบถามอายุในช่วง 20-60 ปี พบว่าอายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี มากที่สุดคือ 44.4 % ช่วงอายุ 20-30 ปี และ 31-40 ปี จำนวน 22.2 % เท่ากัน ส่วนอายุสูงกว่า 60 ปีไม่มี และ*สถานภาพ*ส่วนใหญ่สถานภาพสมรส 72.2 % *ระดับการศึกษา* สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี 83.3 %สูงกว่าปริญญาตรี 16.7 % *รายได้* รายได้โดยเฉลี่ยสูงกว่า 10,000 บาทต่อเดือนคิดเป็น 55.6 % และอยู่ในช่วงรายได้ 8,000 - 9,000 บาท 22.2 %

ระยะเวลาที่เป็นทนายความขอแรงโดยเฉลี่ย 11 ปี 9 เดือน และในแต่ละเดือนจะช่วยเหลือประชาชนที่มารับบริการทางกฎหมายหรือจำเลยทั่วไปประมาณ 4 ราย

เป็นที่น่าสังเกตว่าทนายความขอแรงมีความภูมิใจในการปฏิบัติงานของตนที่ช่วยเหลือจำเลยอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุดเพียง 50.0 % ส่วนผู้ที่ภูมิใจในการช่วยเหลือของตนอยู่ในระดับมากมี 38.9 % แต่การช่วยเหลือเรื่องการดำเนินคดีในชั้นศาลแก่จำเลยนั้นทนายความขอแรงคิดว่าเป็นผลสำเร็จและพอใจแก่จำเลยอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน 72.2 %

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของทนายความขอแรงที่เกี่ยวข้องกับจำเลย ส่วนใหญ่คำตอบออกมาในลักษณะปานกลาง ได้แก่ จำเลยมีความไว้วางใจ กล้าที่จะพูดคุยปัญหา 44.4% การดำเนินงานในการช่วยเหลือมีความสำเร็จ 50.0 % และทนายความมีความพอใจในผลงานนั้น 55.6 % เนื่องจากปัญหาสถานที่ในการให้ความช่วยเหลือจำเลย (การให้คำแนะนำ ปรึกษาข้อกฎหมาย และขั้นตอนการดำเนินคดีทางศาล) 58.8 % รวมทั้งระเบียบขั้นตอนในการปฏิบัติงาน 68.8 %

ส่วนปัญหาในการช่วยเหลือประชาชนเรื่องกฎหมาย ทนายความให้น้ำหนักในเรื่องของการขาดงบประมาณในการปฏิบัติงานสูงถึง 72.2 % ขาดขวัญและกำลังใจ 50.0 % เรื่องกฎหรือระเบียบในการปฏิบัติงานหรือขั้นตอนการดำเนินงาน 38.9 % ขาดวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน 33.3 % และส่วนที่ทนายความมีความอึดอัดใจในการปฏิบัติงานคือ การขาดความชัดเจนแน่นอนหรือกฎเกณฑ์จากระดับบน ซึ่งทนายความหมายถึงศาล ตัวอย่างเช่น การพิจารณาคดีขอแรงหรือจำเลยที่ได้รับทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้ ศาลมักมีแนวโน้มเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดเสมอ มิใช่ผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ความผิดตามกระบวนการยุติธรรม ซึ่งความคิดนี้สอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมที่มุ่งควบคุมอาชญากรรมมากกว่าหลักนิติธรรม คือมุ่งกำจัดคนชั่วออกจากสังคมมากกว่าที่จะคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยทนายความสะท้อนความเห็นว่า *"ศาลมักจะเป็นผู้รู้ไม่ยอมจดคำให้การของพยานโจทก์ ในกรณีที่จะเห็นเป็นพิรุธว่าจำเลยอาจถูกรังแก กลั่นแกล้งจากผู้กล่าวหา หรือเจ้าพนักงานตำรวจ" "ศาลใช้คำพูดในลักษณะเตือนสติพยานโจทก์ว่ากำลังพูดความจริงที่แตกต่างไปจากพยานปากอื่นๆ หรือต่างไปจากพยานเอกสาร"* ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อจำเลยเพราะศาลไม่จดคำให้การที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์กับจำเลยที่พยานโจทก์พูดออกมาขัดกับหลักฐานอื่นก่อนหน้านั้น

ลักษณะที่ 2 นำเสนอข้อคิดเห็นประเด็นการทำงานและมิติความไม่เสมอภาคของทนายความที่เป็นกรณีตัวอย่างจำนวน 14 ราย

ทนายความที่เป็นตัวอย่างในการเก็บข้อมูลในส่วนการสัมภาษณ์ ครั้งนี้รวมทั้งสิ้น 14 ราย เป็นเพศหญิงจำนวน 1 รายและที่เหลือเป็นเพศชายจำนวน 13 ราย จำแนกตามอายุ ระยะเวลาการประกอบอาชีพ สถานศึกษาและจำนวนการว่าความคดีอาญา ดังนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลทนายความขอแรง[1]

ชื่อทนายความ (นามสมมุติ)	อายุ (ปี)	ระยะเวลาการประกอบอาชีพ	สถาบันที่สำเร็จการศึกษา	คดีอาญาระหว่างปี พ.ศ.2541-2543							
				คดีว่าจ้าง				คดีขอแรง			
				จำนวน	แพ้[2]	ชนะ[3]	อื่นๆ[4]	จำนวน	แพ้	ชนะ	อื่นๆ
1.นายสุรชาติ[5]	26	2	ม.รามคำแหง	-	-	-	-	7-8	-	3-4	3-4
2.นายราชันย์	31	9	"	5	1	2	2	10	1	3	5-6
3.นายพันธศักดิ์	35	10	มสธ.	30	20	10	-	20	10	1	9
4.นายวิชา	39	9	ม.รามคำแหง	30	4	6	20	20	5	5	10
5.นายวรพงษ์	42	18	"	15	3-4	7	7-8	20	5	5	10
6.นายพร้อมพงษ์	43	17	จุฬาลงกรณ์ฯ	3-4	3-4	-	-	20	10	3	7
7.นายสมรัก	44	13	ม.รามคำแหง	50	12	8	30	20	3	7	10
8.นายสุรศักดิ์	44	19	"	80	20	20	40	10	7	3	-
9.นายอภิชาติ	44	17	"	44	11	11	22	7-8	3	2	3
10.นายสุทธิ[6]	45	20	"	-	-	-	-	-	-	-	-
11.นายนิวัฒน์	45	20	"	10	5	5	-	20	12	4	4
12.นายบรรยงค์[7]	46	17	ม.ธรรมศาสตร์	-	-	-	-	>10	5	5	-
13.นายเรืองชัย	58	20	ม.รามคำแหง	170	30	10	130	20	7	3	10
14.นางสาวจงรัก	53	5	ม.รามคำแหง	10	4	1	5	25	15	0	10

---

[1] ปัจจัยการแพ้-ชนะคดีของทนายความแต่ละคนอธิบายอยู่ในรายละเอียดของทนายความแต่ละคน

[2] คดีที่แพ้ หมายถึงคดีที่ศาลตัดสินลงโทษ (ผิดตามฟ้อง)รวมทั้งการได้ลดโทษ การรอลงอาญา

[3] คดีที่ชนะ หมายถึงคดีที่ศาลยกฟ้องจำเลยไม่ได้รับการลงโทษ

[4] อื่นๆ ทั้งคดีที่ว่าจ้างและขอแรงหมายถึงคดียังอยู่ระหว่างขั้นตอนกระบวนการพิจารณา

[5] เริ่มประกอบอาชีพทนายความเมื่อปี พ.ศ.2542

[6] ปีที่ศึกษาไม่รับว่าความคดีขอแรง

[7] ช่วงปีที่ศึกษาไม่มีผู้ว่าจ้างให้ว่าความคดีอาญา

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ทนายความขอแรงจำนวน 14 ราย จากทนายความที่ลงชื่อไว้ยังศาลจังหวัดเพชรบุรี 42 คน คิดเป็น 33.33% โดยคัดเลือกทนายความจากเกณฑ์อายุ เวลาการทำงาน ส่วนสถาบันการศึกษาไม่สามารถเจาะจงได้เนื่องจากทนายความเกือบทั้งหมดจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ทนายความที่สัมภาษณ์อายุระหว่าง 26-58 ปี

ทนายความคนที 1 นายสุรชาติพึ่งประกอบอาชีพทนายความเพียง 2 ปียังไม่มีผู้ว่าจ้างให่ว่าความคดีอาญาเนื่องจากเป็นทนายความใหม่ เพราะเป็นความเสี่ยงของผู้ว่าจ้าง นายสุรชาติกล่าวว่าที่ลงชื่อร่วมเป็นทนายความเพื่อฝึกฝนประสบการณ์และจำนวนคดีขอแรง 7-8 เรื่องชนะมากถึง 50 % เนื่องจากนายสุรชาติสามารถไกล่เกี่ยกับผู้เสียหายให้ตกลงหรือยอมความกันตั้งแต่ขั้นต้นกระบวนการ มิได้ต่อสู้กันด้วยข้อเท็จจริงตามวิธีการของทนายความ **ทนายความคนที่** 2 นายราชันย์ นายราชันย์ประกอบอาชีพทนายความจริงจังประมาณ 5-6 ปีก่อนหน้านั้นได้ "ตั๋วทนาย"หรือใบอนุญาตให้เป็นทนายความ แต่มิได้ทำจริงจัง นายราชันย์ทำงานสำนักงานเดียวกับ**ทนายความคนที่** 13 คือนายเรืองชัย ซึ่งเป็นบิดาของตนเอง นายเรืองชัยเคยประกอบอาชีพรับราชการตำรวจมาก่อนและประสบความสำเร็จในอาชีพทนายความเป็นอย่างมาก และรับว่าความแต่คดีอาญา สถิติการว่าความคดีอาญาแล้วชนะของสำนักงานนี้สูงมาก เนื่องจากพื้นฐานที่เป็นตำรวจเคยทำสำนวนการสอบสวนรู้ลู่ทางของตำรวจในการให้การเป็นพยาน รู้วิธีการซักค้านพยานโจทก์ นายเรืองชัยได้ถ่ายทอดเทคนิคการว่าความให้กับนายราชันย์ซึ่งเป็นลูก โดยบอกว่า "คดีขอแรงให้ทำเต็มที่" เพราะเป็นการฝึกหัดการว่าความคดีอาญา คำถามบางคำถามที่ไม่กล้าถามเกรงว่าจะกระทบกับบุคคลอื่นก็สามารถถามได้เลย ความพยายามในการทำคดีให้ได้ดีส่งผลต่อทนายความทั้งนายราชันย์และนายเรืองชัยที่สามารถว่าความคดีอาญาชนะได้มากกว่า และส่งผลให้มีผู้ว่าจ้างนายเรืองชัยว่าความคดีอาญาเป็นจำนวนที่สูงมากถึง 170 เรื่องภายในเวลาที่ศึกษา **ทนายความคนที่** 3 นายพันธ์ศักดิ์ สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ซึ่งใน จังหวัดเพชรบุรีมีทนายความเพียง 2 คนเท่านั้นที่สำเร็จการศึกษา จาก มสธ.นายพันธ์ศักดิ์ว่าความคดีอาญารวม 50 เรื่อง แยกเป็นการว่าจ้าง 30 เรื่อง แพ้ 20 ชนะ10 ส่วนคดีขอแรง 20 เรื่องแพ้ 10 ชนะเพียง 1 เรื่องส่วนอีก 9 เรื่องยังไม่เสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณา **ทนายความคนที่** 4 นายวิชา สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวนคดีที่ว่าจ้างจำนวน 30 เรื่อง แพ้ 4 ชนะ 6 ยังอยู่ระหว่างขั้นตอนดำเนินการ 20เรื่อง ส่วนคดีขอแรงจำนวน 20 เรื่อง ยังไม่เสร็จสิ้นครึ่งหนึ่ง 10 เรื่องส่วนอีก 10 เรื่อง ชนะ 5 แพ้ 5เท่ากัน นายวิชามีความเห็นในการทำคดีว่าทำทุกคดีไม่แตกต่างกันแต่จะขึ้นกับข้อเท็จจริงของคดีว่าจะทำให้คดีนั้นแพ้หรือชนะ **ทนายความคนที่** 5 นายวรพงษ์ นายวรพงษ์ประกอบอาชีพทนายความมาทั้งหมด 18 ปีซึ่งเป็นเวลา

นานมากพอควร บุคลิกนายวรพงษ์เป็นคนเงียบๆเรื่อยๆ ให้ข้อมูลลักษณะเป็นกลาง ทำงานว่าความเต็มที่ตามรูปแบบคดี แม้จำนวนคดีการว่าจ้างจะมีอัตราการชนะสูงกว่า **ทนายความคนที่ 6** นายพร้อมพงษ์ นายพร้อมพงษ์เป็นทนายความคนเดียวในจังหวัดเพชรบุรีที่จบการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บุคลิกนายพร้อมพงษ์จะไม่ค่อยพูด จะตอบคำถามโดยใคร่ครวญอย่างรอบคอบ และจะไม่รับว่าความคดีอาญาโดยเฉพาะคดียาเสพติดเพราะมีความคิดว่า "ทำได้อย่างไรคดียาเสพติด เป็นผลร้ายต่อสังคม" สะท้อนไปถึงทนายความที่มักรับว่าความแต่คดียาเสพติดว่าได้รับผลตอบแทนสูง เป็นการทำลายสังคมและช่วยเหลือคนผิดด้วย นายพร้อมพงษ์ไม่มีความเจนจัดในทางคดีอาญา จึงไม่รับว่าความคดีอาญา ที่รับว่าความคดีอาญาจะแพ้ทุกเรื่อง ส่วนคดีขอแรงที่ศาลให้ช่วยอัตราการแพ้ก็สูงเช่นกัน ทัศนคติในการทำงานคดีขอแรงของนายพร้อมพงษ์อีกประการหนึ่งคือ นายพร้อมพงษ์คิดว่าจำเลยไม่มีความศรัทธาต่อตัวทนายความที่ศาลตั้งให้ จำเลยไม่เชื่อมั่นทนายความ ส่งผลด้านจิตวิทยาในการทำงานของทนายความพร้อมพงษ์เช่นกัน **ทนายความคนที่ 7-11** นายสมรัก นายสุรศักดิ์ นายสุทธิและนายนิวัฒน์ เป็นเพื่อนที่เรียนจบมาจากมหาวิทยาลัยรามคำแหงด้วยกัน ระยะเวลาในการทำงานใกล้เคียงกัน นอกจากทนายความคนที่ 6 คือนายสมรักที่ไปประกอบอาชีพอื่นอยู่ระยะหนึ่งก่อนกลับภูมิลำเนามาประกอบอาชีพทนายความ ระยะเวลาการทำงานใกล้เคียงกัน แต่จำนวนผู้ว่าจ้างแตกต่างกันไปตามชื่อเสียงและความถนัดของแต่ละบุคคล ส่วนใหญ่จะให้ข้อมูลลักษณะการทำงานคดีขอแรงว่าทำตามหน้าที่ที่ศาลขอแรงมาให้ช่วย จะทำเต็มที่ตามที่มีสิ่งอำนวยความสะดวก[8] และข้อมูลสถิติการแพ้-ชนะ เพราะทนายความยังไม่วางใจนัก หากให้ตัวเลขคดีที่ว่าจ้างจำนวนคดีแพ้มากกว่าชนะมากคิดว่าจะมีผลต่อการจ้างงานของตนก็ได้ กรณี**ทนายความคนที่ 10** นายสุทธิ นายสุทธิเป็นหัวหน้าสำนักงานทนายความแห่งหนึ่งและยังดำรงตำแหน่งสำคัญในสภาทนายความและตำแหน่งสำคัญของจังหวัดเพชรบุรี ฉะนั้นเมื่อมีคดีมาว่าจ้างจึงมอบให้ผู้อื่นดำเนินการแทน จึงไม่ปรากฏคดีในช่วงปีที่ศึกษา **ทนายความคนที่** 12 นายบรรยงค์ นายบรรยงค์จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมีลักษณะคำนึงถึงผู้คน สังคม ความเท่าเทียมของกันและกันอยู่มาก เนื่องจากนายบรรยงค์ให้ข้อมูลว่าสถาบันการศึกษามีส่วนในการอบรมจรรยาบรรณของผู้จะมาประกอบอาชีพทางด้านกฎหมาย นอกจากการเรียนในชั้นเรียนแล้วนอกห้องเรียนยังมีการเสริมความรู้ในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน รวมทั้งรากฐานของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่เป็นแหล่งฟูมฟักความเป็นประชาธิปไตยและการเคารพในสิทธิมนุษยชนของผู้คนอยู่แล้ว บุคลิกโดยทั่วไปของนายบรรยงค์จะเป็นคนนุ่มนวลแต่หนักแน่นในทีมีหลักการในการตอบคำถามและมุ่งที่จะช่วยเหลือจำเลยที่ยากจนและอุปสรรค

---

[8] สัมภาษณ์ทนายความสมรักและทนายความสมศักดิ์ วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544

สำคัญในการช่วยเหลือจำเลยคือข้อจำกัดในรูปคดีที่จะได้มาโดยต้องมีเงินเป็นปัจจัยหลัก[9] ทำให้การทำงานช่วยเหลือเป็นไปไม่ได้ดี และมีผลต่ออัตราการแพ้ของคดีขอแรงมาก ช่วงเวลาที่ศึกษาไม่มีผู้ว่าจ้างนายบรรยงค์ทำคดีอาญาเลย ซึ่งนายบรรยงค์ก็ให้คำตอบไม่ได้ว่าทำไม ส่วนคดีแพ่งยังคงมีอยู่เรื่อยๆ **ทนายความคนที่ 14** นางสาวจงรัก นางสาวจงรักเป็นทนายความหญิงคนเดียวที่ลงชื่อเป็นทนายความขอแรงในจังหวัดเพชรบุรี เดิมประกอบอาชีพรับราชการในกระทรวงยุติธรรม ด้วยบุคลิกของความเป็นคนตรง พูดจาโผงผาง จริงจังในการทำงานเมื่อพบอุปสรรคในการทำงานมากขึ้นจึงลาออกมาประกอบอาชีพอิสระคือทนายความมา 5 ปี ความเป็นทนายความใหม่ ไฟแรงมีความมุ่งมั่นในการทำงานสูง จึงมองเห็นความไม่เท่าเทียมกันมากในการดำเนินกระบวนการพิจารณาความยุติธรรมกับจำเลย และยกเป็นตัวอย่างให้ฟังเสมอ และกล่าวปิดท้ายว่าคดีขอแรงโอกาสชนะมีน้อยมาก แม้ทนายความทำงานเต็มที่ที่สุดแล้วแต่เพราะไม่มีสิ่งที่เอื้อประโยชน์ให้กับจำเลย เช่น พยานวัตถุ พยานบุคคล เงินในการเสาะหาพยาน รวมทั้งการรับฟังการสืบพยานของศาลเอง นับว่าเป็นการปิดโอกาสการชนะของจำเลยคดีขอแรงเพราะที่ทำคดีขอแรงมา 25 คดี แพ้ 15 คดี อีก 10คดี อยู่ระหว่างกระบวนการพิจารณา หากนับเป็นคดีที่แพ้ก็ 100 %[10]

จากจำนวนทนายความที่ลงชื่อเป็นทนายความขอแรงของศาลจังหวัดเพชรบุรี ตามสถิติที่บันทึกไว้ในปี พ.ศ.2542 มีจำนวนทั้งสิ้น 42 คน และกล่าวได้ว่าในจำนวนเกือบ 100% ของทนายความจังหวัดเพชรบุรี สำเร็จการศึกษาจากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มีเพียง 4 คน ที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันอื่น คือ จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2 คน จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แห่งละ 1 คน เท่านั้น ฉะนั้นจึงเป็นคำตอบว่าทำไมกลุ่มตัวอย่างทนายความที่ใช้ส่วนใหญ่จึงได้จากผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

นอกจากนี้ผลของการว่าความชนะคดีของทนายความขอแรงที่แตกต่างกันนั้น เนื่องจากทนายความขอแรงที่มีระยะเวลาในการว่าความที่แตกต่างกัน ทนายความที่มีประสพการณ์จะว่าความได้ผลคดีที่ชนะมากกว่าทนายความขอแรงที่เพิ่งเข้าสู่อาชีพไม่นาน ผลของการแพ้ชนะของคดีขอแรงไม่ได้ขึ้นอยู่กับประสพการณ์ในการว่าความเพียงอย่างเดียวยังขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงในคดีว่าจำเลยได้กระทำ

---

[9] สัมภาษณ์ทนายความบรรยงค์ วันที่ 21 มีนาคม 2544

[10] เนื่องจากเป็นทนายความหญิงเพียงคนเดียวที่ร่วมเป็นทนายความขอแรง และเพิ่งเริ่มต้นเข้าสู่อาชีพทนายความเพียง 5 ปี ประสบการณ์ในวิชาชีพจึงส่งผลต่อการแพ้-ชนะของคดี

ความผิดตามข้อกล่าวหาหรือไม่ และมีพยานหลักฐานของโจทก์มากน้อยเพียงใด จากตารางจะพบว่า นายสมรักซึ่งประกอบอาชีพทนายความมา 13 ปี มีประสพการณ์ในการว่าความมานาน รับว่าความในคดีว่าจ้างถึง 50 คดี มีผลชนะของคดีว่าจ้างถึง 8 คดี ส่วนคดีของแรงมีผลชนะคดีถึง 7 คดี ซึ่งมากกว่านางสาวจงรัก ที่เพิ่งประกอบอาชีพทนายความมาเป็นเวลา 5 ปี มีคดีว่าจ้างเพียง 10 คดี ผลของคดีชนะเพียง 1 คดี ส่วนคดีของแรงไม่มีผลของการชนะคดี ประสพการณ์ไม่ได้เป็นผลของการชนะคดีของทนายความขอแรงเพียงอย่างเดียว ข้อเท็จจริงแห่งคดียังเป็นปัจจัยสำคัญผลแพ้ชนะของคดีเช่นกัน ทนายความขอแรงไม่สามารถเลือกคดีที่ศาลส่งมาได้ ดังนั้น ทนายความขอแรงจึงต้องว่าความให้ทุกคดีที่ศาลส่งมาและไม่สามารถคัดเลือกไม่รับว่าความให้จำเลยที่กระทำความผิดจริงหรือไม่ได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการแพ้ชนะคดีของทนายความและจำเลยในดคีอาญา ซึ่งแตกต่างจากคดีว่าจ้างเนื่องจากทนายความที่ว่าจ้างสามารถเลือกข้อเท็จจริงแห่งคดีของจำเลยหากทนายความว่าจ้างเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดจริงและมีพยานหลักฐานแน่นหนาไม่สามารถหาพยานหลักฐานมาต่อสู้คดีกับโจทก์ได้ ทนายความก็อาจปฏิเสธไม่รับว่าความให้จำเลยได้ นอกจากนี้จำเลยที่ว่าจ้างสามารถคัดเลือกที่จะว่าจ้างทนายความคนใด ทนายความที่มีประสพการณ์และมีความเชี่ยวชาญ ก็จะเป็นทางเลือกของจำเลยในการว่าจ้างให้ทนายความว่าความให้กับตนเอง

มูลเหตุแห่งการเป็นทนายความขอแรง

สืบเนื่องจากบทที่ 5 ที่กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างทนายความอาสาและทนายความขอแรง ทนายความขอแรงคือทนายความที่ได้ไปลงชื่อไว้ยังศาลจังหวัดหรือสภาทนายความเพื่อช่วยว่าความในคดีอาญา โดยให้ศาลมอบคดีอาญาให้กับทนายความเพื่อช่วยเหลือจำเลยที่ยังไม่มีทนายความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173 ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ทางรัฐต้องจัดหาทนายให้ โดยทนายความที่เป็นทนายขอแรงในปัจจุบันที่อายุมากกว่า 40 ปีขึ้นไป ไม่ต้องลงชื่อไว้ที่ศาลจังหวัดเพื่อขอเป็นทนายความขอแรง เนื่องจากช่วงระยะเวลานั้น ผู้ประกอบอาชีพทนายความมีจำนวนไม่มากนัก ฉะนั้นศาลจะมอบคดีให้กับทนายความทุกคนในจังหวัด อีกทั้งคดีอาญามีจำนวนไม่มากเกินกำลังของจำนวนทนายความที่มี ทำให้ไม่เป็นภาระของทนายความมากนัก

ส่วนทนายความที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปีลงมาจะต้องไปลงชื่อไว้ที่ศาลเพื่อศาลขอแรงให้ช่วย แต่กระนั้นก็ตาม หากทนายความที่มิได้ไปลงชื่อไว้แต่ศาลเห็นว่าจำนวนคดีมากเกินกว่าทนายความขอแรงที่ลงชื่อไว้ ศาลก็พิจารณามอบคดีให้กับทนายความที่มิได้ลงชื่อเช่นกัน จึงมีคำพูดที่กล่าวกันในพวกทนายความ 2 รุ่นว่า "ทนายความรุ่นเก่า" กับ "ทนายความรุ่นใหม่" การจำแนกรุ่นของทนายความมิได้จำแนกตามรุ่นที่ลงชื่อเป็นทนายความขอแรงหรือไม่แต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังจำแนกได้ตามระยะ

เวลาแห่งการประกอบอาชีพด้วย ดังคำกล่าวในวงการทนายความว่า "ไส้แห้ง 5 ปี" เนื่องจากช่วงเวลา 5 ปี เป็นระยะเริ่มต้นการทำงาน ยังไม่มีผู้รู้จักจึงส่งผลต่อผู้ที่จะมาว่าจ้างจะมีจำนวนน้อย หลังจาก 5 ปี ผ่านไปเริ่มมีประสบการณ์ จึงจัดเข้าในจำพวกทนายความรุ่นเก่าได้อีกประการหนึ่ง

ลักษณะการทำงานของทนายความ

ลักษณะการทำงานของทนายความจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไประหว่างคดีขอแรงและคดีที่จำเลยว่าจ้าง และลักษณะการทำงานที่แตกต่างกันระหว่างทนายความใหม่ และทนายความเก่าก็จะมีลักษณะการทำงานที่แตกต่างกันออกไป เนื่องจากสาเหตุปัจจัยที่แตกต่างกัน ดังรายละเอียดที่เก็บข้อมูลได้จากทนายความทั้งเก่าและใหม่ดังนี้

จำเลยที่ถูกกล่าวหาในคดี เมื่อถูกจับกุมคุมขังและนำตัวมาสู่ศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 กำหนดไว้ว่าศาลต้องถามจำเลยก่อนว่ามีทนายความหรือยัง ถ้าหากว่ายังจะให้ทางศาลจัดหาให้หรือจัดหาเอง ส่วนใหญ่คดีอาญาที่มาสู่ศาลจะเป็นคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (ยาบ้า) และจะได้รับคำแนะนำเป็นทอดๆมาจากเพื่อนจำเลยในเรือนจำหรือบุคคลอื่น ว่าให้ศาลจัดหาทนายความ ซึ่งบุคคลที่แนะนำจำเลยต่างๆ นี้ ทนายความกล่าวถึงด้วยความรู้สึกไม่พึงใจนักด้วยว่าพวกนี้เป็น "ทะแนะ" คือคอยแนะนำให้กระทำอย่างโน้นอย่างนี้ หรือบางครั้งแนะนำทนายความด้วย หรือทนายความแนะนำอะไรก็ไม่เชื่อฟัง ทางศาลต้องจัดหาทนายความให้แก่จำเลยตามที่กฎหมายบัญญัติ ส่งผลให้จำนวนคดีขอแรงที่จำเลยทำผิดเกี่ยวกับ พรบ.ยาเสพติดมีจำนวนมาก และเป็นภาระงานที่เพิ่มขึ้นแก่ทนายความ ที่ทนายความเอ่ยถึงคดีขอแรงว่า "ขอแรงอีกแล้ว" เพราะจำเลยคดียาเสพติดไม่ได้ยากจนทั้งหมด หรือยากจนจริงแต่จะนำเงินไปว่าจ้างนายประกัน เพื่ออิสระภาพชั่วคราว แต่ไม่ว่าจ้างทนายความให้ช่วยดำเนินคดี ซึ่งจำเลยจะได้อิสระภาพตลอดชีวิต จึงเป็นทัศนคติของทนายความที่มองภาพพจน์จำเลยไม่ดี เอาเปรียบมีเงินแต่ไม่ว่าจ้าง และศาลก็ไม่ได้มีหน้าที่พิสูจน์ทราบว่าจำเลยยากจนสมควรกับการที่ศาลจะจัดหาทนายความให้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย แต่เดิมในกฎหมายระบุเงื่อนไขหนึ่งที่ศาลจะจัดหาทนายความให้ต่อเมื่อจำเลยยากจน

การที่ศาลจัดหาทนายความให้แก่จำเลยเอง ทนายความมองว่าจำเลยไม่ได้ "ศรัทธา" ต่อทนายความที่จะมาช่วยเหลือ จำเลยไม่ได้คาดหวังอะไรมากนัก ทนายความก็ทำงานไปตามข้อเท็จจริงเท่าที่มีไม่ได้หวังในผลสำเร็จของคดี เมื่อทนายความแนะนำ เช่น บอกว่าทำผิดจริงให้รับเสียสวนหนึ่งไม่ใช่ปฏิเสธทั้งหมด ดังกรณียิงผู้เสียหาย ทั้งผู้เสียหายและพยานมองเห็น ทนายความแนะนำให้รับว่า

ยิงจริงแต่ไม่เจตนา มิใช่ปฏิเสธว่าไม่ได้ยิงเลย ทนายความจึงกล่าวว่าการที่จำเลยไม่ได้ศรัทธาต่อทนายความที่ศาลตั้งให้ จะส่งผลต่อการทำงานเช่นกัน หรือบางกรณีทนายความในคดีขอแรงไม่ค่อยซักถามพยานของโจทก์หรือซักค้านเพราะ 1)ไม่ทราบข้อมูลลึกจึงไม่ถาม 2)หากถามมากไปจะกระทบกับการทำงานของฝ่ายอื่นๆ ได้ (ศาล อัยการ-เพราะมองว่าเป็นคดีขอแรง) ทนายความบางคนให้ข้อมูลเลยว่าเมื่อสอบถามมากไป ศาลติงว่า "ทำงานเหมือนคดีว่าจ้างเลยนะ นี่คดีขอแรง"[11] แสดงให้เห็นทัศนคติที่มีต่อคดีขอแรง

จำเลยคดีขอแรงส่วนใหญ่กระทำความผิดจริง และจำเลยมักปกปิดความผิดไม่ยอมเล่ารายละเอียดมูลเหตุให้กับทนายความฟังทั้งหมด ข้อมูลที่ทนายความได้รับไม่เพียงพอ การเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมของทนายความทำได้ยากเนื่องจาก

1)จำเลยถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ แม้ทางเรือนจำจะอนุญาตให้ทนายความเข้าพบ แต่น้อยมากที่ทนายความจะเข้าไปสอบถามจำเลยในเรือนจำเพราะ *"ลำบาก ทำให้เสียเวลา"*[12] เนื่องจากทนายความได้นัดคดีอื่นๆ ไว้ล่วงหน้า และไม่เห็นความสำคัญต้องไปสอบถามจำเลยในเรือนจำเหมือนกับคดีที่ว่าจ้าง เพราะคิดว่าอ่านจากสำนวนคำฟ้องที่ศาลหรือสอบถามขณะจำเลยออกมายังศาลคงเพียงพอ ประกอบกับการขอเข้าพบจำเลยในเรือนจำต้องทำตามระเบียบและวิธีการของกรมราชฑัณฑ์

2) วันนัดพร้อมที่จะให้จำเลยมาลงลายมือชื่อในเอกสารให้ทนายความว่าความให้ หรือ "เซ็นต์ใบแต่งทนาย" ที่ศาลนั้น จำเลยกับทนายความจะมีเวลาพบกันชั่วครู่เดียว หลังจากนั้นจำเลยจะถูกนำตัวไปคุมขังยังห้องขังใต้ถุนศาลเช่นเดิม หากทนายความต้องการรายละเอียดต้องไปพบจำเลยที่หน้าห้องขังใต้ถุนศาล ไม่มีสถานที่ให้นั่งสอบถามทั้งจำเลย ทนายความต้องไปยื่นเกาะลูกกรงห้องขังใต้ถุนศาล พูดคุยกันอากาศร้อนอบอ้าว ซึ่งทนายความก็มักไปพูดคุยเพียง 2-3 ประโยคก็กลับ บางกรณีจำเลยไม่ได้พบใครเลยขณะถูกคุมขังอยู่ใต้ถุนศาลทั้งวัน เพราะทนายความไม่ได้มาพบ

3)กรณีที่จำเลยได้รับการประกันตัวและ ถึง "วันนัดพร้อม" (นัดพร้อม -ศาล จำเลย นายประกัน ทนายความ อัยการ) วันนัดพร้อมเป็นเวลาที่จำเลยจะมีโอกาสได้พบทนายความอีกวันหนึ่ง แต่ทนายความได้นัดคดีอื่นๆ ไว้ล่วงหน้าแล้ว เมื่อถึงเวลานัดพร้อมเพียงแต่ทุกฝ่ายมาลงชื่อในรายงานกระบวนพิจารณาว่าจำเลยได้มาพบทนายความแล้ว เป็นอันเสร็จสิ้นกระบวนการ หลังจากลงลายมือชื่อแล้วทนายความกับจำเลยจะได้พบปะพูดคุย แต่เมื่อทนายความได้นัดคดีอื่นไว้ จึงไม่มีเวลาพูดคุยกับ

---

[11] สัมภาษณ์ทนายความสุรศักดิ์ วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 กล่าวถึง"ศาล" หรือผู้พิพากษาท่านหนึ่ง

[12] จากการสัมภาษณ์ทนายความที่เป็นตัวอย่างกล่าวตรงกันทุกคน

จำเลย หรืออีกกรณีหนึ่งทนายความติดว่าความบัลลังก์อื่น จำเลยมาลงชื่อในวันนัดพร้อมก่อนแล้ว แต่ทนายความมาลงลายมือชื่อทีหลังโดยจำเลยกลับไปแล้ว ทนายความมาไม่พบจำเลย (เพราะต่างฝ่ายต่างไม่รู้จักกันมาก่อน) จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ขาดโอกาสในการได้รับการช่วยเหลือหรือให้ความช่วยเหลือเพราะขาดข้อมูลเพียงพอสำหรับทนายความในการต่อสู้คดี

4)ค่าใช้จ่ายในการแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดี ทนายความกล่าวว่าค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยเหลือจำเลยสืบเนื่องจากทนายความจะทำงานไม่ได้เต็มที่ถ้าขาดค่าใช้จ่าย ปกติคดีการว่าจ้างทนายความต้องออกไปแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดีนอกสถานที่ โดยไปถ่ายรูปสถานที่เกิดเหตุ ไปสอบถามคนข้างเคียงสถานที่เกิดเหตุเพื่อค้นหาพยาน บางครั้งต้องเลี้ยงอาหารพยาน หรือบุคคลที่ทนายความไปพูดคุยด้วย หรือค่าใช้จ่ายด้านอื่น เช่น น้ำมันรถ ฟิล์ม ค่าอัดล้างภาพ ค่าถ่ายเอกสาร เป็นต้น บางคดีที่พยานหลักฐานสถานที่เกิดเหตุอยู่ไกลมาก หรือศาลต้องส่งประเด็นไปต่างจังหวัด ยิ่งเป็นภาระค่าใช้จ่ายที่มากขึ้นของทนายความ ส่งผลต่อการช่วยเหลือคดีต่อจำเลยเพราะทนายความกล่าวว่า **"ทนายความก็ยากจนเช่นกัน ทนายความไม่ได้รวยทุกคน"**[13] เป็นทัศนะของทนายความเนื่องจากทนายความต้องมีค่าใช้จ่าย และเป็นจำนวนเงินพอสมควรและทนายความส่วนมากหากยังไม่มีประสบการณ์หรือชื่อเสียง ไม่มีผู้ว่าจ้างจึงไม่มีเงินที่จะออกค่าใช้จ่ายส่วนนี้ไปก่อน ทำให้ไม่สามารถหาข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์ต่อจำเลย และทางการไม่ออกค่าใช้จ่ายให้ทนายความก่อน ผลเสียจึงตกแก่จำเลยอย่างเลี่ยงไม่ได้ ประกอบกับทนายความไม่ได้ร่ำรวย ยิ่งทนายความใหม่ที่มีระยะเวลาว่าความไม่เกิน 5 ปียังไม่สามารถสร้างฐานะและความมั่นคงเนื่องจากทนายความเป็นอาชีพอิสระและมีรายได้ไม่แน่นอน

ลักษณะการทำงานของทนายความในคดีที่ศาลขอแรงกับคดีที่ว่าจ้างจะแตกต่างกันในระบบการทำงานและตัวทนายความเองเนื่องจากมีตัวแปรบางประการที่ส่งผลต่อการทำงานของทนายความ ***ประการสำคัญ*** คือทนายความต้องได้ข้อเท็จจริงแห่งคดีมากที่สุด คดีที่ว่าจ้างจำเลยจะมีความเชื่อมั่นศรัทธาในตัวทนายความมากกว่า เพราะคิดว่าได้จ่ายค่าตอบแทนแก่ทนายความ และเป็นสำนึกของทนายความทุกคนที่ทำคดีแล้วต้องการชนะ เมื่อได้เงินค่าจ้างจึงคิดนำเงินนั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับลูกความหรือจำเลยมากที่สุด ฉะนั้นความกระตือรือล้น ความเอาใจใส่ในการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงการสอบถามจำเลยจะมากตามมา แตกต่างจากคดีขอแรงหากทนายความทำงานในระดับความเอาใจ

---

[13] จากการสัมภาษณ์ทนายความเรืองชัยวันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2544

ใส่เท่ากัน แต่ข้อเท็จจริงที่ได้จะได้ไม่เท่ากัน เพราะจำเลยถูกคุมขังไม่สะดวกในการสอบถาม ไม่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปแสวงหาข้อมูลนอกสำนวน ทนายความมีคดีมากเกินกว่าที่จะรอพบจำเลยในวันนัดพร้อม จะนัดแนะให้จำเลยพาญาติมาให้ทนายสอบเพิ่มเติมก็ติดต่อไม่ได้ หรือบางคดีที่จำเลยอาจไกล่เกลี่ยกับผู้เสียหายได้ ทำให้คดีเสร็จสิ้นเร็ว เป็นผลดีต่อทนายความที่ว่าความชนะก็ทำไม่ได้เพราะจำเลยถูกคุมขัง หากจำเลยที่ได้รับการประกันตัว (การปล่อยชั่วคราว) ทนายความคิดว่าจำเลยมีหลักทรัพย์ค้ำประกันได้ ทำไมถึงมาขอแรงทนายความ ทำไมไม่ว่าจ้าง ก็มีผลทางด้านจิตวิทยาต่อทนายความเช่นกัน เนื่องจากทนายความเห็นว่าเมื่อจำเลยมีเงินหรือหลักทรัพย์ในการประกันตัวทั้งของจำเลยหรือญาติพี่น้อง หากจำเลยใช้วิธีเช่าหลักทรัพย์ของนายประกันอาชีพ แสดงว่าจำเลยมีความสามารถทางด้านการเงินสามารถจ้างทนายความได้แต่ไม่ยอมเสียเงินว่าจ้างทนายความ ทนายความเห็นว่าเป็นการเอาเปรียบคนที่ยากจนและทนายความขอแรง ทำให้ทนายความไม่เต็มใจที่จะว่าความให้กับจำเลยประเภทนี้

การทำงานว่าความแต่ละคดีของทนายความ ทนายความพิจารณาว่ามีพยานแวดล้อม หรือหลักฐานอื่นในการสู้คดีหรือไม่ หากรูปคดีจำกัดการต่อสู้อยู่ในตัว หรือกล่าวว่าเป็นคดียากมีน้ำหนักอยู่ในคดีแล้ว เช่น คดียาบ้า หากพบในมือจำเลยจำนวน 1-2 เม็ด ทนายความก็พอมีลู่ทางช่วยเหลือ ตรงกันข้ามกับตรวจพบยาบ้าบริเวณเสื้อชั้นในของสตรีหรือเป้ากางเกงใน รูปแบบคดีจะยากในการต่อสู้ให้ชนะได้ กรณีเช่นนี้ไม่ว่าคดีขอแรงหรือคดีว่าจ้างก็ไม่ต่างกัน การทำงานที่มองเห็นแตกต่างกัน ระหว่างคดีขอแรงกับว่าจ้างอีกประการหนึ่ง คดีว่าจ้างสามารถเลือกสิ่งแวดล้อม เพื่ออำนวยให้เกิดการชนะได้เพราะทนายความทุกคนทำงานหวังชื่อเสียง ในส่วนคดีขอแรงการว่าความให้ชนะนั้น ขึ้นทั้ง 1)จำเลยเอง (ไม่ศรัทธา) 2)พยานหลักฐานที่จะได้ (ได้มายาก) 3)ความเอาใจใส่ของทนายความเอง (ค่าตอบแทน)

แรงบันดาลใจที่จะให้ทนายความขอแรงทำงานประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น คือ ความสะดวกในการแสวงหาข้อเท็จจริงมาช่วยเหลือจำเลย **ข้อเท็จจริงที่จะได้ต้องมีค่าใช้จ่าย ทนายความทุกคนลงมติเดียวกันว่าต้องปรับปรุงค่าตอบแทนทนายความให้เหมาะสม รวดเร็วมากยิ่งขึ้น** เดิมทนายความขอแรงไม่ได้ใส่ใจเรื่องค่าตอบแทนการเป็นทนายความขอแรงเนื่องจากคดีขอแรงในสมัยก่อน (ประมาณ 7 ปีที่ผ่านมา)มีจำนวนน้อยเพราะจำเลยที่จะได้รับความช่วยเหลือของศาลในการจัดหาทนายความขอแรงจะต้องเข้าหลักเกณฑ์ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 (ดู ภาคผนวกประกอบ) ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาทนายความเบิกค่าตอบแทนจากทางราชการได้ยากเพราะทางศาลจัดตั้งงบประมาณในการจ่ายค่าตอบแทนทนายความขอแรงไว้ไม่

จำกัด ไม่เพียงพอต่อทุกคดีที่ทนายความขอเบิก ฉะนั้นเมื่องบประมาณมาถึงเจ้าหน้าที่จะแจ้งให้ทนายความขอแรงขอเบิกค่าตอบแทน เมื่องบประมาณที่ตั้งมาจำกัดนั้นหมดลงก็ไม่สามารถส่งเบิกได้อีกต่อไป แต่ละปีจะมีทนายความขอแรงที่ส่งเบิกเงินแต่ไม่ได้รับค่าตอบแทนจำนวนหนึ่ง ดังนั้นค่าตอบแทนจึงเป็นปัจจัยหนึ่งในการส่งเสริมการทำงานของทนายความและจะเป็นผลดีต่อการทำงานพิทักษ์รักษาสิทธิ เสรีภาพของจำเลยให้ได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมกัน แรงบันดาลใจด้านความเชื่อทางศาสนาไม่มีผลต่อการทำงานของทนายความให้ประสบความสำเร็จมากขึ้น เพราะทนายความไม่ได้ยึดถือความเชื่อนี้ แต่ทนายความออกตัวว่าหากจำเลยใช้ทนายความขอแรง โดยได้ทนายความใหม่ที่ไม่มีประสบการณ์จะถือว่าเป็นความเสี่ยง "โชคไม่ดี" หรือ "ซวย" ของจำเลยผู้นั้นไป จากคำตอบนี้ทนายความคงมีความคิดเรื่อง โชคชะตาอยู่บ้าง แต่เป็นการผลักไปสู่จำเลยที่ด้อยโอกาสอยู่แล้วว่าเขาโชคไม่ดีเอง โดยไม่ได้มองกลับมาที่ตัวทนายความเอง

การทำงานของทนายความใหม่และทนายความที่มีประสบการณ์(เก่า)

ข้อแตกต่างการทำงานระหว่างทนายใหม่และทนายเก่าที่ส่งผลกระทบต่อความเสมอภาคในเรื่องสิทธิ เสรีภาพต่อจำเลย

ประสบการณ์การทำงานในวิชาชีพทนายความมีส่วนสำคัญอย่างมากเพราะการว่าความต้องสั่งสมประสบการณ์และทักษะในการทำงาน ตัวอย่างเช่น ความรวดเร็วในการจับประเด็น เนื่องจากทนายความทำงานแบบ "ตาบอดคลำช้าง" แม้ได้สอบถามข้อมูลจากจำเลยมาบ้างก็ไม่แน่ใจว่าจำเลยให้ข้อมูลถูกผิดหรือโกหกเช่นไร ทนายความไม่มีโอกาสเห็นสำนวนการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนทำขึ้นมาก่อน ไม่ทราบว่าพนักงานสอบสวนไปสอบพยานของฝ่ายโจทก์ (ผู้จับกุม ผู้เสียหาย เจ้าหน้าที่ตรวจพิสูจน์ (กรณียาเสพติด))มาเช่นไร เมื่อถึงเวลาพิจารณาคดีที่อัยการทำงาน "ตามโพย" ที่พนักงานสอบสวนส่งมาให้ อัยการถามจำเลย เพื่อ "เอาจำเลยเข้าคุก" ส่วนทนายความถามเพื่อช่วยเหลือจำเลย ขณะพิจารณาคดีอัยการส่งเอกสารให้ศาลดูและทนายความได้ดูเอกสารหลังจากนั้น ช่วงเวลาอันสั้นมากนั้น ทนายความจำเป็นต้องใช้ความรวดเร็วในการอ่านและจับประเด็น เพื่อโต้แย้งข้อกล่าวหาของอัยการ ทนายความใหม่ยังไม่สามารถจับประเด็นและทำความเข้าใจเนื้อเรื่องทั้งหมดได้อย่างรวดเร็ว จึงตั้งคำถามได้ไม่ดีหรือก่อให้เกิดประโยชน์กับจำเลยได้มาก ทนายความเก่าเมื่อดูเอกสารจะทราบทันทีว่าตรงกับที่พิสูจน์หรือพูดมาหรือไม่ นอกจากความรวดเร็วแล้ว การตั้งคำถามของทนายความขึ้นอยู่กับประสบการณ์เช่นกัน ว่าถามอย่างไรจะให้ศาลเห็นเป็นประโยชน์กับจำเลยได้มาก โดยศาลไม่สั่งห้ามการถามโดยอ้างว่านอกประเด็นด้วย เพราะทนายความต้องมีเทคนิคการถามยอกย้อนไปมาไม่

ให้พยานของฝ่ายโจทก์ได้รู้ตัว ลีลาของทนายความที่จะแสดงให้ศาลเห็นเป็นส่วนหนึ่งที่จะมีเฉพาะทนายความรุ่นเก่าเท่านั้น ตัวอย่างเช่น คดีลูกชายอายุไม่ถึง 20 ปีค้ายาเสพติด พยานของลูก (จำเลย) คือแม่มาให้การเป็นโทษกับจำเลยเองว่าลูกขายยาบ้าจริง ทนายความพยายามแสดงลีลา 1)ถามย้ำจำเลยว่าใช่แม่ตนเองหรือไม่ ทำไมบุพการีกล่าวโทษลูกซึ่งผิดวิสัยสายเลือด แม่-ลูก 2)พยายามแสดงให้ศาลเห็นว่าแม่เป็นคนขายยาบ้าเอง แต่แม่ให้ลูกรับผิดแทน (ปรักปรำ)ด้วยความกตัญญูต่อพ่อแม่ลูกจึงรับผิดแทน อันจะเป็นเหตุให้ศาลเห็นและลงโทษจำเลยน้อยลงด้วยความกตัญญู นับเป็นลีลาเทคนิคที่ทนายความต้องใช้ประสบการณ์และนำมาใช้อย่างฉับพลัน

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทนายความทุกคนกล่าวตรงกันว่า **"คดีขอแรงเป็นคดีฝึกหัด"** หากจำเลยได้ทนายความเก่าที่มีประสบการณ์จะเป็นผลดีต่อจำเลยมากกว่า เพราะทนายความใหม่ **"เหมือนเอาคดีมาทดลองทำ เอาคุกเอาตารางคนมาเสี่ยง"** หรือ *"เอาเรื่องสิทธิ เสรีภาพไปเป็นการฝึกหัดจะกระทบต่อสิทธิจำเลย"* แต่ทนายความหลายคนก็เห็นพ้องต้องกันว่า **มิใช่ทนายความใหม่**จะว่าความแพ้ทุกครั้ง ขึ้นกับปัจจัยหลายอย่างมากำหนด แต่แนวโน้มมักจะแพ้ ทนายความใหม่มีไฟในการทำงานขอบค้นคว้า จำนวนคดีไม่มาก มีการเตรียมคดีก็อาจชนะได้ ส่วนทนายความเก่า ไม่มีเวลา จำนวนคดีมีมาก ไม่ค้นคว้าเพิ่มเติมอาศัยแต่ประสบการณ์ นอกจากนี้ทนายความเก่าส่วนใหญ่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปส่วนใหญ่ไม่ได้ร่วมเป็นทนายความขอแรง เนื่องจากได้ขอถอนตัวจากการลงชื่อเป็นทนายความขอแรงโดยอ้างว่าสุขภาพไม่ดี ไม่มีเวลา มีหน้าที่รับผิดชอบอย่างอื่น เช่นการเป็นนักการเมืองท้องถิ่นเป็นต้น จำเลยที่ได้ทนายความที่มีประสบการณ์หรือทักษะมาแต่เดิมจะมีโอกาสชนะมากถึง 70 % อย่างไรก็ตามทนายความเก่าที่มีประสบการณ์ แนวโน้มการชนะคดีมีมาก (โดยเงื่อนไขลักษณะของคดีเหมือนกันทุกประการ ยกเว้นทนายความที่เก่าหรือใหม่เท่านั้น) แต่โดยทั้งนี้จะอยู่ที่กระบวนการของศาลว่าแพ้หรือชนะ

ความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา หรือบุญ-กรรมใดๆที่จะส่งผลต่อการทำงานว่าความมีน้อย แต่ทนายความทุกคนนับถือศาสนา แต่ไม่ได้เอามาผูกโยงกับการทำงาน เพราะวิชาชีพที่จะต้องว่าความให้กับจำเลยที่กระทำความผิดและไม่ได้กระทำความผิด แต่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ หากคิดถึงบาป-บุญคุณโทษก็จะไม่สามารถทำงานในวิชาชีพได้ เนื่องจากบางคดีแม้ทนายความทราบว่าจำเลยกระทำความผิดแต่ตามพยานหลักฐานที่เจ้าพนักงานตำรวจและอัยการเสนอต่อศาลไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดจริง ทนายความคิดว่าหากในคดีนี้จำเลยพ้นผิดเนื่องจากเป็นความสามารถของทนายความ ไม่ได้คิดว่าเป็นบาปที่ช่วยเหลือคนกระทำความผิด แต่ทั้งนี้ทนายความทุกคนนับถือศาสนา แต่ทุกคนไม่ได้นำหลักความคิดเรื่อง บุญ-กรรมมาสัมพันธ์กับการทำงาน

ทั้งจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์พบว่าผู้ประกอบอาชีพทนายความตามอุดมการณ์เกิดจากใจรักเพราะคิดว่าสามารถช่วยเหลือสังคมได้มาก และปัจจัยรองลงมาคือเรื่องรายได้ ที่สามารถช่วยเหลือสังคมได้โดยเฉพาะคนยากจนจำนวนมากไม่มีความรู้เรื่องกฎหมาย โดยทนายความเป็น "*ผู้สัมผัสกับความจริงแห่งคดีได้ดีและถูกต้องที่สุด เป็นทางเดียวที่จะแสวงหาความเป็นธรรมให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่ยากจนได้ดีที่สุดในสภาพของสังคมที่คนจนหมดสิทธิ์ที่จะพูด ที่จะต่อสู้หรือแสวงหาความชอบธรรมให้แก่ตัวเอง*" เป็นสิ่งสะท้อนออกมาจากความคิดของทนายความในการเก็บข้อมูล แต่ทั้งนี้อุดมการณ์นี้จะใช้ได้กับทนายความกรณีว่าจ้างเพราะได้ทั้งเงินและได้ช่วยเหลือสังคม ส่วนกรณีคดีขอแรงปัจจัยสำคัญที่จะให้ทนายความทำงานคือ เงิน-ค่าตอบแทนใดๆมิเช่นนั้นทนายความจะทำงานตามหน้าที่ที่ศาลขอแรงมา "ทำตามหน้าที่ แต่ไม่เต็มที่" เนื่องจากทนายความคิดว่า "เงิน"ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ

จากการทำงานของทนายความดังกล่าวยังสะท้อนถึงความคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนของทนายความ โดยสิทธิมนุษยชนตามความหมาย หมายถึง เป็นพื้นฐานอันชอบธรรมขั้นสูงสุดสำหรับชุมชนมนุษย์ทั้งหลาย คือเป็นสิทธิในความเป็นมนุษย์ สิทธิที่คนทั่วไปมีอยู่ในฐานะมนุษย์ โดยไม่คำนึงว่าจะทำงานอาชีพใด มีสถานะทางสังคม เพศหรือ รายได้อย่างใด รวมทั้งไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นเชื้อชาติศาสนา หรือเป็นพลเมืองของประเทศใด แต่การทำงานของทนายความยังคงมีความแตกต่างทางความช่วยเหลือต่อจำเลย

ส่วนที่ 2 ผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา(จำเลย)

ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาแยกได้เป็น 2 ระดับ

*ระดับแรก*คือ ผู้ต้องหา ผู้ต้องหา หมายถึงบุคคลที่ถูกหาว่ากระทำความผิดแต่ยังมิได้ถูกฟ้องต่อศาล ซึ่งแสดงให้เห็นชัดว่าเป็นผู้ถูกกล่าวหา (ปวิอ. มาตรา 2 (2))

ระดับที่สอง คือ จำเลย จำเลย หมายถึง *บุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้ว โดยข้อหาว่าได้กระทำความผิด ผู้กระทำความผิดย่อมตกอยู่ในฐานะจำเลยเมื่อถูกฟ้องยังศาลแล้ว* (ปวิอ. มาตรา 2 (3)) แม้จะถูกฟ้องยังศาลแล้ว ก็เป็นการกล่าวหาเช่นกัน เพราะแม้ว่าฟ้องจะหมายถึงคำยืนยันการกระทำผิดของจำเลย แต่ก็ต้องมีการพิสูจน์กันต่อว่าจำเลยได้กระทำความจริงตามฟ้องนั้นหรือไม่ (คณิต ณ นคร , 2529 หน้า 10)

แต่เดิมผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเป็นเพียงวัตถุแห่งการซักฟอก หรือกรรมในคดี ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถจะจัดการอย่างใดก็ได้ตามที่เห็นสมควร ปัจจุบันผู้ถูกกล่าวหาถูกยกขึ้นเป็น ประธานในการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา ระบบกล่าวหาถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็น **คน** และเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญาที่มีสิทธิต่างๆ ในอันที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

แม้ว่าจะตกอยู่ในฐานะผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดความผิดอาญา แต่ยังถือว่ามีเกียรติอยู่ เพราะมนุษย์ทุกคนมีเกียรติภูมิ เพราะฉะนั้นจะปฏิบัติเช่นไรต่อผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่คำนึงถึงเกียรติของมนุษย์ย่อมไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่ และอาจเป็นความผิดอาญาต่อเกียรติได้ด้วย (เพิ่งอ้าง หน้า 12) ถึงแม้ว่าเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญาคือการค้นหาความจริงก็ตาม แต่การค้นหาความจริงหรือการกระทำใดก็ตามต้องเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามวิถีทางยุติธรรม ตาม *กฎหมายรัฐธรรมนูญ* แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 *มาตรา 33 ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหา หรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้*

ตามปกติผู้ต้องหาอยู่ระหว่างสอบสวนและขั้นอัยการพิจารณาสำนวน ถ้าอัยการสั่งฟ้องก็ฟ้องเป็นจำเลยต่อศาล ถ้าอัยการสั่งไม่ฟ้องและคำสั่งเด็ดขาดแล้ว ต้องแจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องให้ผู้ต้องหานั้นทราบ และผู้ต้องหาเป็นอันหลุดพ้นจากคดีนั้น โดยกฎหมายห้ามมิให้สอบสวนผู้ต้องหานั้นในเรื่องเดียวกันนั้นอีก เว้นแต่จะได้หลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดี ซึ่งน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหานั้นได้ ทั้งนี้ถ้านับแต่วันกระทำผิดนั้น เป็นอันขาดอายุความไปแล้วผู้ต้องหานั้นก็เป็นอันหลุดพ้นจากคดีนั้นโดยสมบูรณ์ (สมพร พรหมหิตาธร , 2539 หน้า 63)

การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับจำเลยจะแสดง 2 ลักษณะด้วยกันคือการนำเสนอในลักษณะการบรรยายตามข้อมูลที่ได้รับจากแบบสอบถามจำเลยจำนวน 100 ราย และนำเสนอในลักษณะการเก็บประวัติส่วนตัวเป็นกรณีศึกษาจากการสัมภาษณ์จำนวน 11 ราย

จากการเก็บข้อมูลกับจำเลยในเรือนจำได้เข้าสัมภาษณ์จำเลยในเรือนจำชายจำนวน 100 ราย เป็นเพศชายทั้งสิ้น (เนื่องจากผู้เข้าไปเก็บข้อมูลได้รับอนุญาตให้เข้าไปเฉพาะในเรือนจำชาย) อายุอยู่ในช่วง 20-30 ปีมากที่สุดถึง 43.0 % รองลงมาคืออายุ 31-40 ปี 41.0 %อายุ 41-50 ปี 15 % และอายุ 51-60 ปี มีเพียง 1% ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว 52.0 % และโสด 35 % ที่เหลือเป็นหม้ายและหย่าร้าง การศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 70 % มัธยมศึกษาตอนต้น 23 % มัธยม

ศึกษาตอนปลาย 6 % และการศึกษาระดับอนุปริญญา 1 % รายได้ของจำเลยส่วนใหญ่จะมีรายได้ไม่แน่นอนถึง 46 %รายได้ 2,001-3,000 บาท13 %รายได้ 4,000 บาทขึ้นไป 12 % รายได้ต่ำกว่า 1,000 บาท 11 % รายได้ 1,001-2,000 บาท 7 % เรื่องอาชีพส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างถึง 60 % ทำการเกษตร (ทำนา ทำสวน ทำไร่ ประมง) 27 %ที่เหลือประกอบอาชีพค้าขายหรือเป็นพนักงานของบริษัท

การทำงานของทนายความต่อรูปแบบการดำเนินคดีจำเลยได้สะท้อนความคิดเห็นโดยมีความพึงพอใจในระดับปานกลางมากที่สุด เช่นพอใจในการปฏิบัติงานของทนายความในระดับปานกลาง 40.0 % พอใจอยู่ในเกณฑ์น้อย 25.3 % และพอใจน้อยที่สุด 20.0 %ส่วนความพอใจที่มีต่อทนายความขอแรงอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุด 35.4% พอใจน้อยที่สุด 26.0 %และพอใจน้อย 22.9 %จักเห็นได้ว่าจำเลยไม่มีความพึงใจในการปฏิบัติงานช่วยเหลือของทนายความมากนักโดยเกณฑ์เฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางและค่อนไปทางน้อยที่สุดเสียส่วนใหญ่

การให้คำแนะนำหรือปรึกษากฎหมายแก่จำเลย ผลของการแนะนำปรึกษาจำเลยมีความพอใจและไม่พอใจอยู่ในระดับใกล้เคียงกันคือ พอใจ 38.4 %ไม่พอใจ 33.0 % และมีอีก 28 % ที่จำเลยยังไม่เคยพบทนายความที่ศาลตั้งให้ หรือทนายความมาให้คำแนะนำหรือปรึกษาอย่างไร รวมทั้งยังไม่ทราบผลการพิจารณาคดีจึงไม่ตอบว่าพอใจหรือไม่พอใจเพียงใด โดยผลของคดีที่ทนายความขอแรงช่วยเหลือจำเลย ชนะ 6% แพ้ 21 %ประนีประนอมยอมความ 3%และส่วนใหญ่อยู่ระหว่างการพิจารณา 70 %

เป็นที่น่าสังเกตว่าจำเลยได้เสียค่าใช้จ่ายให้กับทนายความ ตั้งแต่ 1,501 บาทขึ้นไปเป็นจำนวนถึง 6.3 %เสียค่าใช้จ่าย ตั้งแต่ 500-1,000 บาท 4 %และต่ำกว่า 500 บาท 1% ทั้งๆ ที่กฎหมายบัญญัติว่าศาลจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย โดยจำเลยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ เพราะกฎหมายได้เปิดโอกาสให้จำเลยที่ต้องคดีอาญาได้มีทนายความไว้ต่อสู้ดำเนินคดีตามที่กฎหมายบัญญัติ และจำเลยที่ยากจนถูกคุมขังในเรือนจำนี้ไม่ได้รับการประกันตัวเนื่องจาก ไม่มีหลักประกันในการประกันตัว 62.8% และไม่มีเงินประกัน 37.2 %

สิ่งที่จำเลยอยากให้กระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะในส่วนทนายความมีการปรับปรุงแก้ไขคืออยากได้รับการช่วยเหลือที่สะดวก และรวดเร็วมากกว่าเดิมถึง 68 %

ส่วนที่ 2 จักนำเสนอข้อมูลจำเลยเป็นกรณีศึกษาจำนวน 11 รายโดยละเอียด (ทั้งนี้ในส่วนชื่อของจำเลยได้เปลี่ยนเป็นชื่อสมมติทั้งสิ้น และขอละเว้นในการเอ่ยชื่อสถานีตำรวจที่ทำการซ้อมผู้ต้องหาหรือจำเลย) ดังนี้

จำเลย คนที่ 1

ชื่อนายสะอาด บริสุทธิ์ อายุ 35 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่ อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี สถานภาพ เป็นหม้ายมีบุตร 2 คน เด็กชายอายุ 11 ปี และ 10 ปี การศึกษาชั้นสูงสุดคือ มัธยมศึกษาปีที่ 3 ประกอบอาชีพทำไร่ คือ ไร่กล้วย อ้อย และมีการทำนาบ้างเล็กน้อย รายได้เฉลี่ยปีละ 20,000 บาท

นายสะอาดเคยมีประวัติกระทำความผิด จำนวน 2 ครั้งด้วยกัน คือ ในข้อหา ปลอมแปลงเอกสาร และข้อหาฉ้อโกง และกำลังถูกดำเนินคดีทั้ง 2 คดี ที่ศาลจังหวัดเพชรบุรี

ขณะที่เก็บข้อมูลงานวิจัยนี้ นายสะอาดถูกดำเนินคดี พรากผู้เยาว์อายุไม่เกิน 15 ปี ไปเสียจากบิดา มารดาเพื่อกระทำอนาจาร นายสะอาด หรือจำเลยกล่าวว่าถูกจับกุมเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2540 โดยตำรวจประจำสถานีตำรวจภูธร อ.แก่งกระจาน ขณะอยู่ในบ้าน ในข้อหาพรากผู้เยาว์ แต่จำเลยให้การปฏิเสธ ขณะจับกุมตำรวจไม่ได้แจ้งสิทธิใดๆ ให้กับจำเลยทราบ ไม่มีการข่มขู่ และได้ประกันตัวออกมาโดยใช้หลักทรัพย์ คือ หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส. 3) ของ มารดา

จำเลยทราบว่าความผิดของตนต้องมีทนายความเนื่องจาก ในคดีปลอมแปลงเอกสารได้ว่าจ้างทนายความเองในราคา 10,000 บาท ต่อมาถูกจับในข้อหาปลอมแปลงเอกสารและฉ้อโกง ทนายความที่จ้างเองจึงขอถอนตัวทั้งสองคดี เนื่องจากไม่มีเงินว่าจ้าง จำเลยได้รับทราบว่ามีทนายความขอแรงที่ศาลจะเป็นผู้ดำเนินการจัดหาให้จากเพื่อนผู้ต้องหาด้วยกัน และจำเลยเข้าใจว่าทนายความที่ศาลจัดหาจะช่วยอำนวยความสะดวกในเรื่องการซักค้าน.และเหตุผลที่จำเป็นต้องให้ศาลจัดหาทนายความให้เนื่องจาก ไม่มีเงินค่าจ้างทนายความ แต่จำเลยมีความมั่นใจว่าหากเป็นผู้จัดหาทนายความเองจะมั่นใจมากกว่านี้เพราะสะดวกในการติดต่อให้ข้อมูล เนื่องจากมีค่าตอบแทนให้ทนายความ

ทัศนะที่มีต่อทนายความขอแรงในการดำเนินการช่วยเหลือคดี จำเลยมีความมั่นใจในระดับหนึ่งในเรื่องความรู้ ความสามารถ แต่ในเรื่องการเอาใจใส่คดีนั้นจำเลยคิดว่าทนายความไม่มีเวลาโดยจำเลยอยากให้ทนายไปพบที่เรือนจำบ้างเพื่อสอบถามติดตามและให้ข้อเท็จจริง จำเลยได้พบทนายความของตน จำนวน 2 ครั้ง รวมเวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ครั้งแรกวันที่ 14 กรกฎาคม 2542 และครั้งที่ 2 วันที่ 13 ตุลาคม 2542 พบที่ศาลโดยพูดคุยกันในเรื่องเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในการกระทำความผิด

ในส่วนของการรับทราบสิทธิที่จำเลยหรือผู้ต้องหามีนั้นตามประมวลกฎหมายอาญาที่รัฐกำหนด และตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (ดูภาคผนวก) จำเลยไม่ทราบถึงสิทธิของตน และ เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ไม่ได้แจ้งสิทธิที่ระบุไว้ตามกฎหมายให้รับทราบ

คดีนี้ยังอยู่ระหว่างการสืบพยานจำเลย ศาลยังไม่ได้มีคำพิพากษาตัดสิน

จำเลย คนที่ 2

ชื่อ นายวินัย ดีระเบียบ อายุ 38 สถานภาพ โสด ภูมิลำเนาอยู่ที่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี การศึกษาชั้นสูงสุด ประถมศึกษาปีที่ 7 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รายได้เดือนละประมาณ 6,000 บาท

จำเลยรายนี้เคยมีประวัติการกระทำความผิดที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอบางปลาม้า จังหวัด-สุพรรณบุรี ในข้อหา มียาเสพติดไว้ในครอบครอง (กัญชา) ผลของคดีถึงที่สุดคือ รอการลงโทษ ส่วนคดีที่รอการพิจารณาหรืออยู่ระหว่างการสอบสวนไม่มี

จำเลยถูกจับกุมดำเนินคดี สืบเนื่องจาก จำเลยกับผู้เสียหายนั่งรับประทานสุราร่วมกันขณะเลิกงาน และมีเหตุทะเลาะกันขึ้น หัวหน้างานได้เข้ามาไกล่เกลี่ยและให้เลิกดื่มสุรา แต่ยังคงดื่มกันต่อ เมื่อจำเลยรู้สึกเมาจึงขอตัวไปนอนในห้องพัก ขณะนอนหลับตกใจตื่นเพราะผู้เสียหายเข้ามาในห้องพร้อมด้วยวัตถุไม่ทราบชนิดเข้ามา จำเลยคิดว่าจะเข้ามาทำร้ายจึงใช้มีดแทงสวนไปยังผู้เสียหาย 1 ครั้งและผู้เสียหายก็ออกจากห้องไป หลังจากนั้นหัวหน้าคนงานได้พาผู้เสียหายไปส่งยังโรงพยาบาลเพื่อให้แพทย์ทำการรักษาในชั้นศาล

จำเลยถูกจับกุมดำเนินคดีในข้อหาพยายามฆ่าผู้อื่น ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2540 จำเลยยอมให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมในขณะที่นอนพักผ่อนอยู่ในห้องพัก โดยชั้นสอบสวนให้การรับสารภาพ(ซึ่งความจริงจำเลยแจ้งว่าให้การปฏิเสธ) โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจให้รับสารภาพไปก่อนแล้วให้ไปต่อสู้ในชั้นศาล นอกจากนี้จำเลยกล่าวว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่เคยแจ้งถึงสิทธิของจำเลยในชั้นสอบสวนแต่อย่างใด หากรู้นายวินัย(จำเลย)ต้องการพบทนายความเพื่อให้การช่วยเหลือในทางคดี

ศาลเป็นผู้แจ้งให้จำเลยทราบว่าความผิดของตนต้องมีทนายความในการดำเนินคดี แต่จำเลยไม่มีเงินว่าจ้างทนายความ เจ้าหน้าที่ของศาลผู้หนึ่งจึงแจ้งว่าศาลจะจัดหาทนายความให้ โดยจำเลยได้พบทนายความครั้งแรกที่ศาล และคาดหวังว่าทนายความจะช่วยเหลือในการต่อสู้คดี

การดำเนินงานของตำรวจต่อจำเลย จำเลยแจ้งว่าไม่มีการซ้อมหรือทำร้ายร่างกายให้รับสารภาพ แต่ตำรวจบอกว่าหากไม่รับสารภาพ จะไม่สามารถยื่นเรื่องต่อศาลได้ ซึ่งจำเลยเองก็ไม่เข้าใจไม่รู้เรื่องในขั้นตอนการดำเนินงาน ส่วนบุคคลในกระบวนการยุติธรรมท่านอื่น เช่นอัยการ จำเลยไม่เคยพบหรือพูดคุย ส่วนศาล จำเลยคาดหวังว่าศาลจะให้ความยุติธรรม ราชทัณฑ์ หรือสถานคุมขังมีสภาพความเป็นอยู่พอใช้ได้ แต่ตนเองก็คิดถึงบ้านอยากกลับบ้าน

จำเลยมีความมั่นใจในความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ของทนายความ

คดีนี้ยังอยู่ระหว่างการสืบพยานโจทก์

จำเลยคนที่ 3

ชื่อ นายวันชนะ มีฤทธิ์ อายุ 36 ปี สถานภาพ โสด ภูมิลำเนา อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร สถานภาพโสด การศึกษาชั้นสูงสุด ประถมศึกษาปีที่ 3 อาชีพ ขับรถรับจ้าง (แท็กซี่มิเตอร์) และขายรถมือสอง รายได้ ประมาณ 30,000- 40,000 บาทต่อ ปี

ส่วนการกระทำความผิดที่ผ่านมาจำเลยไม่เคยมีประวัติการถูกจับกุมหรือกระทำความผิดมาก่อน การถูกจับดำเนินคดีในครั้งนี้ ถูกจับในข้อหาจำหน่ายยาเสพติด ประเภทเมทแอมเฟตามีน(ยาบ้า) เมื่อ ปี พ.ศ. 2540 จำเลยถูกจับกุมขณะนอนหลับอยู่ในบ้านนางสมจิตร ซึ่งเป็นบ้านของเพื่อน ขณะนั้นนายวันชนะนอนหลับอยู่ในห้องไม่ทราบเรื่อง เนื่องจากเพิ่งขับรถยนต์ของตนเองมาเยี่ยมบ้านเพื่อนที่จังหวัดเพชรบุรี และกำลังนอนพักผ่อน เมื่อถูกจับกุมจำเลยให้การปฏิเสธ แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจให้ลงลายมือชื่อรับสารภาพ โดยจำเลยไม่ทราบว่าเป็นการลงชื่อรับสารภาพ อีกทั้งจำเลยอ่านหนังสือไม่ออก และตำรวจไม่ได้อ่านข้อความให้ฟัง และไม่เคยแจ้งสิทธิใดๆ ให้จำเลยได้รับทราบ

จำเลยทราบว่าการกระทำความผิดของตนต้องมีทนายความ เพราะศาลแจ้งให้ทราบ โดยจำเลยได้พบทนายความครั้งแรกที่ศาล และเคยพบทนายความรวม 2 ครั้ง เป็นการพบที่ศาลทั้ง 2 ครั้ง ทนายความไม่เคยเข้าไปพบที่เรือนจำ และจำเลยไม่ทราบว่าทนายความมีบทบาทหน้าที่อย่างไรต่อการดำเนินคดี เหตุผลที่เลือกใช้ทนายความขอแรงเนื่องจากไม่มีเงินว่าจ้างทนายความ

จำเลยมีทัศนคติต่อกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจ คือ คิดว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่มีความยุติธรรมที่จับตนเองมาและกล่าวหาว่าตนเองจำหน่ายยาบ้า ทั้ง ๆ ที่ตนเองไม่ได้กระทำความผิด จำเลยไม่เคยพบอัยการ และคาดหวังว่าศาลจะอำนวยความยุติธรรมให้แก่ตนเอง ส่วนราชทัณฑ์ หรือเรือนจำคิดว่าดีทั้งผู้คุมและสภาพความเป็นอยู่

จากข้างต้นที่จำเลยไม่ทราบว่าทนายความมีหน้าที่อะไรต่อการดำเนินคดี จึงไม่เข้าใจว่าทนายความจะช่วยเหลือตนเองได้อย่างไร มีความคาดหวังต่อทนายความเพียงเล็กน้อยในการช่วยเหลือ และจากที่พบทนายความที่ผ่านมาคิดว่าทนายความทำงานไม่เต็มที่ ไม่เอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือ ทนายความใช้เวลาในการพูดคุยสอบถามเรื่องเล็กๆ น้อยประมาณ 10 นาที โดยไม่ได้สอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับคดี และจำเลยคิดว่าหากว่าจ้างทนายความจะช่วยเหลือแก้ต่างคดีให้ได้ดีกว่าและทำงานเต็มที่ แม้แต่ชื่อทนายความขอแรงเองจำเลยก็ไม่ทราบแต่เนื่องจากตนเองไม่มีเงินว่าจ้างทนายความจึงยอมรับทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้ แต่ก็คิดว่าควรจะมีการปรับปรุงการช่วยเหลือดำเนินคดีของทนายขอแรง ในเรื่องความเอาใจใส่การให้ความช่วยเหลือจำเลย

ในส่วนการรับทราบสิทธิของจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายรัฐธรรมนูญที่บัญญัติสิทธิของจำเลยนั้น จำเลยไม่ทราบว่าตนเองมีสิทธิอะไรบ้างมาก่อน คดีนี้ยังอยู่ระหว่างการสืบพยานโจทก์

จำเลยคนที่ 4

ชื่อ นางสาวพรเลิศ กรุณา อายุ 34 ปี ภูมิลำเนาอยู่ที่ อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี สมรสแล้ว มีบุตร 1 คน และธิดา 1 คน การศึกษาชั้นสูงสุด ประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบอาชีพรับจ้าง รายได้ไม่แน่นอน ประมาณ 150 บาทต่อวัน แต่ไม่มีผู้จ้างทุกวัน ขณะนี้รับจ้างพับถุงกระดาษขาย โดยจำนวนถุง 1,000 ถุงขายได้ 80 บาท

ประวัติการกระทำความผิด จำเลยเคยมีประวัติการถูกจับกุมในข้อหา เล่นการพนัน เมื่อ ปี พ.ศ. 2540 ที่ อ.ท่ายาง จ.เพชรบุรี โดยเสียค่าปรับจำนวน 2,500 บาท แต่จำเลยยืนยันว่าตนเองไม่ได้ร่วมเล่นการพนันเพียงแต่เข้าไปทวงกุญแจรถมอเตอร์ไซค์ที่เพื่อนยืมมา และขี่ไปเล่นไพ่ในบ่อน พอดีตำรวจเข้าทำการจับกุมจึงถูกจับมาด้วย และที่ถูกจับดำเนินคดีในครั้งนี้ คือข้อหามียาเสพติด เมทแอมเฟตามีน(ยาบ้า)ไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายและจำหน่าย ถูกจับเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2541

ลักษณะโดยทั่วไปของจำเลย เป็นคนหูหนวกและมีโรคประจำตัวคือ โรคไตและโรคหัวใจ มักเป็นลม หน้ามืดอยู่เสมอโดยเฉพาะเวลาเครียด การกระทำผิดครั้งนี้จำเลยถูกจับกุมขณะซักผ้าอยู่ที่บ้าน โดยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจประมาณ 40 คนเข้าตรวจค้นบริเวณบ้าน ไม่พบสิ่งของผิดกฎหมายในบ้าน แต่พบยาบ้าจำนวน 3 เม็ด โดย 2 เม็ดอยู่ในหลอดกาแฟ ส่วนอีก 1 เม็ดอยู่ในหลอดยาดมโป๊ยเซียน พบอยู่บริเวณทางเข้าบ้านห่างจากบ้านประมาณ 20 เมตร และเจ้าหน้าที่ยังได้นำเงินในกระเป๋าของจำเลยไปอีก 5,100 บาท ตำรวจได้นำไปที่สถานีตำรวจภูธรประจำท้องถิ่นภูมิลำเนาที่จำเลยอาศัยอยู่ ทำการสอบสวนให้รับสารภาพ จำเลยอ้างว่าหากไม่รับสารภาพจะถูกทำร้ายและเจ้าหน้าที่อ้างว่าหากไม่รับสารภาพและลงชื่อในบันทึกการจับกุมและสอบสวนจะไม่สามารถส่งฟ้องต่อศาลได้และจะไม่ได้รับอนุญาตให้ประกันตัว ทำให้ น.ส.พรเลิศต้องลงลายมือชื่อรับสารภาพทั้งๆ ที่อ่านหนังสือไม่ออกว่าและหากไม่รับจะถูกทำร้าย จึงรับสารภาพ

จำเลยทราบว่าความผิดของตนต้องมีทนายความจากศาล แต่ไม่ทราบว่าทนายความมีทั้งทนายความที่ศาลตั้งให้ตามกฎหมายบัญญัติ และทนายความที่ต้องว่าจ้างเองเพื่อช่วยดำเนินคดี จำเลยบอกศาลให้ช่วยหาทนายให้เพราะไม่มีเงินจ้างและได้พบทนายความครั้งแรกที่ศาล โดยศาลเป็นผู้นัดให้ในวันแรก ที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่าวันนัดพร้อม คือมีทั้ง จำเลย โจทก์และทนายความที่ศาลตั้ง

ให้ จากการเก็บข้อมูลกับจำเลย จำเลยให้สัมภาษณ์ว่าพบทนายความมาทั้งสิ้นตั้งแต่ถูกจับประมาณ 4-5 ครั้ง แต่ละครั้งที่พบทนายความจะสอบถามเรื่องความผิดที่ได้กระทำ และแนะนำให้รับสารภาพเพื่อให้ศาลกรุณาลดโทษลง หากสู้คดีต่อไปศาลตัดสินจะมีโทษมากกว่ารับสารภาพแต่จำเลยกล่าวว่าไม่ได้กระทำความผิดจึงไม่รับสารภาพ ทนายจึงแนะนำให้ไปหาพยานที่จะช่วยให้พ้นจากความผิดมาช่วยเรื่องคดี แต่จำเลยไม่สามารถหาได้ อย่างไรก็ตามจำเลยก็ทำใจว่าจะต้องถูกจำคุกแน่ เพียงแต่อยากให้ทนายความช่วยยืดเวลาให้ได้นานที่สุดเพื่อให้บุตรสาวเรียนสำเร็จ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและเหลือเวลาอีก 1 ปีที่ลูกสาวจะเรียนจบ

จำเลยไม่ทราบว่าทนายจะทำหน้าที่อะไรให้ตนเองเลยทั้งสิ้น แต่ก็มีความมั่นใจในการทำงานของทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้

จำเลยได้รับการประกันตัวด้วยหลักทรัพย์โฉนดที่ดิน ราคา 300,000 บาท โดยมีวงเงินเหลือจากเงินประกันที่กฎหมายกำหนด แต่ไม่ทราบว่ากฎหมายกำหนดเท่าใด ไม่มีผู้ใดแจ้งให้ทราบ และจำเลยไม่ทราบว่าตนเองมีสิทธิอะไรบ้าง

คดีนี้ยังอยู่ระหว่างการสืบพยานจำเลย เนื่องจากจำเลยต้องการที่จะให้ทนายความช่วยเหลือเพื่อยืดระยะเวลาในการสืบพยาน เนื่องจากจำเลยต้องการให้บุตรสาวเรียนจบในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ภายหลัง น.ส.พรเลิศได้ถูกเจ้าหน้าที่จับกุมข้อหาจำหน่ายยาเสพติด (ยาบ้า) อีกครั้งหนึ่ง น.ส.พรเลิศจึงรับสารภาพทั้ง 2 คดี และถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ

จำเลยคนที่ 5

ชื่อ นายสนฉัตร จำแลง อายุ 18 ปี ภูมิลำเนา 17 หมู่ 5 ตำบลท่าช้าง อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี การศึกษาชั้นสูงสุด มัธยมศึกษาปีที่ 2 สมรสแล้วกับ น.ส.แต๋ว อาชีพ รับจ้าง จำเลยไม่เคยมีประวัติการกระทำความผิดมาก่อน

จำเลยถูกจับในคดีกระทำความผิดกักขังหน่วงเหนี่ยว กรรโชกทรัพย์ และข่มขืนหญิงอื่นที่มิใช่ภรรยาของตน จำเลยลำดับเหตุการณ์ที่ถูกจับให้ฟังว่า ประมาณเดือนมีนาคม 2542 หญิงสาวผู้นั้นได้มาเที่ยวที่ข้างบ้านตนเอง จนรู้จักและสนิทสนม ถึงขั้นพากันไปเที่ยว โดยรถจักรยานยนต์ทั้งของจำเลยและของหญิงสาวผู้นั้นกระทั่งวันสงกรานต์ 13 เมษายน 2542 หญิงสาวบอกให้จำเลยไปส่งที่บ้าน และมีพฤติกรรมเช่นนี้เป็นประจำ จนกระทั่งมีความสัมพันธ์ทางเพศในวันที่ 7 พฤษภาคม 2542 นายสนฉัตรแจ้งให้บิดาทราบเพื่อไปส่งข่าวให้แก่ญาติฝ่ายหญิงตามธรรมเนียมปฏิบัติ บิดามารดารับทราบและทางฝ่ายหญิงกำหนดเงินมาจำนวน 100,000 บาท และให้ไปส่งตัวเพื่อส่งเสียตามธรรมเนียมในวันที่ 28 พฤษภาคม 2542 แต่ก่อนนั้น 1 วัน คือวันที่ 27 พฤษภาคม 2542 เวลา 16.00 น. หญิงสาวผู้นั้น

ได้หลบหนีออกจากบ้านจำเลยไป ทางญาติของฝ่ายหญิงได้ไปแจ้งความดำเนินคดีกับจำเลยไว้ที่สถานีตำรวจภูธร อำเภอบ้านลาด และจำเลยถูกจับ และต่อมาได้รับการประกันตัวออกมาโดยผู้ใหญ่บ้าน จนกระทั่งครบวันนัดที่จะต้องไปรายงานตัวกับเจ้าพนักงานตำรวจ แต่ผู้ใหญ่บ้านคนเดิมบอกไม่ต้องไปไม่เป็นไร นายสนฉัตรจึงถูกจับเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2543 ขณะเดินทางไปเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาที่บ้านของจำเลย จากนั้นมาไม่ได้ประกัน และรอการพิจารณาที่เรือนจำจังหวัดเพชรบุรี

ในครั้งแรกศาลได้สอบถามว่าจะให้ศาลตั้งทนายให้หรือไปดำเนินการหาทนายเอง ทางญาติบอกให้ศาลตั้งให้ จนกระทั่งวันที่ 24 เมษายน 2543 ศาลนัดพร้อมเพื่อให้จำเลยได้พบทนายความที่ศาลตั้งให้ แต่ทางญาติได้ไปติดต่อว่าจ้างทนายความไว้แล้ว จึงเข้าใจว่าทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้คือทนายคนเดียวกับที่ตนได้ติดต่อ โดยที่ญาติไม่ทราบว่าทนายความที่ศาลตั้งให้ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเมื่อแต่แรกทนายความแจ้งให้ทราบ ญาติจำเลยรวมทั้งจำเลยเองอยากให้จ้างทนายความมากกว่าเพราะมั่นใจในการช่วยเหลือรูปคดีมากกว่า และเข้าใจว่าจะทำงานไม่ล่าช้า ดังคำพูดของพ่อแม่จำเลยที่กล่าวว่า "...ศาลตั้งทนายให้อาจจะอ่อน การทำคดีจะไม่หนักแน่น..."

การพบทนายความครั้งแรก จำเลยไม่ทราบว่าทนายความจะช่วยเหลือตนเองได้อย่างไรบ้าง และจำเลยไม่ทราบสิทธิของตนเองตามที่กฎหมายบัญญัติทั้งนั้น

จำเลยไม่เคยพบพูดคุยกับพนักงานอัยการ แต่เคยพบพนักงานอัยการเมื่อตอนเจ้าหน้าที่ตำรวจส่งตัวไปให้พนักงานอัยการส่งตัวฟ้องศาล ปัจจุบันจำเลยถูกจำคุกอยู่ที่เรือนจำจังหวัดเพชรบุรี ไม่ค่อยสบาย อยากได้ประกันตัวออกไปแต่ทางญาติไม่มีหลักทรัพย์ในการขอยื่นประกันตัวและไม่มีเงินไปหาหลักทรัพย์จากนายประกันยื่นขอประกันได้ นอกจากนี้ทางญาติอยากที่จะดัดนิสัยของจำเลย แต่จำเลยต้องการที่จะประกันตัวเนื่องจากจะได้ไปพูดคุยส่งเสียผู้เสียหาย เพื่อผู้เสียหายจะได้ถอนคำร้องทุกข์ โดยจำเลยหวังว่าสามารถที่จะประนีประนอมกับผู้เสียหายได้ เนื่องจากผู้เสียหายชอบพอกับจำเลยมาก่อน

จำเลยคิดว่าในคดีนี้ตนสามารถที่จะต่อสู้คดีได้ เนื่องจากจำเลยไม่ได้ข่มขืนหรือกระทำความผิดตามที่เจ้าหน้าที่ตำรวจกล่าวหา แต่ผู้เสียหายมีความรักใคร่ชอบพอกับจำเลย และทรัพย์สินของผู้เสียหายที่กล่าวหาว่าจำเลยกรรโชกทรัพย์นั้นผู้เสียหายเป็นผู้นำไปขายเอาเงินมาเที่ยวกับจำเลยเองทั้งสิ้น ต่อมาจำเลยได้เจรจากับผู้เสียหายและยอมชดใช้ค่าเสียหาย โดยมีทนายความขอแรงเป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ยจนสามารถตกลงกันได้ ผู้เสียหายจึงถอนคำร้องทุกข์ในบางข้อหาที่สามารถยอมความกันได้ตามกฎหมาย คือ ข้อหาข่มขืนกระทำชำเราหญิงอื่นที่มิใช่ภรรยาและกักขังหน่วงเหนี่ยว ส่วนความผิดข้อหากรรโชกทรัพย์ไม่สามารถยอมความกันได้ ผู้เสียหายจึงแถลงต่อศาลว่าได้รับชดใช้ค่าเสียหายจาก

จำเลยจนเป็นที่พอใจแล้วไม่ติดใจที่จะดำเนินคดีกับจำเลย ซึ่งศาลได้พิจารณาแล้วพิพากษาลงโทษจำเลยมีความผิดลงโทษคุกหนึ่งปี จำเลยรับสารภาพเป็นประโยชน์ในการพิจารณาคดีลดโทษให้กึ่งหนึ่งคงจำคุกจำเลย 6 เดือน ปรับเป็นเงิน 3,000 บาท รอการลงโทษไว้มีกำหนด 1 ปีและคุมความประพฤติจำเลยและให้มารายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติทุก 3 เดือน เป็นเวลา 1 ปี กับให้ทำกิจกรรมบริการสังคมเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 12 ชั่วโมง

ในคดีนี้ทนายความขอแรงเข้ามาเป็นตัวกลางช่วยในการไกล่เกลี่ยกับผู้เสียหายและแนะนำให้จำเลยรับสารภาพและชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย เพื่อประโยชน์ของจำเลย เนื่องจากจำเลยไม่ได้ประกันตัว หากจำเลยต่อสู้คดีแล้วก็คงต้องใช้เวลาในการสืบพยานโจทก์และพยานจำเลยเป็นเวลานานนับปี ซึ่งขณะที่จำเลยรับสารภาพจำเลยถูกจำคุกมาเป็นเวลาหลายเดือนแล้ว หากสืบพยานแล้วพบว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด ก็เหมือนกับว่าจำเลยถูกจำคุกฟรี หากศาลพิพากษาลงโทษก็ไม่รู้ว่าจำเลยต้องถูกจำคุกอีกกี่ปี ดังนั้น ทนายความขอแรงจึงเป็นผู้ที่จะให้คำแนะนำในการดำเนินกระบวนพิจารณาตลอดจนให้ข้อมูลในข้อกฎหมายและแนวโน้มผลของคดีจะออกมาอย่างไร แล้วให้ตัวจำเลยเป็นผู้ตัดสินใจในขั้นตอนสุดท้ายเอง ขณะนี้คดีถึงที่สุดศาลพิพากษารอการลงอาญาเนื่องจากจำเลยตกลงกับผู้เสียหายได้

จำเลยคนที่ 6

ชื่อ น.ส.สุรี สกุลลักษณ์ อายุ 32 ปี ภูมิลำเนา อำเภอแห่งหนึ่งในจังหวัดเพชรบุรี อาชีพ รับจ้างผ่าปลาหมึกตากแห้ง รายได้วันละ 70-80 บาท สมรสแล้วสามีอาชีพรับจ้างลูกเรือชาวประมง รายได้เดือนละ 5,000-6,000 บาท มีบุตร-ธิดา รวม 3 คน อายุระหว่าง 12, 11 และ 9 ปีตามลำดับ

น.ส.สุรีไม่เคยมีประวัติการกระทำความผิดหรือถูกจับกุมคุมขัง ครั้งนี้ถูกจับในความผิดมียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายและจำหน่าย ถูกคุมขังอยู่ที่สถานีตำรวจ 3-4 วัน ไม่ได้ประกันตัวเพราะไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน คดีที่ น.ส.สุรีถูกจับกุมนี้ถูกจับพร้อมกับหลานชายที่ขายยาเสพติด (ยาบ้า) พ่อของ น.ส.สุรีไม่ให้หลักทรัพย์คือโฉนดที่ดินมาประกันเพราะเกรงว่าพี่สาว ของ น.ส.สุรี จะเอามาประกันลูกชาย คือหลานของ น.ส.สุรีแทน (คือจำเลยที่ 1 ในคดีนี้ โดยนางสาวสุรีเป็นจำเลยที่ 2)

ขณะถูกจับกุมตำรวจได้เข้าไปตรวจค้นห้องของนางสาวสุรี ซึ่งอยู่ชั้นล่างของตัวบ้าน พบยาเสพติด (ยาบ้า) ซุกซ่อนที่คอพัดลม โดย นางสาวสุรีไม่ได้อยู่ที่บ้านขณะตำรวจเข้าค้นเพราะไปรับลูกที่โรงเรียน ความจริงตำรวจได้ขอหมายค้นจากศาลไปค้นที่บ้านอีกหลังหนึ่งแต่ไม่พบยาเสพติดใดๆ จึงมาค้นบ้านใกล้เคียงและพบยาเสพติด และอ้างว่าไม่ใช่สิ่งของของตน เมื่อถูกจับกุมมาที่ สถานีตำรวจทำ

การสอบสวน และให้ลงลายมือชื่อในเอกสารโดยตนเองไม่ได้อ่าน และตำรวจไม่ได้แจ้งสิทธิใดๆ ให้รับทราบและ ยังมีตำรวจหญิงกล่าวลักษณะเชิงขู่ ว่า "ต้องติดคุกหัวโตแน่"

นางสาวสุรีเคยไปติดต่อทนายความเพื่อว่าจ้างให้มาช่วยว่าความ โดยทนายความเรียกเงินจำนวน 50,000 บาท แต่ตนเองไม่มีเงินเลยไม่ได้ว่าจ้างทนาย ให้ศาลตั้งทนายความให้ ลักษณะขัดแย้งกันคือ นางสาวสุรีได้ลงชื่อจ้างทนายความแล้ว เมื่อไม่มีเงินจ่ายไม่ได้บอกเลิกทนาย ทำให้นางสาวสุรีมีทนาย 2 คนทั้งที่ศาลตั้งให้และว่าจ้างเอง ทนายความที่ลงชื่อไว้ก่อนนั้นมองว่านางสาวสุรีเอาเปรียบ "ตัวแสบ" ไปตกลงแต่ไม่จ่ายเงิน ทนายความผู้นั้นยังคงมาทำหน้าที่ในศาลให้ทุกครั้ง ทนายความ 2 คน ไม่เป็นผลดีกับจำเลยเสมอไปเพราะต่างคนต่างมีอิสระทางความคิดในการต่อสู้คดี และเวลาว่างในการนัดความไม่ตรงกัน

เมื่อถูกส่งตัวมายังศาล นางสาวสุรีได้วิ่งเต้นขอประกันตัว โดยว่าจ้างนายประกันอาชีพเป็นผู้ประกันให้ในหลักทรัพย์ 500,000 บาท (ห้าแสนบาทถ้วน) โดยนำโฉนดที่ดินของตนเอง 1 งานไปค้ำประกันเงินกู้จำนวน 50,000 บาทกับนายทุนเงินกู้ เพื่อนำเงินจำนวนดังกล่าวมาเป็นค่าเช่าหลักทรัพย์ของนายประกันมาประกันตัวนางสาวสุรี ต่อศาลเพื่อให้ศาลปล่อยตัว นางสาวสุรี ระหว่างการดำเนินคดีที่ศาล และต้องเสียค่าใช้จ่ายให้นายประกันอีกทุกครั้งที่ศาลนัดพิจารณาคดีอีกครั้งละ 1,000 บาท (ลักษณะนี้เป็นกรณีที่พบได้บ่อยและทนายความไม่พอใจต่อจำเลยที่กระทำแบบนี้ เนื่องจากทนายความคิดว่าจำเลยเอาเปรียบให้ทนายความว่าความให้ฟรี แต่นำเงินไปจ้างนายประกันเพื่อแลกกับอิสระภาพชั่วคราว จะส่งผลต่อการช่วยเหลือจำเลยด้วย) ที่มาของค่าใช้จ่ายทั้งหมดได้มาจากการกู้ยืมโดยเสียดอกเบี้ยร้อยละห้า นอกจากนี้นางสาวสุรียังเสียเงินให้ตำรวจอีก 25,000 บาท ด้วยตำรวจอ้างว่าจะช่วยเหลือวิ่งเต้นคดีและติดต่อทนายความให้ ตำรวจผู้นั้นได้ติดต่อทนายความขอแรงเมื่อทราบว่าศาลแต่งตั้งให้ผู้ใดเป็นทนายความในคดีนี้ โดยให้เหตุผลกับทนายความว่า "เป็นพวกกัน" ให้ช่วยเหลือด้วย และได้ถ่ายสำนวนการสอบสวนของตำรวจมาให้ทนายความขอแรงด้วย เมื่อตำรวจแนะนำอะไรนางสาวสุรีและสามีจะเชื่อฟังตำรวจเช่นบอกว่าให้คอยเรื่องไปก่อน "จะจัดการให้" ก็เชื่อตามนั้นโดยไม่ทราบว่าตำรวจเรียกเงิน 25,000 บาทแล้วจะไปช่วยเหลือได้อย่างไร ขณะนี้นางสาวสุรีอยู่ระหว่างการประกันตัวและสืบพยานโจทก์

ลักษณะบุคลิกนางสาวสุรีเป็นคนเงียบๆ ไม่พูด เมื่อถามว่าทราบหรือไม่ว่าทนายความจะช่วยเหลืออะไรก็ไม่ทราบ แต่ก็คิดว่าทนายความคงจะช่วยเหลือ แม้ไม่มั่นใจนักเพราะบางคนบอกว่า " ทนายความก็ทำงานไปตามเรื่อง" ทั้งนางสาวสุรีและสามีคิดว่าเป็นเพราะดวงไม่ดี นางสาวสุรีเคยไปดูดวงบอกว่า "ต้องเสียเงินก้อนใหญ่" จึงเชื่อว่าดวงไม่ดีและคิดว่าที่ดินที่นำไปค้ำประกันเงินกู้เป็นของนอกกายเมื่อเสียไปแล้วค่อยหาใหม่เพราะกลัวติดคุก และเคยไปสะเดาะห์เคราะห์ 1 ครั้ง

คดีนี้อยู่ระหว่างการสืบพยานจำเลย

จำเลยคนที่ 7

ชื่อ เด็กชายเกรียง สะอาด อายุ 14 ปี ภูมิลำเนา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี กำลังศึกษาอยู่ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดเพชรบุรี ถูกจับในคดีความผิดพยายามลักรถจักรยานยนต์ ภูมิหลังของเด็กชายเกรียง บิดามารดาแยกทางกัน โดยเด็กชายเกรียงอาศัยอยู่กับมารดาและสามีใหม่ของมารดา มารดามีอาชีพรับจ้างเป็นพนักงานร้านอาหารมีรายได้วันละ ร้อยกว่าบาท ส่วนบิดาอาชีพรับจ้างขับรถไถ เด็กชายเกรียงมีน้องสาวร่วมบิดามารดา 1 คนอายุ 12 ปี

เด็กชายเกรียงไม่เคยมีประวัติการกระทำความผิด ครั้งนี้ถูกจับ เมื่อเวลา เที่ยงคืนครึ่ง ของวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2544 ขณะไปเที่ยวงานปิดทองฝังลูกนิมิตวัดอุทัยโพธารามในเมืองเพชรบุรี และเดินผ่านมอเตอร์ไซค์คันหนึ่ง โดยตนเองจะไปซื้อขนมรับประทานจากเงินที่แม่ให้มา 20-30 บาทในกระเป๋า ขณะผ่านรถเห็นมีน๊อตกลึงตกอยู่ 1 ตัวจึงก้มลงเก็บมาใส่กระเป๋า พอดีจังหวะที่เจ้าของรถมองดูอยู่คิดว่าเด็กชายเกรียงกำลังพยายามลักรถจึงแจ้งตำรวจให้จับ

เด็กชายเกรียงถูกจับมาที่ สถานีตำรวจเพื่อสอบสวนโดย ตำรวจใช้ผ้าขนหนูพันรอบศีรษะและใช้ไม้กระบองตี ชกปาก ซ้อมอยู่สักพักให้รับสารภาพ แต่เด็กชายเกรียงไม่ได้รับสารภาพ ตำรวจไม่ได้แจ้งสิทธิใดๆ ให้รับทราบ บอกแต่ว่าประกันตัวได้ แต่เด็กชายเกรียงทราบว่าห้ามซ้อมเด็ก ขณะสอบสวนมีนักสังคมสงเคราะห์และอัยการร่วมด้วยแต่ไม่มีทนายความมาร่วมฟังการสอบสวน และนักสังคมสงเคราะห์ไม่ได้ถามอะไร

ครอบครัวเด็กชายเกรียงไม่ได้จ้างทนายความจึงรับทนายความที่ศาลตั้งให้ และไม่มีเงินประกันตัว แม้ปู่มีหลักทรัพย์แต่ปู่ไม่ให้หลักทรัพย์ประกันเพราะกลัวจะสูญหาย เด็กชายเกรียงได้พบทนายความ 1 ครั้ง ไม่ทราบว่าทนายความชื่ออะไรแต่ทนายความได้สอบถามชื่อ ความผิดและให้เบอร์โทรศัพท์ไว้แต่เด็กชายเกรียงไม่เคยติดต่อกลับไป และวันที่เก็บข้อมูลนี้เป็นวันนัดที่เด็กชายเกรียงจะได้พบทนายความอีกวันหนึ่งแต่ทนายความได้สอบถามเล็กน้อยและรีบขึ้นบัลลังก์ไปว่าความคดีอื่น จึงได้พบทนายความชั่วครู่ เด็กชายเกรียงถูกส่งตัวเข้าเรือนจำตั้งแต่วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2544 จนกระทั่งบัดนี้ (12 เมษายน 2544) ถูกผลัดฟ้องมา 4 ครั้งแล้ว ในเรือนจำมีงานทำคือเย็บร่มแต่ไม่ได้ค่าจ้าง เด็กชายเกรียงอยู่ในเรือนจำรู้จักนักโทษคนหนึ่ง และนักโทษผู้นั้นบอกว่าจะให้ญาติมาประกันเด็กชายเกรียงเพื่อจะได้กลับไปเรียนหนังสือแต่ต้องมีหน้าที่ส่งอาหารให้นักโทษผู้นั้นก่อนไปเรียนด้วย

เด็กชายเกรียงคิดว่าเป็นเคราะห์กรรมเช่นกันจึงประสบเช่นนี้ และคิดว่าคงได้รับความยุติธรรมจากกฎหมายเพราะตนเองไม่ได้ทำความผิด

จำเลยคนที่ 8

ชื่อ นางสาววาสนา ผลดี อายุ 32 ปี ภูมิลำเนาเดิม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ปัจจุบันเช่าห้องพักอยู่ที่ อำเภอแห่งหนึ่งในจังหวัดเพชรบุรี การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 6 อาชีพรับจ้าง (ร้องเพลง) และเคยปล่อยเงินกู้ รายได้ประมาณเดือนละ 6,000 บาท สมรสแล้วมีบุตร 1 คนอายุ 3 ขวบกว่า ให้แม่ตนเองเลี้ยงอยู่ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สามีประกอบอาชีพได้ก๋งเรือ รายได้ไม่แน่นอน ขึ้นกับปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ในแต่ละงวด (รายได้สูงสุดที่สามีเคยได้เมื่อตัดยอดการทำงานในรอบ 3 เดือนแล้วคงเหลือ 60,000 กว่าบาทเพราะจับปลาหมึกได้มาก ปัจจุบันได้น้อยเพราะ "ปลาหมึกถูก น้ำมันแพง น้ำแข็งแพง" ตัดยอด 4 เดือนแล้วคงเหลือ 40,000 กว่าบาท

นางสาววาสนาถูกจับในคดีความผิดลักทรัพย์ (พัดลม หม้อหุงข้าวและโทรทัศน์) โดยนางสาววาสนาได้เล่ารายละเอียดดังนี้ คือ นางสาววาสนา ได้ปล่อยเงินกู้ให้ผู้เสียหาย จำนวน 3,000 บาท ถูกตำรวจจับเนื่องจากเจ้าของบ้านเช่าที่นางสาววาสนาและผู้เสียหายเช่าห้องอยู่ติดกัน เจ้าของบ้านที่เป็นจำเลยร่วมได้เข้าไปงัดห้องเช่าของผู้เสียหาย(วันที่ 23 กรกฎาคม 2543) เนื่องจากผู้เสียหายบ่นว่าอยากตายและไม่เห็นผู้เสียหายมาเป็นเวลา 2 วันแล้วคิดว่าเสียชีวิตอยู่ในห้องเช่าจึงไปตามตำรวจที่อยู่ที่ป้อมให้มางัดห้องเช่า ทางด้านหลัง แต่ไม่พบผู้เสียหาย ป้าเจ้าของบ้านจึงนำของมาฝากไว้ที่บ้าน นางสาววาสนา ประกอบด้วย พัดลม หม้อหุงข้าว และโทรทัศน์สี หลังจากนั้นผู้เสียหายกลับมา มาขอพัดลมและหม้อหุงข้าวคืนไป ส่วนโทรทัศน์ผู้เสียหายให้ไว้ใช้หนี้ที่ยืมไป 3,000 บาทและยังขอเงินเพิ่มเติมอีก 1,000 บาท นางสาววาสนาบอกว่าโทรทัศน์บ้านตนเองมีและเครื่องใหญ่กว่าดีกว่าด้วยไม่อยากได้ไว้อยากได้เงินคืนมากกว่า ส่วนเงินอีก 1,000 บาทก็ไม่ได้ให้ไป หลังจากนั้นอีก 2 วัน (วันที่ 25 กรกฎาคม 2543) ผู้เสียหายไปแจ้งตำรวจ (สถานีตำรวจพื้นที่ที่เช่าบ้านพักอยู่)ให้มาจับ โดยเจ้าของบ้านมาแจ้งว่าผู้เสียหายไปแจ้งตำรวจ นางสาววาสนาและนางสาวปรารถนาผู้ร่วมกระทำผิดอีกคนจึงไปที่ สถานีตำรวจแห่งนั้นเอง ขณะที่ผู้เสียหายรออยู่ มีการทะเลาะถกเถียงกันต่อหน้า เจ้าหน้าที่ตำรวจและแยกย้ายกันไป เนื่องจากผู้เสียหายไม่ติดใจเอาเรื่อง แต่ผู้เสียหายยังอยู่ที่สถานีตำรวจ หลังจากนั้นมีคนมาตามให้ไปที่ สถานีตำรวจอีก และถูกจับ สอบสวนให้รับสารภาพว่าลักทรัพย์จริง ทั้งนางสาววาสนาและนางสาวปรารถนาปฏิเสธ ทั้งคู่ได้รับการประกันตัวไปด้วยตำแหน่งจากสมาชิกสภาเทศบาลและปลัด อบต.แห่งหนึ่ง และตำรวจได้เรียกให้เจ้าของเรือที่สามีของนางสาววาสนาทำงานอยู่ไปตกลงกับตำรวจ โดยตำรวจเรียกเงินคนละ 20,000 บาท รวม 3 คน แต่ทุกคนบอกว่าแพงไม่มีเงินและไม่ได้ทำความผิดด้วย จึงไม่ยอมเสียเงินให้ตำรวจ ตำรวจจึงส่งฟ้องมายังศาล นางสาววาสนามีการประกันตัวในชั้นอัยการอีกครั้งหนึ่งโดยกำนันที่บ้านแหลม เป็นพี่ชายของเถ้าแก่เรือที่สามีนางสาว

วาสนาทำงานอยู่ เมื่อมาศาลก็จะนำของเล็กๆน้อยมามอบให้นายประกัน เป็นอาหารทะเลที่ขึ้นมาจากเรือแต่เถ้าแก่เรือหักค่าใช้จ่ายออกจากค่าแรงสามีแล้ว

ขณะจับกุมและสอบสวน ตำรวจไม่ได้แจ้งสิทธิใดๆ ให้รับทราบ จำเลยเชื่อในความบริสุทธิ์ของตนแต่ยังคิดว่าดวงไม่ดี เป็นคราวเคราะห์และได้ไปวัดตักบาตรเอาน้ำมนต์มาอาบ 7 วัน ไม่คิดว่าทนายความขอแรงหรือทนายความว่าจ้างทำงานแตกต่างกัน เพราะคิดว่า "ทนายความคงมีมนุษยธรรม" แม้ทนายขอแรงไม่เสียค่าใช้จ่ายแต่ก็คิดว่าจะให้ของตอบแทนเมื่อเสร็จสิ้นคดีเช่นกัน เคยไปติดต่อทนายความที่กรุงเทพคิดค่าใช้จ่ายคนละ 30,000 บาท โดยจ่ายก่อน 10,000 บาท จำเลยไม่แน่ใจหากว่าตัดสินผิดก็เสียเงินฟรีเลยไม่ว่าจ้าง ความคิดต่อกระบวนการยุติธรรมคิดว่า *"ไม่ยุติธรรม รู้ทั้งรู้ว่าเราไม่ผิด ตำรวจก็จะเอาแต่เงินเรา ไม่ได้รับความเป็นธรรมในชั้นตำรวจ เพราะถ้ายอมเสียเงิน ตำรวจจะทำสำนวนให้อ่อนและให้อัยการสั่งไม่ฟ้องในที่สุด"*

นางสาววาสนาได้พบทนายความ 1 ครั้งเมื่อคราวนัดพร้อม และครั้งนี้เป็นครั้งที่ 2 แต่ไม่ได้พบทนายความเพราะทนายความอ้างเหตุป่วยจึงขอเลื่อนการพิจารณาออกไป และอัยการได้แนะนำให้ไปตามตัวผู้เสียหายมาให้ได้จะได้ตกลงกัน ซึ่งนางสาววาสนาบอกว่ายากเพราะผู้เสียหายเป็นคนต่างด้าวด้วย ขณะนี้ทางการมีนโยบายจับกุมคนต่างด้าว คงเกรงว่าจะถูกจับจึงหนีไป และผู้เสียหายมีพฤติกรรมเป็นบุคคลลักเพศ (กะเทย) โดยแฟนของผู้เสียหายเป็นบุคคลยุยงให้เอาเรื่องจะได้เรียกเงินจากจำเลยทั้ง 3 คนมาแบ่งกันกับตำรวจ

จำเลยคนที่ 9

ชื่อ นางสาวปรารถนา สุมงคล อายุ 27 ปี ภูมิลำเนา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี การศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 6 อาชีพรับจ้าง รายได้เดือนละประมาณ 6,000 บาท สถานภาพโสด

นางสาวปรารถนา ถูกจับในคดีความผิดลักทรัพย์เช่นเดียวกับนางสาววาสนา ทรัพย์นั้นคือพัดลมของผู้เสียหายคนเดียวกับนางสาววาสนา เนื่องจากผู้เสียหายเป็นหนี้นางสาวปรารถนาเช่นกัน โดยเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2543 เวลาประมาณ 14.00 น ตำรวจให้สามีนางสุทธา แตงอ่อนซึ่งเป็นจำเลยที่ 3 ไปแจ้งแก่นางสาวปรารถนาว่าตำรวจให้ไปพบที่ สถานีตำรวจแห่งหนึ่ง นางสาวปรารถนาจึงไปพบตำรวจกับน้องสาวและพบกับนายสมัยผู้เสียหายรออยู่ก่อนแล้ว ตำรวจแจ้งข้อหาลักทรัพย์ของนายสมัยไป แต่ผู้เสียหายไม่เอาเรื่องจึงแยกย้ายกันกลับไป เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงผ่านไปสามีของนางสุทธา (หรือป้าเจ้าของบ้านเช่า-จำเลยร่วม) ไปตามบอกว่าตำรวจให้ไปพบอีก ไปพบร้อยเวร ร้อยเวรแจ้งข้อหาว่ารับของโจร นางสาวปรารถนาปฏิเสธ ตำรวจสอบปากคำให้รับสารภาพและ บอกให้หาคนมาจัดการว่าจะสั่งไม่ฟ้องต้องจ่ายเงินคนละ 20,000 บาท แต่นางสาวปรารถนาไม่เอา บอกว่า *"ตนเอง*

ไม่ได้ทำความผิด เสียทั้งเงินที่นายสมัยยืมไป 6,500 บาทและตำรวจเรียกเงินอีก 20,000 บาท ไปติดต่อทนายความยังเรียกเงินอีก 30,000บาท"

นางสาวปรารถนาได้รับการประกันตัวทั้งชั้นพนักงานสอบสวน คือปลัด อบต.และชั้นอัยการ คือตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ ระดับ 7 ขณะจับกุมตำรวจไม่ได้แจ้งสิทธิใดๆ ให้รับทราบเช่นกัน นางสาวปรารถนาใช้ทนายความที่ศาลตั้งให้ แม้ไม่แน่ใจในการช่วยเหลือของทนายความว่าจะทำงานเต็มที่หรือไม่เพราะไม่ได้เสียเงินค่าว่าจ้าง นางสาวปรารถนาได้พบทนายความแล้ว 1 ครั้งวันนัดพร้อมและได้สอบถามว่าทำผิดอะไรก็ได้ให้รายละเอียดไปแล้ววันที่เก็บข้อมูลนี้เป็นอีกวันหนึ่งที่จะได้พบทนายความแต่ไม่พบเนื่องจากทนายความแจ้งต่อศาลว่าป่วย จึงต้องผลัดฟ้องเลื่อนออกไปอีก ผลัดมาทั้งสิ้น 5 ครั้งแล้ว คิดว่ากระบวนการยุติธรรมคงจะให้ความยุติธรรมเพราะตนเองไม่ได้กระทำความผิด

จำเลยคนที่ 10

ชื่อ นายชื่น สมไพร อายุ 23 ปี ภูมิลำเนา อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3 (กศน.) อาชีพ ไม่มี แต่ทำงานเลี้ยงวัวที่บ้านให้มารดา โดยมารดาให้เงินซื้อขนมบ้างเล็กน้อย สถานภาพสมรสแล้ว มีบุตร 1 คนอายุ 3 เดือน ภรรยาไม่ได้ประกอบอาชีพเพียงช่วยมารดาตนเองขายของ มีพี่น้องรวม 7 คน นายชื่น เป็นบุตรคนกลาง (คนที่ 4) แม่ประกอบอาชีพ ทำไร่ เช่นปลูกมะเขือ และเช่านาทำ

นายชื่น ถูกจับมียาบ้า (ยาเสพติด)ไว้ในครอบครองเพื่อเสพ จำนวน 5 เม็ด สืบเนื่องจากวันเกิดเหตุวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2544 นายชื่นไปเลี้ยงวัวและไปเกี่ยวหญ้าหลังบ้านนางนงเยาว์ซึ่งค้ายาบ้าอยู่แล้ว ตนเองรู้สึกหิวน้ำจึงไปขอน้ำดื่ม ขณะกำลังดื่มน้ำได้ 2 อึก ตำรวจที่ซุ่มอยู่ก็กรูเข้ามาจับยาบ้า ค้นที่ตัวไม่พบยาบ้า แต่ค้นบ้านนางนงเยาว์พบยาบ้า 6 เม็ด และนางนงเยาว์บอกกับตำรวจว่าตนเองมาขอน้ำดื่มไม่ได้เกี่ยวข้อง นางนงเยาว์รับว่าเป็นเจ้าของทั้งหมด 6 เม็ด แต่ไม่ทราบเช่นไรว่าตำรวจแจ้งว่าตนมียาบ้าไว้ในครอบครอง 5 เม็ดสำหรับนางนงเยาว์มีเพียง 1 เม็ด รับสารภาพเสียค่าปรับ หลุดพ้นจากคดีไปแล้ว

ตำรวจจับนายชื่นมาที่ สถานีตำรวจแห่งหนึ่ง สอบสวนให้รับสารภาพในห้องสืบสวน โดยเตะซี่โครง หน้าอก และเอาถุงพลาสติก สวมศีรษะรูดลมออกให้หมดปิดปาก ปิดจมูกหายใจไม่ออก จนตนเองต้องรับสารภาพ เมื่อรับสารภาพแล้วนำตัวมาพบร้อยเวรแต่ตนเองปฏิเสธ เมื่อสอบสวนตำรวจได้ถามว่าจะนำทนายความหรือแม่มารับฟังการสอบสวนไหม แต่ขณะนั้นติดต่อใครไม่ได้ ตำรวจแจ้งว่า " ไม่เป็นไร ไม่ต้องก็ได้ เพราะต้องรีบทำเรื่อง" นายชื่นไม่ทราบว่าตนเองมีสิทธิอะไรบ้างเมื่อถูกจับ

นายชื่นเคยถูกคุมประพฤติในคดีความผิดฐานเสพยาบ้ามาก่อนและพึ่งสิ้นสุดการคุมประพฤติและมาถูกจับใหม่ในครั้งนี้ นายชื่นให้ข้อมูลว่าตนเองเคยเสพจริงเมื่อก่อนเพราะอาชีพทำไร่ มันทำไม่ไหวเคยเสพบ้าง แต่ตอนนี้เลิกหมดแล้วเพราะกลัวเช่นกัน ว่าหากกลับไปเสพอีกจะต้องติดคุกแน่นอนตามที่พนักงานคุมประพฤติแจ้งให้ทราบ ขณะที่ถูกจับใหม่นำตัวไปตรวจปัสสาวะก็ไม่พบว่าตนเองเสพยาเสพติดแต่อย่างใด

นายชื่นไม่ทราบเรื่องการช่วยเหลือจำเลยของทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้ แต่ถ้ามีเงินก็จะไปจ้างทนายความเองคิดว่าน่าจะทำงานเต็มที่มากกว่า ไม่แน่ใจแต่ก็มีหลายคนว่า ทนายความที่ศาลตั้งให้ช่วยคนหลุดก็มี บางคนบอกว่าช่วยไม่เต็มที่ไม่เหมือนทนายความว่าจ้าง อยากได้ประกันตัวออกไปเพราะลูกยังเล็ก แต่แม่ป่วยยังไม่ได้มาเยี่ยมหรือยื่นหลักทรัพย์ประกันตัวเลยแต่ที่บ้านมีหลักทรัพย์ของแม่อยู่

การถูกจับคราวนี้คิดว่า "คราวซวย กินน้ำ 2 อึกตำรวจเข้ามาพอดี" คิดว่ากฎหมายน่าจะให้ความเป็นธรรมเพราะตนเองไม่ได้กระทำความผิด

จำเลยคนที่ 11

ชื่อ นายวิชัย ขุนหาญ อายุ 26 ปี ภูมิลำเนา อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี อาชีพรับจ้างขับรถไถ สถานภาพ โสด มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 8 คน การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 6 รายได้เดือนละประมาณ 3,000-4,000 บาท

นายวิชัยถูกจับเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2543 ในคดีความผิดพรากผู้เยาว์ ข่มขืนหญิงอื่นที่มิใช่ภรรยาตน โดยนายวิชัยอ้างว่าตนเองกับผู้เสียหายเป็นแฟนกันมาก่อน อาศัยอยู่ในตำบลเดียวกันเพียงแต่คนละหมู่บ้าน โดยวันเกิดเหตุได้พาผู้เสียหายไปเที่ยวและไม่พากลับบ้านเป็นระยะเวลา 4-5 วัน จนกระทั่งแม่และพี่ชายผู้เสียหายมาตามพบที่บ้านเพื่อนของจำเลย ตำรวจจึงจับกุมไปที่ สถานีตำรวจแห่งหนึ่งในท้องที่ที่เกิดเหตุโดยตำรวจไม่ได้แจ้งข้อหาให้ทราบ และไม่ได้อ่านข้อความให้ฟังก่อน บอกเพียงให้นายวิชัย *"ให้รับสารภาพไปก่อนและค่อยมาต่อสู้กันที่ศาล"* ตำรวจไม่ได้ซ้อมขณะสอบสวนแต่บังคับให้รับสารภาพ ถูกควบคุมตัวมา 6 เดือนแล้ว

นายวิชัยเลือกใช้ทนายความที่ศาลตั้งให้เนื่องจากไม่มีเงินว่าจ้าง ทนายความเคยไปพบในเรือนจำ 2 ครั้งและแนะให้พ่อแม่นายวิชัยไปตกลงกับพ่อแม่ผู้เสียหาย พ่อแม่ผู้เสียหายเรียกเงิน 30,000 บาท แต่ตนเองไม่มีเงินพ่อแม่ผู้เสียหายจึงไม่ยินยอมใดๆ (จากการสอบถาม สังเกต และเข้าร่วมรับฟังการพิจารณาคดี พบว่าทนายความที่ศาลตั้งให้นายวิชัยเป็นทนายความใหม่ เกษียณอายุ

จากอาชีพรับราชการอื่น พึ่งมาประกอบอาชีพทนายความ จึงไปพบจำเลยในเรือนจำเพื่อสอบถามจำเลย แต่อย่างไรก็ตามวิธีการทำงานในศาล ยังถูกศาลตำหนิว่าสอบถามคำถามที่จะเป็นโทษกับจำเลยมากกว่าเพราะจะผูกมัดและจะเพิ่มข้อกล่าวหาให้อีก 1 ความผิดคือกักขังหน่วงเหนี่ยว) นายวิชัย เคยพบทนายความรวม 5 ครั้ง แต่ละครั้งทนายความสนใจสอบถามรายละเอียดดีและมั่นใจว่าทนายความจะช่วยเหลือเต็มที่ และอยากให้ทนายความไปพบบ่อยๆ เพื่อสอบถามความคืบหน้าหรือผลของคดี นายวิชัยไม่ได้ประกันตัวเพราะไม่มีหลักทรัพย์ ฐานะยากจน หาเช้ากินค่ำ มีพี่น้องมาก เช่นเดียวกับผู้อื่นคิดว่าการถูกจับครั้งนี้เป็นเพราะเคราะห์กรรม และตนเองนับถือศาสนาพุทธ

จากข้อมูลเกี่ยวกับจำเลยทั้งหมดพบว่าจำเลยยากจน โดยไม่มีรายได้มากนัก(ส่วนใหญ่รายได้ไม่แน่นอน)ส่งผลให้จำเลยไม่มีเงินในการว่าจ้างทนายความ รวมทั้งไม่มีเงินประกันตัว และเป็นที่น่าสังเกตว่าการเป็นทนายความขอแรงให้กับจำเลยกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนว่าไม่มีค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายให้ทนายความโดยทางศาลจะเป็นผู้จ่ายให้เมื่อคดีสิ้นสุดก็ตาม แต่จำเลยยังคงถูกทนายความบางคนเรียกร้องเงินจำนวนหนึ่งเสมอ จำเลยได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องความเสมอภาคโดยสะท้อนออกมาคือ *"...ขอให้เห็นใจคนจนบ้าง มีความรับผิดชอบต่อทุกคดีที่ศาลตั้งให้ อย่าแบ่งวรรณะ ไม่ใช่ว่าไม่มีเงินแล้วจะให้รับสารภาพอย่างเดียวโดยไม่ช่วยอะไรเลย ขอให้ทนายทุกคนช่วยอย่างจริงใจอย่าคิดถึงแต่เงินทอง ขอให้ช่วยอย่างเต็มที่และเต็มใจ..."*[14] แสดงว่าจำเลยเข้าใจแนวคิดพื้นฐานของความเสมอภาคที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เพียงแต่แตกต่างกันตามสถานภาพ ดังที่ว่าขอให้มีความจริงใจในการให้ความช่วยเหลือโดยไม่ยึดติดว่าฐานะยากจนแล้วจะไม่ช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถ และจำเลยได้แสดงความคิดเห็นในการดำเนินคดีของทนายความที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคไว้คือ

"...อยากให้ทนายความติดต่อสอบถามเกี่ยวกับรูปคดีมากกว่านี้ เพราะจำเลยจะได้มีคำให้การชั้นศาลได้ถูกต้อง ขอให้มีความเอาใจใส่ต่อลูกความและจริงใจในการดำเนินคดี..."

"...ขอให้ทนายความที่ศาลตั้งโปรดคำนึงถึงความยุติธรรม...และช่วยเหลือมากกว่านี้..."

"...อยากให้ทนายมีความจริงใจในการต่อสู้คดีหรือมาแนะนำหรือปรึกษาคดีโดยไม่ต้องเรียกร้องเงินทองสิ่งตอบแทน และต้องการให้ทนายช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถเพราะผู้ต้องหาบางคนไม่รู้เรื่องกฎหมายและไม่เข้าใจในการต่อสู้คดี..."

"...ไม่อยากให้ทนายความที่ศาลตั้งเรียกร้องเงินแก่ผู้ต้องหาก่อนจึงจะช่วยเหลือ..."

---

[14] จากแบบสอบถามจำเลยในเรือนจำ

"...ขอให้ทนายที่ศาลตั้งให้พัฒนามากกว่านี้..."

ทัศนะของจำเลยเกี่ยวกับความเสมอภาค คือจำเลยคิดว่าคนทุกคนมีคุณค่าความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกันเพียงแต่แตกต่างกันตามฐานะ ความเป็นอยู่หรือที่สำคัญที่ทำให้การได้รับการปฏิบัติแตกต่างไปจากจำเลยอื่นคือเรื่องเงิน

เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับการทำงานของทนายความขอแรงและทนายความที่ได้รับการว่าจ้าง และรายละเอียดเกี่ยวกับจำเลยจึงขอนำเสนอให้ลักษณะตารางตามข้อมูลการสัมภาษณ์ที่ได้ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบการทำงานของทนายความใหม่และเก่า

ทนายความใหม่	ทนายความเก่า (ทนายที่มีประสบการณ์)
-ต้องการหาประสบการณ์ในการทำงาน(ว่าความ) จึงร่วมลงชื่อเป็นทนายความขอแรง	- มีประสบการณ์ในการทำงาน(ว่าความ)มากกว่า 5 ปี
-ไม่มีผู้ว่าจ้างทนายความใหม่ทำคดีอาญาเนื่องจากเกรงผลต่อรูปคดี	- รู้เทคนิค และวิธีการในการเตรียมคดี
-จุดมุ่งหมายหลักต้องการหาประสบการณ์มากกว่าช่วยเหลือสังคม	- รู้วิธีการตั้งคำถาม และวิธีการซักถามพยานโจทก์ ได้ดีกว่า
-ไม่จัดเจนในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า	- แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีกว่า
-เรื่องเงิน มิใช่ปัจจัยหลักของการทำงานคดีขอแรง	- เรื่องเงินเป็นปัจจัยหลักของการทำงาน
-ตั้งใจทำคดีมีการค้นคว้า	- ตั้งใจทำคดีแต่อาศัยประสบการณ์เดิม
-มีเวลามากเพราะคดีน้อย	- มีเวลาน้อยเพราะคดีมาก

ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะการทำงานของทนายความ
คดีที่ขอแรงและคดีที่ว่าจ้าง

คดีว่าจ้าง	คดีขอแรง
- ไปตรวจสอบแสวงหาข้อเท็จจริงสถานที่เกิดเหตุ บันทึกภาพ	-ไม่ไปดูสถานที่เกิดเหตุ
-แสวงหาข้อเท็จริงนอกสำนวน	-
-สามารถเลือกคดีที่มีพยานหลักฐานแน่ชัดและมีแนวโน้มว่าจะชนะเพื่อชื่อเสียงของทนายความ	-ไม่มีโอกาสเลือกคดีเพราะศาลส่งมาให้
-ทำงามเต็มที่	-ทำงานเต็มที่เท่าที่ปัจจัยอื่นเอื้ออำนวย
-ไปพบจำเลยในเรือนจำเพื่อสอบถามรายละเอียดและวางแผนการดำเนินคดี	-ไม่ไปพบจำเลยในเรือนจำ
-รวบรวมพยานหลักฐาน สอบข้อเท็จจริงให้ได้มากที่สุด	-สอบถามข้อมูลเฉพาะเวลาที่ได้พบใต้ถุนศาล (ห้องขังนักโทษก่อนพิจารณาคดี)
-แม้จำเลยกระทำผิดจริงก็พยายามต่อสู้คดีให้หลุดพ้นจากความผิด หรือต่อสู้เพื่อให้โทษบรรเทาลง หรือถ่วงเวลาให้คดีล่าช้า	-แนะนำให้รับสารภาพหากกระทำผิดจริง
-สามารถเสาะหาพยานหลักฐานเอกสารและพยานบุคคลจากจำเลยได้ตลอดเวลา	-"ทำงานตามหน้าที่ ทำพอประมาณ ไม่ทุ่มเท"
-ซักค้านพยานโจทก์หรือถามอย่างเต็มที่กว้างขวาง	-ไม่ถามมากเกรงกระทบกับบุคคลอื่นเพราะต้องร่วมงานกันอีกนาน และไม่ทราบจะถามอะไรเพราะไม่มีข้อมูลลึกของจำเลย
-ได้รับค่าตอบแทนจากจำเลยตามจำนวนที่เรียกร้อง หรือตกลงกันไว้ก่อน	-ไม่ได้รับค่าตอบแทนจากจำเลย แต่ได้รับจากศาลเมื่อคดีถึงที่สุดจำนวนหนึ่งซึ่งช้าและได้น้อย -ไม่สามารถเรียกร้องค่าใช้จ่ายในการแสวงหาข้อเท็จจริงเพราะผิดมรรยาททนายความ

จากข้อมูลที่ได้จากจำเลยและทนายความพบว่ามีความแตกต่างกันในการดำเนินการช่วยเหลือ แม้ทนายความคำนึงถึงศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ตามหลักการแห่งสิทธิมนุษยชน ให้ความช่วยเหลือจำเลยตามที่ศาลแต่งตั้งให้ช่วยเหลือ และทนายความให้ข้อมูลว่าเพื่อเป็นการช่วยเหลือสังคมเพื่อผดุงความยุติธรรมไม่ให้คนยากจนถูกกลั่นแกล้งก็ตาม แต่การทำงานของคดียังคงมีความแตกต่างกัน ทนายความให้ความช่วยเหลือตามที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยดำเนินการทุกอย่างตามที่กระบวนการยุติธรรมกำหนด ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยในการดำเนินคดี อาทิเช่น การไปดูสถานที่เกิดเหตุเพื่อเป็นประโยชน์กับจำเลยนั้นเป็นจรรยาบรรณของส่วนตัวของทนายความมากกว่า ทนายความโดยทั่วไปเห็นว่าเป็นภาระเสียเวลาและค่าใช้จ่าย ทำให้ไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องไปดูสถานที่เกิดเหตุและพบจำเลยในเรือนจำเหมือนคดีที่ว่าจ้าง

สิ่งที่สะท้อนออกมาจากการทำงานของทนายความขอแรงที่มีต่อจำเลยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ จำเลยกล่าวว่า "...*ไม่ใช่ไม่มีเงินแล้วจะให้รับสารภาพอย่างเดียว...*" เพราะตามความเป็นจริงคือทนายความจะแนะนำให้รับสารภาพ

ตารางที่ 4 แสดงความแตกต่างระหว่างจำเลยขอแรงและจำเลยที่ว่าจ้าง

จำเลยขอแรงทนายความ(ศาลจัดหาให้)	จำเลยว่าจ้างทนายความ
-จำเลยทำผิดจริง	-จำเลยทำผิดจริง
-จำเลยถูกกลั่นแกล้ง	-จำเลยถูกกลั่นแกล้ง
-จำเลยยากจน (บางกรณีนำเงินไปวิ่งเต้นจ่ายให้นายประกันหรือนายหน้าเพื่อหลุดพ้นจากคดี)จึงไม่มีเงินจ้างทนายความอีก	-จำเลยมีฐานะที่จะจ้างทนายความได้
-จำเลยไม่ได้รับการประกัน (ก่อน ปี พ.ศ. 2530จำเลยจะไม่ได้ประกันเลยเพราะยากจนจริงๆ)	-จำเลยส่วนใหญ่ได้รับการประกันตัว
-จำเลยปกปิดความผิด(โกหก)	-จำเลยไม่ปกปิดความผิดเพราะจะให้ทนายช่วยเต็มที่หากให้ข้อมูลที่ครบถ้วน -จำเลยปกปิดความผิด(มีเช่นกัน)
-จำเลยไม่ศรัทธาทนายความที่ศาลแต่งตั้งให้	-จำเลยศรัทธาทนายความ

จากตารางข้างต้นจำเลยคดีขอแรงและคดีว่าจ้างจะให้ข้อเท็จจริงในคดีและมีสถานะทางสังคมที่แตกต่างกัน ในกรณีที่จำเลยกระทำความผิดเหมือนกัน จำเลยที่ใช้ทนายความขอแรงส่วนใหญ่ฐานะยากจน ไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว และปกปิดข้อเท็จจริงกับทนายความ รวมทั้งไม่ศรัทธาในตัวทนายความ เนื่องจากไม่เชื่อมั่นในการทำงานของทนายความ ส่วนคดีว่าจ้างจำเลยจะมีฐานะทางการเงินดีกว่า ส่วนใหญ่ได้รับการปล่อยชั่วคราวโดยมีทรัพย์สินเป็นประกันต่อศาล จำเลยมีความเชื่อถือและศรัทธา ตลอดจนยอมรับความสามารถของทนายความที่ตนว่าจ้าง จำเลยจึงเปิดเผยความจริงให้ทนายความรับทราบข้อเท็จจริงแห่งคดี เพื่อให้ทนายความหาทางช่วยเหลือให้พ้นผิด

ความแตกต่างของจำเลย จำเลยที่จำเป็นต้องรับทนายความขอแรงช่วยดำเนินคดีจะเป็นคนยากจนรายได้ไม่แน่นอน (46 %)และมีอาชีพรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ (60%) ไม่ได้รับการประกันตัวเนื่องจากไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน (62.8 %)และไม่มีเงิน (37.2 %)

ตารางที่ 5 แสดงข้อมูลพื้นฐานของจำเลยที่ใช้ทนายความขอแรง

ชื่อจำเลย	อายุ	การศึกษา	เพศ	อาชีพ	สถานภาพ	การประกัน	ฐานความผิด	การทราบสิทธิ	เหตุผลการใช้ทนายความขอแรง	หมายเหตุ
1.นายสะอาด	35	ม.3	ชาย	ทำไร่	สมรส	ไม่ได้ประกัน	พรากผู้เยาว์	ไม่ทราบ	ยากจน	
2.นายวินัย	38	ป.7	ชาย	รับจ้าง	โสด	ไม่ได้ประกัน	พยายามฆ่า	ไม่ทราบ	ยากจน	
3.นายวันชนะ	36	ป.3	ชาย	ขับรถแท็กซี่	โสด	ไม่ได้ประกัน	จำหน่ายยาเสพติด (ยาบ้า)	ไม่ทราบ	ยากจน	1.อ่านหนังสือไม่ออกจึงลงชื่อรับสารภาพโดยไม่ทราบ
4.น.ส.พรเลิศ	34	ป.4	หญิง	รับจ้าง	สมรส	ประกันตัว	จำหน่ายยาเสพติด (ยาบ้า)	ไม่ทราบ	ยากจน	1.หูตึง 2.เป็นโรคหัวใจ3. กลัวถูกทำร้าย 4. อ่านหนังสือไม่ออกจึงลงชื่อรับสารภาพโดยไม่ทราบ

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ชื่อจำเลย	อายุ	การศึกษา	เพศ	อาชีพ	สถานภาพ	การประกัน	ฐานความผิด	การทราบสิทธิ	เหตุผลการใช้ทนายความขอแรง	หมายเหตุ
5.นายสนฉัตร	18	ม.2	ชาย	รับจ้าง	สมรส	ไม่ได้ประกัน	กรรโชกทรัพย์,กักขัง,ข่มขืน	ไม่ทราบ	ยากจน	
6.น.ส.สุรี	32	ป.6	หญิง	รับจ้าง	สมรส	ได้ประกัน	จำหน่ายยาเสพติด (ยาบ้า)	ไม่ทราบ	ยากจน	1.จ่ายเงินให้ตำรวจ 2.จ่ายเงินให้นายประกันอาชีพรวมทั้งค่าเช่าหลักทรัพย์
7.ด.ช.เกรียง	14	ม.1	ชาย	-	โสด	ไม่ได้ประกัน	ลักทรัพย์	ไม่ทราบ	ยากจน	1.ถูกตำรวจข้อม 2.พ่อแม่แยกทางกัน
8.น.ส.วาสนา	32	ป.6	หญิง	รับจ้าง	สมรส	ประกันตัว	รับของโจร	ไม่ทราบ	ค่าจ้างทนายความแพง (เกรงจะเสียเงินฟรีและยังติดคุก)	1.ตำรวจเรียกเงิน

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ชื่อจำเลย	อายุ	การศึกษา	เพศ	อาชีพ	สถานภาพ	การประกัน	ฐานความผิด	การทราบสิทธิ	เหตุผลการใช้ทนายความขอแรง	หมายเหตุ
9.น.ส.ปรารถนา	27	ม.6	หญิง	รับจ้าง	โสด	ประกันตัว	รับของโจร	ไม่ทราบ	ค่าจ้างทนายความแพง (เกรงจะเสียเงินฟรีและยังติดคุก)	ตำรวจเรียกเงิน
10.นายชื่น	23	ม.3	ชาย	-	สมรส	ไม่ได้ประกัน	มียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อเสพ	ไม่ทราบ	ยากจน	1. ตำรวจซ้อม 2.เจ้าของยาพ้นผิดแล้ว
11.นายวิชัย	26	ป.6	ชาย	รับจ้าง	โสด	ไม่ได้ประกัน	พรากผู้เยาว์,ข่มขืน	ไม่ทราบ	ยากจน	

จากผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างทนายความขอแรงจำนวน 14 คนเป็นกรณีศึกษาอย่างละเอียด โดยเป็นทนายความที่มีประสบการณ์ (ทนายความเก่า มีประสบการณ์มานาน) จำนวน 13 คน ที่เคยว่าความคดีอาญามาจำนวนมาก ทนายความใหม่จำนวน 1 คน โดยเริ่มฝึกการว่าความคดีอาญาจากคดีขอแรงที่ศาล อายุทนายความระหว่าง 26-58 ปี ผลการทำงานของทนายความคดีขอแรงมีทั้งการรับสารภาพในขั้นตอนการพิจารณา (ศาล) การพ้นผิด และการจำคุก ความคิดเห็นของทนายความขอแรงที่ปรากฏต่อการทำงานส่วนใหญ่ตอบไปในทิศทางเดียวกันจากการสัมภาษณ์คือ ทำตามหน้าที่ตามกำลังที่ตนมีไม่ทุ่มเทในการทำงานซึ่งแตกต่างจากการทำงานของทนายความที่ได้รับการว่าจ้างจะเอาใจใส่ในการทำงานมากกว่า แม้จะเป็นคดีลักษณะเดียวกัน

ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พยายามที่จะบัญญัติให้ความเสมอภาคเกิดแก่ปวงชนชาวไทยทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน อาทิเช่น การจัดหาทนายความให้กับจำเลยในคดีอาญาทุกคน ทนายความเป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่จะช่วยให้เกิดความเสมอภาคขึ้นเพราะทนายความมีหน้าที่ช่วยค้นหาความจริงให้ปรากฏ การมีทนายความขอแรงในชั้นศาลเป็นการสร้างความเสมอภาคในระดับหนึ่ง แต่ไม่ใช่ทั้งหมด ภาครัฐควรจัดหาทนายความให้กับจำเลยตั้งแต่การถูกจับกุมอันเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการยุติธรรม (ในขั้นตอนนี้กฎหมายได้ให้สิทธิการมีทนายความแก่ผู้ต้องหาเช่นกัน แต่ทั้งนี้ผู้ต้องหาต้องจัดหาเองและแจ้งความประสงค์กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ) แม้ว่าการดำเนินการช่วยเหลือของทนายความขอแรงต่อจำเลยจะมีประสิทธิภาพแตกต่างจากทนายความที่ว่าจ้างก็ตาม แต่การมีทนายความขอแรงที่รัฐเป็นผู้จัดหา ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายนับว่าเป็นหลักประกันในการสร้างความเสมอภาคให้กับปวงชนชาวไทย

ถึงอย่างไรก็ตาม จากการศึกษาค้นพบว่าทนายความยังคงมีอุดมการณ์อยู่ในตัวเอง คือการผดุงความเป็นธรรมและกำจัดคนชั่วออกจากสังคม โดยหากพบว่าจำเลยถูกกลั่นแกล้งทนายความจะมีความกระตือรือล้นในการช่วยเหลือมากอีกสักหน่อยแต่ทั้งนี้ก็ยังมีปัจจัยอื่นอีกมากที่จะช่วยเหลือให้พ้นผิด หรือหากพบว่าจำเลยกระทำผิดจริงจะแนะนำให้รับสารภาพเพื่อเข้าไปรับโทษที่ตนเองได้กระทำนั้น ส่วนการทำงานของทนายความที่ให้ข้อมูลว่าทำงานเต็มที่ไม่แตกต่างกันนั้นเป็นหลักในอุดมคติมากกว่าความเป็นจริง เพราะการทำงานจริงจะตรวจสอบได้ ประการสำคัญคือการทำงานที่ได้รับค่าจ้างทนายความจะทุ่มเทในการทำงานมากกว่า

จากกลุ่มตัวอย่างจำเลย 11 คนที่ศึกษา อายุ ระหว่าง 14-38 ปีแยกเป็นเพศชาย จำนวน 7 คน เพศหญิง 4 คน การศึกษามีตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 3 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำเลยบางคนยัง

อ่านหนังสือไม่ออกซึ่งส่งผลต่อการถูกจับดำเนินคดีเพราะไม่ทราบว่าตนเองลงลายมือชื่ออะไรในเอกสารที่พนักงานตำรวจนำมาให้โดยความเป็นจริงคือการยอมรับสารภาพว่าได้กระทำความผิด (จำเลยบางคนให้ข้อมูลว่าไม่ได้อ่านเพราะตกใจ บางคนอ่านหนังสือไม่ออก) จำเลยทั้ง 11 คนได้รับการประกันตัว 4 คนโดยวิธีต่างกันไปกรณี นางสาวพรเลิศจากหลักทรัพย์โฉนดที่ดิน กรณีนางสาวสุรีเช่าหลักทรัพย์และใช้บริการนายประกันอาชีพ โดยเสียเงินให้นายประกันอาชีพทุกครั้งที่มาศาลอีกครั้งละ 1,000 บาท นางสาววาสนาใช้ตำแหน่งของพี่ชายนายจ้างสามีประกันโดยมอบของให้ทุกครั้งที่ต้องมาประกันที่ศาล กรณีนางสาวปรารถนาใช้ตำแหน่งของอาจารย์ใหญ่ที่เป็นคนรู้จักประกัน จำเลยทุกคนให้ข้อมูลตรงกันว่าที่ใช้ทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้เนื่องจากไม่มีเงินจ้างทนายและจำเลยไม่ทราบว่าตนเองมีสิทธิอะไรตามกฎหมายบ้างอีกทั้งพนักงานตำรวจไม่เคยแจ้งสิทธิใดๆ ให้รับทราบ

ผลจากข้อมูลที่ปรากฏสรุปได้ในเบื้องต้นว่าผู้ที่กระทำผิดกฎหมายอาญาคือบุคคลระดับล่างของสังคม หากใช้เกณฑ์วัดอย่างหยาบคือการศึกษาและอาชีพ จำเลยมีอาชีพรับจ้างทั้งสิ้น รายได้ไม่ไม่มากนักและไม่แน่นอน ฐานะยากจนไม่มีเงินว่าจ้างทนายความ ไม่มีหลักทรัพย์ในการประกันตนหรือกล่าวได้ว่าสถานภาพทางสังคมต่ำ ข้อสังเกตุคือการทำผิดกฎหมายอาญาในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมีแนวโน้มมากขึ้นเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำจำเป็นต้องหาเงินมายังชีพจึงทำผิดกฎหมายมากขึ้น

ตามแนวคิดในเรื่องการจัดระเบียบสังคมในเรื่องโครงสร้างสังคมที่ว่าสังคมยังคงประกอบด้วยการมีลำดับชั้นทางสังคม การลำดับชั้นทางสังคมเป็นกฎเกณฑ์การแยกคนในสังคมออกเป็นกลุ่มที่มีระดับสูง ต่ำ ตามฐานะทางเศรษฐกิจ อำนาจ และเกียรติและศักดิ์ศรี ฉะนั้นจำเลยเป็นกลุ่มบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ยากจน เป็นชนชั้นหนึ่ง นอกจากยากจนแล้ว ยังมีการศึกษาต่ำอีกด้วย การอยู่ในชนชั้นล่างของสังคมจึงได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป

บทที่ 7
วิเคราะห์และสรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความไม่เสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายอาญา ศึกษาผ่านทนายความขอแรง นี้ แม้ว่าชื่อเรื่องดูเหมือนจะเป็นการศึกษากฎหมาย แต่จากเนื้อหาที่ปรากฏเป็นการศึกษาโครงสร้างสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำกันในการปฏิบัติโดยมองผ่านบรรทัดฐานที่ใช้ควบคุมคนในสังคมโดยเฉพาะกฎหมายที่มีมาตรการลงโทษที่แน่นอนชัดเจน โดยเฉพาะกฎหมายอาญา อย่างไรก็ตามการศึกษาเรื่องใดจะศึกษาเฉพาะด้านมิได้ เช่นเดียวกับการศึกษากฎหมาย จะศึกษาเฉพาะกฎหมายล้วนๆ ไม่ได้ เพราะกฎหมายเป็นผลิตผลสำคัญของสังคม เกิดขึ้นภายใต้การผสมผสานของจารีตประเพณี ศีลธรรม อุดมการณ์ของนักคิด นักปรัชญา นักปราชญ์ หรือวัฒนธรรม รวมทั้งปรัชญาพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจ สังคมนั้น แท้จริงกฎหมายเป็นบทบัญญัติที่กำหนดขึ้นเป็นกติกาของการอยู่ร่วมกันเพื่อสนองตอบระบบสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การพิจารณาปัญหาความเสมอภาคในทางกฎหมายจึงต้องพิจารณาปัจจัยดังกล่าวด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศได้พัฒนาปรับปรุงเพื่อให้มีกลไกรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนมากขึ้น โดยสะท้อนถึง "สิทธิธรรมชาติ" ตามหลักแห่งสิทธิมนุษยชน

หลักแห่งสิทธิมนุษยชนตามแนวคิดเสรีนิยมสมัยใหม่ที่ประเทศไทยรับเข้ามาช่วงหลัง คือ สภาพที่พึงปรารถนาให้คนมีสิทธิ เสรีภาพ มีหน้าที่ สังคมมีความเสมอภาคกัน โดยความเสมอภาคมีความหมายหลัก 2 ประการ **ประการแรก** ความเสมอภาคภายใต้กฎหมายในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งรวมถึงความพยายามที่จะขจัดข้อแบ่งแยกอันไม่เป็นธรรมต่างๆ เนื่องจากความแตกต่างทางเพศ เชื้อชาติ ศาสนา สีผิว หรือชาติกำเนิด **ประการที่สอง** คือความเสมอภาคในโอกาส แต่แนวคิดของมาร์กซ์ไม่เห็นด้วย (Marx, 1816-1883) (อ้างใน เฉลิมเกียรติ ผิวนวล, 2530 หน้า 19) ซึ่งเป็นจริงได้ยากในทางปฏิบัติเพราะภายในสังคมมีชนชั้น โดยระบบทุนนิยมได้เอื้ออำนวยต่อการกดขี่ เอารัดเอาเปรียบกันทำให้ชีวิตมนุษย์ตกต่ำลง ด้อยค่าและแปลกแยก

การคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคตามหลักการแห่งสิทธิมนุษยชน คือความเคารพในความเป็นมนุษย์ เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีคุณค่าและศักดิ์ศรีเฉพาะตัวที่สังคมจะต้องเคารพและรัฐจะต้องให้ความคุ้มครอง การปฏิบัติต่อมนุษย์ทุกคนอย่างยุติธรรมอาจจำเป็นต้องปฏิบัติอย่างแตกต่างกัน แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนได้ทวีความสำคัญมากขึ้นในโลกปัจจุบันจะเห็นได้ว่าบางประเทศไม่ติดต่อสมาคมกับประเทศที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน กระแสการเรียกร้องให้เห็นความสำคัญจำเป็นของสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยมีมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน

ช่วงของการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัฒน์ เนื่องจากเทคโนโลยีในการสื่อสารที่แพร่ไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ฉะนั้นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เคยมีมากในช่วงหนึ่ง ที่ตำรวจใช้อำนาจจับกุมประชาชนอย่างไม่ถูกต้องเป็นการริดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน การซ้อมผู้ต้องหา หรือจำเลยให้รับสารภาพหรือการทำวิสามัญฆาตกรรมนับว่าเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งสิ้น กระนั้นก็ตามแม้ประเทศไทยได้รับแนวคิดสิทธิมนุษยชนเข้ามาที่ว่าทุกคนมีความเสมอภาคมาใช้ในสังคมไทยและการละเมิดสิทธิไม่ค่อยปรากฏเด่นชัดและมากเช่นในอดีตเพื่อแสดงว่าไทยเป็นอารยประเทศ แต่แนวคิดสิทธิมนุษยชนยังไม่ได้ผลดี เพราะยังมีการซ้อมผู้ต้องหาให้รับสารภาพเช่นเดิม เป็นเพียงแนวคิดโดยกำลังจะจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขึ้นมา ตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ที่กำหนดไว้เพื่อรับทราบสภาพปัญหาสิทธิมนุษยชนและสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ในสังคมไทย อันจะช่วยนำไปสู่การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป แนวคิดเรื่องความเสมอภาคตามหลักการสิทธิมนุษยชนที่มาร์กซกล่าวว่าเป็นจริงได้ยากในทางปฏิบัตินั้นสอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคมไทยและข้อมูลที่ศึกษาพบว่าทุกคนเสมอภาคกันภายใต้กฎหมายเดียวกัน แต่ภายในสังคมทุกคนไม่เสมอภาคกันเพราะความแตกต่างทางสถานภาพ บทบาท หน้าที่ ฐานะ การศึกษาและอื่นๆ อีกมาก

ประเทศไทยจำเป็นต้องพัฒนาประเทศให้ทันสมัยโดยรับแนวคิดการพัฒนา เทคนิควิทยาการจากต่างประเทศเพื่อให้นานาประเทศเห็นว่าสังคมไทยมิได้ล้าหลัง โดยเริ่มปฏิรูปการปกครองนับเนื่องมาแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่ทรงยกเลิกระบบศักดินา เจ้าผู้ปกครอง "กินเมือง" มาเป็นระบบราชการ พยายามไม่ให้มองเห็นความแตกต่างระหว่างชนชั้น "เจ้า" กับ "ไพร่" รวมทั้งทรงประกาศเลิกทาสเป็นผลสำเร็จ และทรงวางรากฐานระบบกระบวนการยุติธรรมใหม่ ความพยายามในเบื้องต้นคงจะเป็นผลสำเร็จอยู่บ้าง แต่ผู้เป็นข้าราชการที่ทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของประชาชนยังคงไม่ทิ้งลักษณะเดิมของความเป็นเจ้านาย และยังสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ฉะนั้นสังคมไทยยังคงมีความแตกต่างระหว่างชนชั้นอยู่เช่นเดิมเพียงแต่มิได้ปรากฏในรูปแบบเดิม ความพยายามที่จะพัฒนาประเทศให้ทันสมัยตามแนวคิดตะวันตก เริ่มมีขึ้นอย่างจริงจังและเป็นระบบเมื่อประเทศไทยมีการวาง "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม" ใน พ.ศ.2504 ในสมัยรัฐบาลของนายกรัฐมนตรี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยได้รับความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญของธนาคารโลกและสหรัฐอเมริกา เป้าหมายสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับแรก คือการยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนไทยให้ดีขึ้น พยายามพัฒนาอุตสาหกรรมโดยอาศัยการลงทุนจากต่างประเทศ กำหนดเป้าหมายทางสังคมอย่างกว้างๆ และมีลักษณะเป็นนามธรรม ขณะที่เป้าหมายทางเศรษฐกิจมีลักษณะเป็นรูปธรรมและประกอบด้วยแผนลงทุนและโครงการต่างๆ จุดเน้นที่สำคัญของแผน

พัฒนาฯ ฉบับที่ 1คือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ทางสาธารณูปโภค เช่นการสร้างถนน สะพาน การสร้างเขื่อนเพื่อการชลประทานและผลิตกระแสไฟฟ้าสำหรับการลงทุนด้านอุตสากรรม และแผนพัฒนาฯ ฉบับต่อๆ มายังคงสะท้อนแนวคิดของการพัฒนาเศรษฐกิจให้เป็นอุตสาหกรรม โดยอาศัยการลงทุนจากต่างประเทศ แต่ก็มีการประยุกต์ให้ความสำคัญกับภาคเกษตรกรรมมากขึ้น แต่ผลของการลงทุนส่วนใหญ่ตกอยู่กับภาคอุตสาหกรรมและเขตเมืองมากกว่าภาคเกษตรกรรมและเขตชนบท (จุลชีพ ชินวรรโณ, 2542 หน้า 204-206)

การพัฒนาที่ผ่านมาก่อให้เกิดช่องว่างในสังคมมากมาย มีความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจน เมืองกับชนบท มีการเอารัดเอาเปรียบ การพัฒนาในทางเศรษฐกิจเน้นเฉพาะด้านจะเป็นผลให้ประชาชนผู้ด้อยโอกาสจำนวนมากต้องสูญเสียสิทธิต่างๆ เช่น การถูกทำร้าย ความยากจน การถูกปฏิบัติด้วยอย่างเหยียดหยามและดูถูก ถูกปิดกั้นโอกาสชีวิตในการพัฒนาที่ชอบธรรม อันขัดกับหลักแห่งสิทธิมนุษยชนที่ความเสมอภาคในโอกาส ยิ่งประเทศที่กำลังพัฒนาอยู่ในกระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization Process)ประชาชนจะถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนมาก เพราะความทันสมัยมีนัยยะถึงการเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรมและวัฒนธรรมบริโภคนิยมขยายตัว ทรัพยากรทางเศรษฐกิจถูกแบ่งอย่างไม่เป็นธรรม ราคาสินค้าถูกลง ราคาพืชผลเกษตรตกต่ำ ประกอบกับความคาดหวังด้านการบริโภคของคนในสังคมสูงขึ้นตามลัทธิบริโภคนิยมที่ผ่านการโฆษณาผ่านสื่อ (เพิ่งอ้าง,2542 หน้า 211) ทำให้ต่างคนต้องดิ้นรนทุกวิถีทางเพื่อการอยู่รอดเฉพาะตน ภาวะการเร่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ถูกทอดทิ้งให้ตกอยู่ในวังวนแห่งความยากจน ความไม่รู้และถูกเอาเปรียบจากคนส่วนน้อยของสังคม องค์กรวิชาชีพต่างๆ ยังมิได้ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อพิทักษ์คุ้มครองสิทธิของประชาชน รวมทั้งองค์กรของสภาทนายความด้วย ฉะนั้นในช่วงแรกๆ บทบาทของทนายความในการคุ้มครองสิทธิมิให้ประชาชนถูกละเมิดสิทธิจึงไม่พบเห็นมากนัก

การพัฒนาที่ผ่านมาก่อให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมไทย คือมองเห็นภาพบุคคล 2 ฝ่ายในสังคมมากยิ่งขึ้น คือ คน "มี" กับ คน "ไม่มี" คนที่มีคือ คนที่มีฐานะการเงิน การศึกษา สถานะทางสังคมสูง แต่ปริมาณน้อย ส่วนอีกกลุ่มที่มีจำนวนมากกว่ามากคือคนไม่มีเงิน ไม่มีการศึกษา ไม่มีสถานภาพที่สูงในสังคม รวมทั้งไม่มีแม้แต่โอกาสที่จะลืมตาอ้าปากได้ ดังกรณีตัวอย่างผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดกฎหมายอาญาทุกคนฐานะยากจน การศึกษาต่ำ ไม่ได้รับการประกันตัวแม้ว่าตามหลักกฎหมายที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าทุกคนบริสุทธิ์ เพราะการประกันตัวต้องมีเกณฑ์กำหนดตามกฎหมายในการประกัน ศาลพิจารณาตามหลักทรัพย์เป็นสำคัญ จำเลยบางคนฐานะทางเศรษฐกิจยากจนไม่มีหลักทรัพย์ในการค้ำประกันตนและยังไม่มีญาติพี่น้องที่

ทำงานราชการจะใช้ตำแหน่งประกันให้ได้ จำเลยจึงไม่มีโอกาสออกไปแสวงหาหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของตน รวมทั้งโอกาสในการที่จะได้พบทนายความเพื่อปรึกษาอรรถคดีก็น้อยลงไปด้วย จากข้อมูลที่ศึกษาจำเลย 111 คน พบว่ามีจำเลยเพียงสี่คนที่ได้รับการประกันตัวออกไปด้วยหลักทรัพย์ของญาติ การเช่าหลักทรัพย์ หรือตำแหน่งของบุคคลที่รู้จัก หากจำเลยมีโอกาสได้รับการประกันตัวจะมีส่วนช่วยในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่มากขึ้นและยังส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ทำให้มีการลงโทษต่อผู้มิได้กระทำความผิด การคุมขังไว้เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี ก่อนที่การพิจารณาคดีจะสิ้นสุดลงเท่ากับเป็นการลงโทษบุคคลนั้นไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะพิสูจน์ได้ว่าเขากระทำผิดจริงตามข้อกล่าวหา แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างทางฐานะหรือความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจอันเป็นผลจากการพัฒนาส่งผลต่อโครงสร้างสังคมยิ่งทำให้ช่องว่างทางชนชั้นมีมากขึ้นมีความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจน และก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคในที่สุด

การพัฒนาเฉพาะด้านที่เน้นการแสวงหา "เงิน" ตามแนวคิดทุนนิยมที่แข่งขันการสะสมกำลังทางเศรษฐกิจอย่างเดียวส่งผลต่อการทำงานของทนายความขอแรงเช่นกัน เพราะทนายความเป็นบุคคลหนึ่งที่อยู่ในสังคม จากข้อมูลที่ศึกษาพบว่าการทำงานของทนายความขอแรงกับทนายความที่มีผู้ว่าจ้าง ลักษณะการทำงานแตกต่างกันในความรับผิดชอบและกระตือรือล้น การมีทนายความขอแรงตามที่กฎหมายกำหนดยังเป็นวิธีหนึ่งที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดี หรือตามหลักการแห่งสิทธิมนุษยชนที่แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยได้พัฒนาแล้ว การมีทนายความขอแรงจึงเป็นทางหนึ่งที่ให้โอกาสหรือสิทธแก่จำเลยตามหลักการ แต่ประสบผลสำเร็จน้อยเพราะทนายความมีความเป็นปัจเจกสูงยากที่แนวคิดส่วนรวมที่มุ่งคุ้มครองสิทธิจะช่วยเปลี่ยนพฤติกรรมได้

ความเสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายกับประชาชนทุกคนนั้น กฎหมายบัญญัติขึ้นมาด้วยความเสมอภาคเพื่อใช้บังคับกับทุกคน กฎหมายมีเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรม กฎหมายต้องไม่มีชนชั้น ไม่ว่าคนอ่อนแอหรือคนแข็งแรง ไม่ว่าคนร่ำรวยหรือคนยากจน บุคคลต้องได้รับความคุ้มครองและอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันด้วยความยุติธรรมและเสมอภาคที่เรียกว่า ความเสมอภาคภายใต้กฎหมายเดียวกัน (Equal before the law) นอกจากนั้นบทบัญญัติแห่งกฎหมายยังต้องเคารพและยึดหลักในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ (human dignity)

ในตัวกฎหมายไม่มีอำนาจแต่อย่างใด ผู้บังคับใช้กฎหมายต่างหากที่มีบทบาทและอำนาจที่สำคัญที่จะนำกฎหมายไปใช้อย่างเสมอภาคหรือไม่ เพราะกฎหมายจะศักดิ์สิทธิ์และบรรลุวัตถุ

ประสงค์ก็ต่อเมื่อเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายจะบังคับใช้อย่างสม่ำเสมอด้วยความยุติธรรม ชอบธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ (non-discrimination) ประชาชนจึงจะได้รับความเป็นธรรม กฎหมายที่เป็นธรรมแต่อย่างเดียวยังไม่เพียงพอ เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้บังคับใช้กฎหมายต้องเป็นผู้มีจิตใจสูงและรักความเป็นธรรม เคารพต่อหลักนิติธรรม (Rule of Law) และไม่กระทำตามอำเภอใจ สันติสุขจึงจะปรากฏในสังคมนั้นอย่างแท้จริง (ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล , 2540 หน้า 2) การบังคับใช้กฎหมายอาญาในสังคมพิจารณาได้ว่ากฎหมายมีความยุติธรรมและเสมอภาค เพียงแต่ผู้นำกฎหมายไปบังคับใช้เท่านั้นที่จะกระทำให้เกิดขึ้นความเสมอภาคขึ้นจริงหรือไม่ โดยเฉพาะขั้นตอนแรกของกระบวนการยุติธรรมที่ผู้ต้องหาต้องพบกับตำรวจเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการ จากข้อมูลที่ปรากฏพบว่า ตำรวจยังคงซ้อมผู้ต้องหาให้รับสารภาพ แม้กระทั่งเด็กก็ไม่เว้น และละเลยมิได้แจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบตามที่กฎหมายบัญญัติ ขั้นตอนการสอบสวนไม่มีทนายความ และ/หรือผู้ที่ผู้ต้องหาไว้วางใจเข้าร่วมฟังการสอบสวน หรือลวงให้รับสารภาพด้วยวิธีการใดก็ตามซึ่งผิดหลักการแห่งกฎหมายเช่น จากข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก 11 รายพบว่าทั้งหมดตำรวจบอกให้รับสารภาพไปก่อน อ้างว่าจะส่งฟ้องไม่ได้ถ้าไม่สารภาพ หรือให้สารภาพไปก่อนและไปต่อสู้ขั้นพิจารณาของศาล บางรายให้ลงรายมือชื่อรับสารภาพโดยไม่อ่านข้อความให้ฟังทั้งที่ผู้ต้องหาอ่านหนังสือไม่ออก จึงไม่ทราบว่าที่ลงลายมือชื่อไปเป็นการรับสารภาพ ซึ่งเป็นการชักจูงให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยให้การที่เป็นโทษกับตนเองของผู้มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย

กฎหมายนั้นไม่ใช่ตัวความยุติธรรมแต่เป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งสำหรับใช้ในการรักษาและอำนวยความยุติธรรมเท่านั้น การใช้กฎหมายจึงต้องมุ่งหมายใช้เพื่อรักษาความยุติธรรมไม่ใช่เพื่อรักษาตัวบทของนักกฎหมายเอง แม้กระทั่งผู้พิพากษาเองยังกล่าวว่าความเสมอภาคเป็นไปได้ตามกฎหมายบัญญัติและพิสูจน์ความจริงโดยการนำสืบพยานหลักฐาน ทนายความเกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายอาญาเนื่องจากการพิสูจน์ความจริงต้องใช้ความรู้ ความสามารถ รวมทั้งทักษะความชำนาญด้านกฎหมายที่มีเสนอต่อศาลพิจารณาหักล้างพยานของอัยการ หรือทำลายน้ำหนักพยานของอีกฝ่าย ประสิทธิภาพและความสามารถของทนายความมีผลอย่างมากต่อรูปคดีและอิสระภาพของจำเลย ผลจากข้อมูลที่ได้เกี่ยวกับขั้นตอนการทำงานของทนายขอแรงพบว่ามีความแตกต่างจากทนายความที่ว่าจ้าง (รายละเอียด ตารางที่ 3 ในบทที่ 6) โดยทนายความขอแรงไม่ได้ไปดูสถานที่เกิดเหตุ ไม่ไปพบจำเลยในเรือนจำ แนะนำให้รับสารภาพมากกว่า ทำงานตามหน้าที่นั้น และสิ่งสำคัญที่สะท้อนออกมาจากความคิดของจำเลยคือ *"...ขอให้มีความเอาใจใส่ต่อลูกความและจริงใจในการดำเนินคดี..ให้ทนายความคำนึงถึงความยุติธรรม ...อยากให้ช่วยเหลือมากกว่านี้...อยากให้ทนายช่วยเหลือเต็มกำลังความสามารถไม่เรียกร้องสิ่งตอบแทน...อยากให้ทนายพัฒนามากกว่านี้..."* นับว่าเป็นผลสะท้อนประสิทธิภาพการทำงานของ

ทนายความขอแรงได้อย่างดีที่สุด โดยจำเลยประเมินความพอใจในการปฏิบัติงานของทนายความอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุดเพียงแค่ 40.0% เท่านั้น พอใจอยู่ในเกณฑ์น้อย 25.3 %และพอใจน้อยที่สุด 20.0 % ฉะนั้นการมีทนายความขอแรงที่หวังช่วยเหลือจำเลยให้ครบตามเงื่อนไขกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายบัญญัติว่าทุกคนได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันนั้น จึงเป็นไปได้ตามหลักการแห่งกฎหมายที่ต้องการคุ้มครองสิทธิ **แต่ยังไม่บรรลุเจตนารมณ์ของกฎหมายเพราะไม่สามารถก้าวล่วงรับประกันประสิทธิภาพการทำงานของทนายความขอแรง**

ปัจจุบันทนายความให้ความสนใจงานคดีอาญาน้อยกว่าคดีแพ่งและพาณิชย์อยู่แล้ว เพราะการเป็นทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยคดีอาญานั้นเปรียบเหมือนกับการทำงานเป็นทนายความที่ต้องให้ความเอาใจใส่ดูแลกับคนยากจน ผลตอบแทนจะไม่ดีเท่ากับการเป็นทนายความให้พ่อค้าในคดีแพ่ง คดีพาณิชย์ (สำนักงานอัยการสูงสุด,2540 หน้า 26) ยิ่งส่งผลให้ทนายความขอแรงที่ช่วยว่าความคดีอาญาให้กับจำเลยที่ยากจนทำงานไม่เต็มศักยภาพของตนเมื่อเทียบกับคดีที่ได้รับการว่าจ้าง เนื่องจากแรงจูงใจในรูปของค่าตอบแทนแตกต่างกัน คือค่าตอบแทนที่ศาลจ่ายให้น้อยกว่า ไม่สะดวกในการเบิกหรือบางครั้งเบิกไปได้รับแจ้งว่างบประมาณไม่มี *ทนายความขอแรงจึงไม่ขมีขมันหาหลักฐานมาพิสูจน์ความจริง โดยทนายความขอแรงไม่เคยเข้าพบจำเลยในเรือนจำ หรือจำเลยบางคนยังไม่เคยพบทนายความที่ศาลตั้งให้เลยสักครั้ง ไม่เคยพูดคุยกับพยานของจำเลย ทนายความขอแรงจะพบจำเลยเมื่อถึงกำหนดวันที่ศาลนัดพิจารณาคดีเท่านั้น การพบเป็นเพียงช่วงเวลาสั้นๆและจำกัดก่อนเข้าห้องพิจารณาคดี ทำให้การทำงานของทนายความขอแรงด้อยประสิทธิภาพกว่าความจริง*

ลักษณะการทำงานของทนายความขอแรงดังที่กล่าวมา อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากระบบสังคม ที่ยิ่งพัฒนายิ่งก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนมากขึ้น คนมองเห็นความสำคัญของ"เงิน"มากขึ้น การทำงานของทนายความเช่นกันต้องมีผลตอบแทนให้คุ้มค่า ฉะนั้นการเป็นทนายความขอแรงให้จำเลยที่ยากจน จึงมิได้เป็นไปเพื่อความเสียสละ ด้วยอุดมคติอันสูงส่งที่จะผดุงความยุติธรรม แต่เป็นเพื่อการฝึกหัดการว่าความ จากข้อมูลพฤติกรรมการทำงานของทนายความจะปรากฏตามตารางที่ 3 ในบทที่ 6 โดยศาลเป็นผู้จ่ายเงินให้จำนวนหนึ่งที่น้อยกว่านั้น จึงส่งผลต่อการประสิทธิภาพการทำงาน เพราะสังคมมองผู้ที่มีเงิน จำแนกคนฐานะสูงต่ำจากกำลังทรัพย์หรือเกียรติยศหน้าตามากกว่าศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ หรือทนายความบางคนมีความคิดสุดโต่งไม่อยากช่วยเหลือโดยอยากให้เลิกระบบนี้เสียเพราะจำเลยต้องช่วยเหลือตัวเองไม่ต้องรอให้องค์กรใดมาช่วย

ทนายความเก่าหรือทนายความใหม่มีผลต่อการแพ้-ชนะของจำเลยเช่นกันเพราะอาชีพทนายความต้องสั่งสมประสบการณ์และทักษะมาช่วงเวลาหนึ่ง หากจำเลยได้ทนายความขอแรงใหม่จะเป็นผลร้ายมากกว่าผลดีเพราะขาดเทคนิคในการต่อสู้คดี ตัวอย่างเช่น กรณีคดีพรากผู้เยาว์และข่มขืนของนายวิชัย ขุนหาญ ทนายความเกษียณจากอาชีพราชการอื่นหันมาประกอบอาชีพทนายความไปพบจำเลยคือนายวิชัยในเรือนจำ 5 ครั้ง แต่เวลาซักถามพยานของผู้เสียหายกลับจะเป็นโทษกับจำเลยเองคือผู้พิพากษาติงว่า "ทนายความถามเช่นนี้จะเป็นการเพิ่มความผิดกักขังหน่วงเหนี่ยวให้กับจำเลยอีก 1ข้อหาก็ได้" จะเห็นได้ว่า ประสบการณ์ของทนายความมีส่วนสำคัญสูงถึง 70 %

จำเลยที่ศึกษาจำนวน 111 ราย จำแนกเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก11 รายและเก็บจากแบบสอบถามในเรือนจำอีก 100 ราย พบว่าจำเลยมีรายได้ไม่แน่นอนถึง 46 % รายได้ 2,001-3,000 บาท 13 % รายได้ 4,000 บาทขึ้นไป 12 % และส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างถึง 60 % ทำการเกษตร 27 % และจำเลยที่ศึกษาไม่ได้รับการประกันเนื่องจากไม่มีหลักประกัน 62.8 % ไม่มีเงินในการประกัน 37.2% จะเห็นได้ว่าจำเลยมีฐานะยากจนไม่สามารถว่าจ้างทนายความได้จึงต้องรับทนายความที่ศาลตั้งให้แต่แรกแม้ว่าจำเลยสามารถเปลี่ยนแปลงทนายความได้ แต่เมื่อไม่มีเงินว่าจ้างถึงจะไม่พอใจในการช่วยเหลือคดีก็จำเป็นต้องยอมรับต่อไปด้วยคิดว่าเป็นกรรมเก่าของตนที่ไม่มีฐานะเงินทองที่จะจ้างได้

จำเลยยังคงมีความคิดตามความเชื่อตามแบบไทยๆ ตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการผ่อนคลายความคิดที่ว่าคนไม่เท่าเทียมกันไปได้ในระดับหนึ่ง คือความคิดที่ว่าเป็นเพราะดวงตนเองไม่ดีหรือพรหมลิขิตกำหนดชะตาชีวิตไว้ให้เป็นเช่นนี้ เป็นการแสดงการยอมรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพราะดวงดาวกำหนดมาเช่นนั้นมิอาจหลีกเลี่ยงหรือแก้ไขได้ คนไทยก็พยายามเข้าใจว่าสิ่งที่เกิดเป็นเพราะดวง พรหมลิขิตกำหนดหรือเพราะตนเองเป็นผู้น้อยไม่มีพรรคพวกหรือผู้ใหญ่ที่จะคอยอุปถัมภ์ช่วยเหลือคดี ฉะนั้นการบังคับใช้กฎหมายในสังคมไทยโดยบุคคลผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมนั้น ยังเป็นไปไม่ได้ตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่จะปฏิบัติกับทุกคนเท่าเทียมกันเพราะผู้ปฏิบัติบางคนยังยึดถือตามค่านิยมเดิมของไทยในเรื่องพรรคพวก อีกทั้งจำเลยยังยอมรับการปฏิบัติที่แตกต่างกันด้วยเพราะคิดว่าเป็นกรรมของตนเอง

ตารางที่ 6 ปัญหาความไม่เสมอภาคที่ประมวลได้จากผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม (ทนายความ จำเลย ศาล)

ปัญหาในส่วนทนายความ	ปัญหาในกระบวนการยุติธรรม	สาเหตุหรือที่มาแห่งปัญหา	วิธีแก้ไขหรือข้อเสนอแนะ
1.ระบบกฎหมายไทยเป็นระบบกล่าวหา	1.ระบบกฎหมายไทยเป็นระบบกล่าวหา	1.จับผู้ต้องสงสัยก่อนและหาพยานหลักฐานผูกมัดทีหลัง	1.ตรวจสอบให้แน่ชัดว่าทำผิดถึงฟ้องร้อง 2.การจับกุมให้เพิ่มสื่อประกอบ เช่น วีดีทัศน์หรือกำนัน ผู้ใหญ่บ้านร่วมด้วย 3.แก้ไขระบบการสอบสวน
2.การรู้จริงในข้อเท็จจริงแห่งคดี	2.การรู้จริงในข้อเท็จจริงแห่งคดี	1.ทนายความทำงานลักษณะ "ตาบอดคลำช้าง" ส่วนอัยการทำงานลักษณะ "ตามโพย"ที่พนง.สอบสวนส่งมา	1.ให้ทนายความได้รับทราบ,เห็นว่าจำเลยถูกฟ้องด้วยสาเหตุใด เพราะทนายความจะไม่ทราบจนกว่าคดีขึ้นสู่ศาล ทนายความไม่ทราบว่ามีพยานหลักฐานใด จึงเตรียมหาหลักฐานหักล้างไม่ได้
3.ความล่าช้าของคดี	3.ความล่าช้าของคดี	1.ผู้พิพากษาไม่เพียงพอต่อคดีในแต่ละวัน 2.ทนายความมีคดีมากและนัดคดีไว้ล่วงหน้าแล้ว 3.เป็นเทคนิคของทั้ง 2 ฝ่ายเมื่อเห็นรูปคดีเสียเปรียบจะขอเลื่อนออกไป 4.อ้างว่าพยานป่วยหรือมาสืบไม่ได้ด้วยสาเหตุนานาประการ 5.กว่าคดีจะเข้าสู่กระบวนการผ่าน	1.เพิ่มจำนวนผู้พิพากษา 2.เพิ่มจำนวนค่าตอบแทนคดีขอแรง ทนายความจะให้ความสำคัญเท่าๆกัน จะได้ไม่ขอเลื่อนคดีออกไปเรื่อย (คดีสิ้นสุดเร็ว-รับเงินเร็ว)

		มาเป็นเวลานาน จำเลยถูกคุมขังนาน ทำให้ลืมรายละเอียดจึงตอบคำถามที่จะเป็นประโยชน์กับตนเองไม่ได้เพราะลืม	
	4.ศาลมีแนวโน้มเชื่อแต่แรกว่าจำเลยคดีขอแรงทำผิดจริง	1.ศาลไม่เห็นสถานที่เกิดเหตุ ฟังจากการสืบของอัยการ ทนายความ 2.ดูตามสำนวนคำฟ้องที่ส่งมา 3.ศาลเชื่อว่าตำรวจไม่มีเหตุโกรธเคืองกับจำเลย	
	5.การเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่	1.จำเลยที่รอผลัดฟ้องเมื่อเสียเงินให้ จนท.ตำรวจศาล (100-200 บาทต่อคน)จะได้นั่งรอหน้าห้องขัง	
6.สถานที่คุมขังจำเลย	6.สถานที่คุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลย	1.ไม่แยกห้องน้ำชาย-หญิง	1.แยกห้องน้ำชาย-หญิงให้ชัดเจน ไม่ให้จำเลยหรือผู้ต้องหาหญิงเดินผ่านผู้ต้องหาชายเข้าห้องน้ำ 2.จัดสถานที่พบระหว่างจำเลยกับทนายความให้สะดวก ไม่ต้องให้ทนายความไปยืนเกาะลูกกรงคุยเพราะร้อนและไม่ได้ข้อมูล

7.ค่าตอบแทน		1.เป็นการเพิ่มภาระงานให้ทนายความ	1.เพิ่มค่าตอบแทนให้มากขึ้น 2.จ่ายค่าตอบแทนก่อนคดีสิ้นสุด 3.เบิกค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อตามประเด็นไปต่างจังหวัดได้ 4.เพิ่มค่าตอบแทนพยานให้เหมาะสม(บางกรณีพยานเป็นหมอ ค่าตอบแทนน้อยไม่ยอมมาเป็นพยานอ้างเหตุอื่น, พยานที่ยากจนต้องทำมาหากินไม่อยากเสียเวลามาเป็นพยานเพราะไม่คุ้ม)
8.การประกันตัว	8.การประกันตัว	1.จำเลยยากจนไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน 2.จำเลยไม่มีบุคคลที่เชื่อถือได้มาประกัน 3.จำเลยไม่มีผลประโยชน์ตอบแทนให้บุคคลที่มาประกัน	1.จัดตั้งองค์กรที่ถูกต้องในการประกัน (ไม่ใช่นายประกันอาชีพเช่นปัจจุบัน)
9.การหาหลักฐานประกอบ		1.ทนายความไม่สามารถหาพยานหลักฐานได้โดยอ้างว่าเป็น"เอกสารทางราชการ" เช่น เอกสารจาก สนง.ที่ดิน,ที่ว่าการอำเภอ,สนง.ขนส่งฯลฯ ทำให้ตรวจสอบกรณีการปลอมแปลงเอกสารไม่ได้	1.ออกกฎหมายให้ทนายมีสิทธิ์ในการขอเอกสารเพื่อใช้ในการตรวจสอบ 2.ให้จำเลยหรือผู้ต้องหาตรวจสอบเอกสารหรือพยานที่ตำรวจอ้างมา

10.ภาพลักษณ์ทนายความ	10.ภาพลักษณ์ทนายความ	1.ทนายความไม่จริงใจช่วยเหลือ หวังแต่ผลประโยชน์ 2.ศาลมองว่าทนายช่วยคนผิด	1.ให้องค์กรทนายความเข้ามาเป็นตัวประสานระหว่างศาลกับทนายความจะได้ลดอคติ 2.ให้ศาลปรับทัศนคติว่าทนายความช่วยเหลือจำเลยและทำงานตามหน้าที่ให้ครบในกระบวนการยุติธรรม หากศาลมองว่าทนายความช่วยคนผิด แสดงว่าศาลช่วยคนผิดเช่นกันที่ตั้งทนายความให้
11.จรรยาบรรณหรือมโนธรรมสำนึกของทนายความ			1.เพิ่มการอบรมจรรยาบรรณในวิชาชีพทนายความให้เข้มข้นขึ้น 2.เน้นเรื่องสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคให้กับนักกฎหมาย 3.จัดให้มีการสอบโดยเฉพาะกับทนายความที่จะมาทำคดีขอแรงเพราะจะได้ทนายความที่มีความเชี่ยวชาญทางคดีอาญา (ทั้งนี้ต้องปรับปรุงค่าตอบแทนทนายความขอแรงก่อนแล้ว)
12.สิ่งอำนวยความสะดวกในทางคดี		1.ทนายต้องออกค่าใช้จ่ายในทางคดีเอง เช่นค่าถ่ายเอกสารคำให้การของพยาน หน้าละ 3 บาท "ว่าความฟรีแล้วควักเงินส่วนตัวอีก"	1.ให้ศาลพิจารณาถ่ายเอกสารสำหรับคดีขอแรง "ฟรี"

13.คดีขอแรงมีจำนวนมาก(โดยเฉพาะยาเสพติด)	13.คดีขอแรงมีจำนวนมาก(โดยเฉพาะยาเสพติด)	1.การขายยาบ้า "ได้เงินง่าย รวยเร็ว ไม่เหนื่อย" เป็นไปตามกระแสบริโภคนิยมที่ต้องการวัตถุเพื่อสนองตอบความสบาย 2.ทนายความมองว่าคดีขอแรงเป็นภาระ *"ขอแรงอีกแล้ว" "ไม่ได้เงิน เสียเวลา"* ส่งผลต่อการทำงานของทนายความ คือ *"ทำตามหน้าที่" "ทำตามหน้าที่แต่ไม่เต็มที่" "ทำให้ดีที่สุดเท่าที่ทำได้"*	1.ปรับปรุงค่าตอบแทน (มีผลต่อการลดอคติต่อคดีขอแรงได้บางส่วน จะเป็นแรงจูงใจในการทำงาน 2.เมื่อเพิ่มค่าตอบแทนแล้ว ให้ทนายความทำรายงานการดำเนินการแต่ละนัดเสนอศาล 3.ให้ศาลดูแลทนายความขอแรงเสมือนทนายความของแผ่นดินในเรื่องการเบิกค่าใช้จ่ายตามระเบียบทางราชการ
14.ผู้บริหารที่ใกล้ชิดทนายความในท้องถิ่นมองไม่เห็นปัญหาที่ทนายความประสบ		1.ผู้บริหารทนายความในท้องถิ่นไม่ใส่ใจในปัญหาที่ทนายความประสบ อ้างว่าเป็นปัญหาที่ติดขัดทั่วไป เช่น การขาดงบประมาณ หรือบุคลากรจึงไม่คิดหาทางแก้ไข 2.บุคลิกภาพของผู้บริหารทนายความในท้องถิ่นที่มีความประนีประนอมสูง	1.ทนายความในท้องถิ่นมีการรวมตัวกันให้เข้มแข็งเพื่อเป็นกำลังในการต่อรองการทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2.ผู้บริหารควรยึดหลักการเพื่อส่วนรวมมากกว่าการรักษาสถานภาพส่วนตัว

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงความไม่เสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายอาญาได้ในประเด็นดังต่อไปนี้

กฎหมาย

1.ในขั้นตอนแรกที่ถูกจับกุมเป็นผู้ต้องหา เจ้าหน้าที่ตำรวจพยายามหาพยานหลักฐานมาผูกมัดผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดเพื่อเสนอสำนวนต่ออัยการและศาล โดยไม่ได้พิจารณาและรับฟังพยานหลักฐานจากฝ่ายผู้ต้องหา ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการรับฟังพยานหลักฐานของฝ่ายผู้ต้องหา อันจะเป็นผลเสียต่อผู้ต้องหาเองในการนำพยานหลักฐานมาต่อสู้ในขั้นตอนต่อไป

2.ในระบบราชการผู้ต้องหาหรือจำเลย ตลอดจนทนายความไม่มีสิทธิขอดูสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนในชั้นสอบสวนและชั้นอัยการ ยกเว้นขอตรวจสอบได้เฉพาะคำให้การของผู้ต้องหาหรือจำเลยเท่านั้น ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยเสียเปรียบเพราะไม่ทราบสำนวนการสอบสวนการให้ปากคำของพยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุของฝ่ายพนักงานสอบสวน ผู้ต้องหาหรือจำเลยจึงไม่สามารถตรวจสอบความถูกต้อง ความแท้จริงและหาพยานหลักฐานมาหักล้างข้อกล่าวหาได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม

3.การจัดหาทนายความให้จำเลยในชั้นศาล (ตามที่ รฐน. 2540 บัญญัติ) ศาลซึ่งเป็นผู้พิจารณา พิพากษาลงโทษจำเลยกลับเป็นผู้ทำหน้าที่จัดหาทนายความให้แก่จำเลยเพื่อมาช่วยเหลือจำเลย โดยศาลแต่งตั้งให้ตามหน้าที่ที่กฎหมายบัญญัติเพื่อให้ครบกระบวนการพิจารณา หากทนายความทำหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่เหมือนคดีว่าจ้าง ก็อาจจะถูกศาลท้วงติงว่า "ทำเหมือนคดีว่าจ้าง นี่คดีขอแรงนะ"[1] เมื่อถูกทักท้วงทนายความจึงไม่อยากมีปัญหาขัดแย้งกับศาล บางครั้งทนายความจึงขอถอนตัวเพราะเป็นการเปลืองตัว ทำไปก็ไม่ได้เงินและอาจจะส่งผลต่อคดีว่าจ้างอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับศาลท่านนั้นๆ

4. การขอปล่อยชั่วคราว ทั้งในชั้นตำรวจ อัยการ ศาล ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องหาหลักประกันมาเป็นประกันในการขอปล่อยตัวชั่วคราว โดยเจ้าหน้าที่จะคำนึงถึงสถานภาพทางสังคม หลักประกัน ความมั่นคงในอาชีพของเจ้าหน้าที่[2]หากปล่อยแล้วเกิดความเสี่ยงจะไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว

5.การพิจารณาจัดหาทนายความขอแรงให้กับจำเลย ศาลมิได้พิจารณาถึงความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ที่ตั้งให้เหมาะสมกับความผิดและอัตราโทษของจำเลยตามข้อตกลงระหว่างกระทรวงยุติธรรมกับสภาทนายความ (ดูที่ภาคผนวก การแต่งตั้งทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญา) แต่ความเป็นจริงเจ้าหน้าที่ธุรการศาล (ศาลจังหวัดเพชรบุรี) เป็นผู้พิจารณาจัดทนายความให้จำเลยตามลำดับที่ได้ลงชื่อไว้ต่อศาลและหมุนเวียนกันไป ทำให้จำเลยไม่ได้รับความเสมอภาคในการจัดหาทนายความที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์มาช่วยเหลือ ดังเช่น นางสาวจงรัก และนายพร้อมพงษ์[3]ที่ไม่เจนจัดทางคดีอาญาและว่าความคดีอาญาแพ้เกือบทุกคดี

โครงสร้างสังคม

1.การศึกษา จำเลยที่เป็นตัวอย่างในการศึกษามีการศึกษาเพียงระดับชั้นประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่และบางคนจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แต่อ่านหนังสือไม่ออก และเขียน

---

[1] สัมภาษณ์ทนายสุรศักดิ์ วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544

[2] คำกล่าวของผู้พิพากษาท่านหนึ่ง ในการพิจารณาให้ประกันตัวของจำเลย

[3] ดูรายละเอียดในตารางที่ 1ข้อมูลทนายความขอแรง และรายละเอียดของทนายความแต่ละคน

หนังสือไม่ได้ เมื่อความรู้น้อยถูกจับดำเนินคดี จึงไม่สามารถโต้แย้ง หรือรับทราบสิทธิที่ตนเองพึงมีตามที่กฎหมายบัญญัติ จึงไม่สามารถขอใช้สิทธินั้นได้

กรณีเช่น น.ส.พรเลิศที่อ้างว่าหากไม่รับสารภาพจะถูกทำร้ายและเจ้าหน้าที่อ้างว่าหากไม่รับสารภาพและลงชื่อในบันทึกการจับกุมและสอบสวนจะไม่สามารถส่งฟ้องต่อศาลได้และจะไม่ได้รับอนุญาตให้ประกันตัว ทำให้ น.ส.พรเลิศต้องลงลายมือชื่อรับสารภาพทั้งๆ ที่อ่านหนังสือไม่ออก

กรณี นายวันชนะ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 3 อ่านหนังสือไม่ออกและเจ้าหน้าที่ให้ลงลายมือชื่อรับสารภาพไว้เช่นกัน โดยไม่ทราบว่าที่ตัวเองลงลายมือชื่อไปเป็นการรับสารภาพโดยจำเลยอ้างว่าตนเองไม่ได้กระทำความผิด

2.สถานภาพทางเศรษฐกิจ

จำเลยที่เป็นตัวอย่างในกรณีศึกษามีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างยากจน รายได้ไม่แน่นอน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง และไม่ได้รับการประกันตัวเพราะไม่มีหลักทรัพย์หรือบุคคลที่ศาลเชื่อถือมาเป็นหลักประกัน นอกจากนี้ยังไม่มีเงินว่าจ้างทนายความ ทำให้โอกาสในการต่อสู้คดีเพื่อหลุดพ้นจากข้อกล่าวหาของเจ้าหน้าที่เป็นไปได้ยาก ตัวอย่างเช่นการสะท้อนคำพูดของจำเลยออกมาที่ว่า **"ไม่ใช่ไม่มีเงินแล้วจะให้รับสารภาพอย่างเดียว"**[4]

3.สถานภาพทางสังคม

จำเลยที่ศึกษาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง มีรายได้ไม่แน่นอนดังกล่าวข้างต้น การไม่มีตำแหน่งหน้าที่การงานที่น่าเชื่อถือ ไม่มีบุคคลที่เชื่อถือได้อ้างอิง ไม่มีญาติพี่น้องที่ประกอบอาชีพรับราชการเพื่อใช้ตำแหน่งหน้าที่มาเป็นหลักประกันในการขอปล่อยชั่วคราว ตัวอย่างเช่น ขณะรออัยการยื่นฟ้องจะต้องถูกควบคุมตัวในห้องขังใต้ถุนศาล หากรู้จักเจ้าหน้าที่ตำรวจศาลก็สามารถนั่งรอที่หน้าห้องขังได้ ในบางครั้งจำเลยก็มอบเงินให้ตำรวจศาลเป็นค่าตอบแทนที่ช่วยเหลือไม่ต้องเข้าไปอยู่ร่วมกับจำเลยคนอื่นๆ แม้จะเป็นเพียงช่วงระยะเวลาไม่กี่ชั่วโมงก็ตาม

การที่จำเลยรู้จักบุคคลที่กว้างขวางในกระบวนการยุติธรรม ย่อมได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าจำเลยทั่วไป และอาจนำไปสู่การหลุดพ้นจากคดีที่ถูกกล่าวหา กรณีตัวอย่างเช่น ญาติของจำเลยเป็น "พรรคพวก"กับทนายความเรืองชัย และจำเลยทำผิดในคดีข่มขืนและพยายามฆ่าจริง แต่ญาติขอร้องให้ทนายความช่วยเหลือ และสุดท้ายด้วยความเป็น "พรรคพวก" ทนายความจึงได้ไกล่เกลี่ยโดยให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหาย จำนวน 200,000 บาท และผู้เสียหายช่วยเบิกความว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด ทำให้จำเลยหลุดพ้นจากความผิดในที่สุด

---

[4] จากแบบสอบถามจำเลยในเรือนจำ

สรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความไม่เสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายอาญาต่อจำเลย:ศึกษาผ่านทนายความขอแรง มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ 1)เพื่อศึกษาความไม่เสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายอาญา 2)เพื่อศึกษาทางเลือกของจำเลยในการเลือกใช้ทนายความ 3)เพื่อศึกษาประสิทธิภาพในการดำเนินคดีของทนายความขอแรง 4)เพื่อศึกษาแนวโน้มคดีอาญาที่ใช้ทนายความขอแรง

วิธีการศึกษา 1.การเก็บข้อมูลเอกสาร 2.การคัดเลือกคดีโดยพิจารณาคดีอาญาของศาลจังหวัดเพชรบุรี จากรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ที่กำหนดให้ใช้ทนายความขอแรง จำนวนฐานความผิด 8 คดี ได้แก่ 1)คดีพยายามฆ่าผู้อื่น 2) คดีจำหน่ายยาเสพติด (ยาบ้า) 2 ราย 3) คดีพรากผู้เยาว์ 4)พรากผู้เยาว์และข่มขืน 5) กักขังหน่วงเหนี่ยว กรรโชกทรัพย์ ข่มขืน 6) มียาเสพติดไว้ในครอบครอง 7) ลักทรัพย์ 8) รับของโจร 3.การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก 4.การใช้แบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ ทนายความขอแรง จำแนกเป็นการสัมภาษณ์เจาะลึก 14 ราย และการใช้แบบสัมภาษณ์ 18 ราย รวม 32 ราย คิดเป็น 76.19 % จากทนายความขอแรงทั้งหมดที่ลงชื่อไว้ยังศาลจังหวัดเพชรบุรี 42 ราย การสัมภาษณ์เจาะลึกจำเลย 11 ราย และการใช้แบบสัมภาษณ์จำเลยในเรือนจำชายจำนวน 100 ราย โดยมีขอบเขตในการศึกษาคือ พื้นที่ตามเขตอำนาจศาลจังหวัดเพชรบุรี และจำเลยที่ถูกดำเนินคดีในเขตพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี

ผลการศึกษาพบว่า กฎหมายของไทยได้บัญญัติถึงหลักแห่งความเสมอภาคไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นๆ หลายมาตรา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 30 บัญญัติไว้ว่า

"ประชาชนชาวไทยไม่ว่าแหล่งกำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญเสมอกัน

บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้..."

จากการศึกษาพบว่ากฎหมายได้บัญญัติขึ้นด้วยความเสมอภาคเพื่อใช้บังคับกับบุคคลทุกคนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติแต่กฎหมายที่เป็นธรรมอย่างเดียวไม่เพียงพอเพราะกฎหมายเป็นหลักประกันความยุติธรรมในสังคมแต่เจ้าหน้าที่หรือผู้นำกฎหมายไปบังคับใช้ต้องมีใจเป็นธรรม เคารพต่อหลักนิติธรรม (Rule of Law) ปฏิบัติด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกคน ไม่เลือกคนจน คนรวย พรรคพวก-พี่น้อง ตามกระบวนการยุติธรรมผู้บังคับใช้กฎหมายอาญาขั้นตอนแรกคือ ตำรวจ ตำรวจมิได้ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดคือแจ้งสิทธิต่างๆให้กับผู้ต้องหาทราบและลวงให้ผู้ต้องหารับสารภาพเพื่อง่ายในการดำเนินคดีของตำรวจอันเป็นการขัดต่อกฎหมายและยับยั้งสิทธิอื่นที่ผู้ต้องหาจะได้ตามกฎหมายคือการมีทนายความหรือผู้อื่นเข้ารับฟังการสอบสวน ฉะนั้นผู้บังคับใช้กฎหมายต่างหากที่จะนำกฎหมายไปบังคับใช้ให้เกิดความเสมอภาคขึ้นในสังคมมากน้อยเพียงใด เพราะตามหลักแห่งความเสมอภาค (Principle of Equality before the Law) ให้ปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกันและปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคนได้ (วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, 2538 หน้า 11) การเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรมสามารถกระทำได้โดยอธิบายให้เห็นได้ว่ามิได้มาจากความลำเอียงเลือกที่รักมักที่ชัง

ผู้บังคับใช้กฎหมายนำกฎหมายไปบังคับใช้อย่างไม่เสมอภาคกันนั้นเนื่องจากโครงสร้างสังคมที่มีลักษณะการจัดลำดับชั้นทางสังคม แม้ตามหลักการที่ประเทศเสรีประชาธิปไตยเช่นประเทศไทยรับแนวคิดสิทธิมนุษยชนมาจากตะวันตกที่ว่าทุกคนเสมอภาคกันและมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เท่ากัน แต่ความเชื่อในเรื่องบุญกรรม ดวง พรหมลิขิตตามหลักพุทธศาสนาของไทยยังคงมีผลอยู่ทำให้คนไทยมองความแตกต่างของบุคคลตามสถานภาพ บทบาท ฐานะ หน้าที่การศึกษา และหน้าตาทางสังคม รวมทั้งพัฒนาการของสังคมไทยที่มีชนชั้น ไพร่กับเจ้านายมาแต่โบราณ เป็นสิ่งหนึ่งที่ผู้บังคับใช้กฎหมายพิจารณาก่อนนำกฎหมายไปบังคับใช้กับผู้ใด

ทางเลือกของจำเลยในการเลือกใช้ทนายความนั้นพบว่าจำเลยที่ยากจนเท่านั้นที่จำเป็นต้องใช้ทนายความที่ศาลตั้งให้หรือทนายความขอแรง แม้จะไม่พอใจกับผลการช่วยเหลือหรือกล่าวได้ว่าประสิทธิภาพการทำงานของทนายความขอแรงต่ำกว่าทนายความที่ว่าจ้างก็ตามและนับวันคดีอาญาที่จำเลยจำเป็นต้องใช้ทนายความขอแรงมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ส่วนจำเลยที่มีฐานะส่วนน้อยมากจะเลือกใช้ทนายความขอแรง หากแต่ศาลตั้งทนายความขอแรงที่เป็นทนายความจบใหม่หรือมีประสบการณ์น้อยก็จะถอนทนายความขอแรงและตั้งทนายความที่ว่าจ้างมาทำหน้าที่แทน เนื่องจากเห็นว่าทนายความขอแรงดังกล่าวอาจจะไม่สามารถช่วยเหลือคดีความได้และมีประสบกรณ์น้อยไม่มีความชำชองในการดำเนินคดี หากศาลตั้งทนายความขอแรงที่มีชื่อเสียงก็จะใช้ทนายความขอแรง ซึ่งทนายความขอแรงที่มีชื่อเสียงก็จะพิจารณาในการให้ความช่วยเหลือหากพบว่า

จำเลยมีฐานะและสามารถหาหลักทรัพย์ในการยื่นขอประกันตัวหรือใช้หลักทรัพย์ของนายประกันอาชีพมาขอปล่อยตัวชั่วคราว โดยทนายความคิดว่าจำเลยที่มีฐานะสามารถว่าจ้างทนายความได้แต่อาศัยข้อกฎหมายมาขอความช่วยเหลือซึ่งเป็นการเอาเปรียบจำเลยคนอื่นที่มีฐานะยากจน จากข้อมูลคดีอาญาของศาลจังหวัดเพชรบุรีระหว่างวันที่ 5 มกราคม-9 พฤษภาคม 2543 ปรากฏคดีอาญามีจำนวนเพิ่มมากขึ้นโดยฐานความผิดคดีอาญาที่มีมากที่สุดคือ คดียาบ้าสูงถึง 146 คดี ในระยะเวลาแค่ 4 เดือน ด้วยเหตุผลจากการพัฒนาที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจทำให้มีผู้นิยมหารายได้ที่ง่ายคือการค้ายาบ้ามากขึ้นเนื่องจากเห็นว่ารายได้ดีแม้ทางการจะเข้มงวด และผู้ค้าส่วนใหญ่เป็นคนยากจน เพราะเห็นหนทางหารายได้ที่ดี เนื่องจากลงทุนต่ำแต่ผลกำไรสูงตัวอย่างเช่น จำเลยอายุ 86 ปีถูกจับคดีค้ายาบ้า ศาลตั้งทนายความขอแรงให้ ทนายความถามว่าอายุปูนนี้แล้วทำไมยังค้าอีก จำเลยตอบว่า "ค้าอะไรจะได้กำไรเท่านี้ไม่มีแล้ว" แต่เมื่อถูกจับกุมจะไม่มีเงินจำนวนมากพอที่จะว่าจ้างทนายความเนื่องจากเป็นเพียงผู้ค้ารายย่อยหรือมีไว้เพื่อเสพ ฉะนั้นจึงส่งผลให้ศาลต้องเป็นผู้ตั้งทนายความให้ โดยทนายความแต่ละคนจะได้รับคดีเฉลี่ยเดือนละ 1-2 คดี และเป็นภาระหนักของทนายความเช่นกัน และเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินคดีของทนายความขอแรง

ข้อคิดเห็น

จากการทำงานวิจัยเรื่องความไม่เสมอภาคนี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบข้อเท็จจริงบางประการที่อยากนำเสนอไว้เพื่อเป็นประโยชน์กับหน่วยงานอื่นที่จะรับไปประสานหรือดำเนินการต่อไปคือ

1.การไม่รู้หนังสือและไม่เข้าใจกฎหมาย

1.1อัตราการรู้หนังสือของคนไทยที่พยายามรณรงค์ให้อ่านออก เขียนได้ 100%ความจริงยังพบว่ายังมีกลุ่มบุคคลที่ยังไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ แม้จะจบการศึกษา ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 เมื่ออ่านไม่ออกมีผู้แนะนำอะไรก็จะเชื่อตามทุกอย่าง หรือแม้กระทั่งอ่านออกเขียนได้ แต่ในสภาวะการณ์ที่สับสน ตกใจและมีผู้มาให้คำแนะนำและจำเลยต้องการหลุดพ้นจากข้อกล่าวหาหรือบางครั้งต้องการได้รับประกันตัว เมื่อผู้แนะนำหรือให้ข้อคิดเห็นประการใดจึงหลงเชื่อได้ง่ายเพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนที่ต้องการอิสระ เสรีภาพ ไม่ต้องการถูกจับกุม คุมขังไว้ในพื้นที่จำกัด

1.2การไม่รู้ไม่เข้าใจกฎหมาย ซึ่งกฎหมายบัญญัติว่า "จะอ้างว่าไม่รู้กฎหมายไม่ได้" ประชาชนไม่รู้ไม่เข้าใจขั้นตอนกระบวนการดำเนินการใดๆ ทั้งสิ้น การขาดความรู้ไม่เข้าใจวิธีการจึงทำให้ไม่กล้าเรียกร้องอะไรทำให้ขาดหลักประกันในชั้นสอบสวนหรือชั้นศาล ควรมีการเผยแพร่ความรู้กฎหมายเบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้รับทราบอย่างกว้างขวางจะได้ไม่ถูกเอาเปรียบจากผู้อื่น กรณีเช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจมักเกลี่ยกล่อมให้จำเลยรับสารภาพทั้งๆ ที่กฎหมาย

บัญญัติห้ามไว้ *ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำ หรือจัดให้ทำการใดๆ ซึ่งเป็นการล่อลวงหรือขู่เข็ญ หรือให้สัญญากับผู้ต้องหาเพื่อจูงใจให้เขาให้การใดๆ ในเรื่องที่ต้องหานั้น* ซึ่งจำเลยก็ไม่อาจโต้แย้งในชั้นศาลได้ว่าการให้การรับสารภาพนั้นเป็นการล่อลวงและให้สัญญาของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทำให้จำเลยต้องได้รับโทษ รวมทั้งจำเลยไม่เคยรับทราบสิทธิใดๆ ที่จำเลยพึงมีตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

2.กระบวนการยุติธรรม

2.1การขาดการประสานงานและความร่วมมือ ทุกหน่วยในกระบวนการ "ต่างมุ่งทำหน้าที่ของตน" โดยไม่มีการประสานงานหรือเอื้ออำนวยให้หน่วยงานอื่น เช่น ทางศาลไม่อำนวยความสะดวกให้กับจำเลยได้พบทนายความ ทนายความต้องไปพบจำเลยในเรือนจำเองทั้งๆที่ขอความช่วยเหลือจากทนายความ ทนายความจึงอยากให้จำเลยมาพบเองมากกว่า

2.2ศาลอาจคิดได้ว่าการจัดหาทนายความขอแรงให้จำเลยเป็นงานฝาก จึงไม่สนใจจำเลยขอแรง เพราะหน้าที่ของศาลเป็นผู้พิจารณาตัดสินคดี

3.ชนชั้นในสังคม

การมีชนชั้นในสังคมทำให้จำเลยถูกมองเป็นชนชั้นต่ำของสังคม เมื่อทนายความจะขอความสะดวกอะไรเพื่อเอื้อต่อการทำงานของทนายความและจำเลยจะได้รับการปฏิเสธ ด้วยอ้างว่า "อย่าให้ความสำคัญกับคนพวกนั้น"

4.การทำงานของทนายความ

4.1ประสบการณ์ของทนายความ ทนายความปัจจุบันที่ว่าความคดีขอแรงมีทั้งทนายใหม่และทนายเก่า ทนายความใหม่เริ่มลงชื่อตั้งแต่เริ่มมาประกอบอาชีพเป็นการฝึกหัด จึงทำคดีได้ไม่ดี เมื่อมีประสบการณ์มากเป็นทนายความเก่าแล้วก็ยังทำได้ไม่ดีเพราะไม่มีเวลาและมีปัจจัยเรื่องเงินมาเป็นตัวกำหนด ฉะนั้นควรจะมีการปรับปรุงระบบทนายความขอแรง

4.2ปัจจัยเรื่องเงิน เป็นส่วนสำคัญที่สุดในการทำงานของทนายความขอแรงให้ประสบความสำเร็จ เพราะการจ่ายค่าตอบแทนให้กับทนายความ ศาลจะพิจารณาจ่ายให้เมื่อคดีสิ้นสุดในศาลชั้นต้น บางครั้งทนายความขอเบิกค่าตอบแทนแต่ไม่มีงบประมาณ ทำให้ทนายความไม่ได้รับค่าตอบแทนทั้งๆ ที่ทนายความทำงานเสร็จสิ้นและสำรองค่าใช้จ่ายออกไปก่อนอย่างน้อย 1 ปี (ความจริงยาวนานประมาณ 2-4 ปี) ซึ่งแตกต่างจากคดีว่าจ้างที่ได้รับค่าตอบแทนเต็มที่และรวดเร็วกว่า

5.การประกันตัว

การประกันตัว ที่หน้าศาลจะมีกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งทำหน้าที่"หาเหยื่อ" หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า "นายประกันอาชีพ" โดยเสนอตัวสอบถามช่วยเหลือประชาชนที่มาที่ศาล เขียนคำร้องให้จำเลยในราคาชุดละ 500 บาท ทั้งๆที่ทางศาลไม่ได้คิดค่าคำร้องแต่อย่างไร นายประกันอาชีพทำหน้าที่

ช่วยจำเลยที่ต้องการประกันตัวแต่ไม่มีหลักทรัพย์ โดยจะให้เช่าหลักทรัพย์ นับเป็นการซ้ำเติมจำเลย จึงควรให้ศาลจัดการกลุ่มบุคคลพวกนี้ แต่บางครั้งนายประกันอาชีพต่อสายสัมพันธ์ถึงศาลโดยให้ความช่วยเหลือทางด้านการเงิน และนำไปสู่การวิ่งเต้นในการช่วยเหลือจำเลยที่ใช้หลักทรัพย์ของนายประกันอาชีพได้รับการปล่อยชั่วคราว และนายประกันอาชีพนำความสัมพันธ์ส่วนตัวนั้นไปเรียกร้องรับค่าตอบแทนจากจำเลยที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวในกรณีที่เป็นความผิดร้ายแรง ศาลจึงควรพิจารณาออกข้อกำหนดให้นายประกันอาชีพมาใช้บริเวณอาคาร สถานที่ของศาลมาเป็นเครื่องมือในการหากินที่เอาเปรียบจำเลยเพราะเป็นการซ้ำเติมให้จำเลยได้รับความทุกข์ทรมานมากขึ้น

ในส่วนอัยการยังมีการเรียกรับผลประโยชน์จากจำเลยในกรณีต่างๆ เช่น การเรียกร้องค่าตอบแทนในการยื่นคำฟ้องต่อศาลในทันทีที่ได้รับสำนวนจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ (ปกติอัยการจะต้องพิจารณาพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ตำรวจก่อนยื่นฟ้องต่อศาล หากฟ้องไม่ทันอัยการจะขอผลัดฟ้อง ทำให้จำเลยต้องเสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายในการประกันตัวในชั้นอัยการอีกคำรบหนึ่ง จึงเป็นช่องทางในการเรียกรับค่าตอบแทนในการฟ้องทันทีที่ได้รับสำนวนการสอบสวนจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งในวงการเข้าใจกันว่าหมายถึง การฟ้องด่วน) ทางภาครัฐควรสร้างจิตสำนึกรวมทั้งบรรทัดฐานในการทำงานเพื่อสิทธิ เสรีภาพ ความเป็นธรรมและความเสมอภาคกับบุคคลทุกคนเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติของอัยการทุกคน ดังคำพูดของทนายความที่กล่าวว่า **"อัยการไม่ได้มีตระกูลเก่าที่ร่ำรวย ไม่มีทรัพย์มรดก ไม่ถูกล็อตเตอรี่รางวัลที่ 1 เป็นข้าราชการธรรมดาไม่ได้ประกอบธุรกิจ หรือภรรยารวย แต่มีเบ็นซ์ตากลมขับ หมายความว่าอย่างไร"**[5]

6.ระบบทุนนิยม

6.1 กระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลกระทบให้คนเห็นความสำคัญกับการบริโภคนิยม ความอยากมี อยากได้ตามสื่อโฆษณา ทำให้คนทำผิดกฎหมายมากขึ้นโดยเฉพาะค้ายาบ้าเพราะได้เงินง่าย รวมทั้งทนายความก็ทำงานช่วยเหลือพวกค้ายาบ้าเพราะเรียกค่าตอบแทนได้สูง(กรณีว่าจ้าง)

6.2การให้ความสำคัญกับเรื่องเงิน ทำให้ "ทนายความต้องจับคดีมั่ว" กล่าวคือทนายความไม่ได้คัดเลือกรับว่าความเฉพาะคดีที่เห็นว่ามีลู่ทางที่จะช่วยเหลือจำเลยให้พ้นผิดได้ แต่รับว่าความให้ทุกคดีโดยหวังค่าตอบแทนที่จะได้จากจำเลยเป็นปัจจัยสำคัญ เพราะทนายความสะท้อนว่าต้องใช้เงินเช่นกัน กรณีเช่น ทนายความบางคนรับว่าความแต่คดีอาญา โดยเฉพาะยาบ้า และผู้ที่ว่าจ้างก็เป็นผู้ค้าที่มีเงินสามารถจ่ายค่าตอบแทนในอัตราสูงได้ ทั้งนี้สูงกว่าคดีอาญาในฐานความผิดอื่น (ส่วนผู้ไม่มีเงินจ้างก็ใช้ทนายความขอแรงและถูกลงโทษในที่สุด)

---

[5] สัมภาษณ์ทนายความเรืองชัย วันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544

บรรณานุกรม

วารสาร/หนังสือพิมพ์

มติชนรายวัน วันพฤหัสบดีที่ 29 ตุลาคม 2541 ปีที่ 21 ฉบับที่ 7539

ข่าวสภาทนายความ ฉบับที่ 97 พฤษภาคม 2542

หนังสือพิมพ์ทนายความสี่แคว ฉบับทนายความ ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 พฤษภาคม 2542

จิตติ เจริญฉ่ำ "บทบาทของทนายความต่อสังคม" **คำบรรยายประกอบอบรมวิชาว่าความรุ่นที่ 5** สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความ กรุงเทพ, 2533.

ประพันธ์ นัยโกวิท "การอำนวยความยุติธรรมในคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ" **บทบัณฑิตย์** เล่ม 52 ตอน 4 ธันวาคม 2539

รุ่งพงษ์ ชัยนาม "สารัตถะแห่งสิทธิมนุษยชน" **วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช** ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2540

ลักษณ์โตเย่น วุฒิศักดิ์ "สิทธิมนุษยชน จุดยืนที่แตกต่าง ศาล-ตำรวจ" **หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ** ปีที่ 12 ฉบับที่ 3778 วันอังคารที่ 26 มกราคม 2542

วิชัย ศรีรัตน์ "สนธิสัญญาระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและมนุษยธรรมและอนุสัญญาที่ไทยเป็นภาคี" **วารสารกฎหมาย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช** ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 ธันวาคม 2541.

อรุณี กระจ่างแสง "บทบาทของอัยการในการสอบสวนคดีอาญา ศึกษาเปรียบเทียบเยอรมัน สหรัฐอเมริกาและไทย" **วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์** ปีที่ 20 ฉบับที่ 3 (กันยายน 2533)

หนังสือ

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ .**กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์วิญญูชน , 2541.

กุลพล พลวัน .**พัฒนาการสิทธิมนุษยชน**.พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์วิญญูชน ,2538.

เกษม สรศักดิ์เกษม .**เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง มิติต่างๆ ของความเสมอภาค**. วันที่ 28-29 มิถุนายน 2540 จัดโดยสภาวิจัยแห่งชาติ ณ โรงแรมลองบีช จังหวัดเพชรบุรี

คมสัน กันหาเรียง .**การมีทนายความในคดีอาญา:สิทธิหรือเงื่อนไขในกระบวนการพิจารณา**. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2528.

คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน (กปส.) .**สิทธิมนุษยชน**.กรุงเทพฯ:2540.

เฉลิมเกียรติ์ ผิวนวล .**ปรัชญาสิทธิมนุษยชนและพันธกรณีในสังคมไทย**. บริษัทงานดี กรุงเทพ,2530.

จาตุรงค์ ฉินวิวัฒน์. "ข้อสันนิษฐานในคดีอาญาอันเป็นโทษแก่จำเลย." วิทยานิพนธ์ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

จรัญ โฆษณานันท์ .**กฎหมายกับสิทธิเสรีภาพในสังคมไทย เส้นขนานจาก 2475-ปัจจุบัน**. กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม กรุงเทพ, 2528.

เจริญ คัมภีรภาพ **รายงานวิจัยเรื่อง สิทธิมนุษย์:ทฤษฎีและการปฏิบัติในสังคมไทย**.สถาบันไทยคดีศึกษา 2529.

แจ๊ค เอ็ม. พอตเตอร์. นฤจร อิทธิจีระจรัส (แปล) .**โครงสร้างสังคมของชาวนาไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.

จำนง อติวัฒนสิทธิ์และคณะ .**สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540.

ชาญชัย แสวงศักดิ์ .**พัฒนาการของกฎหมายมหาชนในต่างประเทศและในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์วิญญูชน:2538.

ธรรมศักดิ์ วิชชารยะ. "ระบบงานตำรวจและการบริหารงานบุคคลของตำรวจ." **เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรม (ฉบับปรับปรุง)**. นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี 2539.

ธีรยุทธ บุญมี .**จุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัย พิมพ์ครั้งที่** 2. กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์วิญญูชน :2537.

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (บก.)**คนธรรมดา**.สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น **ขอนแก่น** 2536.

นพนิธิ สุริยะ **สิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพฯ ,สำนักพิมพ์วิญญูชน: 2537.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ "การสร้างธรรมาภิบาลในสังคม" ใน **การสัมมนาโครงการปราชญ์เพื่อแผ่นดินครั้งที่ 2 ฐานปัญญาไทยในโลกสากล**.ราชบัณฑิตยสถาน กรุงเทพ 2543.

ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล .**เหลียวหลังดูกฎหมายและความยุติธรรม**.สำนักพิมพ์นิติธรรม กรุงเทพ 2540.

มงเตสกิเออ .**เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย**. กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย:2528.

รัชนีกร เศรษฐโฐ .**โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2 ไทยวัฒนาพานิช, กรุงเทพฯ : 2531.

ลิขิต ธีรเวคิน .**วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 6 (แก้ไขเพิ่มเติม) กรุงเทพฯ , สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ :2541.

ลิวอิส เอ.โครเซอร์ .**แนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ :2537.

บรรลือ คงจันทร์ .**คู่มืออาสาสมัครส่งเสริมสิทธิประชาชนทั่วไป**. สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) , กรุงเทพ : 2541.

บุญเลิศ (ช้างใหญ่) คชายุทธเดช .**รวมสาระรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน**. กรุงเทพฯ ,สำนักพิมพ์มติชน:2541.

หยุด แสงอุทัย .**ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป พิมพ์ครั้งที่** 12.กรุงเทพฯ ,สำนักพิมพ์ประกายพรึก:2538.

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ .**สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ** .กรุงเทพฯ ,สำนักพิมพ์วิญญูชน :2538.

ศิลปากร, กรม. .**กฎหมายตราสามดวง**. อุดมศึกษาการพิมพ์, กรุงเทพ:2521.

เสียงชัย สุมิตรวสันต์ "การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาก่อนการประทับฟ้องโดยองค์กรศาล" วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2537.

สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแก่ประชาชน .**รวมกฎหมายที่ประชาชนควรรู้ ฉบับปรับปรุงใหม่**.ศรีสมบัติการพิมพ์, กรุงเทพฯ : 2534.

สุเทพ สุนทรเภสัช .**ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย พื้นฐานแนวความคิดทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรม**. เชียงใหม่, สำนักพิมพ์โกลบอลวิชั่น :2540.

สถิตย์ เล็งไธสง .**จริยธรรมสำหรับนักกฎหมาย** Legal Ethics**ตามแนวพระบรมราโชวาท**. พิมพ์ครั้งที่ 2 นนทบุรี, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช:2541.

สุภางค์ จันทวานิช "พื้นฐานความคิดทางสังคมแลวัฒนธรรมไทย" **เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่** 1-7 นนทบุรี.สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช:2532

สุโขทัยธรรมาธิราช,มหาวิทยาลัย .**เอกสารการสอนชุดวิชา ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไปหน่วยที่** 9-15 **พิมพ์ครั้งที่** 28. นนทบุรี ,สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช:2542.

สุโขทัยธรรมาธิราช,มหาวิทยาลัย .**เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายอาญา 1 หน่วยที่** 1-7 **พิมพ์ครั้งที่** 8. นนทบุรี, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช:2530.

สุชีพ ปุญญานุภาพ .**คุณลักษณะพิเศษแห่งพุทธศาสนา**.เกษมบรรณกิจ, กรุงเทพ : 2511.

สุพิศ ปราณีตพลกรัง "การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาโดยองค์กรตุลากรในชั้นก่อนการพิจารณา:ศึกษาเปรียบเทียบประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา" วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2526.

สุนีย์ มัลลิกามาลย์ .**การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์นิติธรรม : 2540.

สำนักงานอัยการสูงสุด .**คดีเชอรรี่แอน กระบวนการยุติธรรมจะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้**

บริสุทธิ์ได้อย่างไร. กรุงเทพฯ ,สำนักพิมพ์มติชน :2539.

อนัญญา งามสิริพร. "การจัดหาทนายโดยรัฐในคดีอาญา"วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2530.

อารีย์ รุ่งพรทวีวัฒน์ "การบังคับใช้กฎหมายอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย" วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2527.

ภาษาอังกฤษ

Bedau A.Hugo.,**Justice and Equality**. Prentice-Hall,Inc.,Englewood Cliffs,New Jersy:1971.

Braithwaite John., Routledge and Kegan Paul, .**Inequality, crime and public policy**. London,Boston and Henley:1979.

Dahrendorf Ralf. **Class and Class Conflict in Industrial Society**. Stanford University Press,Stanford, California:1959.

Kapplan John .**Criminal Justice :Introduction cases and Materials**. Mineola ,New York:The Foundation Press:1973.

Rothman A.Robert .**Inequality and Stratification in the United States**. Prentice-Halls,Inc., Englewood Cliffs, New Jersey :1973.

ภาคผนวก

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคในสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย

1.สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติโดยเท่าเทียมกัน

สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติโดยเท่าเทียมกัน ได้บัญญัติไว้ใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 30

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรมหรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้

มาตราการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

2. สิทธิที่จะได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาให้ทราบ

รฐน. 2540 *มาตรา 237 ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใด จะกระทำมิได้เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยผู้ถูกจับจะต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับโดยไม่ชักช้า กับจะต้องได้รับโอกาสแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับไว้วางใจให้ทราบในโอกาสแรก และผู้ถูกจับซึ่งยังถูกควบคุมอยู่ต้องถูกนำตัวไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อศาลพิจารณาว่ามีเหตุที่จะขังผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ*

3. สิทธิที่จะมีทนายความ

สิทธิที่จะมีทนายความ ตาม รฐน. 2540 *มาตรา 242 ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว*

สิทธิที่เกิดขึ้นเมื่อถูกฟ้องเป็นจำเลย ได้แก่ตาม ปวิอ.มาตรา 8 ที่บัญญัติว่า *"นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้วจำเลยมีสิทธิดังนี้*

1)แต่งทนายแก้ต่างในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาในศาลชั้นต้นตลอดจนชั้นศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

2)พูดจากับทนายหรือผู้ที่จะเป็นทนายสองต่อสอง

3)ตรวจดูสำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาลและคัดสำเนาหรือขอสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องโดยเสียค่าธรรมเนียม

4)ตรวจดูสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐานและคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้นๆ ถ้าจำเลยมีทนายๆ นั้นย่อมมีสิทธิทำนองเดียวกับจำเลยดังกล่าวมาแล้วนั้นด้วย

สิทธิของจำเลยที่จะมีทนายความ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ที่บัญญัติว่า

"ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ต่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัล และค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรานี้ ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด"

ซึ่งมาตรา 173 แก้ไขโดยมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2539 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 13 ตอนที่ 61 ก หน้า 7 วันที่ 17 พฤศจิกายน 2539) โดยบัญญัติให้สิทธิจำเลยในการมีทนายความไว้สามประการคือ

1)ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต

2) ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก

3)ในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล

4.สิทธิที่จะได้พบและปรึกษาทนายความ

สิทธิที่จะได้พบและปรึกษาทนายความ สืบเนื่องมาจากสิทธิที่จะมีทนายความได้ ตาม รฐน. มาตรา 239 ข้างต้น และ รฐน.มาตรา 241

รฐน.มาตรา 241 ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม

ในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

ผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้วทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้มีส่วนได้เสีย ย่อมมีสิทธิขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

5.สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

สืบเนื่องจาก รฐน. มาตรา 241 ที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วเริ่มตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวน ต้องมีความเป็นธรรมด้วย หากไม่รวดเร็วก็ไม่ถือว่าได้รับความเป็นธรรม

6.สิทธิที่จะขอคัดสำเนาคำให้การของตนได้

สิทธิที่จะขอคัดสำเนาคำให้การของตนได้ ตาม รฐน. มาตรา 241

7.สิทธิที่จะได้รับการประกันตัวหรือปล่อยชั่วคราว

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 239 วรรคแรกและวรรคสอง บัญญัติว่า "*คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมายและต้องแจ้งเหตุผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบโดยเร็ว*

ปวิอ.มาตรา 114 เมื่อจะปล่อยชั่วคราวโดยให้มีประกันและหลักประกันด้วย ก่อนปล่อยตัวไปให้ผู้ร้องขอประกันจัดหาหลักประกันมาดั่งต้องการ

หลักประกันมี 3 ชนิดคือ

(1)มีเงินสดมาวาง

(2)มีหลักทรัพย์อื่นมาวาง

(3)มีบุคคลมาเป็นหลักประกัน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 106 คำร้องขอให้ปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยชั่วคราวโดยไม่ต้องมีประกันหรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันไม่ว่าผู้นั้นต้องควบคุมหรือขังตามหมายศาล ย่อมยื่นได้โดยผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง....."

เมื่อพิจารณาตาม *ป.วิอ.มาตรา 106* ได้บัญญัติรายละเอียด การปล่อยชั่วคราวมีได้ 3 กรณี คือ การปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกัน การปล่อยชั่วคราวโดยมีประกัน การปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันและหลักประกัน

การปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลย หมายถึง การปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยไปโดยไม่มีสัญญา หรือไม่มีหลักประกันแต่อย่างใดเพียงแต่ก่อนจะปล่อยไปให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสาบานตน

การปล่อยชั่วคราวโดยมีประกัน หมายถึง การปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยไปโดยสัญญาว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะมาตามที่ถูกเรียกถ้าไม่มาต้องเสียค่าปรับเป็นจำนวนตามที่ระบุไว้ในสัญญาประกัน

การปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันและหลักประกัน คือการปล่อยชั่วคราวโดยมีสัญญาประกันแล้วยังจะต้องมีหลักประกันอีกด้วย หลักประกันนี้มีไว้เพื่อประโยชน์ที่ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มาตามเรียกหรือนัด ซึ่งเป็นการผิดสัญญาประกันแล้ว เจ้าพนักงานหรือศาลก็จะยึดหลักประกันนั้นมาใช้เป็นค่าปรับ

ปัจจุบันพันธบัตรรัฐบาล สลากออมสิน ใบรับเงินฝากประจำของธนาคาร ตั๋วแลกเงิน ตั๋วสัญญาใช้เงินที่ธนาคารเป็นผู้ออก เหล่านี้ก็ใช้เป็นหลักประกันได้

ปวิอ.มาตรา 108 ได้บัญญัติเรื่องคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว

"มาตรา 108 ในการวินิจฉัยคำร้องให้ปล่อยชั่วคราวให้พึงพิจารณาข้อเหล่านี้ประกอบ

(1) ความหนักเบาแห่งข้อหา

(2) พยานหลักฐานที่นำมาสืบแล้วมีเพียงใด

(3) พฤติการณ์ต่างๆ แห่งคดีเป็นอย่างไร

(4) เชื่อถือผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันได้เพียงใด

(5) ผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่

(6) ภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่

(7) ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องขังตามหมายศาล ถ้ามีคำคัดค้านของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์ แล้วแต่กรณี ศาลพึงรับฟังประกอบการวินิจฉัยได้

การแต่งตั้งทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญา

การแต่งตั้งทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173

เนื่องจากมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้ศาลต้องตั้งทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญาที่มีอัตราโทษประหารชีวิตในกรณีที่จำเลยไม่มีทนายความ และในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกหรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ในกรณีที่จำเลยไม่มีทนายความ และต้องการทนายความ

กระทรวงยุติธรรมได้จัดการประชุมหารือร่วมกับสภาทนายความตามที่สภาทนายความได้มีหนังสือหารือแล้ว ได้ตั้งข้อตกลงในการตั้งทนายความให้แก่จำเลยดังนี้

1.ขั้นตอนที่หนึ่ง ให้สภาทนายความจัดทำบัญชีรายชื่อทนายความทั้งหลายที่ทำหน้าที่อยู่ในศาลต่างๆ พร้อมรายละเอียดการจดทะเบียน ประวัติการถูกดำเนินคดี มรรยาททนายความ และจำนวนคดีขอแรงที่เคยทำมาส่งให้แก่ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีแต่ละศาล

2.ขั้นตอนที่สอง ให้ศาลและสภาทนายความประกาศให้ทนายความที่สมัครใจจะเป็นทนายความขอแรงในแต่ละจังหวัดแสดงความจำนงต่อศาลหรือสภาทนายความ ในกรณีที่ทนายความได้แสดงความจำนงต่อสภาทนายความให้สภาทนายความแจ้งรายชื่อทนายความนั้นให้ศาลทราบด้วย

3.ให้ศาลใช้ดุลยพินิจในการขอแรงทนายความที่สมัครใจเป็นทนายความขอแรงเป็นกรณีๆ ไป โดยคำนึงถึงลักษณะและประเภทของคดี รวมทั้งประสบการณ์ของทนายความประกอบด้วย หากศาลใดมีคดีที่จะต้องขอแรงทนายความมากทำให้ทนายความที่แสดงความจำนงเป็นทนายความขอแรงไว้แต่ละคนต้องรับภาระมากให้ศาลใช้ดุลพินิจเฉลี่ยคดีโดยขอแรงทนายความที่มิได้แสดงความจำนงเป็นทนายความขอแรงไว้รับเป็นทนายความได้ตามความเหมาะสม โดยเฉพาะคดีอุกฉกรรจ์ให้ศาลคำนึงตั้งทนายความที่มีประสบการณ์มาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี

4.ทนายความขอแรงที่เคยมีประวัติทอดทิ้งคดีหรือเรียกร้องผลประโยชน์ที่มิพึงได้จากคู่ความในคดีขอแรง ศาลอาจงดการขอแรงทนายความเหล่านั้นภายในระยะเวลาตามที่เห็นสมควร

5.ให้ศาลแต่ละศาลจัดเก็บรายละเอียดของทนายความขอแรงและจำนวนคดีที่ทนายความขอแรงแต่ละคนได้ปฏิบัติ

ในการเบิกจ่ายเงินค่าใช้จ่ายในการตามประเด็นและเงินรางวัลทนายความนั้น ให้ทนายความยื่นคำร้องขอรับเงินรางวัลและค่าใช่จ่ายที่ฝ่ายการเงินของแต่ละศาลโดยตรง และให้ศาลเบิกจ่ายให้ตามลำดับที่ทนายความแต่ละคนได้ขอเบิกไว้ ซึ่งในส่วนของเงินรางวัลทนายความนั้นให้ศาลกำหนดโดยพิจารณาถึงความยากง่ายของคดี สภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันและเหตุผลอื่นประกอบตามที่เห็นสมควร

นอกจากนี้ถ้าหากศาลทราบว่าทนายความที่ขอแรงเรียกเงินหรือประโยชน์อย่างอื่นที่มิพึงได้จากตัวความหรือจำเลยทั้งที่ได้รับเงินค่าใช้จ่ายหรือเงินรางวัลตามระเบียบแล้ว หรือทนายความขอแรงทั้งคดี ขอให้ศาลแจ้งให้สภาทนายความเพื่อดำเนินคดีมรรยาททนายความและระงับการขอแรงทนายความผู้นั้นตามที่ศาลเห็นควร

ที่มา ประกาศศาลจังหวัดเพชรบุรี
(บันทึกวันที่ 21 มีนาคม 2544)

รายชื่อทนายความขอแรงของศาลจังหวัดเพชรบุรี

1. นายอัธยา เนียมเมือง
2. นายประสาร ภู่พวง
3. นายอนันต์ แสงสวัสดิภาพ
4. นายบุญฤทธิ์ คำนูนวัฒน์
5. นายวิมล แฝงสวัสดิ์
6. นายพงษ์ศักดิ์ วัฒนลัด
7. นายเกรียงศักดิ์ ทัศน์แก้ว
8. นายมงคล แก้วถาวร
9. นายนิมิตร วีรวัฒน์
10. นายพงษ์ศักดิ์ ขำเพชร
11. นายมังกร เจริญผล
12. นายศุภกิจ อบแย้ม
13. นายสมอาจ ปิ่นน้อย
14. นายนพพนธ์ พระแก้ว
15. นายบรรเจิด มณีทิพย์
16. นายวิทยา เทพอยู่
17. นายอดุลญ์ แสงจินดา
18. นายทวิช อมรนิมิตร
19. นายเทอดทิพย์ ยิ้มละมัย
20. นายวรวุธ วุธรา
21. นายสมโภชน์ เครือพานิช
22. นายธีระวุฒิ เลี้ยงพันธ์
23. นายบัญชา แดงประดับ
24. นายปรากฏ โกลาวัลย์
25. นายรามณรงค์ อักษรนันท์
26. นายสุชาธิษฐ์ แสงมณี
27. นายสุริยนต์ ยุวภูมิ
28. นายรุ่งโรจน์ อักษรนันท์
29. นายธีระพล สมศรี

30. นายสุชิน วชิรานุกูล
31. นายเดชา สุขชาวนา
32. นายสุพจน์ คชพันธ์
33. นายชาติชาย กลิ่นอุบล
34. นายไพรัช นำแสดง
35. นางสาวตวงทรัพย์ สืบพราหมณ์
36. นายมานะ ทัศน์แก้ว
37. นายสมวงศ์ สาวเสม
38. นายคุณวุฒิ สุนทรพิทักษ์กุล
39. นายอรุณ สร้อยระย้า
40. นายบรรจงศักดิ์ เสวธสุวรรณ
41. นายชัชชัย แสงมณี
42. นายอัษฎา ชลนราสถิตย์

ที่มา บัญชีรายชื่อทนายความขอแรง
คัดจากศาลจังหวัดเพชรบุรี เดือนธันวาคม 2542

ตารางที่ 7 ตารางแสดงสถิติคดีอาญาของศาลจังหวัดเพชรบุรี
ปี พ.ศ.2541-2542

พ.ศ.	รับโทษ	คดีเสร็จสิ้น	คดีค้าง
2541	3,895	3,553	978
2542	4,225	4,247	930

ที่มา ศาลจังหวัดเพชรบุรี

ตารางที่ 8 แสดงสถิติของจำเลยที่ใช้ทนายความขอแรง
ระหว่างวันที่ 5 มกราคม -9 พฤษภาคม 2543

ฐานความผิด	จำนวน
1.ยาบ้า	146
2.ลักทรัพย์	54
3.ฆ่า	27
4.ข่มขืน	14
5.ปืน	12
6.เฮโรอีน	8
7.ชิงทรัพย์	5
8.บุกรุก	5
9.ปลอมเอ่กสาร	4
10.ปล้น	4
11.ผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ	3
12.วิ่งราว	3
13.กัญชา	3
14.อนาจาร	3
15.ประมาท	3
16.ดูหมิ่น	2
17.ฉ้อโกง	2
18.ทำร้ายร่างกาย	2
19.เพลิงไหม้	1
20.ยักยอก	1
21.พรากผู้เยาว์	1
22.ธนบัตรปลอม	1
23.ขับไล่	1
24.คนเข้าเมือง	1

ที่มา : ศาลจังหวัดเพชรบุรี

○ (๕)
ใบแต่งทนายความ

คดีหมายเลขดำที่_____/๒๕____

ศาล_____

วันที่____เดือน_____พุทธศักราช ๒๕____

ความ_____

ระหว่าง { _____โจทก์

_____จำเลย

ข้าพเจ้า_____

_____

ขอแต่งให้_____

เป็นทนายความของข้าพเจ้าในคดีเรื่องนี้ และให้มีอำนาจ*_____

_____

_____

_____

_____

ข้าพเจ้ายอมรับผิดชอบตามที่_____

ทนายความจะได้ดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไปตามกฎหมาย

_____ผู้แต่งทนายความ

(พลิก)

หมายเหตุ* ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๖๒ ทนายความไม่มีอำนาจดำเนินกระบวนพิจารณาใดไปในทางจำหน่ายสิทธิของคู่ความนั้น เช่นการยอมรับตามที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเรียกร้อง การถอนฟ้อง การประนีประนอมยอมความการสละสิทธิ์หรือใช้สิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกา หรือในการขอให้พิจารณาคดีใหม่ถ้าจะมอบให้มีอำนาจดังกล่าวประการใดบ้างให้กรอกลงในช่องที่ว่างไว้โดยระบุให้แจ้งชัด (คำที่ไม่ใช้และช่องว่างที่เหลือให้ขีดเสีย)

คำรับเป็นทนายความ

ข้าพเจ้า_____

ทนายความชั้นที่_____ใบอนุญาตที่_____ได้รับอนุญาตให้ว่าความ

_____สำนักงานอยู่บ้านเลขที่_____หมู่ที่_____ถนน_____

ตรอก/ซอย_____ใกล้เคียง_____ตำบล/แขวง_____

_____อำเภอ/เขต_____จังหวัด_____โทรศัพท์_____

ขอเข้ารับเป็นทนายความของ_____

เพื่อดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไปตามหน้าที่ในกฎหมาย

_____ทนายความ

คำสั่ง

_____

_____

_____

_____ผู้พิพากษา

สำหรับศาลใช้

(๔๔)
หนังสือขอแรงทนาย

ที่ ยธ. ๐๒๐๐.๓๐๔/ 06506 ศาล จังหวัดเพชรบุรี

๑๕ กรกฎาคม ๒๕๔๒

เรื่อง ขอแรงให้แก้ต่างจำเลยในคดีหมายเลขดำที่ ๒๐๑๑/๒๕๔๒

เรียน นายพงษ์ศักดิ์ ชำเพชร

ด้วยคดีอาญาระหว่าง พนักงานอัยการฯ โจทก์

จำเลย เรื่อง อาวุธปืน คดีนี้ผ่ายจำเลยขอให้ศาลตั้งทนายให้ ศาลเห็นว่าท่านสมควรเป็นทนายแก้ต่างจำเลย

เพราะฉะนั้น จึงขอแรงให้ท่านเป็นทนายจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๓ และข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ ได้กำหนดให้จำเลยมาพบกับท่านที่ศาลนี้ในวันที่ ๒ เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๒ เวลา ๙.๐๐ ~~นาฬิกา~~ นาที

ขอแสดงความนับถือ

(นายวรพจน อินทวีที)
ผู้พิพากษา

ศาล.....
โทรศัพท์.....

ประวัตินักวิจัย

นางจารุวรรณ ขำเพชร

สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต (มานุษยวิทยา) คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร (พ.ศ.2531) และมานุษยวิทยามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2535)

อดีต นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ปัจจุบันอาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กรุงเทพมหานคร

นายพงษ์ศักดิ์ ขำเพชร

สำเร็จการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (พ.ศ.2532) และมานุษยวิทยามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พ.ศ. 2540)

ทนายความ สำนักงานทนายความอุดม ผาสุก เลขที่ 89 ถ.ราชวิถี ต.คลองกระแชง อ.เมือง จ.เพชรบุรี